

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

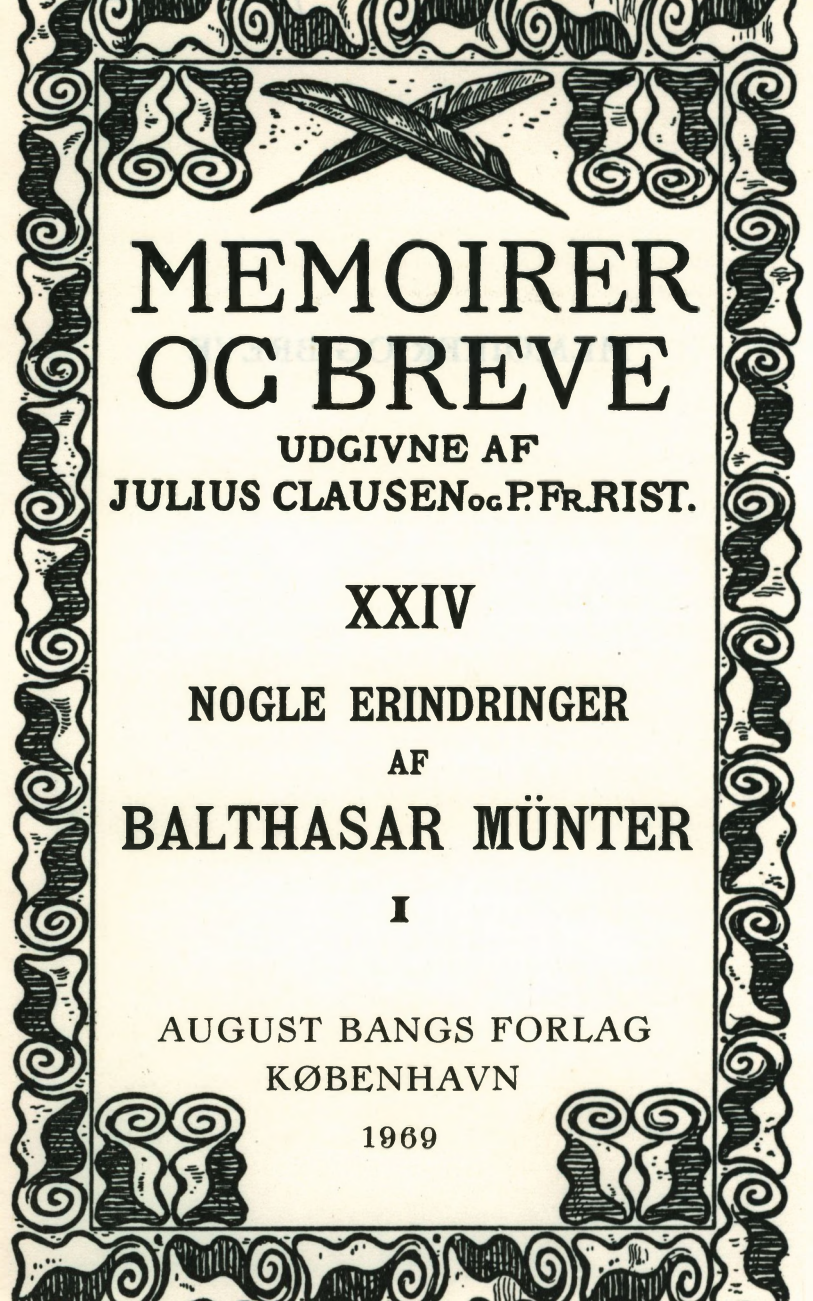
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MEMOIRER OG BREVE

UDGIVNE AF
JULIUS CLAUSEN og P. FR. RIST.

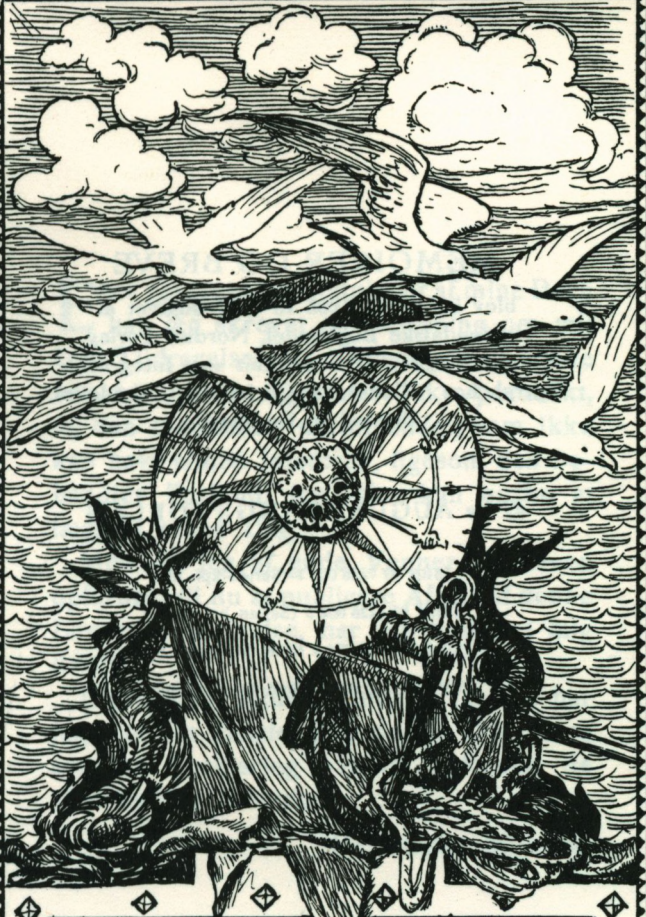
XXIV

NOGLE ERINDRINGER
AF
BALTHASAR MÜNTER

I

AUGUST BANGS FORLAG
KØBENHAVN

1969

NOGLE ERINDRINGER
AF
BALTHASAR
MÜNTER

I

UDGIVNE AF JULIUS CLAUSEN OG P. FR. RIST.

MEMOIRER OG BREVE

blev i Aarene 1805 til 1827 udgivet af
Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Denne Udgave er fremstillet som fotografisk
Optryk hos Villadsen & Christensen, Hvidovre.
Printed in Denmark.

© by AUGUST BANGS FORLAG

ISBN 87 7226 001 7 (Serien kpl. hft.)

ISBN 87 7226 002 5 (Serien kpl. indb.)

ISBN 87 7226 003 3 (Bind 24, 1. del hft.)

ISBN 87 7226 004 1 (Bind 24, 1. del indb.)

Efter gentagne Anmodninger af mine Børn har jeg skrevet en Beretning om mit Livs Tildragelser. Ved Affattelsen af denne var dens Offentliggørelse ikke paatænkt, og den indeholder derfor endel, som ikke kan have almen Interesse, ligesom den behandler Forhold, jeg ikke kan ønske at lægge i aaben Dag.

Men da jeg af gode Venner er bleven opfordret til nu at publicere Afsnit af denne Levnedbeskrivelse, har jeg besluttet mig dertil.

Ligeoverfor mine eventuelle Læsere har jeg troet at maatte give denne Oplysning som en Forklaring paa de Lakuner, de ville finde i Arbeidet.

BALTHASAR MÜNTER.

DE FØRSTE BARNDOMSAAR

Min Fader var Justitsraad, kgl. Raadmand *Theodor Münter*, Søn af Biskop *Frederik Münter*. Slægten havde iøvrigt tilhørt Lübeck i adskillige Generationer, og det skyldtes en Tilfældighed, at vi kom hertil og bleve gode danske Borgere. Min Oldefader, den senere kendte Geistlige og Psalmedigter Dr. *Balthasar Münter*, som i en ung Alder var bleven ansat som Superintendent i Tonna i Hertugdømmet Gotha, kom nemlig engang i Besøg i sin Fødeby og holdt en Gæsteprediken der. Ved denne vare nogle Medlemmer af Petri tyske Menighed fra Kjøbenhavn nærværende, og da et Kald ved denne Kirke kort derefter blev ledigt, blev det ham tilbudt, hvorefter han flyttede hertil. Min Moder *Ingeborg Oppen* tilhørte en gammel norsk Officersslægt.

Mine Forældres Ægteskab blev kortvarigt. I 1841 døde min Fader efterladende en ung Enke med tre smaa Børn, af hvilke jeg, som var tre Aar gammel, var det mellemste. Min udmærkede Moder var imidlertid gennem sine egne strenge Barndoms-Erfaringer godt istand til at lede vor Opdragelse, og hun blev deri støttet af vor Slægt. Biskop *Mynster*, som var gift med min Faders Søster, indrettede det saa, at vi kunde bo i Bispegaarden, og det er her under denne fremstaaende Mands Tilsyn, at jeg har tilbragt min Barndom til mit 16. Aar. Et bedre Hus for Børns Opdragelse kunde ikke godt tænkes. Der var Flid og Orden over hele Linien, og alle saae med Respekt og Kærlighed op til

den ærværdige gamle Biskop. Vor Slægt var dengang ret talrigt repræsenteret. Foruden Medlemmerne af Familien Münter var der Familien *Brun*, som stammede fra den bekendte Friderike *Brun*, geb. Münter og forskellige andre. Bispegaarden var en Art Hovedkvarter for de fleste af disse, men man mødte ogsaa der, hvad der fandtes af Storhed paa Videnskabens og Kunstens Omraade. Jeg har saaledes en svag Erindring om *Thorvaldsen*, medens jeg har beholdt fuldt Indtryk af Mænd som *Oehlenschläger*, Brødrene *Ørsted* og *H. C. Andersen*.

Allerede i mit fjerde Aar blev jeg sat i en blandet Dreng- og Pigeskole hos en Frøken *Larpent*, hvori jeg blev et Par Aar. Det er jo Skik nutildags, at Børn først noget senere begynde Skolegangen. Jeg er imidlertid en bestemt Advokat for at den begynder tidligt. Hukommelsen er bedst i den ganske unge Alder, og for et dannet Menneske er der en saa stor Stofmængde, han maa lære, at han ikke kan begynde tidligt nok derpaa. Ved 7 Aars Alderen kom jeg i Efterslægtsselskabets Skole, hvis Forstander dengang var Professor *Friedenreich*, en udmærket Mand. Børneaarene gled nu roligt hen i Bispegaarden med den Afveksling, at vi gerne tilbragte Sommerferien paa det deilige Krogerup, som tilhørte min Onkel, Kammerherre *Brun*.

Da Krigsaaret 1848 indtraf, var jeg ti Aar gammel. Stemningen gik afgjort i Retning af det militære Kald blandt Drengene i Skolerne, og af denne Stemning blev ogsaa jeg greben. Efter en Del Modstand i min Familie, som talte syv Geistlige, fik jeg Tilladelse til at søge Adgang til Flaaden. Jeg blev derfor indsat i Maribos Skole, som forberedte til Søcadetakademiet, og efter en hæderlig Eksamen blev jeg antagen som Søcadet i September 1850.

MINE CADETAAR

Paa den Tid var Søcadetakademiet en ret mærkelig Institution. Den bekendte Admiral *Sneedorf* havde været en høit begavet Personlighed, som i Frederik den Sjettes Tid i mange Aar havde været dets Chef, og hvis Aand endnu svævede over Vandene. Vor første Chef, *Commandeur van Dockum*, var hans tro Elev. Det var de *Sneedorfske* Instruktioner og Reglementer, som stadig fulgtes. Tonen i disse var maaske efter Nutidens Begreb noget teatralsk, men der var Mening i dem, og det er sikkert nok, at endel, af hvad de tilsigtede, blev opnaaet. En Søcadet skulde være en kongetro Militair, han skulde være en Gentleman uden Frygt og Dadel og skulde behandles af sine Foresatte som en saadan, og han skulde være en god Kammerat. De Taler, *Sneedorf* havde holdt til Korpset, opbevares endnu, og ere alle i denne Aand. Man fortalte med Stolthed, hvor godt Kammeratskabet havde været.

Blandt andet følgende: Nogle Aar tidligere vare de 6 ældste Cadetter — Underofficererne — kasererede paa Akademiet og havde om Vinteren en Brænde-Ranon, som var utilstrækkelig. Det ansaas dengang for fuldt legitimt at hjælpe sig, som bedst man kunde, og da Chefens Brændekælder laa nærmest, gik en af Underofficererne efter Tur om Aftenen ned med en Sæk og forsynede sig. Chefen, som dengang var *Commandeur Wulff*, havde opdaget Svindet og stillede sig en Aften i den mørke Kælder, bevæbnet med dens vældige Nøgle. Da Underofficeren kom, langede han ham et Slag med denne midt i Panden, men Underofficeren undslap ukendt. Chefen var imidlertid overbevist om, at han skulde genkende Forbryderen. Men da han mødte næste Morgen paa Paraden, fandt han alle 6 Underofficerer hver med en stor Skramme i Panden. Den Paagældende havde nemlig meddelt det Skete til Kammeraterne, som alle havde stillet deres Pander til hans

Disposition, og disse havde han pyntet paa lignende Maade som sin egen. Karakteristisk var det, at Chefen tog sin Hat af for dem, sigende: „Godt gjort, mine Herrer,“ og dermed lod Sagen falde.

I min Tid ved de skriftlige Eksaminer, hvorved en Officer altid var Tilsynshavende, var det Skik — selv ved den endelige, som bestemte den indbyrdes Anciennitet — at den, som blev først færdig med en Opgave, nedskrev Resultatet paa en Papirstump, som sammenrullede og kastedes til en mindre hurtig Kammerat, uanset Risikoen for at blive opdaget.

Disse Smaatræk tale til en vis Grad — om man saa vil — til Fordel for det Sneedorfske System, men dette havde ogsaa sine Skyggesider. Det affødte saaledes et Kastehovmod og en Ufordragelighed, som yttrede sig paa mange Maader, saaledes imod Jøderne. En af disse, stammende fra en anseet kjøbenhavnsk Familie, var bleven Cadet, og dette kunde ikke taales. Kammeraterne puttede ham i en Sæk og rullede ham i denne ned ad Trapperne, og da dette ikke frugtede, blev han hængt ved Kraven i en Kød-krog udenfor et Vindue paa anden Sal, som vendte ud mod Esplanaden — Krogen eksisterer endnu. Dette bevirkede endelig, at Faderen begærede hans Afsked.

Til de Sneedorfske Doktriner hørte ogsaa, at Kammeraterne skulde holde Justits indbyrdes. De ældre — Underofficererne — havde i deres Instruks Ret til at straffe de yngre med Tamp, dog skulde de indføre de af dem dikterede Straffe i en Protokol. Men da de ældre vare i den saakaldte Lømmelalder, i hvilken Mennesket ikke endnu har fundet sin Balance, lader Resultatet sig let forestille. Det udartede til et Tyranni fra de ældres Side mod de yngre, „Radene“, som de kaldtes, langt overgaaende, hvad der i den Retning præsteredes ved andre store offentlige Skoler, som Sorø eller Herlufsholm. Saalænge Undervisningen foregik iland, kunde „Radene“ undslippe deres Plageaander,

naar Akademitimerne ophørte, men paa den aarlige Cadetskibstur vare de prisgivne de ældres Luner hele Døgnet. Naar de yngre naaede frem til i deres Tur at blive de ældre og samtidig var kommet efter deres Lømmelalder, laa det nær for dem at tage deres Revanche, og mangen en brav og godlidende Mand har vist i ældre Dage fortrudt sin Optræden paa dette Tidspunkt af sit Liv.

Denne Raahed i Tonen — for at nævne Tingen ved sit rette Navn — kom tydeligt frem ved de Lege, som holdtes i Cadetgaarden under den daglige halve Fritime. Om Vinteren, naar Sneen laa, havde man i Tøvejr en Leg, hvis tekniske Navn var „at staa i Krogen“. Den bestod i, at de to yngste Hold, „Radene“, tog Stilling i den indfaldende Vinkel af et Plankeværk, og de ældre i Kvartcirklen deromkring. Man skred nu til et Slagsmaal med Sneboldte, som de ældre lod nogle af Radene dykke i Vand for at gøre dem saa haarde som Isklumper, og med disse overvældedes de yngre, hvis Forsvar maatte være relativt svagt. Var det derimod Frostveir, organiseredes en „Begravelse“. Radene maatte dertil samle en vældig Snebunke og i denne grave et Hul, stort nok til, at man deri kunde lægge en af dem. Naar dette var skeet, og han havde anbragt Hænderne over Næse og Mund for at holde Sneen borte fra disse, blev Graven tilkastet, og den Rad, som skulde efterfølge ham i Graven, blev derpaa fremkaldt for at holde Gravtalen over Kammeraten. Der blev derefter raabt „reis ud“, og Vedkommende maatte ved egen Kraft arbeide sig ud af Sneen, hvorved han fik Klæderne fyldt indtil Skindet med den fine Frostsnee. For at befri ham for denne blev han derefter taget under Pumpen og maatte haabe at blive tør under de næste fire Timers Ophold i Klasseværelserne. Var der rigeligt med Frostsnee, lavedes „Familiebegravelse“ for tre Rade paa engang. Jeg har seet Drengene komme udaf Graven, halvkvale af Mangel paa Luft.

Fandtes ingen Sne, tog man sin Tilflugt til Styltekamp. Stylterne vare af høist solide Dimensioner og forsynede med Jernbeslag. Kampen bestod i, at man hoppende paa det ene Ben skulde med den frie Stylte slaa Modstanderens bort fra ham. Det fineste var at træffe den Fodklampe, hvorpaa han stod, og kunde man ved Slaget dreie denne, faldt han naturligvis. Men det kunde ogsaa hænde, at man traf over Klampen, det vil sige paa hans Ben, og flere Benbrud fandt Sted i min Tid af denne Aarsag.

Endelig havde man en Leg, benævnet „Himmelspræt“. Til denne leverede Akademiet et Seildugstæppe c. 4 Alen i Firkant, kantet med Tovværk, hvori fandtes Haandtag. En Rad blev lagt paa Tæppet, og Cadetterne tog fat i Haandtagene og strammede Tæppet under en Opsang. Ved regelmæssige Tag kunde man faa Radens Krop til at fare en 5 à 6 Alen op i Luften, og var man ikke velvilligt stemt for ham, lod man ham falde ned paa et slækt Tæppe, det vil sige paa Jorden.

Denne Skildring af vore Lege vil formentlig vise, at man ved disse gik langt udover den Grænse, som maa anses passende for raske unge Mennesker, medens de samtidigt altid gik ud over de yngste.

Men det Sneedorfske System skulde opretholdes, og derfor lukkede Officererne — som selv vare opdragne derunder — deres Øine for denne uheldige Tilstand, som vistnok har bragt mere end een ung Mand til at forlade Carrièren, og som ogsaa ikke sjældent forarsagede Skade paa Lemmerne.

Det lyder som Ironi, at disse slet behandlede Børn tiltaltes af Chefen med Benævnelser „mine Herrer“ og af Matroserne i Cadetskibet som „Hr. Lieutenant“, men dette hørte med til Systemet.

Ogsaa i Henseende til Paaklædningen var man meget haardhændet. De reglementerede Benklæder vare af det saakaldte Cadettøi, hvilket var et blaat og hvidt-

stribet Lærred. Disse skulde bæres, medmindre Tilladelse til at anlægge blaa Klædes Benklæder blev givet, og dette fandt aldrig Sted — uanset Temperaturen — førend Nytaar. Det samme gjaldt om Tilladelse til at bære Overfrakke. Seler brugtes ikke, og Etiketten bød, at man paa Siderne mellem den korte Vest og de Lærredsbenklæder skulde lade en Kile af den hvide Skjorte være synlig. Man tænke sig en 12 Aars Dreng paa en kold Vinterdag, sandsynligvis uden Undertøi, uden Overfrakke og med Lærredsbenklæder samt et Stykke Skjorte som eneste Beskyttelse mellem Frost og Skindet. Hvilken Portion Gigt er ikke derigennem opsamlet for ham til hans gamle Dage?

Akademiet var organiseret paa følgende Maade: Der fandtes af Søofficerer en Chef, en Næstkommanderende og to Lieutenanter til den militaire Tjeneste, og dernæst Søofficerer som Lærere i Mathematik, Artilleri, Navigation og Gymnastik. Resten af Lærerne vare civile. Korpset talte 40 Cadetter, af hvilke de 6 ældste kaldtes Underofficer, havde en Epaulet paa høire Skulder, og vare som før nævnt udrustede med en vis Mynlighed. Ombord gik de paa Tur som Kvarterchefer; dog var der i Søen altid en vagthavende Officer paa Dækket.

Studierne vare ordnede saaledes, at Opdragelsen skulde normalt være fuldført paa 6 Aar; men man havde undtagelsesvis Eksempler paa, at den havde taget indtil 9 Aar.

Hvert Aar gik man paa et 3 Maaneders Togt den 1. Mai, senere forandret til 15. Mai; det første Aar i min Tid med Seilkorvetten „Flora“, de senere med „Valkyrien“. Skibet kommanderedes hvert andet Aar af Akademiets Chef, som da havde en af Marinens Officerer som Meddommer. Desuden var der en Næst- og en Trediekommanderende af Marinen, endvidere de to Cadetofficerer og en af Navigationslærerne. Hvert andet Aar blev en Officer af Marinen kommanderet

som Chef, og Akademiets Næstkommanderende var da Meddommer.

Cadetterne fordeltes under Kvartercheferne paa 6 Kvarterer. Under Manøvre var Næstkommanderende paa Kvarteret paa Bakken, Tredie Kommanderende paa Kvarteret førte Journalen, de yngre loggede, loddede og holdt Udkig. Alle Observationer blev tagne af Cadetterne. Ved Tilsætning, Rebning og Bjergning af Seil betjente de Krydstoppen, store Bram- og Bovenbramseil. Under General-Manøvre havde de deres Plads anvist ved de forskellige Braser, Skøder, Halse og Fald.

Togtet var ordnet saaledes, at man først tilbragte 6 Uger i Nordsøen paa Doggers Bank, hvor man havde Driverum til alle Sider og ikke blev generet af Fiskefartøjer. Her blev man søvant under Foraarsstormene. Naar Veiret blot nogenlunde tillod det, blev der afholdt Seilmanøvre baade Formiddag og Eftermiddag, hvorved Cadetterne kommanderede efter Tur. Det var ikke alene Stag- og Kovendinger, Afholdninger og Tildreininger, Rebning og Bjergning af Seil, men de ældre øvedes ogsaa i Kunstmanøvrer.

Den øvrige Del af Togtet anvendtes til Langseilads og til Besøg paa forskellige Pladser, navnlig Orlogsværfter.

Ombord gaves theoretisk Undervisning af Akademiets Officerer, og i Knobning og Spledsning af Baadsmanden.

Naar her tilføies de tjenstlige Krav i en Orlogsmænd, vil det sees, at Cadetterne vare fuldt beskæftigede.

Paa en Cadets første Togt maatte han aflægge „Rufs-eksamen“. Dennes Fordringer bestod kun i Kendskab til Skibets Reisning etc. samt til Stagvending; men efter hvert Togts Afslutning afholdtes „Kahytseksamen“, som omfattede alle forefaldende Manøvrer med Seilskibe, samt i de sidste Aar tillige Krigsskibenes Ekvipering og Desarmering, saaledes som den udførtes paa Orlogsværftet. Efter Bestaaelse af den sidste af disse Eksaminer beholdt Cadetten „Officers-Attesten“.

Denne Uddannelse ombord var baade praktisk og god, og den satte en ung Officer istand til straks at varetage ansvarlig Gerning.

Efter Hjemkomsten fra Togtet tilstodes der en kort Ferie, hvorefter Undervisningen paa Akademiet begyndte. Under de reglementerede 6 Aars Skoletid iland afholdtes to Mellemeksaminer, hver delt i tre Dele. Skolen sluttede med en Eksamen, „Konkurrencen“, og naar denne og Attesten vare naaede, indstilledes Cadetten til Officer.

I Aarene efter min Indtrædelse foretoges flere Forandringer ved Skoleplanen, væsentlig paa Initiativ af den daværende virksomme Marineminister *St. Bille*. Den første bestod i at erstatte de to tredelte Eksaminer med en enkelt, „Overgangseksamen“, som faldt midt i Skoletiden. Dernæst blev det bestemt i 1851, at Adgangseksamen skulde afholdes om Foraaret, og at man paa det paafølgende Togt skulde medtage dobbelt saamange bestaaede Elever, som der fandtes ledige Pladser. Efter Resultatet af Eksamen og Søtoget antog man da det bestemte Antal. Samtidigt blev Korpsets Styrke reduceret til 30.

To Aar senere aabnede man Adgangen for unge Søfarende i en noget højere Alder, som efter bestaaet Overgangseksamen bleve prøvede paa et Søtoget. Ad denne Vei indtraadte imidlertid kun tre Officerer i Marinen.

Det er ret mærkeligt, at Folketingets Finantsudvalg, hvis Formand var den medicinske Professor *E. Fenger*, allerede da optog sin Rolle som „Overrigsdag“ og udtalte noget saadant, som om det muligt vilde være bedre at nedlægge Akademiet og erstatte det med en højere Navigationsskole.

Økonomiske Hensyn have vel nok bidraget til at fremkalde en saadan Udtalelse, men det bør fremhæves, at Planen for Undervisningen saavel i de militaire som i de mathematiske og humane Fag utvivlsomt var godt

lagt, og at Akademiet med det daværende meget dygtige Lærerpersonele var en virkelig god Skole.

Blandt Lærere havde vi:

I Dansk: Digteren, Professor *H. P. Holst*, en elskværdig Mand, som ved sin Personlighed og sine Aandsgaver øvede en dannende Indflydelse.

I Engelsk havde vi Hr. *Jork*, en meget dygtig Lærer og en Original, som vi aldrig benævnedes anderledes end „Master puh“. Men dette maatte opfattes som et Kælenavn. Det var en Bornholmer, som var født *Dam*. Han havde været Styrmand, og det Skib, hvormed han seilede, var under Napoleons Krige blevet kapret af Englænderne. Disse havde for Skik at internere Befalingspersonalet fra saadanne Skibe i Reading — en lille By ved Themsen. Her havde den gæve Bornholmer forandret sit oprindelige Navn, fordi det mindede for meget om den da stærkt benyttede Ed „Goddam“, og derefter havde han givet sig til at lære Engelsk. Det var selvfølgelig ikke Oxford-Dialekten, som han docerede, men det var brugeligt Engelsk alligevel.

I Fransk havde vi Professor *Abrahams*, et af Byens vittigste Hoveder og en meget kundskabsrig Mand. Mærkeligt nok var han ogsaa vor Lærer i Tysk, og endnu mærkeligere var det, at vi i dette Sprog kun havde én Time om Ugen. Undervisningsplanens Mangel paa Interesse for dette Sprog syntes iøvrigt at være delt af Professoren.

I Geografi og Historie havde vi en fortrinlig Lærer, Hr. *Berg*.

Fysiklæreren var en Farmaceut, Hr. *Knap*, som til vor usigelige Glæde havde uoverkommelige Vanskeligheder ved at behandle de faa matematiske Udviklinger, som forekom i hans Fag.

I Dans, paa hvilken der blev lagt stor Vægt, — Nelson har jo sagt, at en Søofficer maa kunne tale Fransk og danse — havde vi en fortrinlig Lærer i Hr. *G. Brodersen* fra det kgl. Theater.

I Navigation havde vi de to kendte Brødre G. og J. C. Tuxen.

I Mathematik Lieutenant *Ravn*, en udmærket Lærer. Det var den senere Marineminister.

I Artilleri Kommandør *Michelsen*, Marinens Tøimester, en statelig Mand, som var tilbøielig til at ordne alt under Reglementer. Jeg tænker endnu med blandede Følelser paa hans voluminøse „Lærebog i Søartilleriet“ og paa det interessante Kapitel, „Sammenligning mellem den 30pundige og den 36pundige Kannon“. Ogsaa paa Kapitlet „Sprøiter“, hvori det nok blev foreskrevet, at Seildugsslangerne skulde lægges i Blød mindst et Kvarter, før de skulde benyttes! Kommandøren endte iøvrigt sine Dage som Marine- og Udenrigsminister.

Faa Dage efterat vi var blevne Cadetter, begyndte Undervisningen for os paa Akademiet. De ældre Kammerater, som under Krigen havde været udkommanderede med Krigsskibene, vendte efterhaanden hjem, saaledes at Skolen først noget senere kom i fuld Virksomhed.

Under de oven beskrevne Forhold til de ældre var Livet ikke just behageligt for de yngre, men man maatte have Taalmodighed.

Samme Efteraar blev vor Chef, Kommandør van *Dockum*, Marineminister, og Næstkommanderende, Kaptain *Paludan* var under Vinteren konstitueret som Chef.

I Foraaret 1851 fik vi en ny Chef. Det var den daværende Kaptainlieutenant *E. Suenson*, senere kendt under Navn af Helgolands Suenson. Det var en af vore dygtigste Officerer og samtidigt en Mand med stor Mynighed og med Chefsegenskaber overhovedet. Under ham maatte der komme et godt Udbytte saavel af Arbeidet paa Skolen som af Søtoget.

Vi gik ombord i Korvetten „*Flora*“ den 1. Mai.

Cadetmessen var ikke dengang noget elegant Opholdssted for dens c. 50 Beboere — 12 Aspiranter, som havde bestaaet Adgangseksamen var jo nu komne

til. I Midten fandtes et større rundt Bord, hvorved Chef og Officerer spiste til Middag; to Cadetter vare altid indbudte til dette Bord. Paa hver Side fandtes et langt Bord til Cadetternes Arbeide og Maaltider. Til Siddeplads havde de Kistebænke iborde og paa Inder-siden. Hver Cadet havde sin Bænk, som var af smaa Dimensioner og skulde rumme hans Tøi, Bøger og øvrige Eiendele. Iborde foran Messen fandtes paa hver Side et lille Lukaf til de 6 Underofficerer. Alle sov i Hængekøier, pakkede saa tæt, at naar Skibet rullede, bevægede de sig samlede som en solid Masse.

Der purrede ud Kl. 5 $\frac{1}{2}$ om Morgenen, som kunde være haardt nok, naar man havde havt Hundevagt. Man maatte skynde sig med at surre sin Køie, dernæst kom den personlige Vadsk. Da „Flora“ ikke havde Destillationsapparat, fik vi i Reglen kun Saltvand, og da den medbragte Sæbe ikke kunde skumme deri, blev Resultatet bedrøveligt. Der var et Morgenmaaltid, en let Frokost, en Middag Kl. 3 og en Aftenthe. I de Tider vare henkogte Sager kun lidet benyttede. „Daasesuppe“ og det tilhørende kogte Oksekød var det eneste deraf, vi saa paa vort Bord, og dette kun om Søndagen. Der medbragtes nogle Høns samt tre Grise, som fodredes paa Levningerne fra Maaltiderne. Hønsene gik til Officerernes Bord, Grisenes Slagtning vare Mærkedage for os. Ellers levede vi paa salt Kost. Der bagtes ikke Brød til os, og naar det medbragte Rugbrød var sluppet op, levede vi af Hvedebeskoiter af en urimelig Haardhedsgrad. Det vakte stor Glæde, at da et af de flere Tommer tykke Dæksglas med sin Metalindfatning faldt ned paa en af disse Beskoiter, var det den sidste, som holdt, medens Glasset gik istykker. Smør og Øl vare heller ikke af første Kvalitet og fordærvedes hurtigt. Cadetkvartererne sadde samlede tilbords. Naar der vankede Grød til Middag, kom en Underkop med Puddersukker paa Bordet. Kvarterchefen tog da Halvdelen, Næstkommanderende Fjerdedelen o. s. fr., saaledes at

der ikke blev meget til Radene. Samme Fremgangsmaade fulgtes, naar en Lagkage undtagelsesvis kom paa Bordet om Søndagen. Naar man var ved Land og fik frisk Rugbrød og Græssmør, saaledes som skete engang ved Langeland, forspiste hele Messen sig i disse Delikatesser og maatte til Doktoren den næste Dag. Det var ogsaa en Begivenhed for os, naar vi under Opholdet i Nordsøen undertiden Løverdags Aften seilede fra Doggers Banke til den store Fiskebanke og overhalede en af de derliggende hollandske Fiskere for at tiltuske os fersk Fisk mod Brændevin og Tobak.

Kl. 9 om Aftenen blev Køierne pebne ud.

Vi lagde altsaa ud af Flaadens Leie omtrent den 1. Mai og ankrede paa Yderreden, og straks skulde Radene holde for. Det var en gammel Regel, at saasnart de kom ombord, skulde de skrive deres Navn paa Storknappen, og at de paa Veien skulde gaa ad Pyttingvantet og ikke gennem Bjørnen. Dette kunde være meget rigtigt, men det var ikke ganske uden Risiko.

Vi gik under Seil den næste Dag og naede snart ud i Skagerak, som modtog os med en af de sædvanlige Foraarsstorme. Faa af os modstod Søsnygen. Behandlingen af denne bestod i, at man skulde blive paa Dækket og tage Opstilling ved Mandskabets Brødfad paa Kobryggen. Her maatte man uafbrudt tygge løs paa de sorte Rugbeskøiter og naturligvis aflevere dem ligesaa hurtigt. Det var en haard Kur, men det hjalp, og efter et Par Dages Forløb var denne Menneskehedens Svøbe ophørt, om ikke „à tout jamais“, saa optraadte den under en mildere Form paa næste Reise for derefter at tage Slut. Avis au lecteur!

Vi naede saa ned til vor Manøvreplads paa Doggers Banke. Her begyndte et ihærdigt Arbeide; tre Timer Formiddag, og to Timer Eftermiddag Seilmanøvre; om Kanoneksersits var der dengang ikke megen Tale. Som før nævnt kommanderede Cadetterne efter Tur, me-

dens alle de andre Cadetter og Matroserne betjente Enderne, og efter Manøvrens Afslutning afgav Chefen sin Kritik over Udførelsen.

En Time daglig læste Cadetofficererne med os, og Kvartererne toge efter Tur Observationerne af Solen og Himmellegerne.

Gladest vare vi, naar Veiret var for slet til Manøvre, thi da „slangede“ vi os paa Kistebænkene i Messen. Rigtignok maatte Radene som Regel stille deres Laar til Disposition som Hovedpuder for de ældre, men lidt Hvile kom der dog ud deraf.

En anden af vore Glæder bestod deri, at vi formaaede Skibslægen til at sætte os paa Sygelisten, hvorved vi opnaaede at faa noget af det Hvedebrød, som bagtes til Officererne og i nogle Dage slap for utyggelige Beskøiter.

Af „Borgerskabet“ ombord var Lægen den, som stod Cadetterne nærmest. Under den strenge militaire Disciplin kunde en human dannet Læge ikke sjældent være en nyttig Ven især for de yngre paa deres første Reiser. Naar jeg nævnede Ordet „Borgerskab“, bør jeg tilføie, at dette indbefattede saavel Forvalteren og Lægen som deres Hjælpere. Af disse kaldtes Lægens Assistent for „Krankevægteren“ og Forvalterens „Smørstikkeren“. En tredie Dignitar ombord, nemlig Kreaturpasseren, kaldtes „Plyndergreven“. Disse Folk nød ikke stor Popularitet hos Besætningen. Man fortalte saaledes, at ombord i Linieskibet „Skjold“ var under en Storm en af Besætningen faldet ned fra Fokkeraaen, medens de rebede Seilet. I Faldet traf han Smørstikkeren, som stod paa Dækket. Han kom selv uskadt derfra, medens den anden blev haardt kvæstet. Da Matrosen reiste sig op, skal han have sagt: „Saadan skal Du have det, Din Smørtyv.“ Men det er forhaabentlig en Krønike.

Engang i Juni Maaned løb vi ind paa Firth of Forth og ankrede ved Leith, hvor vi havde nogle behagelige

Dage. Den daværende Konsul Mr. *Marshall* gav os et Bal. Vi besaa det skønne Edinburgh med sit Castle, Holyrood, Arthur's Seat, Salisbury Craig m. m., men ak, Glæden varede kun kort. Vi lettede og satte Kursen mod Island.

Under Seilsætningen paa Leiths Red laa jeg paa Store Boven-Bramraa, hvor jeg havde min Plads den Sommer sammen med tre andre Kammerater, og en af disse fik Ligfald deroppe. Heldigvis kom en Topsgast hurtig tilstede, som stak en Ende paa ham og firede ham ned. Men da han og jeg havde været iland sammen den Formiddag, straffede Vedkommendes Underofficer mig for hans Ligfald under Paaskud af, at vi havde drukket for meget! Jeg bør oplyse om, at Straffene ombord bestod i Tampen, som altid laa løst i Lommen, og dernæst i Stængesalingsture. Disse bleve til Tider udstrakte ganske længe, og var der høi Sø, kunde de blive utaaelige, fordi Søsygen da indfandt sig paany.

Seiladsen op gennem Nordhavet frembød sin Interesse gennem de mange Hvaler, man mødte, og det store Fugleliv, som fandtes paa Havet.

Vi kom til Reikjavik, hvor Adspredelserne bestod i Rideture til Havnefjord, de varme Kilder og andre Steder. Amtmanden, Grev *Trampe*, gjorde et Bal for os, som er det eneste, jeg har bivaanet, hvor der ikke var tændt noget Lys hele Aftenen.

Herfra sattes Kursen hjemover, hvor vi ankom i ret Tid til at begynde vort Vinterkursus.

Om denne Vinter har jeg ingen Minder værd at berette.

Til Togtet 1852 havde vi istedetfor „Flora“ faaet Korvetten „Valkyrien“, som var nyere og noget større. Til Chef var kommanderet Kaptain *Raffenberg*, medens Akademiets Næstkommanderende fulgte med som Dommer.

Den første Halvdel af Togtet tilbragtes paa Doggers Banke, og dernæst sattes Kursen Kanalen ud til den

franske Orlogshavn Brest. Det var et interessant Besøg. Vi laa paa den vidtstrakte Red, Side om Side med det bekendte franske Cadetskib, Linieskibet „Borda“, som har tjenstgjort i saamange Aar som flydende Akademi, hvorfra Cadetterne sendtes ud paa kortere Søture med de attachedede Tendere. Vi vare tilstede ved en Revue, hvor den galliske Hane paa Fanerne ombyttedes med Keiserørnen; det var jo i Begyndelsen af den anden Napoleonske Æra. Og en Dag, medens vi havde Landlov, blæste det op til en saadan Storm, at man ikke turde lade Fartøierne gaa fraborde om Aftenen, hvorfor vi tilbragte Natten paa et Hotel. Besøgene paa det store Orlogsværft vare af høi Interesse.

Fra Brest styrede vi mod Østersøen, i hvis vestlige Del vi tilbragte Resten af Togtet. Dette blev ogsaa Skik i de paafølgende Aar, og havde den Fordel, at man i det snevrere Farvand, hvor man altid var i Sigte af Land — foruden at lære de hjemlige Kyster og Grunde at kende — ogsaa fik Erfaring i Peiling, Lodning og i at tage Landkending.

Ved Hjemkomsten fra Togtet havde jeg været Cadet i to Aar, og mine „Radeaar“ var dermed forbi, jeg aandede friere.

Under den paafølgende Vinter, altsaa 1852—53, afsluttede jeg den første Eksamens tre Dele og blev derefter tilligemed hele mit Hold forberedt til Konfirmation af Onkel *Balthasar*. Med sin naive og barnlige Tro havde han en særlig Gave til at øve Indflydelse paa Ungdommen, og Tanken om disse Undervisningstimer har derfor altid været mig kær. Konfirmationen fandt Sted den 4. April 1853.

Paa Søtoget i 1853 havde vi Kaptain *E. Suenson* til Chef, og som sædvanligt gik vi først til Nordsøen.

Det var efterhaanden blevet Skik, at de kære Mødre for at bøde paa den slette Kost ombord medgav Sønerne adskillige Føde- og Drikkevarer foruden den strengt forbudte Tobak. Disse gemtes i Kistebænkene,

og for de større Sagers Vedkommende havde Cadetterne sluttet en Alliance med Skibmanden, som stuede dem afveien i Lasten. Paa sin Aftenspadseretur paa Dækket havde Chefen gennem det aabne Messe-Skylight faaet Duften af en Punch eller lignende og bestemte sig til at foretage en Razzia imod denne Uskik. Paa en grim Regnveirsdag, hvor vi rullede i Skagerak, bleve altsaa Cadetterne beordrede paa Dækket efter først at have afleveret deres Kistebæksnøgler. Officererne foretog nu en Undersøgelse med Assistance af Cadetunderofficererne. Man gik lempeligt tilværks, en Flaske Guava Rum blev saaledes paa Underofficerens Forklaring godkendt som Skosværte. Kontrebanden — to fulde Klædekurve — blev baaret op paa Dækket og styrtet i Søen under et Sorgens Udbrud fra Cadetterne. En af dem begræd Tabet af en nedarvet Merskumspibe; for mit Vedkommende slap jeg med en Myseost, da Resten af mit „Gutwas“ laa sikkert i Lastens Skød.

Jeg veed ikke, om det var ved denne Leilighed eller senere, at Chefen holdt en Straffetale til os, som begyndte paa den ortodoxe Maade med „mine Herrer“, men som snart slog over til: „Jeg skal tage Jer op og lade Jer tampe“.

Vi gik senere til Østersøen, hvor vi besøgte Kiel og Carlskrona. Her modtoges vi med stor Hjertelighed. Der blev danset om Aftenerne, og om Formiddagene bleve vi tagne paa Ture eller besaa Værftet med de bekendte Polhemske Dokker.

Ved Ankomsten til Kjøbenhavn var Koleraen udbrudt i Byen og rasede med stor Voldsomhed. Min Familie var lykkeligvis paa Krogerup. Denne Sygdom er jo aldrig kommet tilbage senere, hvilket utvivlsomt skyldes vor forbedrede Vandforsyning, som kom istand nogle Aar derefter.

Man vilde ikke lade Cadetterne begynde paa Akademiet, og da der fandtes to Orlogsmænd paa Reden, Linieskibet „Dannebrog“ og Fregatten „Havfruen“,

bleve vi fordelte mellem disse og „Valkyrien“. Jeg kom ombord i „Havfruen“, hvis Chef var Kommandør *Wulff*. Opholdet derombord var en behagelig Afveksling fra Cadetskibet. Vi laa i Reglen udenfor Skodsborg, hvor Kong *Frederik* havde bygget sit Sommerslot. Han gik ofte paa Fiskeri med sin Kutter „Neptun“, og vi maatte altid være paa Udkig efter dens Bevægelser for ikke at forsømme at give Kongesalutten, paa hvilken han satte megen Pris. Men undertiden kom vi op paa Kjøbenhavns Red, og jeg erindrer at være bleven sendt iland med et Fartøi til Proviantgaarden. Jeg landede i Christian IV's nu tilkastede lille Havn, hvis Udfyldning danner den Grund, paa hvilken det Kgl. Bibliothek ligger.

Efter vort Ophold i „Havfruen“ var Koleraen i Aftagende, og vi begyndte vore Studier paa Akademiet.

I den paafølgende Vinter tog jeg min anden Eksamen.

Paa Togtet i Sommeren 1854 havde vi Kaptain *Ipsen* til Chef. Vi besøgte Portsmouth, og senere vare vi i Reikjavik. Ved Afgangen derfra fik vi en Generalstorm, som varede mere end en Uge, og for hvilken vi drev tvers over Danmark-Strædet og kunde se Grønlands-Isen. Da Stormen lagde sig, vare Dønningerne saa svære, at Underraa-Nokkerne under Rulningerne stadig bleve indsænkede. Vi sluttede Togtet i Østersøen. Her var dette Aar samlet en større Eskadre. Vi havde kun engang tidligere været i Følge med andet Skib. Det var med Skruekorvetten „Thor“, som var paa en 14 Dages Prøvetur og var underlagt vor Chefs Kommando. Nu saa vi altsaa egentlig først Eskadreseilads med Seilskibe.

Ved Hjemkomsten fra Togtet avancerede jeg til Underofficer og var naturligvis glad ved at kunne vise mig med den ene Epaulet.

Om Vinteren 1854—55 har jeg ikke meget at fortælle. Jeg var jo nu 17 Aar gammel og kom meget ud i Selskab. Men jeg har havt det Held i Livet, at jeg

har kunnet passe Arbeide og Adspredelse til samme Tid, og jeg beholdt min Plads som Nummer 1 i min Klasse, som jeg havde erobret ved første Eksamen.

Paa Søtoget blev „Valkyrien“ kommanderet af Cadetchefen. Jeg var nu Kvarterchef og havde et behageligere Arbeide end tidligere. Efter Opholdet i Nord-søen løb vi op paa Kristianiafjorden og besøgte Horten, hvor vi bleve udmærket modtagne. Nordmændene have sandelig ikke glemt deres gamle Forbindelse med os. Jeg mødte her en Fætter af min Moder, en Kaptain *Stricker*, en elskværdig Original, som laa i Garnison paa Kronborg, og som nu var paa Fodtur i Norge. En Søster af ham, Tante *Marie*, var gift med Konsul *Hansen* i Frederikshald, og med indhentet Tilladelse reiste vi to derhen. Vi besøgte Frederikssteen ved Maanelys og havde en høist behagelig Dag med Familien *Hansen*. Fra Frederikshald gik jeg med en Damper til Christiania, hvorhen Cadetterne vare indbudne til et Bal. Jeg mødte der flere Personer, som kendte min Moders Familie, og samme Nat dampede vi med en Bugserbaad, tilhørende den norske Marine, tilbage til Horten. Baaden førtes af den ene af de tre Brødre *Wedel-Jarlsberg*, Lieutenant *Frits*, som stod i Venskabsforhold til os. Han fortalte mig, hvor svært det var for ham at seile med os den Nat, da hans Hustru Dagen forud havde faaet en Søn. Denne Søn var iøvrigt den Baron *Wedel-Jarlsberg*, som har havt Eiendom — Palsgaard — i Danmark og været Udenrigsminister i Norge.

Fra Norge gik vi til Østersøen og afsluttede derefter Togtet.

Nu begyndte en travl Tid for mig, da jeg skulde forberede mig til „Concurrencen“. Der blev derfor ikke saamange Fornøielser den Vinter, som tidligere. I April 1856 indstillede jeg mig til Eksamen og opnaede den „Gernerske Medaille“ — det vil sige, at jeg blev Nummer 1 med en høi Karakter.

Paa mit sidste Togt med „Valkyrien“ havde vi Kap-

tain Meyer til Chef. Jeg var nu Nummer 2 af Underofficererne; *Uldall* fra Holdet før mig var den første, medens *Koch* af vort Hold allerede havde faaet „Attest“ Aaret i Forveien og derfor var bleven Officer efter „Concurrencen“. Paa Togtet besøgte vi *Vliessingen*, hvor Hollænderne behandlede os med stor Venlighed. En Damper blev leiet, og med denne besøgte vi en Dag *Antwerpen*. Medens Officererne spiste til Middag hos Konsulen, gik vi Underofficerer hen i Hotel *St. Antoine* for at spise vor Middag. Vi havde anlagt denne for luksuriøst for vore Midler, og da Regningen kom, maatte vi sende en Kammerat til Officererne for at laane Penge, medens vi andre bleve efterladte som Gidsler. I venlig Erindring derom er jeg senere altid steget af i dette Hotel, naar jeg har besøgt *Antwerpen*.

Ved Hjemkomsten tog jeg Afgangseksamen fra Togtet, og den 21. August 1856 modtog jeg min Udnævnelse til *Secondlieutenant* i Marinen.

Min Familie laa den Sommer paa Landet i *Lyngby*. Jeg kom snart op i Omnibussen, som i de Tider besøgede Trafiken ad *Kongeveien*, og Glæden var stor.

OFFICERS-AARENE

Naar et ungt Menneske har været underkastet en saa haard Disciplin, som en Søcadet dengang, er det et ret farligt Øieblik for ham, naar Verdens Døre — saa at sige — slaas aabne for at byde ham velkommen. Det kræver endel Ballast at modstaa alle de Fristelser, som bydes ham. De Færreste staa vel helt imod, men der er en gylden Middelvei, og jeg tror og haaber at have fulgt denne idetmindste saa omtrent.

Det første, man havde at gøre, var at skaffe sig Uniformsklæderne; til civil Klædning rækkede Midlerne ikke. En Ven af min afdøde Fader ønskede at skænke

mig mine første Epauletter, hvilket Tilbud jeg naturligvis modtog med Taknemlighed.

Saa kom Præsentationen for Kong *Frederik VII.* Denne havde jo selv været Søofficer og interesserede sig stadig for Personellet. Som bekendt besad denne Konge den Gave at kunne „charmere“, naar han var oplagt dertil, og det skete i dette Tilfælde. Captain *Suenson* præsenterede Secondlieutenanterne *Uldall*, *Münter* og *Marcher*, og Hans Majestæt behagede at være meget naadig imod os.

Tjenesten, man nu havde at udføre, var ikke streng.

Der var først Vagttjenesten paa Nyholms Hovedvagt — den tilsvarende Tjeneste paa Gammelholm var kort iforveien overgaaet til en Underofficer. — Paa Nyholm bestod Funktionerne væsentlig i at være Vært for de forskellige Officerer, som vare til Tjeneste derude. En beskeden Frokost blev til dette Formaal hentet fra Hjemmet, og om Aftenen spillede gerne Kort, men Gæsterne maatte forsvinde inden Kl. 10, da Porten ved Bommens Vagt, som da var den eneste Adgang til Værftet, blev lukket.

Man maatte dernæst passe paa at afgive de forskellige Saluter, dels til de dertil berettigede Kongelige Personer, som færdedes i Yderhavnen, dels at besvare saadanne fra Orlogsmænd. Dernæst maatte man gøre Ronder om Natten for at inspicere Vagtposterne. En afdød Kammerat havde testamenteret sin Sabel og trekantede Hat til Vagten, saaledes at man ikke behøvede at medbringe disse Redskaber. Denne Vagttjeneste indtraf iøvrigt ikke ofte.

Ogsaa blev man kommanderet for en Maaned ad Gangen til at være Bisidder i Søetatens Combinerede Ret. Loven forlanger vistnok at Dommereden ikke maa aflægges før det fyldte tyvende Aar, medens jeg var 18, og den yngste Dommer skal som bekendt votere først. Men Situationen blev lettet af en forstandig Auditeur.

Senere paa Vinteren blev jeg beordret til at gen-

nemgaa et Kursus ved Hærens gymnastiske Institut paa Sølvgadens Kaserne. Man lærte navnlig Hugning, Bajonettfægtning og Brugen af Landsen. Da Skolen begyndte Kl. 7 om Morgenen, var det en ret skrap Adspredelse under en livlig selskabelig Saison, hvor man just ikke kom tidlig hjem om Aftenen.

Den førnævnte virksomme Marineminister *St. Bille* havde under sin Regeringstid truffet en Ordning, hvorefter Søofficerer kunde indtræde paa den Kgl. militaire Høiskole og gennemgaa Kursus i Artilleri, i Ingeniørvidenskab, eller i Topographi. I den Kgl. Anordning desangaaende var udtalt, at Officerer, som ønskede at indstille sig til Adgangseksamen ved Skolen, skulde have Forret til forinden at blive udkommanderet paa længere Tugt. Af disse var det til Vestindien dengang det eneste. Vi havde 4 smaa Brigger, som skiftevis sendtes derud gerne et Aar ad Gangen, og om Livet paa vore Øer havde tabt noget af sin Glans, var der dog saameget deraf tilbage, at en ung Lieutenant maatte sætte megen Pris paa at komme derud.

Da den daværende Minister, Admiral *Michelsen*, opfordrede mig til at forsøge mig ved Skolen, med Udsigt til Ansættelse ved Orlogsværftet, tog jeg Anledning til at skaffe mig Løfte om en saadan Udkommando, som imidlertid først kunde realiseres i Efteraaret 1857. Jeg havde altsaa Tiden for mig, og jeg benyttede den vistnok mest til at more mig.

Unge Søofficerer bleve dengang gerne selskabeligt modtagne i Grossererverdenen, og i den saakaldte „store“ Verden. Min første Introduction til denne sidste fandt Sted paa et Maskebal, givet af *Baronesse Zeuthen* og *Baron Zytphen Adeler*, og som forresten var en social Begivenhed af Rang.

De to Familier eiede og beboede i Forening Gaarden i Bredgade ligeoverfor Prins Ferdinands — nu Kong Georgs — Palais.

Det var en overordentlig smuk Fest, som udmær-

kede sig ved flere vel komponerede Kvadriller. Prins *Ferdinand* var Leder af den ene, som bestod i en Française „til Hest“. En Tarantel blev danset meget flot med Baron *Blixen-Finecke* som Fordanser. De syv militaire Piger opvakte megen Beundring, og dernæst var der en Ridder Kvadrille, i hvilken Prins *Christian* til Danmark deltog, og som endte med en Hylding af denne saa tiltalende Prins.

Efter denne Indledning blev min Virksomhed som „danseur“ udvidet. Prins *Ferdinand* gav i de Tider flere Baller om Aaret.

Det antoges, at disse bekostedes af Kongen, som selv levede i Stilhed med sin Grevinde *Danner* paa Frederiksborg Slot. Ogsaa gaves der flere Baller hos Landgreven af Hessen, gift med Prinsesse *Charlotte* og Fader til Dronning *Louise*. Ved disse Leiligheder holdtes der en stram Disciplin. Hver Dans blev opført af en Kavalier, som udpegede de Par, der maatte danse ud, saaledes at Gulvet aldrig blev overfyldt, og der blev baade danset godt og rask, ligesom Kvadrillerne udførtes med Præcision. De to Hofchefer, Major *Rømeling* og Marinelieutenant *Grev Holck* sørgede godt derfor. En Balsal var dengang et anderledes smukt Syn for Tilskuerne end den er nutildags. Man dansede ogsaa for „Galleriet“.

„Løverne“ i Kjøbenhavn vare i denne Vinter repræsenterede af Officersbesætningen paa en lille russisk Krydser, som overvintrede her. Krimkrigen var dengang afsluttet efter Sebastopols Fald. Under den lange og blodige Beleiring var den bleven forsvaret væsentlig af Sortehavsflaadens Mandskab, og dennes Officerer kommanderede paa Voldene. Da Rusland efter Fredslutningen vilde paabegynde en Udvidelse af Flaaden, bleve seks mindre Krydsere satte i Bygning i Arkan-gelsk. Til at lede og kontrollere dette Arbeide var kommanderet en allerede dengang kendt Officer, Admiral *Popoff*, Faderen til de senere saa omtalte *Popoff*'kaer,

der havde udmærket sig under Beleiringen. Med ham fulgte derhen en Skare af unge Officerer, som ogsaa havde kæmpet paa Sebastopols Volde, og som efter russisk Skik vare blevne stærkt dekorerede med Ordner og Guldkaarder for Tapperhed. Den første Krydser blev færdig saa betids, at man mente at kunne bringe den til russisk Østersøhavn inden Islægningen, men dette mislykkedes, og den maatte overvintre her. Om bord i denne fandtes to unge Officerer, som jeg skal nævne. Med den ene af disse, Lieutenant *Novoselsky*, senere Admiral, sluttede jeg et varmt Venskab, som bevaredes usvækket indtil hans tidlige Død, og vi tilbragte meget af denne Vinter tilsammen. Han besad en alvorlig og brav Karakter og var af en tænksom Natur. En Modsætning til ham var Lieutenant *Tscherniafsky*, en glad Gut, uden overflødig Ballast, som elskede at glimre i Selskabslivet.

Men foruden Kjøbenhavn var Helsingør ogsaa en By, hvor unge Mennesker kunde trives godt. Det var endnu i Øresundstoldens Dage, hvor Generalkonsulerne for de fleste Stater levede der. Dernæst fandtes der fra Krimkrigens Tid større engelske Handelshuse, som havde beskæftiget sig med at proviantere Vestmagternes Flaader, og vistnok havde tjent gode Penge derved. Og endelig var der ved Tolden ansat et stort og relativt vellønnet Personale. Chefen for dette var Excellencen *Bluhme*, som baade forinden og senere beklædte Stillingen som Konseilspræsident og Udenrigsminister. Det var som saadan, han havde undertegnet Londoner-Traktaten af 1852, som overførte Thronfølgen paa Prins *Christian* og Gemalinde. I hans gæstfrie Hus kom jeg ikke sjældent og tilbragte glade Dage. Hans Søn *Emil*, nu Commandeur *Bluhme*, var min Kammerat, og en yngre Broder *Charles* var en Ven af min Broder og mig. Men Faderen var dog den, som havde den største Dragningskraft deri Huset. Jeg har aldrig truffet en ældre Mand, som besad Evnen til at fængsle Ung-

dommen i den Grad, som han. Man har bedømt ham meget forskelligt som Politiker. Det af ham i det parlamentariske Sprog indførte Ord „Sandhed med Modification“ er ofte blevet benyttet imod ham, og man har bebreidet ham, at han under Forhandlinger foretrak at gaa Omveie, og at dette var altfor tydeligt at se paa hans Udtryk; men en elskværdigere og klogere Ven og Raadgiver for Ungdommen har jeg aldrig mødt.

Vinteren 1856—57 forløb saaledes paa en mere fornøielig end lærerig Maade. Sommeren kom, og med den ophørte den store Selskabelighed. Paa denne Aarets Tid samledes unge Mennesker af min Kreds i Tivoli, hvor man dannede en Art Klub, og man sluttede gerne Aftenen med en Whist. Men Tiden nærmede sig til Vestindietogtets Begyndelse. Jeg blev udkommanderet med Briggen „Ørnen“, et godt lille Skib, hvis Chef var Captainlieutenant S., Næstkommanderende Lieutenant *Groth*, og dertil Lieutenanterne *G. Gjødesen*, *J. de Lancy Pedersen*, *Hohlenberg* og jeg, en Skibslæge *Wittrock* og Forvalter *Aamodt*.

Vor Chef var en ret mærkelig Mand. En brav og dygtig Sømand, men samtidigt opfyldt af Forfængelighed i ydre Henseende. Han var t. Eks. skaldet, og for at skjule dette bar han Paryk efter Datidens Skik. Men han førte med sig tre Parykker med ulige Længder af Haar, som han vekslede efter Tur for at give det Udseende af, at han endnu havde sit naturlige Haar under „Gieses“ Saks. Hans Garderobe var enorm. I det lille Skib, hvor Fugtigheden trængte ind overalt, har jeg paa Solskinsdage talt nogle og tredive Par Benklæder og andre Klædningsstykker i Proportion dermed hængt op paa Dækket til Tørring. Ogsaa var han en første Klasses Courtiseur, overalt hvor vi kom hen. Men kom der vanskelige Situationer — og af saadanne havde vi adskillige — viste han sig altid som et Mandfolk.

Vor Næstkommanderende, som forresten ogsaa bar

Paryk, var en lille gammel Lieutenant, en rar Mand, som passede sin Dont og næsten altid blev ombord. *Gjødesen* var en dygtig Officer, som senere gik over til Switzers Bjergnings Entreprise. Chefen satte stor Pris paa ham og havde ham næsten altid til Led-sager, naar han gik iland. Grunden var formodentlig, at han ansaa ham for mindre „concurrancefähig“ lige-overfor Damerne, end vi yngre. *Pedersen* er død, medens *Hohlenberg* lever endnu som Pensionist; han var med som Cadet i „Christian VIII“ hin usalige Skærtorsdag. Begge vare elskværdige unge Mænd, som omgikkes deres nittenaarige Kammerat med Venskab. Lægen var født i Vestindien, men uheldigvis skyldtes hans Fødsel en Blanding af hvidt med sort, og dette var ikke dengang velset af Kreolerne. Forvalteren var en Original. Oprindeligt havde han været en fashionabel Portrait-maler; nu led han i den Grad af Asthma, at han maatte søge Lise i varmere Klimater. Hans Evne til at om-gaaes med Modersmaalet var ikke stor, og da han ifølge sin Stilling skulde oplæse Søndagsprædikenen og andre forefaldende Bønner, undskyldte han sig med, at han var Katolik. Denne Funktion blev derfor overdraget mig som yngst Lieutenant, hvorved man vel ogsaa havde taget min geistlige Afstamning i Betragtning. Man skulde synes, at en noget ældre Mand havde passet bedre for sligt.

Vi forlod Kjøbenhavn i September Maaned. Ved Op-gangen til Kanalen mødte vi en svær vestlig Storm, som nødsagede os til at vende om og søge Ly paa Downs Red. Vi gik ud endnu engang og naaede St. Katherine's, men maatte paany gøre Vendereise, og endelig tredie Gang lykkedes det os at komme Kanalen ud.

Medens vi laa tilankers paa Downs, blæste det vældige Storme. Under en af disse, hvor jeg troer, at 90 Skibe forliste i Kanalen, løb alle de mindre Ankerlig-gere op paa Themsen for bedre Beskyttelse. Tilbage blev kun 13, af hvilke vi var den mindste. Da Stormen

var paa sit høieste, drev et foranliggende stort Skib for sine Ankere og førtes af den voldsomme Strøm og af Vinden lige ned paa vor Boug. Kun ved Benyttelsen af Roret lykkedes det os at befri os for den overhængende Kollision. Under dette ufrivillige Ophold paa Downs var der sjældent Leilighed til at gaa iland. Mit Haab havde staaet til at komme til London for at overvære „Great Eastern“'s Afløbning, som da endelig lykkedes; men dette Haab glippede. Det vil erindres, at dette efter Datidens Begreb enorme Skib var bygget parallelt med Kaien for at sættes ud paa tvers, og at adskillige Forsøg paa Afløbning vare mislykkede. Man tilkaldte den berømte Ingenieur *Brunel*, som straks lod alle de hydrauliske Domkræfte forbinde med et Rør, hvorved Trykket blev det samme overalt, og dette hjalp.

Efter 6 Ugers haard Kamp med Elementerne vare vi endelig i Biscaya Bugten og kom nu sydover under bedre Vilkaar til Cadix, hvor vi opholdt os omtrent en Uge.

En af mine Erindringer derfra er, at jeg for første Gang stiftede Bekendtskab med Crinolinen. Det var vor Konsuls Datter, som introducerede os til dette abnorme Klædningsstykke i sit Sovekammer. Vi vare iøvrigt blevne førte derhen for at beundre Udsigten fra dets Balkon.

Men ogsaa her skulde vi møde Stormen. En Eftermiddag var jeg gaaet iland og skulde hentes af et Fartøi om Aftenen. Havneforholdene i Cadix vare gammeldags. Fæstningsporten, som ledede ud til Havnen, lukkedes til bestemt Klokkeslet, og da jeg kom ned i Havnen og ikke fandt noget Fartøi, men en rygende Storm, var jeg henvist til at tilbringe Natten der. Jeg traf nogle Lidelsesfæller, bestaaende i franske og spanske Søofficerer. Det var ikke just nogen behagelig Nat, uvidende som jeg var om Fartøiets Skæbne. Stor var derfor min Glæde, da jeg om Morgen blev anraabt oppe fra Vol-

den af Fartøiets Kvartermester, som havde været nær ved at drive tilsøs, men havde bjerget sig ind paa grundt Vand, hvor han havde tilbragt Natten. Jeg møder ham endnu undertiden; han er bleven Krigsraad.

Fra Cadix styrede vi til Funchal Red paa Madeira. Øens Deilighed er saa ofte beskrevet, at jeg ikke behøver at dvæle ved den. Vi fandt en hjertelig Modtagelse hos den danske Generalkonsul *Selby* og hans to Søstre, som dengang næsten aarlig havde Besøg af danske Orlogsmænd.

Vi kom hurtigere bort fra den end paaregnet. Et portugisisk Udvandreraskib, som skulde føre til Brasilien et stort Antal Emigrantfamilier, alle med Kanariefugle i Bur, og som laa i vor Nærhed, manøvrerede saa ubehændigt under Letning, at det drev ombord i os. Da vi laa paa c. 50 Favne Vand og derfor havde stukket vore Kæder til Tamp, maatte vi slippe begge Bougankere og Kæder for at komme klar af ham. Her laa vi uden noget resterende forsvarligt Anker og med en meget indskrænket Vandbeholdning, som skulde have været kompletteret paa Øen. Et Krigsraad blev holdt, hvori besluttedes straks at styre til Vestindien og at sætte Besætningen under Reisen paa kort Vandrancon — det vil sige 2 Potter pr. Mand pr. Dag —, istedetfor de dengang sædvanlige 4 Potter.

Efter nogle Dages Forløb fangede vi Nordost-Passaten, og nu førte vi i en tre Ugers Tid en idyllisk Tilværelse. Den stedse blaa Himmel, med de smaa hvide Cirrus-Skyer, den behagelige Temperatur, Skibets jevne Rulning, Flyvefiskene, de „Portuguese Men-of-War“, Delfinerne, det „dolce farniente“, man nyder, ved næsten aldrig at røre ved en Bras, et Skøde eller et Fald, alt dette gør Livet saa inderligt bekvemt, og dannede en høist behagelig Modsætning, til hvad vi havde oplevet forud. Medio December fik vi den yderste af Antillerne i Sigte, og Dagen derpaa løb vi ind i Christiansted Havn — Basinet kaldet — paa St.

Croix, efter en fænomenal lang Reise paa næsten 100 Dage.

Nu begyndte en behagelig Tid for os, idet vi skiftevis havde Station i Christiansted, i Frederiksted — kaldet Vestenden — begge paa St. Croix og i St. Thomas Havn. Stationstjenesten bestod væsentlig i at deltage i Selskabelighed, hvortil der fra Skibet levnedes os god Tid; kun i St. Thomas med den betydelige Skibsfart var der af og til Anledning til at øve Politimyndighed i Havnen. Den tredie Ø St. Jan besøgte vi kun engang paa en Dags Tid. Vi ankrede da i Crux Bay og foretog en Ridetour med Damer, som vi havde medbragt.

St. Croix var den af Øerne, som vi foretrak. Naar den faar tilstrækkelig Regn, er Landskabet meget skønt. Den strækker sig fra Øst til Vest i en Længde af c. 6 Mile, medens Bredden kun er godt een Mil. Den østlige Del var tildels ukultiveret, og her fandtes de saakaldte Kvægplantager. Fra Christiansted paa Nordsiden til Frederiksted midt paa Vestkysten var Jorden under fortrinlig Kultur, og de lysegrønne Sukkermarker vare tiltalende for Øiet. En udmærket Vei, $3\frac{1}{2}$ Mile lang, beplantet med Kokuspalmer, satte de to Byer i indbyrdes Forbindelse. Paa Nordsiden findes et Høidedrag knap 1000 Fod høit. Plantagerne med deres Vaaningshuse, Sukkerkogerier og deres Negerlandsbyer laa spredte i betydeligt Antal. Den store Arbeidskraft, som udkræves til Sukkerdyrkningen, bevirker, at Plantagernes Areal i Reglen ikke er stort.

Den europæiske Befolkning bestod af en ret talrig Embedstand, i Spidsen for hvilken stod Guvernøren *Schlegel*, boende i Christiansted; dertil kom en ringe Militairstyrke, indkvarteret i gammeldags Forter i de to Byer, og kommanderet af to Fortchefer med et Par Lieutenanter, og endelig nogle faa Købmænd.

Langt under denne herskende Klasse fandtes en anden, den „kulørte“. Endel Europæere havde indgaaet Ægteskab eller levet i Concubinats med Kvinder, i hvis

Aarer der rullede mere eller mindre Negerblod, og denne Krydsning af Racer kan ofte frembringe et paa Spindesiden meget tiltalende Afkom, især naar en Generation eller to er forløbet, siden den sorte Blanding har fundet Sted.

Disse to Klasser stode dengang meget skarpt mod hinanden, og besøgte man saaledes et Hus af anden Klasse, turde man ikke tale derom i den første. De to Klasser vare i Antal kun ringe i Sammenligning med den store Negerbefolkning.

St. Croix levede endnu dengang paa sin Reputation fra den „Scholten'ske“ Tid. Vi have jo alle hørt Benaævnelserne „Scholtens Rom“, „Scholtens Madeira“ o. l., men der er vistnok faa, som have gjort sig nogen Forestilling om den Rolle, som Generalgouverneur *Scholten* har spillet under den økonomiske Frederik den Sjettes Regering eller under Christian den Ottende. *Scholten*, som herhjemme var en protegeret Mand, kom til Øerne som Toldembedsmand, og det lykkedes ham at omdanne denne Stilling saaledes at han blev en Art Forpagter af Tolden, hvilket medførte betydelige Indkomster. Senere naaede han at blive Generalgouverneur. Han omgav sig nu med en større Stab, førte et formeligt Hof, modtog Besøg af sine Kolleger fra de øvrige europæiske Kolonier. Der fandtes paa den Tid en betydelig Velstand blandt Planterne paa Grund af de høie Sukkerpriser og vel ogsaa rigeligere Regnfald, og der udviklede sig under Indflydelsen af det herlige Klima en ret overdaadig Levemaade. Negeroprøret i 1848, som fremkaldte *Scholten's* Afskedigelse, havde kun tildels indskrænket denne, og vi nød godt af Efterdønningerne derfra.

Antallet af unge Gentlemen var ikke stort paa Øen, og Orlogsbriggens Kontingent var derfor velkomment. Hver Gang vi indtog en ny Station, var dette gerne Signalet til, at Ungdommen samledes paa denne til mere eller mindre beskeden Selskabelighed.

Man begyndte ikke sjældent sin Dag med en Ride-tour før Solopgang i passende Selskab. Baller i Byerne og paa Landet fandt hyppigt Sted, og ved saadanne Leiligheder mærkede man, at Vinkælderne endnu indeholdt „Mærker“ fra Øens Glansperiode, som udskænkedes med stor Liberalitet.

Paa St. Thomas herskede andre Forhold. Det er en lille gold Klippeø, som frembringer saagodtsom intet. Den er overalt indskaaren af Bugter, af hvilke den største, som munder mod Syd, danner den berømte Havn. Det var af denne, Øen levede. Det engelske „Royal Mail“-Dampskibsselskab havde sin Endestation her, hvorfra hurtige Seilpaketter bragte Posten rundt i Golfen. Ogsaa St. Croix fik sin Post ad denne Vei. Det skete ved Hjælp af en gammel Søøver-Skonnert „Vigilant“, som Admiral *Irminger* engang havde taget udenfor St. Thomas Havn med Bistand af nogle Soldater, som han havde skjult i Lasten af et lille Fartøi. Havnen havde iøvrigt adskillige Mangler. Kaiplads fandtes ikke; den smalle dybe Bugt gjorde Vandet stillestaaende, og de forraadnede Organismer deri fremkaldte Sygdomme, navnlig den saameget frygtede gule Feber, ligesom Hajerne sværmede deri. En Strømning i Vandet er senere tilveiebragt ved Gennemgravning af en smal Landtange, hvorved nogen Forbedring i disse Forhold er tilveiebragt.

Byen er amphitheatralsk beliggende paa tre Høie ved Havnen uden større eller smukkere Bygninger, ligesom man savner en frisk grøn Vegetation. Jeg har derfor aldrig forstaaet, at man har villet sammenligne den med nogle af Verdens skønne Punkter.

Her fandtes ogsaa endel Embedsmænd og Militaire, men desuden nogle fremmede Købmænd og „shipping agents“. Ogsaa et „kulørt“ Samfund af glad Beskaffenhed, hvor man blev modtaget om Aftenen efterat have været i „hvidt“ Selskab, og hvor den spanske Vals blev dyrket.

Vicegouverneuren paa Øen var en gammel Nordmand ved Navn *Berg*, som var en velhavende og meget gæstfri Pebersvend. Af Køligheds Hensyn havde han indrettet sig en Spisestue i Kælderen af sit Landsted nær Toppen af en af de tre Høie, hvor man bænkedes paa Sæder af Sten. Da jeg havde Introduktionen til ham fra Hjemmet, nød jeg ikke sjeldent godt af hans Gæstfrihed.

Man havde saaledes ingen Vanskelighed for at faa Tiden til at gaa her; men det behagelige Samliv, man nød paa St. Croix blandt Landsmænd af begge Køn, savnedes.

Livet gled saaledes hen paa disse Øer i et dolce farniente uden større Begivenheder, og en skønne Dag efter 3—4 Maaneders Forløb stod Afreisen for Døren. Jeg skal altid bevare et kært Minde om disse Maaneder, tilbragte blandt rare og velvillige Mennesker, i et herligt Klima og en smuk Natur. Men jeg skal ikke anbefale et længere Ophold; thi man undgaaer neppe at blive smittet af den Slaphed, som saa let griber alle derude. Lige fra Negeren, der kun vil arbeide et Par Dage om Ugen, til Embedsmændene i Regeringskontorerne. Det er jo først nu i de senere Aar, at man herhjemmefra har begyndt at tilføre dette blodfattige Samfund lidt mere Livskraft.

Hjemreisen foregik meget hurtigere end Udturen. Vi fik en Orkan i Atlanterhavet, som varede i tre Dage. Under disse vare alle Luger skalkede, og intet Fyr kunde tændes paa Kabyssen. Vi maatte altsaa leve paa „Transportkost“, det vil sige: Brændevin og Beskøiter. Den første Skaal af Folkenes gule Ærter, som deltes ud efter Orkanens Ophør; var en første Klasses Lækkerbidsken. Da det staaende Gods havde sat sig betydeligt under Skibets voldsomme Bevægelser i Søen, løb vi ind til Plymouth for at komme i Orden. Herfra sattes Kursen til Hjemmet, og vi naaede Kjøbenhavn i Mai Maaned, hvor jeg fandt min Familie i bedste Vel-

gaaende. Nu skulde en alvorligere Tid begynde, idet jeg skulde forberede mig til Adgangseksamen ved den Kgl. Militaire Høiskole. Denne Skole, som har været af saa gennemgribende Betydning for vor Hær, og som havde uddannet flere af de Mænd, som havde været de Ledende under treaars Krigen, stod dengang i sit fulde Flor. —

Under et toaarigt Kursus for alle Elever lærte disse den høiere Mathematik, beskrivende Geometri, Fysik og Kemi, med saavel uorganisk som organisk Analyse, dansk, tysk og fransk Litteratur, og desuden holdtes Foredrag i Geologi. Efter bestaaet Oprykningseksamen fordeltes Eleverne paa tre Afdelinger for Artilleri-, Ingeniør- og Generalstabs-Officerer, som nu hver havde et toaarigt Fagkursus, sluttende med en Afgangseksamen.

Af Søofficerer havde dengang kun *Carlsen* gennemgaaet Artilleri-Afdelingen, hvorefter han var bleven Undertøimester. Ved Forsøg med en Whitworth-Kanon, som lededes af ham, sprængtes denne, hvorved han blev saa haardt saaret, at han kort efter døde. Vi mistede i ham en dygtig og elskværdig Kammerat. Foruden mig forberedte nu ogsaa Lieutenant *Th. v. Jessen* sig til Adgangseksamen i Februar 1859.

Fordringerne til denne vare ikke meget høiere end til Søcadetacademiets Afgangseksamen. Kun var der endel mere Mathematik, navnlig analytisk Geometri. Af de andre Fag var Tysk det eneste, som voldte mig nogen Uro. Den ene ugentlige Undervisningstime paa Søcadetacademiet kunde jo ikke have været af stor Betydning. Jeg havde rigtignok haft den Fordel at faa endel praktisk Øvelse i Sproget gennem mine holstenske Slægtninge *Rosen*, men der maatte gøres noget mere. Den ældste af Brødrene *Rosen*, Kammerherre *Carl*, var dengang Overpræsident i Flensborg, og han indbød mig til at tilbringe en Maanedes Tid hos sig om Sommeren. I dette fornøielige Ungkarleghjem, hvor hans

Søster repræsenterede det kvindelige Element, medens den yngre Broder endnu var Elev i den lærde Skole, arbejdede jeg paa at indhente det forsømte. Efter Tre-aarskrigen var der kommen endel dygtige Danske til Slesvig som Embedsmænd, men der var ogsaa god Leilighed til her at praktisere det tyske Sprog, især med Damer, og min Erfaring har lært mig, at disse ere de bedste Læremestere.

Hjemkommen fra denne behagelige Tur tog jeg paany fat paa Læsningen, men skulde atter faa en Afbrydelse ved en lille Udkommando. Det var med Dampkanonbaaden „Thurah“, som havde Lieutenant *Gottlieb* til Chef. Vor Opgave var kun at transportere Tropper, samlede ved en Leir ved Rendsborg til Korsør.

Der var dengang bygget 6 saadanne Fartøier, af hvilke nogle endnu eksistere. Samtidigt havde man skaffet sig et større Materiel af Transportbaade, som hver kunde tage c. 40 Heste. Med et Par saadanne paa Slæb løb vi da et Par Gange frem og tilbage mellem Holtenau ved Kieler-Kanalens Udløb og Korsør, hvormed Togtet var tilende, og Læsningen tog fat paany.

Efter nogle flittige Maaneder, under hvilke jeg dog ikke nægtede mig alle Adspredelser, indstillede *Jessen* og jeg os sammen med c. 20 Landofficerer til Adgangs-eksamen, som vi bestod.

Høiskolen skulde nu foreløbigt i to Aar lægge Beslag paa vore Kræfter. Vi havde et udmærket Lærerpersonele: i Mathematik den dygtige Professor *Adolph Steen*; i beskrivende Geometri den gamle Oberst *Kelner*, som havde indført denne nyttige Videnskab her i Landet; i Fysik den berømte *Julius Thomsen*, som vel egentlig var mere Kemiker end Fysiker, men som til Tider kunde holde virkeligt beaandede Foredrag; i Kemi havde vi den senere General *Bahnsen*, hvis vidunderlige Hukommelse var ham til god Nytte i en Videnskab, som netop har Brug for en saadan. I Sprogene havde vi Professorerne *Rovsing*, *Rung* og *Vilh. Bjerring*, alle tre

virkelige Videnskabsmænd. I Geologien hørte vi *Forchammers* Forelæsninger. Pensummet var meget stort, og Manglen paa Lærebøger medførte den tidsspildende Føren af Kollegier. Trods den tvungne daglige sekstimers Undervisning blev der derfor kneben Tid til Repetition, og især mod Slutningen maatte der arbeides meget haardt for at blive færdig med Pensummet.

Skolens Chef var den gamle enbenede Oberst *Lundbye* Som Skoleofficer havde vi Kaptain *Mønster*, hin brave Patriot, som i 1864 med uhørt Besvær hjemførte sine Kanoner fra den vestlige Front af Dannevirke. Med disse og med Lærerne havde vi et godt Samarbejde. Blandt Kammeraterne fandtes der sande Hædersmænd, som faa Aar efter i 1864 viste, hvortil de duede, deriblandt min Slægtning *Carl Irminger*; men der var andre, som gav *Jessen* og mig Vanskeligheder. Der var jo fra gammel Tid en vis Rivalitet imellem de to Tjenester, som til Eks. ytrede sig saaledes, at en Søcadet ansaa sig for dobbelt saa god som en Landcadet og omvendt. Men hertil kom, at vi unge Søofficerer, som fra vort 12. eller 13. Aar havde set os lidt om i Verden, maatte have en friere Livsopfatning end en Lieutenant, som var opvokset i en lille Provinsgarnison. Maaske have vi ikke været forsigtige nok til at skjule denne Opfattelse, men der fandtes nogle Vanskeligheder, som dog heldigvis bleve overstaaede.

Jeg gik gerne til det betydelige Arbejde paa Høiskolen; Livet fik derved et Maal. Man kunde ikke lukke Øinene for det Factum, at Udkommandoerne vare faa, og at den almindelige Tjeneste i Marinen let kunde lede til Forsumpning. Jeg arbejdede altsaa løs med en god Samvittighed, men jeg benyttede ogsaa Tiden til at bevæge mig blandt Mennesker. I Hjemmet havde vi en stor Bekendtskabskreds, hvori den endnu ret talrige Familie fyldte godt. Men foruden denne besøgte jeg ogsaa andre Huse. Ved Hoffet, dengang repræsenteret af Prins *Ferdinand*, Landgreven af Hessen og

Prins *Frederik af Hessen*, gift med Prinsesse *Anna af Preussen*, og hos de fremmede Diplomater havde jeg Lejlighed til at dyrke Sprogene.

Kong *Frederik VII* var dengang til Stadighed paa Frederiksborg Slot og viste sig sjeldnere i Hovedstaden. Jeg har dog seet ham engang hos Prins *Ferdinand* til en Fest, given i Anledning af Prinsesse *Wilhelmines* Besøg. Denne Fyrstinde var jo for længe siden skilt fra Kongen og gift med Hertugen af *Glücksborg*, og dette var hendes første Møde med Kongen siden Skilsmissen. Alle Gæster vare naturligvis meget spændt paa, hvorledes dette vilde løbe af. Som bekendt havde Kongen en stor Passion for Hovedbedækninger i Armeen, hvis Officerer hyppigt maatte anskaffe nye Former af saadanne. Kort forinden havde han indført nogle enorme Chakoter, som ogsaa skulde bæres inden Døre, ja selv i Kirken. Paa hin Aften, da Selskabet var samlet hos Prins *Ferdinand*, bliver Kongens Ankomst anmeldt. Selvfølgelig indtræder almindelig Taushed; kun i to Hjørner af Salen hører man de to døde og derfor intet anende Prinsesser *Wilhelmines* og *Caroline's* Stemmer. Fløidørene slaaes op og ind marcherer Adjudanter, Hofmarechal, efterfulgt af Kongen, alle med Chakoter paasatte. Hans Majestæt begiver sig straks til Prinsesse *Wilhelmine*, og da jeg stod i Nærheden, hørte jeg de første kongelige Ord, som faldt fra hans Læber: „Det er koldt i Aften“.

Kongen yndede selv at køre sine Heste, og naar han kom til Hovedstaden, tilbagelagde han de fire Mile i aaben tospændig Vogn. Man saa ham da med en kort Merskumspibe hængende ned paa den ene Side af Munden, og det fortaltes, at for at finde et passende Leie for Piben havde han ladet en af Tænderne i Underkæben udtrække.

Arkæologiske Undersøgelser var en anden af hans Passioner. Kort før den Kgl. Militaire Høiskole feirede sit 25aarige Jubilæum i 1855, havde han ladet Konge-

gravene i Ringsted aabne, ved hvilken Leilighed det havde vist sig, at der om Valdemar den Stores Hoved var lagt en Blyplade med de vigtigste Momenter i hans Liv indgraverede. En vittig Artillerilieutenant havde taget Anledning heraf til at skrive til Jubilæumsmiddagen den bekendte Sang: „Kongen drog til Ringsted ned for at grave“, hvori findes Linierne „Valdemar den Store laa i sin Glorie, med en vældig Blyhat paa af Historie“. Det maa her oplyses, at „Historie“ dengang var Kælenavnet for Romtoddy, og hvad en Blyhat betyder, veed vi jo alle. Kort derpaa bliver vedkommende Lieutenant beordret til at møde hos Majestæten. Han fremstiller sig med Chakoten paa Hovedet og høire Haand til Skyggen. Kongen begynder: „Er det Dig, der har skrevet den Sang om mig“?, hvilket Lieutenanten bejaer, hvornæst Kongen kun siger: „Syng den“, og den stakkels umusikalske Mand, stadig i hilsende Positur, maatte lystre Kommando.

Under Sommeren 1859, da Arbeidet paa Høiskolen havde taget noget paa mig, og jeg trængte til Søluff, fik jeg Tilladelse til at gøre en Reise med Damperen „Odin“, tilhørende C. P. A. Kochs Rederi, som senere gik op i det Forenede Dampskibsselskab. Dens Fører var Lieutenant, senere Admiral *Duntzfelt*. Vi vare først i Pillau og Königsberg. Fra sidstnævnte By har jeg Mindet tilbage om „Marterkammeret“, en Vinkælder paa det gamle ærværdige Slot. Derfra gik Turen søværts til Amsterdam, som dengang kun var tilgængelig ad den nordhollandske Kanal fra Texel. Denne Kanal var saa bugtet og snever, at vi utallige Gange rørte Grunden eller Siderne. Lodsens lærte os da at udhexe Kæderne fra Ankerne, og at stikke et Antal Favne Kæde ud gennem Klydsene. Idet disse ved deres Vægt søgte det dybeste Sted af Kanalbunden, blev Skibets Stevntvungen til at holde sig i Løbet. Amsterdam selv syntes mig ikke at have den samme Charme som andre hollandske Byer, jeg senere har besøgt.

I December afbrændte Frederiksborg Slot. Den skønne Bynings Ødelæggelse blev af Befolkningen følt som en Nationalulykke, og det blev straks klart, at de uordentlige Forhold, som herskede derude, maatte være Skyld deri. Vreden vendte sig imod Grevinde *Danner*, om hvem man kendte flere Handlinger under Branden, saaledes t. Eks. at hun havde forlangt, at Garderne skulde bære hendes tunge Flygel ned af Trapperne, og at dette havde blokeret Vejen og derved bevirket, at Portrætsamlingen af den oldenborgske Kongefamilie gik tabt. Et Stykke, som opførtes paa Casino, „Grevinden og hendes Søskendebarn“ gav yderligere Næring til Vreden, som nu brød ud i lys Lue, og vi havde den saakaldte „Grevinde-Uge“, i hvilken det ikke alene var Pøbelen, som deltog. Programmet var gerne affattet saaledes, at man stillede i Casinos Parterre, som var fyldt med det gode Selskab, og naar Sangen: „Jeg hader den, der steg fra Dybet, bedækket med et Folks Foragt“, blev foredraget fra Scenen, deltog hele Publikum deri. Man drog derefter gennem Gaderne op til Amager-torv for at demonstrere udenfor Christiansborg Slot, hvorhen Grevinden var flyttet; men Garden var opstillet paa Høibro og Holmens Bro og forhindrede Passagen. Vreden skulde imidlertid have Luft, og en Aften blev dette naaet ved, at man jevnede med Jorden et nyopført grundmuret Nødtørftshus paa Amager-torv. En Møllebrand, som fandt Sted paa Volden en af de Aftener, samlede en Masse Tilskuere og bidrog derved til at forøge Antallet af Urostiftere.

Aaret 1860 var et Arbeidsaar for mig; dog deltog jeg ogsaa i Selskabslivet. I November Maaned feirede Landgreven og Prinsesse *Charlotte* deres Guldbryllup. Deres ældste Datter Prinsesse *Marie* af Anhalt-Dessau kom hertil med sine tre Døtre, af hvilke Hertuginde af Nassau, senere Storhertuginde af Luxemburg, var den ældste og mest tiltalende. Jeg var med til de Fester, som bleve givne, og deltog i en Kvadrille, opført til Ære for Guldbryllupsparret.

Optrykningseksamen var sikkert saavel i fysisk som i aandelig Hensende en af de strengeste Eksaminer, som nogensinde er bleven opfunden. Dens Varighed var 5 til 6 Uger, og af disse vare de første to optagne af skriftlige Opgaver, af hvilke to gaves daglig, og til hver af disses Løsning var tilstaaet fire Timer. Den begyndte i Februar 1861, og jeg var heldig nok til at komme gennem den uden Skade paa Aand og Lemmer og med en god Karakter.

Jeg skulde nu bestemme mig for, hvilken Gren af den tekniske Tjeneste jeg vilde vælge. Marineministeren ønskede, at saavel *Jessen* og jeg skulde studere Artilleri; men jeg foretrak Skibsbygning og Maskinvæsen, og fik mit Ønske opfyldt. Dette vilde medføre, at jeg skulde gennemgaa Ingenieurklassen i Høiskolens ældste Afdeling. Imidlertid blev der ikke paa-begyndt nogen saadan Klasse af den Grund, at alle Lærerne, Ingenieurofficerer, dengang vare beskæftigede i Slesvig, hvor man var begyndt med Befæstningen af Dannevirke og Dybbøl.

Man valgte da at sende mig til Skibsbygningen paa Orlogsværftet, indtil et nyt Kursus kunde begynde. Den daværende Fabrikmester *O. Suenson* var i mange Maader en dygtig Mand, som modtog mig vel og satte mig godt igang med at lære Skibsbygning, saavel theoretisk som praktisk. Vi vare jo endnu i Træskibenes Tid. Det var den Periode, hvori vore smukke Skruefregatter bleve byggede, og hvori man omdannede Seilskibe som Lineskibet „Skjold“ og Fregatten „Tordenskjold“ til Skrueskibe. Men den nye Tid var just i Frembrydning; Panserskibe vare satte i Bygning saavel i Frankrig som i England.

Orlogsværftet saa ikke dengang ud som nu. Gamleholm eksisterede som Marineetablissement, og her fandtes Magasinerne, Smedien, Baadebyggerværkstedet, Mastermagerværkstedet, og Reberbanen, foruden Overekvipagemesterens Kontorer og Bolig. Paa Nyholm

med tilliggende Øer, hvortil Christiansholm ogsaa dengang hørte, var ingen af de moderne Værksteder opførte, med Undtagelse af et mindre Maskin- og Kjedel-Værksted. Her fandtes en Ekvipagemester, en Fabrikmester, en Takkelmester, en Tøimester, foruden en Inspektionsofficer ved Maskinvæsenet. Hver Dag kom Overekvipagemesteren herover fra Gammelholm. Ud-kig vare posterede overalt for at melde hans Ankomst, og alle de nævnte Dignitarier maatte give Møde og ledsage ham paa hans Vandring. Det var i Sandhed en tidsspildende Form. Men ved Skibsbyggeriet, som havde Traditionerne fra den Gernerske og den Schifterske Tid, arbeidedes der med Dygtighed, og de Skibe, som afleveredes, stode høit, saavel hvad angaar Form som Arbeide og Materiale. Faa Orlogsværfter have ogsaa kunnet besidde en bedre Tømmerbeholdning end vor daværende.

Her gik jeg nu omkring paa Byggepladsen, i Værkstederne, paa Afslagningsloftet, kopierede Tegninger, og begyndte at gøre Projecter, samt studerede de faa Værker, som eksisterede om Faget. Thi Skibsbygning kunde ikke dengang kaldes nogen Videnskab, og det var først nogle Aar senere, da det engelske Panserskib „Captain“ var kuldseilet i Biscaya Bugten, at virkelige Videnskabsmænd tog alvorlig fat paa at behandle de forskellige Problemer, som vedrøre Skibes Stabilitet, Vandets Modstand og Bølgebevægelsen. I Frankrig havde man dog noget tidligere under Ledelse af den berømte *Dupuy de Lôme* optaget det samme Arbeide.

Ret længe fik jeg ikke Lov til at blive i Ro ved mit Arbeide; thi under Løbet af Foraaret blev endel af Flaaden udrustet paa Grund af truende Krigsudsigter, og jeg blev udkommanderet med Linieskibet „Skjold“ i Midten af Mai Maaned. Chefen var Commandeur *P. Wulff*. Jeg gjorde Tjeneste som Kvarterchef ombord. Vi gik til Kieler Fjord og lagde til ved Holtenau udfor

Indgangen til Kanalen. Her arbejdedes haardt paa at indeksercere Mandskabet, og da dette saa nogenlunde var naaet, gik vi paa en smuk Foraarsaften op til Kiel og ankrede tvers for Slottet. At Stemningen i Holsten var antidansk, viste sig tydeligt derved, at neppe var vort Anker faldet, før Promenaden udfor Slottet, som til da havde været sort af Mennesker, med et blev tom. Den samme Uvillie fandtes neppe i andre tyske Lande. Aviserne i Preussen, Sachsen og Hannover havde forud anmeldt det danske Linieskibs Ankomst, og Ekstratog vare blevne organiserede for at Befolkningen kunde faa et for dem saa fremmed Syn at se, og vi bleve overrendte af Besøgende.

Togtet varede kun kort. Allerede i Slutningen af Juni vare vi tilbage i Sundet og bleve inspicerede af Flaadeinspektøren. Jeg erindrer, at denne lod Linieskibet krydse med fuld Seilføring op imod en stiv nordlig Brise i det snevre Farvand mellem Hven og Sverig. Som Chefens Adjutant havde jeg Kommandoen under Generalmanøvre. Her var omtrent 600 Mand paa Dækket, og der var ikke meget Stemme tilbage i mig, da de nogle og tyve Stavgendinger vare udførte. Det er sidste Gang i mit Liv, at jeg har kommanderet Seilmanøvrer.

Vi strøg derefter Kommandoen, og jeg vendte tilbage til mit Tegnebord paa Værftet for snart derefter at gaa paa en ny Ekspedition. Dennes gang var det vore Tømmerindkøb i Tyskland, med hvilke jeg skulde stifte Bekendtskab.

Skjøndt vi vel her i Landet havde Egetømmer af udmærket Beskaffenhed, var Kvantiteten for lille for Flaadens Behov, og man var tvungen til at anskaffe den største Del i Tyskland. Særlig var det Egen fra Schlesien og fra Teutoburgerwald, som vi købte, henholdsvis i Stettin og i Bremen. Egetræets Beskaffenhed og dets Sygdomme, navnlig „Fyr“, bleve i de Tider nøie studerede, og en Skibsbygger maatte være kendt med dem.

Vi holdt gerne en Skibstømmerformand til at opmaale og besigte Tømmeret, men desuden sendtes en Officer for at tilsee, at ingen Uordner fandt Sted. Officeren var daværende Lieutenant, senere Admiral *Malthe Bruun*, en fortræffelig Mand, som altid har vist mig megen Velvillie. Indkøbene fandt dette Aar Sted i Stettin. Jeg fik Leilighed til i Berlin at overvære Kong *Wilhelm I* af Preussens Indtog efter Kroningen i Königsberg. En Geheimeraad *Roland* i det preussiske Udenrigsministerium med Frue, hvis Bekendtskab jeg havde gjort hos den preussiske Gesandt *v. Balan* i Kjøbenhavn vare mine elskværdige Værter, og i deres Kreds saa jeg Festlighederne. Jeg erindrer, hvor prægtigt de høie og velvokne hohenzollerske Prinser tog sig ud i Optøget, ogsaa General — „Vater“ — *Wrangel*, og den franske Marechal *Mac Mahon*, som var Napoleon III's Repræsentant.

I Stettin blev jeg venligt optaget i Artilleriofficerernes Messe.

I den paafølgende Vinter var Selskabslivet i Kjøbenhavn meget fornøieligt. Det var under denne, at vor ældste Prinsesse *Alexandra* indtraadte i de Voksnes Kreds.

Hendes Bedstefader, Landgreven, havde for Skik at give et Bal for hende i sine egne Værelser i Stueetagen paa sit Palais — nu Frederik VIII's — paa hendes Fødselsdag den 1. December. Da hun dennegang fyldte 17 Aar, bleve Voksne ogsaa indbudne og deriblandt jeg, som nød den Ære at blive tilsagt til at danse den første Vals med hende. Hendes yngre Søster, nu Enkekeiserinden af Rusland, var ogsaa tilstede, men endnu i korte Klæder. Dette var Begyndelsen til mit Bekendtskab med disse to saa høist elskværdige Fyrstinder.

Sommeren 1862 indbragte mig en interessant Reise. Marineministeriet, som maatte være betænkt paa at indføre Panserskibstypen, havde bestemt sig for at

udsende en Kommission, bestaaende af Fabrikmesteren, Skibsbygmester *Z. Petersen*, og min Ringhed for i de engelske og franske Orlogshavne at gøre os bekendt med alt, hvad der vedrørte Bygningen af saadanne Skibe, de dertil fornødne Værksteder og Maskiner, Panserpladernes Behandling o. a. l. Samtidigt skulde Verdensudstillingen i London besøges, og endelig skulde Kontrakt afsluttes om Bygningen af et Panserbatteri — det senere „Rolf Krake“. Som Frivillig sluttede Kaptain, senere Admiral, *E. Krieger* sig til os. Vi begyndte i London, hvor vi leiede os ind i et lille Hus i Craven Street ved Charing Cross. Dette var almindeligt ved længere Besøg, da London dengang stod langt tilbage med Hensyn til Hoteller. Herfra besøgte vi de omliggende store Værksteder, Thames Iron Works, Rennie og Samuda, hvor Panserskibe vare i Bygning, Penn's og Maudslay's berømte Maskinfabrikker, og de nærliggende Orlogsværfter i Chatham og Portsmouth. I London mødte vi den høit ansete *Mr. Robert Napier*, Chef for det berømte Firma *R. Napier & Sons* i Glasgow, med hvem Underhandlinger vare indledede om Bygningen af „Rolf Krake“. Medens Fabrikmesteren forhandlede med *Napier*, svælgede vi andre i Verdensudstillingens Seværdigheder, og disse vare uden Tal. Efterat det var besluttet at bygge Skibet hos *Napiers*, reiste vi til Glasgow. Her havde Marineministeriet nylig faaet til Agent en ung danskfødt Købmand, *H. Martini*, til hvem jeg blev stærkt knyttet under hele hans senere Liv. Vi besøgte endel af Værkstederne for Skibsbyggeri og Panserpladefabrikation og afsluttede vort Besøg med den skønne Tur over Stirling, the Trossachs, Loch Lomond til *Napiers* deilige Landsæde ved Loch Long. Herfra gik vi over London til Paris for at præsentere os i det franske Marineministerium. Modtagelsen var køligere end i England, man ønskede ikke at lade andre nyde godt af de indhøstede Erfaringer. Det ansete franske Marineingenieur-Korps havde saa-

ledes dengang et Tidsskrift, i hvilket fandtes de nye Undersøgelser vedrørende Skibes Konstruktion, Prøver med Dampskibe m. m., som interesserede os i høj Grad. Naar vi ytrede Lyst til at komme i Besiddelse deraf, gik man saalangt, at man nægtede dets Eksistens, og vi maatte derfor skaffe os det ad anden Vei. Vor Tur i Frankrig begyndte i Cherbourg, hvor vi saa det berømte Dige. Paa Orlogsværftet vare Panserskibe i Arbeide; man benyttede endnu dengang Træ til deres Bygning. Da Jernbanenettet ikke var stærkt udviklet, maatte vi gaa søværts over Le Havre til Morlaix, en lille Havn paa Nordkysten af Bretagne, hvorfra vi kørte til den store Orlogshavn Brest, som vi besaa, og herfra pr. Aksel til Lorient og Nantes. Turen gennem det smukke Bretagne paa de udmærkede Veie med en Hastighed af to danske Mil i Timen var interessant. I Nantes besaa vi den franske Marines Maskinfabrik paa en Ø i Loiren. Herfra pr. Jernbane til Bordeaux, hvor en privat Skibsbygger havde opnaaet nogle Kontrakter med Marinen. Som vor Konsul her fandt jeg en Barndomskammerat *Edouard Kirstein*, Medlem af det store Vinfirma, Schröder & Schüler. *Kirstein* var opdraget i Kjøbenhavn og var Neveu af en gammel Ven af min Fader. Han var nu nyligt bleven gift, og jeg tilbragte behagelige Timer med ham og hans charmante Hustru. Reisen fortsattes fra Bordeaux over Nîmes til Toulon, hvis Orlogsværft vi besøgte. Det derværende Galeislave-Etablissement var endnu i fuldt Flor og gjorde et uhyggeligt Indtryk. Vi besøgte ogsaa de nærliggende „Forges et Chantiers de la Méditerranée“. Derpaa til Lyon, i hvis Omegn en Panserpladefabrik blev beseet, og endelig over Paris hjem.

Det var en herlig Tur for et ungt Menneske paa 24 Aar, som aabnede Øiet for mangt og meget.

Om Efteraaret maatte jeg atter paa Tømmerreise til Tyskland. Vi var først i Stettin og derefter i Bremen. Livet i sidstnævnte By syntes meget gammeldags an-

lagt. Om Søndagen spiste vi hos Købmanden, der leverede Tømmeret, og efter Bordet dannede man Kjede om dette under Afsyngelse af en „Rundgesang“. Den eneste Aften-Adspredelse bestod i at gaa ned paa Raadhuskælderen og drikke den berømte „Rose Wein“; men da Fødevarer ikke fandtes paa Stedet, maatte man underveis forsyne sig med nogle Pølser, saafremt man var forberedt paa et større Forbrug af Drikkevarer.

Da der ikke var direkte Jernbaneforbindelse med Hamborg, foretoges Tilbagereisen dertil med Diligence, som brugte c. 12 Timer paa brolagt Vei. Paa det danske Postskib mellem Kiel og Korsør var Bekvemmeligheden ikke stor. Ved vor Overfart var Prins *Christian* til Danmark med Familie ombord, og da den eneste Separat-Kahyt var optaget, maatte Danmarks senere Dronning med sine Døtre tilbringe November-Natten paa Dækket.

Trods det bevægede Liv, jeg havde ført i disse to Aar, havde der dog været Tid til theoretiske Studier. Da Høiskolen nu havde ordnet et Kursus for Ingenieur-officerer den 1. Marts 1863, følte jeg ikke stærk Trang til at genindtræde, især da flere af de der docerede Fag forekom mig uden særlig Interesse for mig. Efter nogen Forhandling ordnedes Sagen saaledes, at jeg skulde arbeide et Par Dage af Ugen paa Værftet, og paa de andre følge Forelæsningerne ved Skolen. Emnerne bestod væsentlig i Krigs- og Feltskygningskunst, Land-, Vand- og Veibygning, Artilleri og teknisk Mekanik. Jeg begyndte altsaa igen der i 1863, men Forholdene var ikke saa gode som i yngste Afdeling, navnlig blandt Lærerpersonalet. Det vigtigste af alle Fag for en Ingenieur, den tekniske Mekanik, blev saaledes kun tarveligt lært.

Under Sommerferien modtog jeg paany en Udkommando. Panserbatteriet „Rolf Krake“ var blevet færdigbygget og var blevet hjemført af Commandeur *Pedersen* og en Besætning. Jeg skulde tjenstgøre ombord

og samtidig organisere og lede Damprøverne med Maskinen, et Emne, som havde været Genstand for et Foredrag, holdt af mig i Søofficersforeningen den foregaaende Vinter.

„Rolf Krake“ var det første nogenledes effectivt pansrede Skib, vi besad; et Par Smaaskonnerter „Absalon“ og „Esbern Snare“ vare vel blevne byggede forud, men disse med deres $2\frac{1}{4}$ Tomme Panser kunde neppe medregnes, og Seillineskibet „Dannebrog“, som var under Ombygning til pansret Skruefregat, var langt fra færdig.

Der var derfor en stor Interesse blandt Befolkningen for dette nye Skib, og selve Kong Frederik VII befalede, at ingen maatte betræde dets Dæk, førend han selv havde været ombord.

Hans Majestæt boede om Sommeren paa sit lille Slot ved Skodsborg, og her ankrede altsaa „Rolf Krake“ op ved Ankomsten.

Den næste Morgen kom Kongen ombord, kun ledsaget af to Herrer, alle iførte den saakaldte Skodsborg Uniform, en graagrøn Jægerjakke med Knapper af Hjortetak. Med den ene af Herrerne, som jeg vil kalde Hr. S., vare vi alle vel bekendt, med den anden derimod ikke; og da han havde Kongens Merskumpibe og Tobakspung hængende i en Knap af Jakken, troede vi, at han hørte til Betjeningen og gave ham ikke den brugelige Salut ved Falderebet. Ved at spørge Hr. S. erfarede vi, at det var en ny Adjutant, som kom fra en Provins-Garnison og var i Slægt med en af Grevindens Hofdamer, og Hr. S. betonede den ringe Agtelse, H. M. maatte have for Vedkommende, naar han lod ham bære nævnte Redskaber.

Vi kom til Frokost i Chefens Kahyt ved et lille, rundt Bord til 8 Personer, og hvor jeg, som den yngste, sad midt imod Kongen. Under Maaltidet mærkede jeg, at Kongens Blik var fæstet paa mig, og skjøndt jeg ikke havde nogen daarlig Samvittighed, følte jeg mig dog noget uhyggelig, da jeg vidste, at hans Luner kunde

være uberegnelige. Da siger han pludselig over Bordet: „*Münter*, hvordan har *Ida* det?“ Jeg skyndte mig at udtrykke min Tantes taknemlige Følelser, naar hun hørte, det havde behaget H. M. at spørge til hendes Befindende, hvorpaa Kongen siger: „S., drik et Glas Brændevin med *Münter!*“ Jeg reiser mig, drikker min Snaps, bukker for Majestæten, som siger: „Hils *Ida!*“

Hertil maa jeg knytte den Oplysning, at min kære Tante, som havde været meget smuk i sine unge Dage, havde paa et Bal — givet af Byen Kjøbenhavn i Anledning af Kronprins *Frederiks* første Ægteskab — tiltrukket sig hans Opmærksomhed i den Grad, at han, efter at have danset de to først Valse med hende, ogsaa vilde have den tredie. Da hendes Svoger, Biskop *Mynster*, forhindrede dette ved at køre hjem med hende, anmeldte han sin Nærværelse til Frokost den næste Dag hvilket Biskoppen afbøjede. Senere i Livet havde de mødt hinanden i Karlsbad, hvorhen hun ledsagede sin Broder *Balthasar*, og hvor de havde været endel sammen. — Da jeg senere overbragte min Tante Kongens Hilsen, følte hun sig mindre bæret, da hun hørte om Snapsen.

Efter Frokosten lettede vi og dampede ud i Sundet, ledsagede af Kongens Seilskonnert „*Falken*“. Kongen, som sad paa Agterskylightet med den kendte røde Fez paa Hovedet og røg sin Pibe, forsvandt pludselig ned ad Agtertrappen, og nogle Minutter efter hørte jeg — som havde Vagt og derfor holdt mig paa Agterdækket — Kongen kalde paa S. De kom op til sammen, og da jeg senere spurgte S., hvorfor Kongen havde kaldt ham ned, forklarede han mig, at H. M. var saa godmodig, at man ikke kunde nægte ham noget, og at han i den senere Tid var bleven saa svær, at han ikke selv kunde knappe sine Pantalons o. s. v. Sammenholdt med de tidligere Udtalelser, om den anden Herre med Piben og Tobaksblæren, syntes dette mig at give en besynderlig Illustration af et Hof.

Vi afleverede Majestæten og dampede til Københavns Red, hvor vi den næste Dag modtog Besøg af Marineminister *St. Bille*, der medbragte som Gæster Prins *Christian* til Danmark med hans to ældste Sønner, af hvilke Prins *Vilhelm* kort forinden var bleven omdøbt til Kong *Georg* af Grækenland, samt Prins — senere Kong — *Oscar* af Sverig. Ved den „staaende“ Frokost ombord, under hvilken *Bille* udbragte Prins *Oscars* Skaal, syntes Stemningen noget trykket. Langt senere har jeg erfaret, at der i Statsraadet — i Anledning af Tilbudet om den græske Krone — havde været en meget stærk Meningsudveksling mellem Prins *Christian* og den myndige *Bille*, samt Krigsministeren *Thestrup*, som kun ved Kongens Mellekomst blev forhindret fra at lede til de yderste Konsekvenser. Dønningen efter Stormen mærkedes især paa de yngre Prinser.

Dernæst gik vi til Kjøge Bugt for at holde vore Damprøver. Disse bleve førte efter et System, som for første Gang blev anvendt herhjemme, og hvis Formaal blandt andet er at bestemme den mest økonomiske Fart. Systemet er senere udviklet til, hvad man nutildags kalder „Progressive Prøver“.

Vi gik herfra paa et kort Kryds til Østersøen til Skydeprøver fra Taarnene, som jo dengang var en Nyhed. Da vi en Dag var i Sigte af Bornholm, satte Chefen Kursen mod Rønne Havn. Dette var mig meget kærkomment, da jeg i den sidste Vinter havde været meget sammen med Frøken *Johanna Johnson*, min senere Hustru, hvis Moder boede der, og jeg naturligvis gerne vilde møde hende paa hendes Fødeø. Til min Sorg tog det paa engang til med en stiv paalands Kuling, som bragte Chefen til at ændre Kurs. Det var en ringe Trøst for mig, at der ombord fandtes en ældre Officer, som aabenbart havde havt de samme Ønsker som jeg, og som nu — mindre diskret end jeg — høilydt gav sin Skuffelse tilkende.

Kursen sattes derefter til Kiel, hvor det danske Flag jo hyppigt skulde vises i disse Aar. Vi fandt en af Panserskonnerterne og de seks nye Kanonbaade der. General *du Plat* var kommanderende General i Holsten og havde *Sigismund Rosen* til Stabschef; begge skulde dø Hædersdøden, inden et Aar var omme. Generalen gav en Middag for Søofficererne i Bellevue ved Düsternbrook. Da vi gik hjem derfra i vor Galauniform, fik vi Pøbelen efter os, og det var kun ved Hjælp af tilstedekomne danske Soldater, at vi naaede vore Fartøier. Den antidanske Stemning hos Kielerne havde dengang naaet sit Kulminationspunkt.

Kommandoen blev strøget i „Rolf Krake“ allerede i Slutningen af August, og Arbeidet iland begyndte paany for mig. Men de stadigt mere truende Krigsudsigter bevirkede, at vi begyndte at mobilisere saavel Hær som Flaade. Høiskolen blev derfor lukket, og de unge Officerer sendte til deres Afdelinger, medens jeg blev ansat som Inspektionsofficerer ved Skibsbyggeriet.

Kong *Frederik VII's* Død paa Glücksborg Slot bragte os endnu nærmere Krigen.

Jeg var nærværende paa Slotspladsen, da Konseilpræsidenten *Hall* udraabte *Christian IX* til Konge. Hans Modtagelse af Befolkningen maa siges da at have været kølig. Kong *Christian*, som med sin store Beskedenhed altid havde indtaget en tilbagetrukket Stilling, var ganske ukendt i de bredere Lag af Befolkningen. Hans Forgænger havde havt et vist Greb paa at tage Mængden fangen. Naar han — paa sin brede Maade — slog ud med Haanden — som paa Rytterstatuen paa Slotspladsen — og sagde „Gud bevare gamle Danmark“, raabte alle Hurra! med een Mund. Saadant laa ikke ud for Kong *Christian*, og han skulde have svære Dage i Begyndelsen, ja der skulde gaa adskillige Aar, inden Folket skulde forstaa hans ædle og gode Karakter.

Frederik VII's Damper „Slesvig“ afgik til Flens-

borg og bragte det høie Lig til Kjøbenhavn. Ankomsten fandt Sted paa en mørk Efteraarsaften. Øieblikkets Alvor stod klar for os alle, da vi saa Kongens Kiste ved Fakkelysning blive transporteret i en Barkasse, omgivet af andre Krigsskibs Fartøier, gennem Bommen ind til Christian IV's gamle Havn for at opstilles paa Christiansborg Slot. Kisten stod i kortere Tid paa „Castrum doloris“, hvortil vi alle valfartede, og blev derefter ført til Roskilde Domkirke. Ved Bisættelsen var jeg beordret til at være Drabant hos Kong *Christian*. Under det lange Ligtog gennem Kjøbenhavns Gader gik 8 Drabanter paa Siderne af Kongens Vogn — et lignende Antal ved Kong *Frederiks* Lig. Trolperne og Kjøbenhavns da eksisterende Borgervæbning dannede Spalier i Gaderne. Det var et uskønt Syn, da alle Byens gamle Hyrekareter vare med i Toget. Da vi kom midt paa Østergade, stoppede hele Cortègen. Kong *Christian* slog Vognvinduet ned og spurgte om Aarsagen, som jeg besvarede med, at jeg ikke vidste, hvad der var i Veien. En paraderende Borger tog imidlertid Ordet fra mig. „Er der ikke noget i Veien? Jeg skulde mene, at der er noget i Veien, for de holder med Ligvognen henne paa Hjørnet af Pilestræde“.

Begravelsen i Roskilde var derimod af meget gripende Virkning. Den bivaanedes af tre Repræsentanter, som England, Frankrig og Rusland havde sendt hertil, men hvis Opgave samtidig skal have været at tilraade Kongen ikke at underskrive November-Forfatningen, et Lovforslag, som dengang var gaaet gennem Rigsdagen, og hvis Antagelse forventedes ufeilbarligt at maatte fremkalde Krigen. Som de tre sad deroppe i Kirkens Pulpitur, havde man den Følelse, at det var Europa, som sad til Doms over os.

Efter kort Tids Forløb bestemte Kongen sig til at efterkomme, hvad der dengang var det herskende Partis Ønske, nemlig at underskrive denne Forfatning. Paa den Dag var ogsaa Pladsen foran Slottet fuld af

Mennesker, som lagde mere Stemning for Kongen for Dagen end forud. Jeg var der sammen med en norsk Søofficer, *Herman Gade*. Da vi havde hilst den forbi-kørende Konge, saa vi paa hinanden, og *Gade* sagde: „Det er et stort historisk Øieblik“. Men ingen af os tænkte eller sagde noget om, at Fjendens Styrke dog var noget stor for os. Vi vare jo, Gud skee Lov, begge to unge Mennesker. *Gade* var kommen hertil for at tilbringe Vinteren med sin unge, smukke Hustru og to Børn; han var en begavet og varmtfølende Mand og gik med i Krigen som Frivillig og tjenstgjorde som Taarncommandeur i „Rolf Krake“. Senere blev han Kabinetskammerherre hos Kong *Oscar*, som skattede ham meget høit.

Nu begyndte Rustningerne at tage Fart. Skøndt det var Midtvinter, forlod det ene Skib efter det andet vort Orlogsværft.

Paa denne Tid var den amerikanske Secessionskrig i fuld Gang, og Sydstatene havde bestilt flere Krigsskibe i England. Da Nordstaterne gjorde Forestilling herimod, beslaglagde den engelske Regering to af disse mindre Panserskibe — de saakalte „Liverpool Rams“, som vare blevne færdige paa Mersey Floden, og som den selv senere overtog. Et tredie og større Panserskib var i Bygning for deres Regning paa Clyden, og dette søgte de nu at afsætte og tilbød det paa engang til den preussiske og den danske Regering. Ogsaa i Bordeaux havde det Armandske Værft sat et Skib i Bygning for dem, som de ligeledes tilbød begge Magter.

Paa Grund af disse Tilbud blev Fabrikmesteren sendt med Etatsraad *Tietgen* til Glasgow for at besigte, eventuelt købe det større Skib, hvilket ogsaa skete, medens Underfabrikmesteren blev sendt til Bordeaux for at besigte det derværende Skib.

Da Krigen blev erklæret den 1. Februar, var jeg den eneste tilbageværende af det overordnede Personale under Fabrikvæsenet. Men med de dygtige Mestere,

som fandtes, gik Udrustningen flinkt fra Haanden, saavel som det vigtige Arbeide med „Dannebrogs“ Færdiggørelse, mange ledige Timer af Døgnet havde man ikke, og Fridage kendtes naturligvis ikke.

Det var en drøi Tid for en Søofficer at gaa omkring beskæftiget med samme Arbeide som under almindelige Forhold, medens Kammeraterne alle vare ude at tjene under Flaget, og naar Hjobsposter kom som Dannevirkes Rømning — skøndt jeg fra Høiskolen var fuldt forberedt derpaa — blev det næsten uudholdeligt. Foruden mig var der kun een Lieutenant tilbage paa Værftet, den varmhjertede *Peter Bruun*, senere Commandeur, og han endte med at gaa en Dag op i Krigsministeriet og melde sig som frivillig Artillerist. Marineministeriet viste ham den Tjeneste, et Par Dage derefter, at udkommandere ham som Chef paa den lille Kanonbaad „Hauch“ med den Opgave at kapre tyske Koffardiskibe i Sundet.

En Dag i Slutningen af Februar blev jeg kaldt op i Marineministeriet, hvor man meddelte mig, at jeg skulde reise til Glasgow for at overtage Tilsynet med den der købte Panserfregat og derved frigøre Fabrikmesteren. Skøndt jeg meget vel indsaa, hvormegen Fordel for min Carrière som Tekniker en saadan Opgave var, bad jeg dog om hellere at blive udkommanderet med et af de moderne Skibe som „Dannebrog“, men forgæves. Samtidig fik jeg fra Commissariatsdepartementet Ordre til først at gaa til Newcastle-on-Tyne, hvor man hos *Sir William Armstrong* havde bestilt to svære Kanoner til „Dannebrog“, som det var af yderste Vigtighed at faa hertil snarest mulig. Først naar dette var sket, skulde jeg indstille mig i Glasgow. Da Sendelsen havde Hastværk, maatte jeg ikke gaa Søveien, men man overrakte mig et Pas, udfærdiget af den svensk-norske Gesandt, og lydende paa Hr. *Münter* fra Norge, som skulde gøre en Reise i Tyskland.

Da jeg ikke kunde vente, at Brevhæmmeligheden vilde

blive respekteret i Tydskland, hvilket ogsaa bekræftedes senere, ordnede jeg med det herværende engelske Gesandtskab, at jeg kunde sende min Korrespondance med i den Kurers Valise, som een Gang ugenlig gik fra Udenrigsministeriet i London hertil. Med Hensyn til Telegrafering aftalte jeg med et herværende Handelshus, at jeg skulde adressere den til det i forklædt Form, for af det at gives til Ministeriet. For min Reises Vedkommende var Veien over det neutrale Lübeck den sikreste. De hallandske Dampskibe gik derhen daglig, og jeg var kendt med Kaptainen paa „Najaden“, som lovede mig al Discretion. Jeg tog Afsked med min Familie, og indskibede mig paa „Najaden“.

Herombord mødte jeg Grosserer *Pugaard*, for hvem jeg ikke skjulte mig, da jeg vidste, at han stod i venskabeligt Forhold til vor daværende Marineminister *Lütken*. Vi ankom til Lübeck uden særlige Hændelser. Herfra var dengang ingen direkte Jernbane til Hamborg, men der gik en kort Bane fra Lübeck til Stationen Büchen paa Berlin-Hamborg Banen. Ad denne Vei gik vi til Hamborg. Med Toget fulgte holstenske Soldater, endnu i deres danske Uniformer, som vare blevne permitterede. Ved Ankomsten til Hamborg viste det sig, at vi foruden disse ogsaa havde saavel preussiske som østerrigske Tropper med i Toget, der skulde op i Slesvig for at kæmpe mod os. Der var dengang ingen Bro ved Hamborg over Elben, men en Færge over hver af de to Elbarme. *Pugaard* og jeg toge da en Vogn og kørte til Harborg, som var Endestationen for Jernbanen. Underveis havde han anmodet mig om at være nærværende ved et Møde med en Franskmand der. Denne viste sig at være en af *M. Armand* udsendt Agent, Baron *Rivière* — den samme som under Metz' Belejring i 1870 var Chef for det franske Efterretningsvæsen. Baronnen paaviste gennem sin Korrespondance, at den preussiske Regering trængte stærkt paa *M. Armand* om at sælge Skibet til dem, og at han be-

gærede Fabrikmesterens Ankomst til Bordeaux snarest muligt. Jeg besluttede derfor — i Modsætning til den mig givne Ordre — at gaa først til Glasgow. Ankommen til London talte jeg der med vor Gesandt, Kammerherre *Torben Bille*, som anbefalede den største Forsigtighed ved Afskibningen af Materiellet, da man stadig ventede et Forbud mod Udførsel af Krigskontrebande, og jeg kørte derpaa straks videre til Glasgow. Under mit tidlige Morgenbesøg hos Fabrikmesteren ankom Posten med Ordre til ham om at reise til Bordeaux. Forretningerne i Glasgow bleve overleverede mig — der fandtes iøvrigt en dygtig Assistent her ved Navn *Strøm*, senere Skibsbygmester — og allerede om Aftenen reiste Fabrikmesteren til Bordeaux og jeg til Newcastle. Hos *Armstrongs* fandt jeg Kanonerne og Ammunitionen næsten færdige, og med nogen Pression blev den hele Levering gjort klar til Forsending efter et Par Dages Forløb. Hull havde dengang den bedste Forbindelse med Danmark, og ved der at henvende mig til vor Generalkonsul *Good* lykkedes det at faa hele Leverancen afsendt til Kjøbenhavn den 10. Marts. Mindre fornøieligt var det, da jeg om Morgen kom ned i Dokken i Hull, hvor 700 Granater stode opstillede, hver i sin Kasse, at finde Laagene afstødte af adskillige og at blive adspurgt af en Toldbetjent, om de vare bestemte til Danmark. Han tilføjede heldigvis, at jeg behøvede ikke at ængste mig, da der ikke endnu var nogen „*Queen's Proclamation*“.

Besøget hos *Armstrong's* var meget interessant. Som bekendt var han en dygtig og meget benyttet Advokat i Newcastle, hvis mekaniske Snille først kom til Frembrud i en modnere Alder. Efter lange Overveielser lagde han Lovbøgerne paa Hylden, og anlagde i Forbindelse med enkelte Venner det nu saa berømte Værksted i *Elswick*, en Forstad til Newcastle, hvorfra han i de første Aar grundlagde sit Ry ved de udmærkede hydrauliske Maskiner, som udgik derfra. Under Krim-

krigen producerede han den Armstrongske riflede Kanon, og dermed var hans Verdensry grundlagt. Som Medarbejdere havde han under mit Besøg Mr. *George Hendel*, udgaaet af en berømt Ingeniør-Slægt og selv en fremragende Konstruktør, og Artillerikaptain *Noble*, som nu under Navn af Sir *Andrew Noble Bart* er den kendte Leder af Verdens største Krigsskibsværft.

Dette Besøg paa Elswick var en fjern Indledning til den Forbindelse, jeg senere har havt med dette Firma, som har havt saa stor Betydning for mit Liv.

Jeg reiste nu tilbage til Glasgow for at begynde min Virksomhed ved Panserskibet. Dette byggedes af Messrs *J. & G. Thomson*, et Firma, som ikke tidligere havde leveret noget Krigsskib, men som havde opnaaet en fortjent Reputation for at bygge hurtige Passagererbaade paa Clyden. For Tiden afleverede de den ene efter den anden af de noksom bekendte Blokadebrydere, Fartøier bestemte til at føre Sydstaternes Bomuldshøst gennem Nordstaternes Blokadeeskadre.

De vare derfor ganske uden Erfaring i alt, hvad der angaaer et Krigsskibs Udrustning. Hertil kom endvidere, at de Agenter, som Sydstaterne havde benyttet ved Kontraktens Afslutning med Byggerne, og som iøvrigt vare forhenværende amerikanske Søofficerer, heller ikke havde havt nogen Erfaring i at skrive Skibsspecificationer. Disse vare derfor af magreste Indhold, og jeg maatte forudse, at der vilde opstaa mange Vanskeligheder for mig, saameget mere som jeg selv jo baade var ung og uerfaren med saadanne Forretninger. Imidlertid gik jeg med godt Mod til min Gerning. I Hr. *Martini* havde jeg en god Raadgiver i alt forretningsmæssigt, og *Strøm* var mig en paalidelig Assistent ved Bygningen.

Ved min Ankomst var Skibet løbet af Stabelen, og man var nu igang med at indsætte Maskinerne og at udføre Indretningen. Men det gik langsomt fremad, og Arbeidet hemmedes yderligere ved flere „strikes“.

Fra Marineministeriet hørte jeg kun lidt. Jeg modtog i Begyndelsen nogle Breve, som vare adresserede til „Lieutenant *Münter* R. D. N. o. s. v.“ og forsynede med Ministeriets Segl, som bar tydelig Mærke af, at en varm tysk Kniv havde været i Berøring med Lakket. Senere ophørte Brevene næsten helt. Man havde jo hjemme altfor meget at gøre til at kunne offre Tid paa et Skib, man ikke kunde vente at anvende under Krigen.

Jeg blev snart ret godt kendt med Glasgows Beboere. Skotterne ere jo en sjælden flittig og dygtig Race, som holder Gæstfriheden høit i Ære. Stemningen var afgjort for Danmark. En Indsamling til de danske Saarede blev sat i Værk, som indledes med et Foredrag om det slesvig-holstenske Spørgsmaal af den bekendte Historiker, Sir *Archibald Allison*. Paa Børsen, hvor jeg kom daglig for at læse Telegrammerne om Krigen, blev jeg lykønsket til Seiren ved Helgoland af ganske fremmede Mennesker, og Aviserne, navnlig „*The Scotsman*“ i Edinburgh, havde mange danskvenlige Artikler.

Hos de danske i Nordengland og Skotland mødte jeg megen Velvillie. Under Forhold som de daværende slutte Landsmænd sig nærmere sammen end ellers. Fra Newcastle fik jeg flere Indbydelser, som jeg ikke kunde acceptere, men i Leith var der en Koloni af unge Danske, som jeg besøgte endel. Lederen for disse var Skibsmægleren *la Cour*, som senere blev Eier af Godset „Løvenholm“ i Jylland, og som dengang førte en glad Ungkarletilværelse. Da der jo i Storbritannien er meget lidt Arbeide om Løverdagen, tog jeg gerne Frihed fra Fredag Aften til Mandag Morgen. Som varm Beundrer af *Walter Scott* genlæste jeg hans Romaner og besøgte de Egne, han beskriver, i Forening med disse Landsmænd, eller jeg yachtede med dem paa Firth of Forth. Dernæst var der en fhv. vestindisk Købmand *Robert Kerr* fra Kjøbenhavn, som jeg i min Barndom ofte

havde set sidde paa Bænken udenfor Karantænehuset paa Langelinie.

Denne gamle Skotte havde nu bygget sig et prægtigt Hus ved Largs, nærved Munden af Clyden, og derhen kom jeg jevnlige. Ogsaa var der nogle skotske Familier, jeg havde lært at kende. De fleste af disse laa om Sommeren paa Landet i den skønne Egn ved Clyden vestenfor Greenock, og hos flere af dem tilbragte jeg ogsaa Søndagen, ligesom jeg seilede endel omkring i Yachter. Jeg fik saaledes Leilighed til at se en stor Del af det smukke Land.

Naar man skal skildre Livet i Skotland paa den Tid, var det præget af en vis Intolerance i religieuse Sager og af en streng Iagttagelse af Religionens ydre Former. Hovedmassen af Befolkningen var delt i ikke mindre end fire Sekter, som hver havde sin Kirke eller Forsamlingshus, endog i mindre Landsbyer. Anvendelsen af Søndagen som Hviledag gennemførtes til det yderste. Paa Jernbanerne gik kun Posttogene Morgen og Aften. Familierne gik i Kirke baade Formiddag og Eftermiddag, og Gudstjenestens Længde var resp. to en kvart, og en tre kvart Time. For at skaane Tjenestefolkene serveredes som Regel kold Middagsmad. Det ansaas upassende at foretage anden Spadseretur end til og fra Kirke, ei heller maatte Ægtefolk gaa Arm i Arm! Romanerne, som Brødrene bragte til Søstrene fra Byen, maatte ikke læses efter Lørdag Aften Kl. 12, og om Søndagen var gudelige Bøger den eneste tilladelige Lektüre. En anseet Geistlig, Dr. *Norman M'Leod* kom dog herved Damerne til Hjælp. Han udgav et Ugeskrift med Titlen „Good Words“, som straks blev almindeligt udbredt. Det begyndte med Artikler af kirkeligt Indhold for senere at blive betydelig mere mondænt, men „le pavillon couvre la marchandise“! Theatret nød heller ikke nogen Anseelse i de gamle skotske Familier. Der fandtes i den store By tre eller fire Skuespilhuse, men en fast Troupe kunde ikke finde

noget Levebrød, og naar en tilreisende opførte Shakespeare, turde man knap nævne, at man havde overværet en Forestilling.

Glasgow selv bød ikke paa megen Adspredelse eller Aandrigthed, derimod var man i materiel Henseende særdeles godt stillet. Mad og Drikke var udmærkede, men der herskede den Uskik, at efter en epicuræisk Middag, naar Damerne havde forladt Bordet, bleve Herrerne tilbage for at drikke Rom-Punch i lange Banner. Ballerne vare ogsaa overdaadige i alle Henseender, men kedelige, og til Gala mødte Herrerne, navnlig de ældre, i høilandsk Dragt, og høilandske Danse bleve altid opførte. Ved en saadan Leilighed saa jeg en meget vakker Dame, som navnlig udmærkede sig ved en meget smuk Hals, om hvilken var slynget en Kæde, i hvilken hang et Dannebrogskors. Som bekendt maa britiske Undersaatter ikke bære fremmede Dekorationer uden deres Regerings Tilladelse, og denne gives sjelden. Det viste sig, at vedkommende Dames Mand, som Konsul i Bagindien, havde vist den danske Regering en Tjeneste, for hvilken man havde sendt ham et Ridderkors, og han havde valgt denne meget tiltalende Maade at underrette sine Medborgere derom.

Under mine Forhandlinger med Skibsbyggerne om Panserskibets Udrustning kom det til Tider tydeligt frem, at de ikke vare de egentlige Sælgere, men at Sydstatene endnu havde en Haand med i Spillet, saaledes at disse maatte konsulteres. Som deres Agent i Europa sad Mr. *Buchanan* i Paris.

Denne Diplomat havde tidligere været de amerikanske Fristaters Gesandt i Kjøbenhavn, hvor jeg var kommen i hans Hus. Jeg havde mødt megen Velvillie hos ham, og jeg tror, at dette bidrog til, at vore Forhandlinger nu ikke gav store Vanskeligheder. Til Raadgivere i maritime Sager havde han to forhenværende Nordstats-Søofficerer, og disse kom undertiden til Glasgow for at konferere med Thomsons. Et af disse Besøg

fandt Sted kort efter den berømte maritime Duel udenfor Cherbourg-Dige mellem „Alabama“ og „Kearsage“. Sydstaternes Krydser „Alabama“ havde jo under Befaling af den dygtige Kaptain *Simms* et Par Aar paa mange Have tilføiet Nordstaternes Skibsfart ubodelig Skade, og disse havde derfor sendt Orlogsmænd ud for at tilintetgøre den. En af disse, „Kearsage“, Kapt. *Winsloe*, fandt den liggende indenfor Cherbourg-Dige og sendte en Udfordring til Kapt. *Simms* om at forlade neutralt Territorium og møde ham i Kanalen. Denne Udfordring blev modtaget, og „Alabama“ blev skudt isænk, medens Capt. *Simms* blev reddet af en engelsk Yacht og landsat i England.

Naturligvis talte de to Sydstats-Søofficerer til mig om denne mærkelige Kamp, og da jeg dertil anførte, at det forekom mig dumdrigt af Capt. *Simms*, uden Nødvendighed, med sit desorganiserede Skib, med halv Negerbesætning, at møde en fuldt organiseret Orlogsmænd, hvis Bredside-Projectilvægt var dobbelt saa stor som hans egen, blev jeg mødt med et Svar, som unegteligt forekommer mig at have psykologisk Interesse. Man sagde mig nemlig, at *Simms* og *Winsloe* havde været Klassekammerater paa det nordamerikanske Søcadet-academi i Anapolis, og medens *Simms* altid havde været Klassens Dux, var *Winsloe* dens Fux!

Marineministeriets Køb af Panserskibet havde stiftet den Nytte, at det havde forhindret Preussen fra at komme i Besiddelse deraf; men da man var paa det Rene med, at det ikke passede for vore Forhold, søgte man nu, da Freden var forestaaende, at blive det kvit. Peru og senere Grækenland optraadte som Liebhave, men uden at det ledede til Salg. Dette foraarsagede en ret betydelig Korrespondance med vort Gesandtskab i London. En anden Anledning til en saadan var, at den engelske Regering flere Gange havde faaet det Indtryk, at vi vilde smugle det ud af Landet, og af den Grund vilde den beslaglægge det, og hver Gang maatte

jeg indhente Erklæringer fra Gesandtskabet og forelægge disse for Tolddirektøren i Glasgow eller for Vagtskibschefen paa Greenock Red.

Det Tidspunkt nærmede sig endeligt, da Skibet var klart til at gøre Prøvetur. Forholdene paa Clyden vare dengang af den Beskaffenhed, at der behøvedes Springflod for at gaa ned til Greenock, skøndt dets Dybgaaende kun var c. 16 Fod. Da man ikke hjemmefra endnu kunde sende Chef og Besætning for at føre det til Danmark, havde man intet Hastværk med de sidste Forberedelser; men endelig i Midten af August gik det ned ad Floden, rettede sine Kompasser, og foretog en Prøvetur mellem de to Fyrtaarne Cumbrae og Clock, hvorved det opnaaede den beskedne Hastighed af 11 Knob, og ankrede paa Greenock Red — kaldet „the tail of the bank“. — Jeg overtog her Skibet paa Regeringens Vegne, og gav Anvisning paa den sidste Udbetaling, stor 75000 Pund Sterling, som var deponeret hos *Hambro* i London. Skøndt det var Sommerdage, kunde jeg naturligvis ikke blive liggende her uden Besætning, og tilbage til Glasgow kunde jeg ikke komme før næste Springflod; jeg havde derfor forud arrangeret med Havnemesteren i Port Glasgow, 3 miles indenfor Greenock, at fortøie Skibet paa Ydersiden af den derværende Havn, og dette skete. Paa min Begæring havde Ministeriet nu sendt en Høibaadsmand, og vi engagerede 8 Sjovere til Rengjøring. Jeg etablerede mig selv ombord som Skibschef, rigtignok af en egen Slags og med de oprigtigste Ønsker om snart at blive afløst.

Endelig skulde Befrielsens Time slaa. Den 17. September ankom Fregatten „Niels Juel“ paa Greenock Red, medbringende Chefen til Panserskibet, Commandeur *Pedersen*, og Besætning.

Da Skibet siden Afløbningen havde ligget i Clydens grumsede Vand, ansaas det fornødent at rense dets Bund. Skøndt det kun var 300 Fod langt, fandtes ingen Dok i rimelig Nærhed, som kunde tage det; Dok-

ken paa vort Orlogsværft var dengang heller ikke lang nok dertil, og det var derfor blevet arrangeret, at vi paa Tilbagereisen skulde dokke paa Horten Orlogsværft i Norge.

Forberedelserne til Afreisen varede ikke længe, og efter enkelte Dages Ophold og nogle Afskedsgilder tog jeg Afsked med de kære Venner, jeg havde fundet i Skotland.

Vi foretog den besværlige Reise Vesten og Norden om Skotland og over Nordsøen i herligt Veir. Paa denne korte Fart gjorde jeg for sidste Gang i mit Liv Tjeneste som Kvarterchef. I Horten bleve vi udmærket modtagne. Skøndt der ikke i „Niels Juel“ var mange af de Officerer, som havde deltaget i Træfningen ved Helgoland, blev Skibet og dets Besætning høit feirede af norske Brødre. En af de sidste Dage af Oktober vare vi tilbage i Hjemmet.

Men man følte ikke den samme Glæde ved Hjemkomsten, som saa ofte tidligere. Mange Familier havde jo mistet Slægtninge og Venner under Krigen — i vor Kreds vare *Sigismund Rosen*, *Carl Irminger* og *Charles Bluhme* faldne —, de faa Seirsglæder talte saa lidt i Sammenligning med Nederlagene, og endelig blev det bedrøvelige Resultat følt dybt af Befolkningen.

Jeg begyndte paany min Tjeneste ved Skibsbyggeriet ved Orlogsværftet, hvor der i Mellemtiden var sket store Personalforandringer. Den tidligere Deling mellem Skibsbyggeriet og de øvrige tekniske Fag var ophævet, og som Leder for hele den tekniske Virksomhed var der nu en Direktør med tre Underdirektører. Som en Følge heraf var min hidtilværende Chef, Fabrikmesteren *O. Suenson*, fratraadt denne Stilling og var bleven Direktør i Marineministeriet, medens *N. E. Tuxen* var bleven Direktør, og *Schønheyder*, *Wain* og *Bauer* Underdirektører henholdsvis for Skibsbyggeriet, Maskinvæsenet og Bygningsvæsenet.

Da Freden var sluttet, og Armeen bragt paa Freds-

fod, aabnede Høiskolen igen sine Læsesale. Jeg manglede endnu endel af Ingenieur-Kursuset, men følte mig lidet oplagt til igen at sidde paa Skolebænken. Det var ikke alene, fordi jeg havde været betroet, hvad jeg maatte anse for et stort og betydningsfuldt Arbejde med deraf følgende Ansvar, men ogsaa fordi jeg ikke i min fremtidige Carrière troede at have nogen Fordel af Høiskolens Foredrag. Ogsaa havde jeg under mit Ophold i Skotland forskaffet mig Tilladelse af Verdensfirmaet Napier til at indtræde som Volontær paa deres Skibsværft og Maskinværksted, og mente dermed at opnaa en meget bedre Afslutning paa min Uddannelse. Marineministeriet saa imidlertid noget anderledes paa Sagen og truede mig med, at jeg vilde fortabe al særlig Adkomst til Besættelsen af Poster ved Værftet, saafremt jeg ikke gik tilbage til Høiskolen; men jeg stod fast og indgav en Ansøgning om Permission, foreløbigt paa et Aar, hvilken endelig blev mig tilstaaet. Men nogen Understøttelse udover min Gage gav Ministeriet mig ikke. Da kom Chefen for Søcadetacademiet, Commandeur *Malthe Bruun*, mig til Hjælp. Uden Begæring fra min Side tilbød han mig Bistand af et Fond, hvorover Academiet disponerer, og saaledes var jeg reiseklar.

Imidlertid var der indtruffet en Begivenhed af overveiende Betydning for mig. Jeg var nemlig bleven forlovet.

I det sidste Par Aar havde jeg mødt Frøken *Johanna Johnson* i flere Huse, navnlig hos Konferentraad *David*, den bekendte Finantsminister, og vi to vare blevne enige. Frk. J. havde en Søster, gift med Kommandør *Grove*, senere en kort Tid Marineminister, og en anden med dennes Broder, Fyringenieur *Grove*. Paa Grund heraf boede hendes kære Moder om Vinteren i Kjøbenhavn, medens hun om Sommeren drog til Bornholm, hvor Familien hørte hjemme.

Det var oprindeligt vor Tanke at vente med Bryllup til efter min Hjemkomst fra Skotland, hvilket utvivl-

somt vilde have været det forstandigste, men det endte naturligvis med, at vi besluttede os til at gifte os forinden, og til at reise samlede derhen. Vore Midler vare ikke store, men vi vare unge, og efter tre Maaneders Forlovelse bleve vi viiede af Onkel *Balthasar* i Holmens Kirke den 4. April 1865, og reiste samme Aften til Skotland.

Efter et kort Ophold i det gæstfri Martiniske Hus fandt vi et rart lille Hus i Forstaden Partick ved Glasgow, og jeg begyndte mit Arbeide paa den modsatte Flodbred i Govan, hvor Napiers Skibsværft var beliggende.

Det Napier'ske Firma stod dengang i sit Zenith. Ved Siden af Lederen, *John Napier*, stod *Walter Brock* som Bestyrer af Maskinfabrikken og *William Pearce* af Skibsværftet. Brock blev senere Sjælen i den udmærkede Denny'ske Forretning i Dumbarton, og Pearce endte som Baronet og Eier af Elders Forretning, det senere Fairfield. Blandt Personalet fandtes en ung Dansk, *Ortmann*, en høist talentfuld og smagfuld Skibskonstruktør, til hvem jeg i senere Aar har været længe knyttet.

De vigtigste Arbeider, som dengang udførtes hos Napiers, vare tre Panserfregatter til Tyrkiet, og nogle store franske Paketbaade. Efter et Par Maaneders Arbeide paa Tegnestuen meddelte *John Napier* mig en Dag, at de franske Bestillere havde yttret Frygt for, at Paketbaadenes Dybgaende skulde overskride det Kontraherede, hvilket vilde umuliggøre deres Anvendelse. Jeg tilbød da at undersøge dette Forhold og foretage de nødvendige Beregninger, saafremt man vilde give mig to Tegnere til Assistance. Han modtog gerne mit Tilbud, og vi satte os til at regne. Underligt nok, var der dengang ikke foretaget meget i denne Retning, saaledes at man ikke havde Tabeller e. l. til Assistance, men vi endte med at opgive det Dybgaende for og agter, som Skibene vilde have ved Afløbningen og i færdig Tilstand, og vort Resultat viste sig senere at

stemme paa nærmeste Tomme. Jeg var naturligvis glad ved paa denne Maade at kunne afdrage paa min personlige Gæld til Firmaet.

Paa Grund af min lange Arbejdstid var min unge Hustru meget overladt til sig selv. Hun havde nok enkelte Familier, til hvilke hun kunde holde sig, og et Besøg af min Søster og hendes Søster hjalp noget, men jeg kunde ikke skjule for mig selv, at hun led af den slemme Sygdom, som kaldes Hjemvee.

Jeg bør her nævne en interessant Dag, som vi havde. Den berømte Afrikareisende *Livingstone* var paa Tournee hos de skotske Lorder og var ogsaa nogle Dage i Glasgow. Han var da med paa en Prøvetur med en af de tyrkiske Fregatter, i hvilken vi deltog. *Livingstone*, som oprindeligt havde været Missionær, forekom os noget spoleret af Forgudelse og optraadte lidt i Stil dermed, endog i sin Paaklædning. Han havde saaledes ikke kunnet negte sig at give Møde med en Kasket med et bredt Guldbaand, saadan som vi ser dem hos vore Embedsmænd i Provinserne. Festen endte iøvrigt paa ægte skotsk Maneer med, at man dannede Kæde omkring Spisebordet og vandrede rundt under Afsyngelsen af den gamle skotske Sang „for auld long syne“.

Marineministeriet forespurgte mig imidlertid, om jeg kunde paatage mig at undersøge og prøve endel Jernmateriale, bestemt til Panserskibet „Lindormen“, som var bestilt hos et Firma i Wolverhampton og hos *Ch. Cammell & Co.* i Sheffield. Da der var noget at lære derved, paatog jeg mig Hvervet. Jeg reiste altsaa Syd-paa, efterladende min Hustru i sin Søsters Selskab i Glasgow. Materialet i Wolverhampton var bestilt gennem en Agent *Mr. Lord*, som havde Kontor i Birmingham, men boede i Coventry. For at undgaa at bo i „the black country“ — saaledes kaldes Egnen mellem Wolverhampton og Coventry — tog jeg under min Græs-Enkemandstand gerne imod *Mr. Lord's* Tilbud

at bo hos ham i Coventry, hvorfra jeg saa daglig gjorde den korte Jernbanetur til Wolverhampton.

Coventry er en meget interessant gammel „Cavalier“ By, bekendt fra Sagnet om den angelsachsiske Dronning, „Lady Godiva“. „Peeping Tom’s“ Statue staar endnu indmuret i et Hjørnehus. Familien *Lord* vare elskværdige og rare Mennesker. Som en Mærkelighed ved Coventry skal jeg anføre, at jeg aldrig har set Stikkelsbær naa en saadan Fuldkommenhed som der. Selve „the black country“ er en Ørken, hvor man ofte træffer paa faldefærdige Bygninger. Grunden er nemlig saa gennemkrydset af Minegange, at Sætning af Husenes Fundamenter jevnlige finder Sted. Den store By Birmingham ligger i Centret, omgivet af adskillige mindre, som hver har sin Specialitet; en tilvirker saaledes Ankere og Kæder, en anden Synaale etc., men man finder intet tiltalende for Øiet, indtil man kommer enten Syd for Coventry eller Nord for Wolverhampton, hvor Naturen begge Steder er herlig.

Arbejdet i Wolverhampton var afsluttet efter nogle Ugers Forløb, og jeg gik da til Sheffield, hvor jeg snart modtog min Hustru fra Glasgow, efterat hendes Søster var hjemreist.

Vi fandt en passende lille Bolig i en vestlig Forstad for saavidt muligt at undgaa den forfærdelige Røgplage, hvorunder man lider i denne Stad, og som jeg aldrig nogetsteds har set overgaaet. Endog i en Afstand af en dansk Mil fra Staden vare Faarene i en Park sorte af Kulrøg.

Sheffield, som jo i lange Tider har været Knivenes By, var dengang — paa Grund af Bessemer’s Opfindelse — paa engang bleven Centret for Bessemer-Staal-Industrien. Denne, som oprindeligt var rettet paa Fabrikation af Jernbaneskiner, havde i de senere Aar ogsaa optaget Panserplader.

Knivtilvirkningen var, hvad man gerne kalder en „lille Industri“, idet den navnlig drives i Arbejdernes

Hjem, hvor det er indrettet saaledes, at man kan leie den fornødne Dampkraft til Slibningsprocessen. Staal-fabrikationen derimod udkræver uhyre Værksteder, som Sir *John Brown, Cammell, Vickers* o. a. Der var altsaa rygende Esser og Skorstene overalt.

Hos *Cammells* fandt jeg en stor Stab, væsentlig af Mineraloger og Forretningsmænd, medens Ingenieur-Elementet var mindre repræsenteret. Der fandtes udmærkede Maskiner til Prøvning af Jernet og Staalet, som man gerne overlod mig til Afbenyttelse.

Andre Metoder for Staalets Tilvirkning ere senere blevne indførte og have fortrængt Bessemer-Methoden paa flere Omraader. Denne sidste har som bekendt den Mangel, at den ikke lader sig anvende med fosforholdig Malm. Den lille Industri derimod er vistnok bleven temmelig uforandret. *Rodgers* er endnu Lederen for Fabrikationen af de fine Bord- og Lomme-Knive. Endnu tilvirkes alle Barberknive, den fineste saavel som Soldatens „four penny razor“, udelukkende af svensk Staal; Forskellen mellem de to bestaaer kun i Slibningen og Poleringen.

Mit Arbeide optog ikke megen Tid, saa at vi kunde se os omkring.

Min Hustru havde gjort et tilfældigt Bekendtskab i Omegnen. Aaret iforvejen var Lord *Fitzwilliam* kommen til Bornholm i sin Yacht, og hans Lods havde — jeg veed ikke hvorfor — bragt ham og hans to Døttre til min Svigermoders Hus. De to unge Piger vare paa Alder med min Hustru, og der var opstaaet et Ven-skab mellem dem, som havde ført til, at hun var bleven indbudt til at besøge dem paa deres Herresæde *Wentworth Woodhouse* i Nærheden af *Sheffield*. Skæb-
nen eller rettere hendes Giftermaal havde forhindret Besøget og skulde nu mærkeligt nok føre dem sammen igen.

Lord *Fitzwilliam* var en af de største Kulgrubeiere i England, og hans Herresæde et efter vore Begreber

meget stort Slot, beliggende i en Park paa over 1000 Tønder Land. Der var 200 Luksusheste i Staldene, ja der fandtes en Jernbanestation i en Yderkant af Parken, hvor et Lokomotiv og et Tog af Personvogne tilveiebragte Forbindelsen med Jernbanenettet. Vi bleve indbudte til at tilbringe „Doncaster-Ugen“ der. Væddeløbene ved Doncaster, som kulminerer i „the Leger day“ ere Yorkshire's Festdage og rangere i Sportsverdenen høit over Epsom og de andre „cockney“ Løb.

Et stort Selskab var samlet paa Wentworth Woodhouse ved denne Leilighed. Husets ældste Søn, Lord *Milton*, som døde i en ung Alder, havde nylig foretaget en Reise til Canada og overvintret ved Foden af Klippebjergene, hvorom han havde leveret en velskreven Bog, og han var nu bleven Medlem af Underhuset. Han var paa min Alder og gjorde et tiltalende Indtryk. En anden interessant Personlighed var Admiral Sir *Harry Keppel*, en Mand af Verdensry, og som var en meget omtalt og beundret Søofficer.

Borddekorationen paa „Leger“-Dagen bestod i Pokaler, som Familien under Aarenes Løb havde vundet paa denne Dag; vistnok en meget kostbar Dekoration.

Egnen omkring Sheffield er overordentlig smuk. Mod Vest har man Derbyshire med sine „grouse moors“ og sin Kalkstensformation, som kulminerer i „the Peak“. Et Par danske Mile fra Sheffield i denne Retning ligger Hertugen af Devonshires Slot „Chatsworth“ med adskillige Arbeider af Thorvaldsen. I den modsatte Retning har man den gamle „Sherwood Forrest“, kendt fra Walter Scott's *Ivanhoe*, som lader den fredløse Robin Hood have til Huse der. Der er endnu en 6000 Tønder Land tilbage af denne ældgamle Egeskov, men Træerne ere meget forkrøblede og næsten bladløse. Skoven er fordelt mellem tre Parker, hørende under Herresæder, som eies af Hertugerne af Newcastle, Rutland og Portland. Distriktet kaldes derfor „the Dukeries“. Det er en skøn Tur paa fire Miles Længde at

køre gennem disse Parker paa udmærkede Veie, med Vildt af alle europæiske og exeuropæiske Racer i Massevis og med Bregnerne dækkende Grunden i mere end Mandshøide. Hertugen af Portlands Slot „Welbeck Abbey“ er bekendt for sine mange underjordiske Localiteter. Det vilde have været behageligt at etablere sig for Sommeren i det kønne gamle Værtshus i Flækken Glossop i Centrum af Distriktet, men desværre lod det sig ikke gøre.

Under vort Ophold i Sheffield indtraf en Begivenhed af Interesse.

„The Congress for social science“, et af de store engelske Selskaber med humane Formaal, holdt sit Aarsmøde der. Blandt Deltagerne var Lord *Brougham*, tidligere Lord Chancellor, og som først havde gjort sig bekendt som Defensor for Dronning Charlotte i Kong Georg IV's berygtede Skilsmisse-Proces. Han havde tidligere været Medlem af Underhuset for Rotherham, der nu var Lord *Milton's* Valgkreds. Jeg mødte ham paa Wentworth Woodhouse og fandt, at han trods sin høie Alder endnu var istand til at underholde et helt Selskab. Ogsaa var der den blinde Professor *Fawcett*, der senere blev Minister, og hvis Enke er bleven saa bekendt. Endelig bør jeg nævne Lastlinie-Lovens Forkæmper Mr. *Plimsoll*. Jeg tror, at han havde været Købmand i Amerika og havde trukket sig tilbage for at etablere sig paa Landet i Nærheden af Sheffield, hvorhen jeg en Dag var indbudt. *Plimsoll* blev senere Medlem af Parlamentet, men jeg tror ikke, at han gjorde Lykke som saadant.

Da min Hustrus Hjemvee tiltog, blev der ingen anden Udvei, end at hun maatte reise til Moderen paa Bornholm for der at afvente min Tilbagekomst. Som Sekretær ved Legationen i London havde vi dengang en af mine Ungdomsvenner, Baron *Holger Rosenkrantz*, og gennem denne ordnedes Plads og Reiseselskab for hende med en Damper, bestemt til Kjøbenhavn. Jeg

fulgte hende da til London, bragte hende ombord, og hermed afsluttedes altsaa den første Periode af vort ægteskabelige Samliv.

Jeg maatte blive i London nogle Dage, da Marine-ministeriet havde begæret en Del Oplysninger, som kun kunde skaffes der; *Rosenkrantz* var herved til over-ordentlig Gavn. Jeg har aldrig i Udlandet set nogen af vore Sekretærer indtage en saadan Stilling som han, og dette tilmed i saa ung en Alder. Desværre skulde han tidligt ende sine Dage. Han døde nemlig i Paris, just ved Beleiringens Ophør i 1871, medens hans unge Hustru sad i Versailles indenfor de preussiske Linier og forgæves søgte om Tilladelse til at komme til ham.

Gennem Sekretæren i „Royal Geographical Society“ modtog *Rosenkrantz* og jeg en Dag en Indbydelse til en Middag i Selskabet, som præsideredes af Sir *Roderick Murchison*, og som blev given til Ære for Sir *Samuel Baker*, der just var kommen tilbage fra sin berømte Reise, paa hvilken han havde afgjort Spørgs-maalet om Nilens Kilder, og efter Middagen holdt han sit Foredrag derover. Paa Platformen den Aften vare blandt andre Personligheder: *Lady Franklin*, den energi-ske Enke efter den berømte Nordpolfarar, og den senere saa bekendte Ambassadeur og Vicekonge Lord *Dufferin* med sin unge Hustru, som nylig havde gjort en Reise til de nordlige Farvande, og skrevet „Letters from high latitudes“.

Jeg gik derefter til Sheffield, afsluttede mine Forretninger, og vendte tilbage til mit Arbeide i Glasgow. Det var ikke behageligt at begynde paany som Ungkarl, men jeg besluttede at kvæle Sorgen ved haardt Arbeide. Jeg etablerede mig derfor i Forstaden Govan i Nærheden af Skibsværftet og stræbte at indhente det, jeg havde forsømt under min 4 Maaneders Fraværelse. Jeg veed, at jeg aldrig har været saa flittig som den Vinter. Til Glasgow kom jeg næsten ikke, kun Løverdag Aften samledes nogle af de unge Danske hos mig,

navnlig *Ortmann* og *Lindegaard*. Jeg arbejdede paa Tegnestuerne, dels paa Skibsværftet og dels paa Maskinværkstedet. Men samtidigt tilbragte jeg megen Tid i Værkstederne og paa Byggepladserne, navnlig for at lære Arbeidsmetoderne ved Jernskibsbygningen at kende. Jeg afgav forskellige Beretninger om disse Forhold til Ministeriet, af hvilke den betydeligste „Rapport over Skibsbyggeriets Tilstand i England 1865—66“ blev trykt paa Ministeriets Foranstaltning efter min Hjemkomst.

Min Hustru var imidlertid kommen til Bornholm og befandt sig ikke vel der. Saavel hendes Breve som de fra min kære Svigermoder havde et saadant Indhold, at de maatte vække Uro i Sindet og vanskeliggøre Arbejdet. Man var ofte fristet til at pakke sammen og reise hjem. I min Hustrus Familie var indtruffet den Begivenhed, at hendes Svoger, Kommandør *Grove*, var bleven Marineminister i Ministeriet Frijs, hvilket naturligvis var mig behageligt, især for det Tilfælde, at jeg foretog en saadan Hjemreise uden at have anmeldt den forud. *Grove* var iøvrigt en elskværdig Mand, som jeg kendte ret godt fra hans Tjenestetid som Ekvipagemester ved Orlogsværftet. Han havde været Chef paa Fregatten „Sjælland“, Admiral *van Dockums* Flagskib under Krigen og havde under denne haft den Sorg at miste sin unge smukke Hustru. I Marinen var han vel anset som en dygtig praktisk Officer.

Blandt de Foretagender, som patriotiske Mænd hjemme havde sat igang for at vække Befolkningens Virkelyst efter den uheldige Krig, var ogsaa et Aktieselskab for at drive Hvalfangst under Island. En amerikansk Skibsfører *Thomas Ruys* havde indført den nu almindelige Maade at dræbe Hvalerne ved Granater, fæstede til Harpunen, og dette Princip skulde her benyttes. Formanden for Selskabet var Grev *Moltke-Hvitfeldt* til Glorup; dets virkelige Ledere: den fra Forsvaret af Vesterhavssøerne bekendte Kaptain *Hammer* og Gros-

serer *Moses Melchior*. De to sidstnævnte Herrer havde været i Glasgow for at bestille en Hvalfanger-Damper „Thomas Ruys“ hos Firmaet *Alex. Stephen*, og da de ved Hjemkomsten erfarede, at jeg opholdt mig der, opfordrede de mig til at føre Tilsyn med Bygningen af Damperen og iøvrigt at være til deres Assistance i England, hvilket jeg gerne paatog mig.

Da Skibet var færdigt, kom Kaptain *Hammer* med en Besætning til Glasgow, Prøveturen blev afholdt, og de afseilede til Island. Man ønskede nu, at jeg skulde besigte en lille Træbaad, som de byggede i Hull. Da Efterretningerne hjemmefra ikke havde forbedret sig, laa den Tanke nær, at jeg fra Hull skulde i hvert Fald gøre et kortere Besøg paa Bornholm. Jeg pakkede altsaa mine Papirer sammen, reiste til Hull, saa paa Skonnerten, som var et nydeligt Fartøi, og arrangerede det Fornødne med Byggeren. Dernæst gik jeg ned i Dokkerne og fandt her en Wilson-Damper „bound for Copenhagen“, hvis Kaptain gerne tog mig med, da han hørte, at jeg var Søofficer, og vi seilede med det samme.

Der fandtes dengang en aparte Organisation paa disse Dampere, som vistnok har bidraget til deres mange Havarier. Mandskabet blev paamønstreret for hver Reise til Østersøen og afmønstreret, naar det kom i Dokken i Hull. Det maatte selv sørge for sin Kost. Vi havde herligt Veir over Nordsøen, men da vi nærmede os jydsk Kysten, blev Kaptainen ængstelig og vilde mindske Farten. Dette skete paa en stjerneklar Nat, da jeg laa i min dybeste Søvn. Da han purrede mig for at meddele mig sine Betænkeligheder, foreslog jeg ham — som Beroligelsesmiddel — at tage en Bredde-Observation ved Polarstjernen. Men han erklærede sig ude af Stand til at udføre denne, og jeg maatte altsaa paa-tage mig dette Arbejde, som viste sig at være rigtigt udført, da vi den næste Morgen fik Hirtshals i Sigte. Det er sidste Gang, jeg har havt Fordel af de astro-

nomiske Kundskaber fra Søcadetacademiet, og jeg var unegtelig glad ved derved at have vundet nogle Timer.

Ved Ankomsten til Kjøbenhavn fandt jeg min egen Familie i bedste Velgaaende. Jeg saa Marineministeren, fik min Permission forlænget, og tog den første Damper til Bornholm, hvor jeg blev modtaget med aabne Arme den 26. April 1866 om Aftenen.

Det viste sig, at jeg var kommen i det rette Øieblik, thi den næste Morgen, altsaa den 27. April, fødte min Hustru sin ældste Søn. At vor Glæde var stor, behøver jeg ikke at sige. Senere erfarede jeg, at de nærsomme Bornholmere havde faaet Respect for mig, fordi jeg havde regnet Tiden saa nøie ud.

Under Løbet af denne Sommer flyttede vi til Kjøbenhavn, hvor jeg paany tiltraadte min Tjeneste i Marinen. Aaret derefter blev jeg ansat som Lærer ved Søofficersskolen, hvilket nødsagede mig til at affatte en Lærebog i Skibsbygning. I 1869 blev jeg Underdirecteur ved Maskinvæsenet og ved Bygningsvæsenet ved Orlogsværftet, og samme Aar overtog jeg en Lærerstilling for de Søofficerer, som gennemgaa et høiere Kursus ved Officersskolen. Dette var rigeligt Arbeide for en enkelt Mand, men jeg havde desuden i disse Aar paataget mig endel Arbeide med Kontrahering om Dampskibe og Tilsyn med disses Bygning for forskellige Rederier.

Foranlediget af Forhold, paa hvilke jeg ikke her skal indgaa, søgte og erholdt jeg min Afsked i 1873 og overtog Stillingen som administrerende Directeur ved Kockums Mekaniska Werkstads Aktie-Bolag i Malmø, som jeg tiltraadte den 1. November s. A. Med de forberedende Arbeider, som hertil udkrævedes, skal jeg heller ikke trætte Læserne.

OPHOLD I MALMØ

Vi ville nu kaste et Blik paa de sociale Forhold, under hvilke vi skulle leve i Malmø.

Det lykkedes mig allerede i Januar 1874 at finde en Villa tæt udenfor Staden, hvor vi etablerede os, indtil vi samme Efteraar fik en stor gammel Leilighed paa Østergatan, hvori vi forbleve i samfulde 9 Aar.

Vi skulde snart mærke, at den korte Flytning havde hensat os til vidt forskellige Forhold. Hovedgrunden hertil maatte vistnok søges deri, at den Udjevning mellem Samfundsklasserne, som dengang var godt begyndt i Danmark, endnu ikke havde fundet Sted her. Man følte sig, som om man var kommen et Aarhundrede tilbage i Tiden.

I Spidsen for Samfundet i Malmø stod Landshøfdingen *Troll*, en statelig formfuld Mand med en høist elskværdig Hustru. Han secunderedes af en General, ligeledes en meget statelig Mand med Hustru. Næstefter disse kom Provinsens Adel.

Som bekendt bestaar denne i Sverig af et relativt mindre Antal af gamle historiske Slægter, medens Hovedmassen er tilkommen, dels fra Krigene under Sverigs Storhedstid, og dels fra den saakaldte „Frihedstid“, under hvilken man med stor Liberalitet tilstod Embedsmænd og andre Adelsdiplom, uden samtidigt at tilse, at de til Familiernes Opretholdelse fornødne Pengemidler vare tilstede. Disse Familier have været henviste til at søge Embedscarrièren, saavel den militaire som den civile, og den svenske Embedsstand, navnlig Officererne, har derigennem faaet et ret aristokratisk Præg, som holder dem tilbage fra at deltage i det almindelige borgerlige Liv.

Paa den anden Side bød Omgangen med Borgerstanden, til hvilken vi væsentlig vare anviste — med enkelte hæderlige Undtagelser — ikke paa store Fristelser. Dens Interesse for Livets materielle Goder var

betydeligt større end for de aandelige. Den dengang anvendte Form for Selskabelighed — „den gaaende Middag“ — var en Function, paa hvilken jeg endnu tænker med Gru.

Kun to Gange om Aaret mødtes disse forskellige Samfundsklasser. Det var til Aarsfesten for „Amaranthen“, en selskabelig Orden stiftet af Gustav den Tredie, hvor de hæderlige Borgere modtog Ridderslaget af Landshøfdingen, og til Aarsfesten for „Knudsgildet“, det samme, som vi have kendt i Danmark.

Med Godseierne paa Landet havde Byens Borgere ingen Omgang. Selv hos Formanden for vort Selskab, Baron *Stjernblad*, som eiede det smukke Marsvinsholm og iøvrigt var gift med en rig Købmandsdatter fra Ystad, ere vi aldrig blevne indbudte, men Baronen foretrak at retournere udvist Gæstfrihed ved Indbydelser til et Hotel i Malmø.

Af Resourcer havde Malmø kun faa; Nærheden af den store By Kjøbenhavn, hvorhen Malmøboerne gerne drog, trykkede den.

Byen var heller ikke smuk, Husene omtrent som i vore Provinsbyer, Brolægning og Belysning slette, de sanitaire Indretninger umulige. Det gamle Malmøhus laa hen som en Straffeanstalt; kun een virkelig monumental Bygning fandtes. Det var Raadhuset, restaureret af vor Architect *Meldahl*, med sine to bekendte Sale: Landstings- og Knutssalen.

Malmø Omegn havde faa Tiltrækninger; den nærmest tilgængelige Skov var vor Dyrehave. Jeg formaaede Det Forenede Dampskibsselskab til under flere Sommere at lade en Dampbaad om Søndagen gaa direkte fra Malmø til Klampenborg, og denne fik megen Søgning.

De Danske vare paa den Tid ikke populaire i Skaane. Dette skyldtes den saakaldte „Lodskrig“, som netop da var afsluttet. Denne var vistnok foranlediget af en Embedsmand ved Lodsvæsenet i Malmø, som havde reist det iøvrigt naturlige Spørgsmaal om Svenskernes

Berettigelse til at deltage i Langlodsningen gennem Øresund. Vor Nation havde jo fra Øresundstoldens Tid holdt et fuldt organiseret Lodsvesen, medens Svenskerne kun havde foretaget lidt i denne Retning. Nu forlangte de Ligeberettigelse, idet de gik ud fra, at var Drogden dansk Farvand, var Flinterenden udelukkende svensk. De belyste denne ved Hjælp af Fyrskibe og afmærkede den med Bøier. Fra dansk Side gjordes gældende, at Flinterenden var ligesaameget dansk som svensk Farvand, og at endel af de svenske Mærker vare lagte paa dansk Søterritorium. Stridens Bølger gik høit, og skøndt Regeringerne opnaaede Enighed, var der endel Gæring tilbage hos Befolkningen, som ikke var behagelig for de i Sverige bosatte Danske.

Under disse uvante og ret triste Forhold skulde man nu indrette sit og sin Families Liv. Det var godt for os, at Kjøbenhavn laa saa nær. Min Familie kom jevnligt over til os, og min Moder tilbragte altid Julen med os til stor Glæde for os og hendes Børnebørn. Nogle af de gamle Venner sloge heller ikke Haanden af os. I Malmø var Familien *Geijer* den, som kom til at staa os nærmest. Han havde tidligere været Officer og var gift med Frøken *Palæmona Treschow* fra Brahesborg, Fyen, som jeg havde kendt og vurderet, da hun var ung Pige. Det var høist sympatiske Mennesker, og deres Børn og vore bleve ogsaa Venner. Dernæst havde vi to halvgamle Ungkarle, Brødrene *Krok*, af hvilke den ene var Landssecretair, den anden Toldforvalter. Dusbroderskabet mellem Forældrene i Sverige berettiger Børnene til at kalde Vedkommende „Farbroder“, men disse to vare vore Børns Farbrødre „par excellence“. Saa var der vor Huslæge, Doctor *Falk*, med Familie, samt Kaptain *Boman* og Doctor *Quensel* med Familier, begge Medlemmer af vort Selskabs Bestyrelse, og endelig forskellige Medlemmer af Familien *Kockum*.

Af Danske fandtes der i den Tid endel paa Landet i Skaane, navnlig som Forpagtere og mindre Godseiere.

Til disse saa vi kun lidt. I Malmø var der nogle enkelte i bedre Stillinger. Jeg mindes saaledes en forhenværende Skolekammerat, *Gerlach*, Søn af den bekendte General, som var Ingeniør ved Vandværket.

Men foruden denne faste Omgang medførte min Stilling, at jeg maatte se adskillige Tilreisende i vort Hjem. Naar en Mand søgte vort Værksted for at forhandle om en Bestilling, tillod almindelig Christenkærlighed mig ikke at lade ham tilbringe Aftenen alene paa et Malmø-Hotel, og jeg har gjort mange mere eller mindre interessante Bekendtskaber af denne Grund.

Vore ældre Børn naaede snart Skolealderen, og da vi troede at skulle forblive i Sverig, besluttede vi at sætte dem i Skole der. Drengene kom i Latinskolen i Malmø, hvor Undervisningen var meget god, men hvor der endnu raadede det middelalderlige System, at Spanskrøret var i fuld Virksomhed i selve Rectors Haand.

Ved Omgangen med Kammeraterne lærte de nu snart den skaanske Dialekt, som er ualmindelig bred og uskøn. Jeg vaagede imidlertid strengt over, at de vedbleve at tale og skrive deres Modersmaal saa correct som muligt, og de have virkelig alle undgaaet den stygge Sammenblanding af de to beslægtede Sprog, som man saa ofte hører.

Imidlertid indtraf nogle Begivenheder, som vare af Interesse for Værkstedet, og som jeg derfor skal nævne her.

Under den tidligere Administration havde Arbejderne ført en noget for bekvem Tilværelse, som var uforenelig med hvad der kræves paa et større Værksted. De strengere Ordens-Bestemmelser, som jeg maatte indføre, bleve naturligvis ikke vel modtagne, og hertil kom, at det var bleven nødvendigt til Udførelsen af finere Arbejder at antage nogle danske Modelsnedkere, som fik en høiere Timebetaling. Det endte med en Generalstrikke efter et halvt Aars Forløb. Ved en

saadan Leilighed er den svenske Arbejder ikke behagelig at omgaaes; han tager straks en „Taar over Tørsten“, og paa Politiets Assistance kunde man ikke regne, saa Malmø Gader vare ikke rigtig sikre i de første Dage. Hvad der forværrede Situationen, var, at det blev gjort til et nationalt Spørgsmaal. Det var de forbandede Danske, de brave Svenske o. s. v. Det danske Personale havde det altsaa ikke behageligt i de Dage, men Bygen drev over uden at efterlade kendelige Mærker, og en Gentagelse deraf fandt ikke Sted under min Tid i Skaane.

En anden Oplevelse af ubehagelig Art var en Ildebrand paa Værkstedet, som indtraadte efter et Par Aars Forløb.

Vi havde netop den Dag afleveret en Damptorpedokran til den danske Regering. Ved Modtagelsen havde *Arendrup* og *Jøhnke* været nærværende, og de vare blevne hos os til den næste Dag.

Da Brandsignalet lød om Aftenen, drog vi alle derud. Malmø var dengang forsynet med Dampsprøiter —, men Ilden spredte sig, hjulpen af en frisk Vind, og da vi kom hjem næste Morgen, efterat alt var slukket, havde Værkstedet faaet en Skade paa omtrent en halv Million Kroner. Assuranceselskaberne viste sig meget coulante, og Arbejderne paa Genopbygningen bleve drevne med Kraft; men da Branden havde fundet Sted sent paa Efteraaret, tog Færdiggørelsen ret lang Tid, og Afleveringen af de i Arbejde værende Bestillinger forsinkedes betydeligt. Selvfølgelig benyttede vi denne Leilighed til at indføre nogle Forbedringer, og blandt andet byggede vi en hidtil savnet anstændig Kontorbygning.

Endnu en Begivenhed af Betydning var et kongeligt Besøg. Kong *Karl X* var død i 1872 og var bleven efterfulgt af sin Broder Kong *Oscar*.

Denne rigt begavede Konge var en af de tre maritime Kongesønner, som i min Ungdom vare saa be-

undrede af alle Søofficerer. De to andre vare: Storfyrst *Constantin* af Rusland, hvis *Carrière* som Sømand opførte ret tidlig, og Prinsen af *Joinville*, Søn af *Louis Philippe* og Bedstefader til vor Prinsesse *Marie*.

Denne sidste Prins har udgivet Fortællingen om et Kryds, han som Chef for en Fregat havde foretaget. Under dette anløber han Guinea-Kysten, hvor han ved Ankomsten til de danske Besiddelser bliver indbudt til Frokost af Gouverneuren. (Jeg er bange for at dette var en Mand, som vi have kendt). Som Mærkelighed ved denne Frokost anfører han, at Betjeningen bestod af Negerinder, „paa hvilke intet Slør — selv ikke det mindste — skjulte deres Former. De stode der med Tallerkenerne i Haanden, Servietten over Armen, uden nogen Undseelse; thi de vare jo iførte deres Fædrelands Dragt“, og han vedføier en characteristic Illustration.

Men for at vende tilbage til Kong *Oscar* skulde denne nu som Konge for første Gang besøge de svenske Provinser, hvad Svenskerne kalde „*göra sinn Eriks gata*“. Da det forestaaende kongelige Besøg blev anmeldt i Malmø, en By som trods sine dengang 60000 Indbyggere ikke havde meget at fremvise, spurgte Stadens vise Fædre os, om vi kunde underholde Hans Majestæt et Par Timer. Vi lavede altsaa et Program, modtog Kongen paa det mekaniske Værksted, og kørte efter Besøget her i en til Statsbanerne af os nybygget første Klasses Vogn ad vor Forbindelsesbane ned til Skibsværftet. Vi havde her arrangeret en Afløbning for ham. Det var en lille Bornholmsk Baad „*Erna*“, hvis Rederi ogsaa var nærværende. Det var indrettet saaledes, at Kongen selv skulde sætte Baaden i Vandet ved at trykke paa en elektrisk Knap, hvorved en Vægt blev frigjort, som ved at falde slog den sidste Kile løs. Nutildags ere saadanne Afløbningsmaader vel kendte, men dengang havde det aldrig været forsøgt i Sverig, og jeg havde derfor som Sikkerhed bag en lille Skærm

anbragt en Tømmermand, som skulde slaa Kilen fra, saafremt Elektriciteten skulde glippe. Ulykkeligvis var Tømmermanden for høi for Skærmen, saa at Kongen saa ham, uden dog at gøre nogen Anmærkning; men jeg er bange for, at det blev Tømmermanden, som satte Skibet i Vandet, og ikke Majestæten.

Den næste Dag blev der foretaget en Udflugt pr. Damper i Flinterenden, for at Kongen kunde saa at sige indvie dette nye „svenske“ Farvand. Denne Seiltour, i hvilken jeg deltog, blev efterfulgt af en Frokost hos Landshøfdingen. Da vi kom ind i Residensens Forstue, fandtes der en, ogsaa i Kjøbenhavn velkendt, skaansk Godseier, som saa meget medtaget ud og havde 1 $\frac{1}{2}$ Tomme udbændt Cigar mellem Fingrene. Vi vidste alle, at han, som var en stor Spiller, havde tilbragt Natten ved „det grønne Bord“.

Kongen sagde da til ham: „Naa T.! Hvordan har Du saa sovet inat“? T., som var en ældre Mand, svarede: „Ak! man faar ikke megen Søvn paa denne Side af Graven“, hvortil Kongen sagde: „Ja! og Gud maa vide, hvormegen Du vil faa paa den anden Side“!

Under Sommeren 1877 beskæftigede man sig med Spørgsmaalet om Sveriges Deltagelse i den forestaaende Verdensudstilling i Paris. Denne, som skulde aabnes næste Aar, og som skulde vise Verden, at Frankrig nu var kommet til Kræfter efter den ulykkelige Krig, maatte anses for at blive særlig indholdsrig. Med den Evne til Repræsentation, som Svenskerne besidde, idetmindste i Sammenligning med os, havde man grebet denne Sag meget energisk an. Til Kommissarius for Udstillingen havde man valgt en særlig kvalificeret Mand, Hr. *Juhlin Danfelt*, og denne gik forstandigt tilværks. Han bereiste hele Landet, bankede paa Værkstedernes Døre og begærede Tilslutning. Ogsaa til os kom han, og jeg blev snart fangen af hans Veltalenhed og lovede at anbefale en større Udstilling fra os.

Men hvad jeg ikke havde ventet, var at jeg derefter

modtog et officielt Brev, underskrevet *Oscar*, hvori jeg blev opfordret til at gaa som Jurymand til denne Udstilling. Da jeg ikke havde søgt Indfødsret i Sverig, og da man for at være svensk Jurymand maa have svensk Medborgerret, maatte man have set gennem Fingre hermed, men dette var jo af mindre Betydning. Det var svært for mig at reise bort fra mit store Arbeide, men Opgaven var interessant og ærefuld. Jeg forelagde min Bestyrelse Spørgsmaalet, og denne bestemte, at jeg skulde modtage Tilbudet. Min Ven Overdirecteur *Almgren* ved Statens Jernbaner, som vistnok ikke havde været uden Del i, at man havde henvendt sig til mig, var ogsaa bleven Jurymand.

Vi to reiste sammen til Paris i Forsommeren 1878, hvor jeg tilbragte et Par af de interessanteste Maaneder i mit Liv. Den Jury, jeg tilhørte, var den mekaniske, som havde en høist betydelig Udstilling at bedømme, og naar jeg overhovedet havde paataget mig Hvervet, var det min Hensigt at benytte denne Leilighed fuldt ud til at berige min Erfaring. Det gjaldt nu, om at jeg kunde faa en saadan Stilling i min Jury, at jeg kunde opnaa dette. Forholdene vare gunstige for mig. Franskmandene vare fint repræsenterede. De havde to „membres de l'académie“, foruden endel Lærere fra deres tekniske Høiskoler. Blandt Englænderne fandtes Sir *John Anderson*, som var den tekniske Leder af Woolwich Arsenal og Forfatter af en kendt Lærebog. Amerikanerne havde som bedste Mand en Professor *Davidson* fra San Francisco. Ved vort første Møde fremkom den sædvanlige Ulempe, at Sprogkundskaberne viste sig brøstfældige. Da jeg paa de Fremmedes Vegne forberedte Sagen med Franskmandene, yttede disse, at da de vare i Minoritet, ønskede de, at en Fremmed — dog ikke nogen Englænder — valgtes til Præsident, medens de paa den anden Side haabede, at deres to „membres de l'académie“ bleve valgte til Vicepræsidenter. Da jeg bragte denne Besked tilbage

til de fremmede Medlemmer, enedes man om at gøre Amerikaneren *Davidson* til Præsident og tog de to „membres de l'académie“ til Vicepræsidenter. Da vor Jury vilde faa et kolossalt Arbeide, bestemte man samtidigt at dele den i tre Underafdelinger. I den største af disse, den som indbefattede alle Damp- og Varmluftmaskiner, indvalgte jeg til Secretair. Jeg havde derved opnaaet, hvad jeg ønskede. Jeg skulde organisere Arbeidet i min Underafdeling, indlede Discussionen om de forskellige Maskiner og foreslaa Belønningerne, samt ved de daglige Møder af hele Juryen føre Ordet for vore Bedømmelser.

Der forestod mig nu en meget travl Tid. Jeg flyttede derfor ud til Auteuil i landlige Omgivelser, mødte hver Morgen Kl. 7 i Udstillingen for at forberede Dagens Arbeide, og kom først hjem om Aftenen. Om Morgenen arbeidede Underafdelingerne hver for sig. Da der var godt Kammeratskab blandt Medlemmerne, spiste vi alle Frokost sammen i en eller anden Restaurant i Udstillingen for derefter at holde Fællesmøde.

Da det var mig, som skulde foreslaa Præmierne, var jeg Genstand for endel Courtoisie fra de andre Medlemmers Side. Den ene af vore Vicepræsidenter, *M. Roland*, som var „directeur général des manufactures de l'état“, det vil sige Chef for Statens Tobaksfabrikker, havde som saadan mange Udstillere at protegere. Han modtog hver Mandag en lille Pakke fra Havana, indeholdende 5 af de ypperste Cigarer, som kunde frembringes. Denne Pakke skænkede han mig hver Uge, og man vil forstaa, at det særlig i Paris var en meget velkommen Gave. Han havde da den Takt at vente til Tirsdag eller Onsdag med at overrække mig en Liste paa Udstillere, som han ønskede belønnede.

Det antages vistnok i Almindelighed, at disse Udstillingsmedailler ikke uddeles efter Fortjeneste, saaledes at de snarest maa ansees for betydningsløse. Dette er dog ikke min Erfaring, idetmindste ikke for

de store Industrilandes Vedkommende. Selv om Juryen var partisk, er den under for stor offentlig Kontrol af Udstillerne til at væsentlige Feil kunne begaaes. For de mindre Landes Vedkommende er Uddelingen af Medailler mere en Courtoisie-Sag. Vor Jury brugte den Fremgangsmaade ved disse, at den stillede et vist Antal Medailler til vedkommende Lands Jurymands Disposition, hvorefter denne gjorde sit Forslag til Juryen om deres Anvendelse. Det samme System brugtes ogsaa ved Pariser-Udstillingen i 1900, ved hvilken jeg var Jurymand for Danmark.

Men at der foregaar Intriguer bag Kuliserne, er en Selvfølge, og jeg skal her fortælle en saadan.

Ved min Ankomst til Paris stillede jeg mig til den danske Kommissarius, Kammerherre *Wolfhagens* Raadighed, som lod sin Secretair, vor senere Finantsminister *Chr. Hage*, gennemgaa den danske Udstilling med mig. Min afdøde Svoger, Fyringenieur *Grove*, havde dengang tilligemed sin Broder Kammerraaden foreslaaet Anvendelsen af de nu saa almindeligt brugte Høfder paa Jyllands Vestkyst, og jeg vidste, at han havde sendt en Model af disse til Udstillingen. Denne fandtes imidlertid ikke, da man havde glemt den i en Pakkasse. Efterat den var bleven udgravet og opstillet, forekom det mig, at den repræsenterede en Sag af saa stor national Betydning, at den burde belønnes.

Da Danmark ikke var repræsenteret i den Jury, hvorunder den hørte, henvendte jeg mig til en af mine amerikanske Kollegaer, som havde en Landsmand i den nævnte Jury, og bad ham forelægge denne Sagen. Nogle Dage derefter modtog jeg et Brev fra sidstnævnte, hvori han henleder min Opmærksomhed paa „the Hancock Inspirator Company“, et amerikansk Kompagni under min Jury, som efter hans Mening fortjente en Guldmedaille. Altsaa „Lige for Lige“. Naturligvis fik begge deres Medailler, men jeg bør dog tilføie, at „Hancock's Inspirator“ senere er blevet et verdensberømt Apparat.

Blandt mine Kollegaer ved Juryen sluttede jeg mig navnlig til Professor *Hirsch*, en Lothringer, som var bleven i „the old country“, og var Lærer ved „École des beaux arts et métiers“. *Hirsch* var vor Jurys „Rapporteur“. Franskmandene delte vort Secretairarbejde mellem to Individer, „Rapporteur“ og „Secretaire“, af hvilke den sidste kun havde de underordnede Functioner. *Hirsch* publicerede senere en Beretning om vor Jurys Arbejde, som var særdeles vel skreven, og hvori han omtalte min Virksomhed med stor Venlighed. Jeg mødte ham og hans elskværdige Hustru ret ofte senere. Nu er han gaaet bort allerede for endel Aar siden.

Foruden ham fandtes der i vor Jury adskillige kundskabsrige og høitbegavede Mænd, med hvem det var en Glæde at samarbejde. Vor Gerning lettedes ved den fuldkomne Enighed, som herskede, og som ogsaa gjorde vore enkelte selskabelige Sammenkomster yderst behagelige.

Jeg saa ikke meget til Paris den Sommer. Engang imellem tog jeg ind „til Byen“ for at gaa i Theatret sammen med *Almgren*, der ogsaa havde slaaet sig ned i Auteuil; ogsaa var jeg nogle enkelte Gange sammen med to danske Jurymænd, nemlig Baron *Tage Reedtz-Thott* og den tidligt bortkaldte Kammerherre *Sophus Skeel* til Birkelse. Jeg gik ogsaa til nogle officielle franske Fester, som gaves i de forskellige Ministerier, blandt hvilke Marineministeriets havde Forrangen. Endelig bør jeg nævne, at *Juhlin Danfelt* havde etableret et meget gæstfrit Hus, hvori jeg undertiden kom. Denne udmærkede Mand blev senere svensk Generalkonsul i London, hvor jeg oftere har mødt ham med Glæde. Men den langt overveiende Del af Tiden tilbragtes i Udstillings-Terrainet, hvor hele Europa havde taget Stevne, og hvor man i ledige Øieblikke mødte mange mærkelige Personligheder. Jeg erindrer den daværende Prins af Wales — senere Kong *Edward* — som en af de flittigste Gæster. Han saas altid i et bestemt

Vindue af en Restaurant, medens hans Selskab var variabelt.

Efter de to Maaneders Arbeide reiste *Almgren* og jeg hjem, og jeg tog paany fat paa mit Arbeide.

Den 1. November 1878 var min 5 aarige Kontrakt med Aktieselskabet udløbet. Jeg kan sige med Ro, at under disse Aar havde vi naaet at skabe os en Reputation som Byggere af gode Skibe og Skibsmaskiner, og som Vognfabrikanter at være det ledende Firma i Sverige; men desværre vare vi ikke naaede til at gøre Værkstedet til en lønnende Forretning, hvilket jo var den vigtigste Betingelse for dets Eksistens. Der var derfor grundige Forhandlinger blandt Bestyrelsens Medlemmer, om man burde fortsætte Driften, ligesom jeg selv naturligvis alvorligt overveiede, om jeg ikke hellere burde søge anden Virksomhed.

Vore Regnskaber viste, at Vognfabrikationen var en god og lønnende Forretning. Bygningen af nye Skibe gav derimod næsten altid et Tab, som ikke blev kompenseret af den Indtægt, som Reparationen af Skibe indbragte. Anledningen hertil var de store Værkstedsomkostninger, som vi forgæves havde søgt at reducere. Det var kun gennem en forøget Production, at Procenten af disse Omkostninger kunde indskrænkes. Denne Betragtning, i Forbindelse med Forhaabningen om, at Reparationerne vilde tage et større Omfang, ledede til, at man bestemte sig for at vedblive, og at jeg indgik paa at fortsætte min Virksomhed.

Et af de Skibe, som vi nu byggede, var Isbryderen „Mjølner“ til Kristiania Fjorden. Dette var det første alvorlige Forsøg i vore Farvande paa at sætte Magt imod Isens Magt, hvilket man længere Tid i Forveien havde prøvet i Amerika. At reise dengang under Isforhold var en utrolig Gene. Hvem erindrer ikke Isbaads Transporterne over Store Belt med Accompagnement af de grufulde Ophold paa Sprogø, eller de Transporter, som begyndte i Nyborg med Baadene fulde af

kvindelige Passagerer og endte i Kallundborg? Under en Vinter var Skibsfarten mellem Kjøbenhavn og Malmø afbrudt i — jeg troer — 9 Uger, og Reisen maatte foretages over Helsingør—Helsingborg. Jeg forsøgte den selv engang det Aar, og brugte 7 Timer om den halve Mil. Det geraadede Nordmændene til Ære, at de vare de første til at sætte denne Sag igang. Forsøget var beskedent, men det viste sig, at Baaden gjorde Fyldest. „Mjølner“, som endnu gør Gavn, har en Maskine paa kun 400 indicerede Heste. Ved Skrogets Form, Materialdimensionerne og Indretningen var der taget de fornødne Hensyn til den stillede Opgave, og skøndt denne var ny, tror jeg ikke, at der ved senere Skibe af denne Art er gjort mange Forandringer.

Da „Mjølner“ var afleveret, gik jeg til Kristiania for at undersøge dens Evner som Isbryder. Fjorden deroppe er et roligt Farvand med næsten fersk Vand og uden stærk Strøm. Isen, som dannes, er derfor i Reglen blank, chrySTALLISK og af ensformig Tykkelse. Det er ikke saaledes her i Sundet, hvor Strømmen og Vinden i Forening sætter Isen ind paa Kysten. Den derved dannede Pakis føres derfra ud i Farvandet, hvor den frembyder langt alvorligere Forhindring og kræver Maskiner af større Kraft til Gennembrydningen.

Paa Kristiania Fjorden fandtes der ved Forsøgene et blankt Islag, som i Reglen var 9 Tommer tykt. Det viste sig da, at „Mjølner“ var istand til at gaa med en jevn Hastighed af omtrent 2 Knob gennem denne Is, idet Stykkerne af den gennembrudte Is, som gerne vare af ret store Dimensioner, bleve oplagte næsten regelmæssigt paa begge Sider ovenpaa Isdækket. For at danne en Passage for Skibsfarten af tilstrækkelig Bredde maatte man gøre tre enkelte Reiser, nemlig en for at bryde den ene Side af Renden, dernæst en for den anden Side og endelig en midt i Renden for at slaa de svømmende Isstykker sønder. Vi prøvede dernæst Is af 12 Tommers Tykkelse, hvorved det viste sig nød-

vendigt, at „Mjølner“ maatte tage Tilløb og kunde da avancere omtrent to Skibslængder hver Gang. Under disse Farter kom vi engang ind paa en mindre Sidefjord. Vi havde et notabelt Selskab ombord, thi Borgermester og Raad deltog i Farten. Da vi vare komne noget ind paa Fjorden, saa vi en sortklædt Herre, bærende en mægtig Foliant, som gik midt ud paa Isen og tog Stilling et Stykke Vei foran vor Stevn, hvor han gjorde Holdt og løftede Folianten truende imod os. Jeg erfarede da, at der findes en Lov i Norge, som forbyder at bryde Isen paa Fjordene for ikke at afbryde Passagen. Det var herpaa, at denne norske Nordmand vilde gøre os opmærksom. Han kom imidlertid hurtigt bort, da vi rykkede ind paa Livet af ham, og jeg har aldrig senere hørt, hvad der blev af hans Action.

De opnaaede gode Resultater med „Mjølner“ bragte mig til at tænke paa Anvendelsen af lignende Skibe i Danmark. Som en Indledning skrev jeg en Beretning om vor Prøvetour paa Kristiania Fjorden i vor Illustrerede Tidende. Denne fik en ret komisk Følge. *Burmeister & Wain*, med hvem vi jo til en vis Grad vare i Concurrence, rykkede den paafølgende Uge op med en Artikel i samme Blad med Overskrift „Vore Isbrydere“. Jeg aabnede naturligvis Bladet med spændt Opmærksomhed og fandt, at der med „vore Isbrydere“ var ment Switzers Bjergningsskibe, som slet ikke vare bestemte til Isbrydning, men som i Mangel af bedre benyttedes dertil paa Kjøbenhavns Red. Firmaets Jalousi havde imidlertid ført det lidt for langt. De havde forbiset, at netop da laa to af Switzers Dampere til Reparation hos dem paa Grund af Skader, de havde paaført sig under Forsøg paa Isbrydning.

Jeg gik derefter til Etatsraad *Tietgen*, som dengang var den alt dominerende Mand i dansk Forretningsliv og desuden var Formand i Det Forenede Dampskibsselskab. Jeg viste ham Resultaterne af „Mjølners“ Prøver og sagde ham, at saafremt en passende Bryder

anskaffedes til Sundet, kunde jeg garantere ham, at selv under de værste Isforhold vilde en saadan kunne holde Trafiken aaben uden større Afbrydelse end maa-ske et Par Dage. *Tietgen* var ganske enig med mig; men da han ønskede, at Malmø ogsaa skulde lægge sin Interesse for denne Sag for Dagen, begærede han, at Byen skulde give det meget moderate Tilskue af 5000 Kroner i 5 Aar. Det lykkedes mig uden Besvær at formaa Malmø Havneraad til at indgaa derpaa, og *Tietgen* bestilte da en Isbryder hos os, som jeg i Betragtning af de vanskeligere Isforhold foreslog at give en Maskine paa 1000 Hestes Kraft. Dette er Oprindelsen til Isbryderen „Bryderen“, som vistnok under de lange mellemliggende Aar har holdt, hvad der var lovet ved dens Fødsel.

Afleveringen af „Mjølner“ forskaffede os nogle andre Skibsbestillinger fra Norge, og jeg maatte foretage flere Reiser derop, hvorved jeg kom til at besøge adskillige af Kystbyerne ligefra Trondhem og Bergen ned til Sydlandet. Paa en af disse var jeg ledsaget af min Hustru. Vi vare først i Stockholm, dernæst i Kristiania, hvor jeg efterhaanden havde fornyet Bekendtskabet fra Ungdommen og gjort nye, blandt hvilke jeg skal nævne to Søofficerer: *Løvenskjold*, som senere blev Statsminister, og *Dannevig*, som dengang var Directeur for det Søndenfelds Norske Dampskibsselskab, Bankmanden *Thomas Heftye*, og Storkøbmanden *Thorvald Meyer*. Vi gjorde Sætouren til Bergen, besøgte Hardanger og Sogn, og kørte den skønne Tour tilbage fra Bergen til Kristiania.

Naar jeg iøvrigt kom til Kristiania, var jeg ofte Gæst i „det Norske Selskab“, denne gamle litteraire Forening fra Kjøbenhavn, som var overflyttet til Kristiania, og var bleven Byens bedste Klub. Paa den Tid var Levemaaden i Norge meget stærk. Til Gilderne i Norske Selskab fik man som Regel kun hede Vine, og Maden var udsøgt. Da jeg engang var tilstede ved Sel-

skabets Aarsfest, og Gæsternes Skaal blev udbragt, maatte jeg svare som den eneste af disse. Jeg anførte da, at jeg af Litteraturhistorien vidste, at Vessel og Nordahl Brun havde stiftet dette Selskab med det Formaal at forædle Smagen, og at jeg med Glæde havde bemærket, at Selskabet fulgte denne Tradition; men mine Værter syntes tilbøielige til at tro, at der laa nogen Ironi derunder.

Ogsaa med Rusland fik vi at gøre i disse Aar. Da *Nordenskjöld* foretog sin berømte Reise, hvorved han aabnede N. O. Passagen, blev Foretagendet financielt støttet af Kong *Oscar*, Rigmanden *Oskar Dickson* i Göteborg, og af en Russer *Sibiriakoff*. Sidstnævnte var Købmand i Moskwa og eiede Guldminer ved Lena Floden, ligesom han havde stor Interesse for Sibiriens Udvikling overhovedet.

Han bestilte hos os til Farten paa Jenisei Floden en Damper af „Composite“ Bygning med Metal-Forhudning. Den skulde mod en høi daglig Bøde bygges færdig paa 4 Maaneder, og dette lykkedes det os at naa. Den forliste paa sin første Reise ved Munden af Jenisei, hvor, jeg tror, at Isen satte den paa Land, og Besætningen, hvoriblandt en af vore Maskinmestere, havde en eventyrlig Redning og en yderst besværlig Hjemreise paa Samojeders Rensdyrsslæder.

Sibiriakoff havde ogsaa Planer om at etablere en „Touage“ paa Floden Angara, en Biflod til Jenisei med rivende Strøm, som løber forbi Irkutsk, Hovedstaden i Øst Sibirien. Ved „Touage“ forstaaer man et System af Bugsering, hvorved en Kæde forankres midt i Floløbet; den lægges over Spilhoveder, anbragte paa Siderne af en Bugserbaad, og dennes Maskinkraft anvendes til at drive disse Spil. Dette System, som har adskillige Fordele, anvendes især paa Kanaler i Nord Frankrig.

Jeg arbejdede endel med ham i denne Sag, som imidlertid ikke blev realiseret.

Disse Forhandlinger gjorde det nødvendigt for mig at foretage flere Reiser til St. Petersburg, hvilke fandt Sted netop paa det Tidspunkt, da Nihilisterne begik deres værste Ekcesser. Paa en Reise kom jeg dertil den samme Aften, de havde forsøgt at sprænge Keiser *Alexander den Anden* i Luften i Vinterpalæet. Paniken derover hos Befolkningen var saa stor, at ingen vovede at tale derom. Skøndt mit Hotel laa tæt ved Palæet, og til Trods for at jeg læste Bladene næste Morgen, fik jeg intet at høre derom, førend jeg talte med *Sibiriakoff* om Eftermiddagen. Jeg havde om Formiddagen set adskillige Storfyrster og Storfyrstinder køre i Gala til Vinterpalæet, alle med Eskorter, med Undtagelse af vor Prinsesse Dagmar, som tilmed sad i en aaben Kaleche, uden at jeg kendte Anledningen til dette Optog.

Jeg skal give et Par andre Eksempler paa, hvorledes Forholdene dengang vare i Staden.

Jeg havde i mine unge Dage kendt i Kjøbenhavn en russisk Søofficer ved Navn *Fedoroff*, som var Adjudant hos den daværende Marineattaché, Fyrst *Labanoff*, og *Fedoroff* havde ved sin Afreise efterladt mig en mindre Pengesum til Betaling for noget Oversætter-Arbejde. Der var bleven lidt tilovers, som jeg havde sat paa en Sparekassebog. Da jeg nu endelig var kommen til Rusland, ønskede jeg at blive af med disse Penge til den rette Eiermand saa hurtigt som muligt. Der fandtes ikke dengang nogen Adressebog eller Vei-viser i St. Petersburg, men naar man vilde vide en Mands Bolig, maatte man henvende sig derom til Politiet. Dette gjorde jeg, og fik Svar tilbage med Angivelse af Adressen. Jeg tog samme Aften derhen og blev modtaget paa en besynderlig Maade af et mig fremmed Ægtepar. Da jeg havde fremsat mit Ærinde, klarede Horisonten. Manden var en Søofficer af samme Navn, men da en Politimand var kommen til ham om Morgen med en — som han syntes — meningsløs Fore-

spørgsel, troede han, at han var under Mistanke, og Familien havde været i den største Uro hele Dagen. Det endte med, at jeg blev hos dem den Aften, og at vi skiltes som gode Venner.

En anden Aften besøgte jeg min gamle Ven, Admiral *Novosselsky*, som boede i et afsides fornemt Kvarter. Jeg havde ikke været i 10 Minutter hos dem, førend det ringede paa Klokken, og en med Admiralinden bekendt finere Sort Sælgekone indfandt sig. Med noget Besvær fik de hende besørget afsted, hvorefter Admiralinden forklarede mig, at det var en Politispion, som var sendt for at udfinde, hvad denne Fremmede havde med dem at gøre.

Men iøvrigt havde jeg ret fornøielige Timer i St. Petersborg. Vi havde dengang som Gesandt Kammerherre *Vind*, som jeg kendte fra min Barndom, og med hans Secretair *Løvenørn* havde jeg ligeledes et intimt Bekendtskab.

En anden Ungdomsbekendt levede ogsaa dengang her som Repræsentant for „Store Nordiske“ i Kjøbenhavn. Det var *Vilhelm Hedemann*. Han havde begyndt sin Carrière i den østerrigske Armee, var gaaet med Keiser *Maximilian* til Mexiko, og var undsluppet i rette Tid derfra; var derefter indtraadt i den franske Fremmedlegion for derfra at tjene en kortere Tid i den russiske Armée i Kaukasus, og i 1864 havde han tjenstgjort i den danske Armées Hovedkvarter. Han havde endda i nogen Tid været Hofchef hos Hertuginde *Vilhelmine af Glücksborg*. Nu havde denne vidt bereiste Mand kun een Interesse i Livet, og det var Sommerfugle, af hvilke han havde en stor Samling, med hvilken han altid syslede.

Til den svensk-norske Minister *Due* kom jeg ogsaa endel. Jeg gjorde her den Erfaring, at man i St. Petersborg tager imod i Familierne saa sent som Klokken 1 om Natten. Ringede man paa hos Familien *Due* i Postgaden Nummer 13 paa denne Tid, fandt man Gesandts

Jæger Alexander i Forstuen beskæftiget med at „frappere“ en Flaske Champagne, hvilket bestaar i, at Flasken dreies langsomt rundt i en Ballie, fyldt med en kold Blanding, indtil Champagnen har antaget en grødagtig Consistens. Samme Flaske blev derefter gerne degusteret ved et Whistbord.

Paa Øen Wasili Ostroff, som er St. Petersborgs Købmandskvarter, havde vor Generalkonsul *Pallisens* til Huse med en talrig Familie. De havde ogsaa Slægtninge i samme Kvarter, af hvilke den ene, *Peter Berg*, blev hans Efterfølger i Konsulatet.

Denne Koloni af Landsmænd var meget gæstfri, og her tilbragte man ofte Aftenen. Jeg mindes en Fest givet af *Pallisens* paa Øerne. Disse svare til, hvad Klampenborg var i Fortiden for os. Der fandtes nogle store Forlystelsesanstalter, hvis Hovedattraction bestod i meget talrige Zigeuner-Orkestre. Hin Aften kørte vi derud i Troika, — det er en Slæde, forspændt med tre Heste, af hvilke de to yderste galoppere, medens den midterste traver. Jeg spillede Kort med et Par ældre Damer til Klokken 7 om Morgenen og kom hjem ved Dagslys. Saaledes gjorde man Natten til Dag i St. Petersbog.

Medens jeg i Reglen lagde disse Reiser over Stockholm og Finland, tog jeg engang i Sommertiden Søveien. Min Hustru og Børnene tilbragte i de Aar gerne Sommerferien hos min Svigermoder paa Bornholm. Jeg gik da med Damperen „Jylland“ af Kjøbenhavn fra Kronstadt og blev efter forud derom given Advis landsat ved Hammershus, hvor min Hustru og Børnene ventede mig. —

Ved disse og andre Bestræbelser havde vort Skibsværft vundet mere Beskæftigelse. Vi havde ogsaa faaet en Kanonbaad til den svenske Marine — det var den „Urd“, som blev overseilet i Sundet. Men Værkstedets finansielle Resultat forbedrede sig ikke, og jeg maatte derfor være forberedt paa en Forandring.

Under denne Tid blev det danske Konsulat i Malmø ledigt paa Grund af Dødsfald. Det var en Bestilling, som kun krævede lidet personligt Arbejde, og den kunde muligt aabne andre Veie for mig. Jeg kan ikke paastaa, at jeg med Glæde søgte denne Stilling, men det forekom mig som en Nødvendighed for mig.

Jeg henvendte mig altsaa derom i Udenrigsministeriet i Kjøbenhavn, hvor jeg blev bedre modtaget, end jeg havde turdet haabe. Man sagde mig nemlig, at dersom jeg virkelig ønskede denne Stilling, vilde man forsøge at hjælpe mig til den, og man lod mig forstaa, at dette muligt kunde lede til større Stilling under dette Ministeriums Ressort. Imidlertid var der en Hage derved. Indstillingen til Besættelsen af Konsulater gjordes af Grosserersocietetets Komité, og det var kun Afgørelsen, der blev taget af Ministeriet, og dertil kom, at Grossererne havde for Skik at indstille en af deres egne. Det viste sig ogsaa nu, at de ikke vilde foreslaa mig, men indstillede en Dampskibsekspediteur. Dette var heldigt for saavidt, som man ellers ikke finder denne Stilling forenelig med Konsulsposten. Imidlertid frembragte Grosserernes Indstilling, hvad Englænderne kalder „a dead lock“, under hvilken mine Modstandere diverterede sig med i det dengang ledende national-liberale Blad „Fædrelandet“ at skrive en 4 Spalter lang Spidsartikel, hvori de fraraadede „bedre Folks Børn“ at søge upassende Protektion, og man sagde ganske aabent, at jeg havde benyttet Dronningens Beskyttelse. Dette var et fuldkomment blindt Skud, da jeg aldrig har havt den Ære at være nøiere kendt af Dronning Louise og ikke har søgt at nyde hendes Protektion, som H. M. vistnok heller ikke vilde have udstrakt til Besættelsen af et Konsulat. Men det beviser, hvor langt Fantasien kan gaa hos ellers forstandige Folk, naar de ikke kan faa deres Villie. Endelig efter endel Maanedes Forløb tog Ministeriet Sagen i sin egen Haand og sendte mig en Udnævnelse til kgl. dansk Konsul i

Malmø. Det var ikke nogen stor Bestilling, skøndt der fandtes — jeg tror — 13 underlagte Vicekonsulater, men disse gav ikke meget Arbeide. Jeg leiede et Kontor ved Havnen, og arrangerede mig med en hæderlig Mægler om den fornødne Kontorhjælp. I de 6 Aar, under hvilke jeg havde denne Bestilling, forefaldt der ingen Sager af større Betydning. Jeg erindrer at have indsendt et Forslag om at benytte Vicekonsulaterne i Skaanes nordlige og østlige Del til under Isforhold at holde Kjøbenhavns Skibsfart underrettet om Isens Tilstand i Kattegat og Østersøen. Forslaget faldt dengang paa Grund af Mangel paa Pengemidler, men skal være gennemført senere. Ogsaa erindrer jeg, at da Socialisterne i deres alleryngste Dage havde villet holde et Massemøde i Kjøbenhavn, og dette var blevet forbudt af Politiet, annoncerede de, at Mødet skulde holdes i Landskrona. Da dette var i mit Distrikt, satte jeg mig igang med at fremskaffe et Forbud, men de svenske Myndigheder havde allerede udstedt et saadant.

Under min Konsulatstid havde vi en Landbrugsudstilling i Malmø, som blev besøgt baade af Kong *Oscar* og af vor Konge. Det var første Gang, jeg saa Kong *Christian*, siden jeg havde forladt Danmark, og jeg var glad over, at Majestæten viste mig den samme Venlighed som i længstforsvundne Dage.

Dengang var Baron *Rosenørn-Lehn* Udenrigsminister. Til denne mærkede man ikke meget i Ministeriet; kun ved hans officielle Middage, til hvilke jeg undertiden var indbudt, saa jeg ham. Jeg mødte hans udmærkede Departementschef *Vedel* oftere, og fandt megen Venlighed hos ham. Men fornøieligt var det at komme op i Konsulatskontoret til Kammerjunker *Niels Schøller*. Han var et af Byens gode Hoveder, hans Fuldmægtig *Bojesen* ligesaa, og til disse sluttede sig jevnligt andre ligestillede. Discussionen kunde da antage høist livlige Former, og Witzerne hagle ned, medens *M. Frisch* sad taus i sit Hjørne i stille Nydelse.

Efter denne lille Afstikker paa Udenrigsministeriets Omraade vender jeg tilbage til Værkstedet. „Tingvalla“-Selskabet, som ligeledes var dirigeret af *Tietgen*, havde bestilt Damperen „Hekla“ hos os. Det var omtrent det største Skib, vi kunde paatage os. Bæreevnen var 3000 Tons, Hastigheden 12 Knob, og det skulde have en komplet Passager- og Emgirant-Indretning. At vi kunde bygge et saadant Skib og sætte det paa vor Ophalerbeding, viste noksom, at vi vare komne udover vore Børneaar. Dets Aflevering var Kulminationen af min Virksomhed som Skibsbygger, og jeg troer ikke, at der senere i Sverrig er bygget noget saadant Skib.

Afleveringsprøven foregik fra Kjøbenhavn, og *Tietgen* havde villet, at den skulde ske efter en større Maalestok. Blandt Gæster havde vi gamle *Madvig* og Ekscellencen *Trap*. Af mine Venner vare Admiral *Malthe Bruun* og *Lüders* nærværende, og Prøven blev en fuldkommen Succes.

En Dag som denne Afleveringsdag, maa tjene som Kompensation for mange mindre behagelige i en moderne Værkstedschefs Liv. Der er mange Faktorer, med hvilke han maa regne. Der er først hans Bestyrelse og Aktionairerne, dernæst Funktionairerne, saa Arbejderne, og „last but not least“ Kundekredsen. Er der noget i Veien med blot en af disse Faktorer, kan hans Liv blive forbittret. I mit Tilfælde vare Vanskelighederne med de tre sidstnævnte — idetmindste tilsyneladende — fjernede, men de vare saameget større med de to første. Naar Aktionairer Aar efter Aar ikke faa noget Udbytte, og naar Bestyrelsen stadigt skal gøre Udvei for flere Midler, spørger man ikke om Aarsagen dertil, men man lægger Skylden paa Lederen. Dette var min Situation. Jeg skulde styre det store Værk, stadig under dette svære Tryk, som til Tider blev næsten uudholdeligt. De eneste Solskinsdage vare som sagt de, hvor man afleverede et veludført stort Arbejde, og der var kun faa af dem om Aaret.

Den sidste større Bestilling, som beskæftigede mig, var de to første Dampfærger til Store Belt: „Korsør“ og „Nyborg“.

Jeg havde længe havt med Færge-Problemet at gøre. Da den første til Lille Belt anskaffedes, havde Statsbanerne konfereret med mig om Tegningen. Ved et Jernbanemøde i Kjøbenhavn endel Aar senere, hvor Spørgsmaalet om Færgeforbindelsen i Sundet blev drøftet, og hvor der blev lagt stor Uvidenhed for Dagen med Hensyn til deres Evne til at klare sig i aabent Farvand, havde jeg paavist, at den store Dækslast, de maatte føre, paa ingen Maade forhindrede Konstruktionen af rolige og gode Søskibe, hvilket dengang syntes at overraske Mødet.

Da nu Færgerne til Store Belt skulde anskaffes, blev en Licitation afholdt, og som Resultat af denne fik vi Bestillingen. Men da der, paa Grund af Arbeidets Natur, senere maatte udføres adskillige Ekstra-Arbejder, bleve Prisivilkaarene dog ganske rimelige. Det var et betydeligt Arbejde, og de store Hjulmaskiner, som skulde anvendes, krævede megen Eftertanke.

Ved Midten af 1882 var vort Værksted stærkt syselsat. Vort Arbejder-Antal var naaet op til over 1500. Men Regnskabet viste stadig et Deficit, og Bestyrelsen kunde og vilde ikke fortsætte paa den af mig foreslaaede Basis af en stadig forøget Produktion, men vilde — saafremt Værkstedet skulde fortsætte sin Virksomhed — foreløbig gaa smaat frem. Under disse Vilkaar bleve vi enige om at skilles.

Jeg skulde forlade min Stilling den 1. Januar 1883, og jeg reserverede mig kun af let forstaalige Grunde, at jeg ogsaa efter denne Dag skulde bestemme over Arbejdet ved Dampfærgerne og aflevere disse til de danske Statsbaner. —

I min Familie var indtraadt den Forandring, at min Broder i 1881 giftede sig med Enkefru *Harriet Hemmert*, Datter af den bekendte Købmand *Jørgen Jensen*.

Han var jo ikke dengang nogen ung giftefærdig Mand, men han havde mødt sin Skæbne paa en Reise og havde straks strakt Gevær. Dette blev Begyndelsen til Opbruddet af min Moders hyggelige Hjem.

Men svære Sorger skulde snart ramme os.

Tidlig paa Aaret 1882 døde min kære gamle Svigermoder paa Bornholm, agtet og elsket af sine Omgivelser. Hun havde skrantet noget i de senere Aar, men hun ønskede dog om Sommeren at have Børn og Børnebørn omkring sig, og min Familie havde været hos hende næsten hvert Aar.

Kort Tid derefter blev min Moder syg. Sygdommen antog en alvorlig Character, og den 13. Mai drog hun sit sidste Suk. Ære være hendes Minde!

Jeg havde været hos hende to Dage i Forveien, hvor hun var ved Bevidstheden, og hvor hun var meget kærlig mod mig. Hun kaldte mig „sin kære Dreng“, og jeg følte, at det var en Afsked, hun tog med mig. Da hendes Læge, vor Slægtning og Ven, *Richard Paulli*, den næste Aften telegraferede til mig, at Kræfterne svandt hurtigt, havde jeg ikke Mod til at søge at naa over for at være Vidne til hendes sidste Strid. Da jeg kom til Kjøbenhavn den 14. om Morgen, mødte jeg vor gamle tro Pige, *Sophie Nyfeldt*, som saa til den anden Side, og jeg vidste da, at alt var forbi.

Dette var den største Sorg, jeg havde havt i mit Liv, og naar man betænker de Bekymringer, jeg samtidig havde paa Værkstedet, vil man forstaa, hvor svært det var at bevare Ligevægten.

Min stakkels Søster var nu uden Hjem. Hun valgte at gøre en længere Udenlandsreise sammen med nogle Venner. Efterat hun havde været fraværende i nogle Maaneder, modtog vi den Meddelelse fra hende, at hun havde forlovet sig med Lehnsgreve *Sigismund Schulin*. Brylluppet feiredes kort efter hendes Hjemkomst ved Slutningen af Aaret.

I vor Familie findes et Tæppe, broderet i Lübeck til

min Bedstemoders Bryllup af hendes Veninder, paa hvilket siden da alle Brude i Familien ere blevne viede. Det blev fortalt, at *Schulin*, som var reist Damerne imøde til Hamborg, var bleven set paa Banegaarden der med Tæppet under Armen i det Haab, at Bryllupet kunde holdes straks.

Den 1. Januar forlod jeg altsaa Værkstedet.

Der blev dengang gjort mig et Tilbud fra de Sjællandske Baner. Disse skulde overtages af Staten, og den meget ansete Directeur, Konferentsraad *Viggo Rothe*, med hvem ieg havde havt endel Forretninger som Leverandør af Jernbanemateriel, tilbød mig Stillingen som Kommitteret ved Banerne. Det var da Tanken, at jeg skulde overgaa til Statbanerne i samme Egenskab. Der blev imidlertid intet andet deraf, end at jeg i nogen Tid beskæftigede mig med Jernbane-Teknik.

Min første virkelige Støtte var derimod Etatsraad *Tietgen*.

Det Forenede Dampskibsselskab behøvede nogle brugte Fragtdampere, og Anskaffelsen af disse blev overdraget mig. Der blev ogsaa senere Tale om at anskaffe en større Baad til „Thingvalla“-Selskabet, efterat det havde mistet et af sine Skibe. Denne Forretning medførte i de næste to Aar forskellige Reiser til England og Skotland, hvorved jeg paany kom i Forbindelse med min gamle Kreds af Skibsbyggere paa Clyden og Østkysten. Ogsaa i Bristol og Liverpool havde jeg min Gang.

Tidspunktet for Færgernes Aflevering var nu inde. Vi gik ud paa Prøvetour med den, som var først færdig, og alt gik i Begyndelsen fortræffeligt. Vi satte derefter Farten op til Maksimum og hørte da et vældigt Brag fra den ene Hjulkasse. Ved Undersøgelsen viste det sig, at to store Smedestykker vare sønderbrudte. Som en Følge heraf maatte vi gaa tilbage til Malmø og gøre nogen Forandring ved Hjulene. Dette

standsede Afleveringen i nogen Tid, men da den skete, var alt i fuldkommen god Orden. Det var første Gang, jeg havde havt et saadant Uheld ved Skibes Aflevering, og det greb mig stærkt. Jeg skulde ikke ønske en Gentagelse af den Nat, jeg tilbragte efter Uheldet i et lille Hotel paa Gammelholm.

Anledningen hertil var iøvrigt, at vi — efter at have undersøgt Bekostningen i England af disse vanskelige Smedestykker — havde besluttet at forfærdige dem selv. Jeg havde ladet vor Smedemester udføre et Par Stykker, som jeg selv havde prøvet grundigt og fundet paalidelige. Men ved den store Personal-Forandring i Værkstedet var Tilsynet blevet slappet, og Smedemesteren var begyndt at tage til Flasken. Nogle senere mindre Vanskeligheder kom ogsaa frem ved disse Færger, som skyldtes dels den samme Aarsag, og dels det ombordværende Personale; men disse ophørte snart, og Færgerne ere nu 31 Aar gamle og ved fuldkomment godt Helbred.

REJSE TIL GRÆKENLAND OG RUSLAND

Paa en af mine Skotlands Reiser havde jeg besøgt *Thomsons* Skibsværft paa Clyden, hvor Panserfregatten „Danmark“ var blevet bygget i 1864 under mit Tilsyn. Det var Sønnen af den daværende Eier, som nu regerede, og som jeg havde kendt dengang. Desuden fandtes endnu den gamle Chef for Kontoret, Mr. *Grant*, en Mand, med hvem jeg havde været meget intim. *Grant* var iøvrigt en Original, en Mand, hvis Hovedinteresse var at samle smukke Udgaver af Bøger og smukke Bind til disse. Han havde t. Eks. 7 Udgaver af Shakespeare, hver i sit forskellige Pragtbind.

Den græske Regering paatænkte dengang at udvide

sin Flaade og havde sendt en Kommission til Vest-Europa for at indhente Tilbud og Tegninger. *Thomsons* vare netop blevne færdige med deres store Skibsværfts Anlæg ved Clydebank og ønskede stærkt at faa deres Part i den græske Bestilling. De havde en udmærket Skibsbygningsstab under Ledelse af *Mr. Biles*, den senere Professor ved Glasgow Universitet, og de vare ogsaa i øvrige Henseender istand til at paatage sig et saadant Arbeide.

De tilbød mig paa gunstige Vilkaar at gaa som deres Repræsentant til Grækenland. Forhandlingerne drog noget længe ud, idet jeg nærede Betænkelighed ved at slaa ind paa den Bane.

Thomson, som efter skotsk Skik paa Værftet kun kaldtes efter sit Fornavn *Mr. James*, var meget rigt gift med Datteren af en af de største skotske „Iron Masters“, men beboede kun en lille Villa paa Bjergskraaningens ovenfor Værftet. *Grant* havde en anden lille Villa et Stykke Vei derfra. Begge laa i udyrket Hedelandskab, og der var en strid Bjergbæk mellem dem med en diminutiv Bro. Jeg boede hos *Grant*, og Forhandlingerne førtes om Aftenen hos *Thomson*. Ved saadanne Leiligheder flyder Whiskyen let lidt rigeligt i Skotland, og Hjemtouren over Bækken kunde medføre Vanskeligheder. Men disse og andre alvorligere bleve beseirede, og det endte med, at jeg paatog mig Hvervet.

Jeg skulde reise til Grækenland ved Slutningen af Aaret og skulde nu træffe mine Anstalter. Ganske uden Støtte kom jeg ikke derud. Først var der Kongen, som jeg havde kendt fra hans Barndom, og som altid havde vist mig Godhed; men dernæst havde jeg ogsaa en Fætter derude, *Ludvig Münter*, i betroet Stilling, som maatte kunne vejlede mig.

Det gjaldt ogsaa om at opnaa Udenrigsministeriets Tilladelse til Reisen. Herved stillede Departementschef *Vedel* sig meget elskværdig, idet han tillod mig at faa

en Vicekonsul ansat i Malmø, som kunde fungere under min formodentlig lange Fraværelse.

For at sikre mig en god Modtagelse formaede jeg en Hofdame til at forespørge hos Dronningen, om H. M. havde noget at sende til Dronning *Olga*. Da jeg derefter gik til Afskedsaudiens hos Kongen, havde denne den Venlighed at bede mig til Taffel den samme Dag, for at Dronningen kunde tale med mig. Det er den eneste Gang, jeg har deltaget i et Taffel som eneste Gæst. Vi vare 12 tilbords, jeg førte Frøken *de l'Escailles*, som var Gouvernante hos Prinsesse *Thyra*. De kongelige Personer vare alle meget venlige imod mig, og Dronningen gav mig en Pakke, indeholdende et stort Fotografi, som jeg skulde overrække Dronning *Olga* til Jul. Ved Bordet sad Hofmarskalk *Løvenskiold* midt for Kongen. Naar en Ret var budt om, forsvandt Tjenerskabet og viste sig ikke igen, før han havde ringet paa en Klokke.

Jeg gav mig paa Vei i Midten af December og standsede i Genua, hvor jeg havde et Ærinde at udrette for *Thomsons*. Derfra gik Veien over Bologna til Brindisi. Man laa dengang Natten over i Ancona, og havde da den dræbende lange Tour langs Italiens Østkyst, hvor Bufeterne tilmed vare i en umulig Tilstand. Jeg husker, at man i Foggia fik en stegt Kylling i et Stykke Avis-papir, som maatte række til for Dagen. En daarlig italiensk Damper bragte os fra Brindisi til Piræus, men der var en interessant Mand ombord. Det var den amerikanske Ambassadeur i Konstantinopel, General *Wallace*. Det er vistnok sjældent Tilfældet, at en Mand skaber sig en Reputation i 3 forskellige Brancher, men det var saa med ham. Som General havde han kommanderet den Nordstatsarmee, som efter „*Bull's Run*“ tilbageslog det af Sydstaterne forsøgte „*coup de main*“ imod Washington og havde derved maaske reddet Unionen. Som Forfatter havde han skrevet den bekendte Roman „*Ben Hur*“, der foregaaer paa Christi

Tid, og som Diplomat spillede han en stor Rolle i Konstantinopel. Kong *Georg* fortalte mig senere, at det der var en Tradition, at Sultanen udsaa sig en Raadfører blandt dem af Diplomaterne, som ikke tilhørte nogen Stormagt, og at *Wallace* nu var Manden.

Vi landede i Piræus kort før Jul.

Jeg etablerede mig i Athen i „Hôtel de la Grande Bretagne“, som ligger paa Konstitutions-Pladsen, tæt ved Slottet.

Jeg skal her anføre et komisk Bevis paa en Hotelværts Forretnings-Hukommelse. For 6 Aar siden kom jeg atter til Athen og steg af i det samme Hotel. Da Værten, som var den samme som forrige Gang, havde anvist mig mit Værelse, og jeg havde sagt ham, at jeg havde boet her tidligere, svarede han: „Jeg har just sagt til min Kone, at De var Nummer 19 for længe siden“!

Min første Vandring var til Marineministeriet. Den græske Flaade var dengang kun lille. Den havde et Orlogsværft ved Salamis-Bugten, hvor de byggede nogle smaa Kanonbaade. Staben, jeg forefandt, var ogsaa lille og gammeldags. De havde nu større Planer, som jeg fik meddelt, og jeg maatte skrive hjem efter Tegninger og Tilbud. Jeg vilde altsaa faa god Tid til at se mig omkring.

Jeg meldte mig da til Audiens hos Kongen. Majestættens Værelser laa i Stueetagen af Slottet i den Fløi, som vendte ud til Haven og bestod af 5—6 store Gemakker, forsynede med Portraitsamling af vor kongelige Familie. Da jeg blev ført ind, var Kongen ikke tilstede, og for at fordrive Tiden studerede jeg Portraiterne. Blandt disse var et af høiselig Prins *Ferdinand*, som hang paa Siden af en Dør, og ved Synet af dette kom jeg til at smile. Netop da kom Kongen ind af denne Dør, og da han saa mit Smil og fulgte mine Øine, brast han i Latter.

Kongen var overordentlig venlig, men da han hørte

Anledningen til mit Komme, lod han mig forstaa, at der for Tiden gik en fransk Bølge over Landet, og at engelske Fabrikanter vilde være mindre velkomne. Dette var jo ikke fornøieligt at høre.

Jeg saa dernæst min kære Fætter *Ludvig*, som var dansk Forstkandidat, meget dygtig og energisk og noget excentrisk. Kong *Georg* havde købt Godset *Tatoi* og andre Eiendomme og havde engageret ham til at administrere disse. *Tatoi*, beliggende paa en Bjergkæde, som adskiller *Attica* fra *Böotien*, havde tilhørt den bekendte General *Zoutsos*, i hvis skønne Datter *Euphrosyne* Kongen havde været meget indtaget, inden han fandt sin Skæbne i Rusland.

Her skulde anlægges Plantninger, Veie, Meieri, Avlsbrug m. m. Træer, navnlig Frugttræer, indførtes fra Danmark, Køer fra Schweiz, Faar fra Spanien, kort sagt Stedet skulde gøres til et Mønster-Avlsbrug og -Skovbrug, som Grækerne kunde faa Forstand af, og herpaa arbeidede min Fætter med stor Kraft, saaledes at Eiendommen var begyndt at betale sig. Dansk Smør, en Luksus hidtil ukendt i Grækenland, Vinen til Husholdningen — der fandtes to Sorter, den sorte og den hvide — og Kalkunerne m. m., alt leveredes fra *Tatoi* til Slottet i Athen.

Men Kong *Georg* vilde ogsaa forhøie dette idylliske Steds Skønhed — det skulde jo være hans sidste Hvilested. Som vi vide, valgte han sin Gravhøi med en fortryllende Udsigt over den attiske Slette med *Akropolis* i Baggrunden og det blaa Middelhav i det Fjerne. Begyndelsen havde ikke været let for min Fætter. Da han kom dertil, levede der en Røverbande i al Gemytlighed paa Ejendommen, som havde sine Forgreninger blandt Befolkningen, og det tog lange Tider at blive den kvit. Dernæst skulde store Jordarbejder udføres, og Grækerne havde ingen Interesse for saadan Beskæftigelse. De ere fødte Handelsmænd og ere villige til at rulle en Vareballe paa en Kai, men at grave i

Jorden med en Spade er ikke deres Sag. Hertil maatte man tage Albanesere.

Kongen besad ogsaa nogle mindre Øer i det ægæiske Hav. De vare oprindeligt blevne købt af hans Svigerfader, Storfyrst *Constantin*, som dengang var Storadmiral af Rusland, og som formodentlig var omgaaedes med den Tanke her at skabe en Flaadestation for Rusland paa samme Maade som i Villa Franca. De vare nu beplantede med de saa indbringende Oliventræer, der som bekendt blive podede, og vare i god Fremkomst.

En anden Personlighed hjalp mig ligeledes til at finde mig til Rette i Athen. Det var den danske Generalkonsul *Hadshidimitriou*, populært kaldet *Leonidas*, ikke paa Grund af fremtrædende militaire Evner, men fordi det var hans Fornavn, og vel ogsaa tildels, fordi han var en Art Kæledægge i Selskabet. Det var Kongen selv, som havde udpeget ham til Stillingen. Han hørte til de bedste Familier i Staden, var ugift, af fordelagtigt Ydre, som man siger, og havde nøie Forbindelse med Kongens nærmeste Omgivelser.

Under Veiledning af disse to „Lodser“ fik jeg snart et Begreb om Forholdene.

Jeg begynder med Kongefamilien, om hvilken der jo er skrevet saamange og velfortjente Lovtaler.

Naar man, saaledes som jeg, har fulgt Kong *Georg* i mere end 50 Aar, og nu skal give mit Indtryk af ham, maa jeg først fremhæve, at han har havt den for en kongelig Person sjeldne Fordel at være bleven opdraget blandt andre Drengene uden nogensomhelst Standsforskel. At han selv har følt dette, veed jeg fra hans egen Mund. Det sunde frie Blik paa Livet, den Evne til at omgaaes alle Samfundsklasser, og den Fordomsfrihed, han besad, vare alle arvede fra denne Opdragelse, og det var det danske Søcadetacademi, som havde lagt denne Grundvold. Naar dertil føies en sund, og navnlig praktisk anlagt, Forstand, kan det forklares,

at han har kunnet gennemføre sin overordentlig vanskelige Livsopgave paa saadan Maade, at det vil sikre ham en varig og vel fortjent Plads i Grækenlands Historie.

Ligesom øvrige Medlemmer af sin Stamme var han udrustet med stort personligt Mod, hvorpaa han har afgivet mange Eksempler ligefra sin tidligste Ungdom. Fra Søcadetacademiet havde han medbragt en vis Djervhed i Formen, som ogsaa kom frem i hans Tale, og jeg skal give et Par Eksempler derpaa.

Der fandtes et Kapel i Slottet, hvorved en tysk Præst var ansat. Da Kongen en Søndag havde set mig overvære Gudstjenesten, talte han til mig om det uheldige for ham i, at „denne slemme *Paulli* (med hvis Slægtskab til mig han var fuldt bekendt) ikke havde villet tillade, at han gik over til den græske Kirke og hvad er nu Følgen bleven? Medens Dronningen gaar hen i Katedralen, hvor hun er omgivet af hele mit Folk, maa jeg Søndag efter Søndag sidde alene her med alle Byens tyske Guvernanter“.

En anden Dag stod jeg med Kongen i Kolonnaden paa Slottets Frontside. Der breder sig foran denne en stor tom Plads, som nyligt var bleven beplantet med nogle Trægrupper. Kongen yttrede sig da omtrent saaledes om disse sidste: „Mit Folk pleiede tidligere at gøre, hvad de kaldte for Revolution. Det bestod i, at de kom op her paa Pladsen og begærede at faa mig i Tale. De valgte gerne den Tid, paa hvilken jeg spiste til Middag. Jeg sendte da en Adjudant ud for at høre, hvad de ønskede, og saa var det en eller anden Minister, med hvem de vare misfornøiede. Da dette blev kedeligt i Længden, plantede jeg disse Træer, og nu kan de ikke faa Plads her, og saa har jeg ikke flere Revolutioner.“

Som bekendt ere Grækerne store Patrioter, og flere af deres Rigmænd i Udlandet have bidraget enormt til Athens Forskønnelse. Universitetsbygningen, National-

galleriet og adskillige andre Pragtbygninger af pentelisk Marmor ere skænkede af dem, og selvfølgelig findes paa disse Monumenter en Plade med Giverens Navn. En Stormveirsdag tiltalte Majestæten mig paa en af Gaderne. Disse ere i Athen kun macadamiserede. Der var derfor et forskrækkeligt Støv, og Kongen bemærkede dertil, at da man ikke godt kunde lægge Navneplader midt i Gaden, turde man ikke haabe paa, at nogen Velgører vilde raade Bod paa denne Ulempe.

Men dette var kun „en façon de parler“, thi personlig havde Kong *Georg* den allerstørste Veneration for denne græske Patriotisme, og han gjorde alt for at drage disse Rigmænd til sin Hovedstad.

Mærkværdig stor var Kongens Interesse for hans Fødeland. Han læste daglig en tre—fire danske Blade, og han holdt Kendskaben til Modersmaalet vedlige i forbausende Grad, ligesom han ogsaa drog Omsorg for, at idetmindste hans to ældste Sønner talte dansk. Naar jeg nød den Ære at være til Taffel, blev jeg altid placeret ved Siden af dem med Ordre til kun at tale Dansk med dem. Men Kongens Dansk var ikke det korrekt akademiske. Det var snarere den Dialekt, som taltes paa Søcadetacademiet i 1860'erne. Det er blevet sagt om de franske Canadiensere, at de talte det fransk, som anvendtes paa Molières Tid; man tænke sig, at Kongen af Grækenland talte det Dansk, som benyttedes paa Søcadetacademiet i 60'erne, og jeg troer at være tilstrækkelig Autoritet i denne Dialekt til at kunne garantere herfor!

Men Kong *Georg* havde viet Grækenland sit Liv og dermed sin Hovedinteresse. Med dets materielle Udvikling beskæftigede han sig stærkt. Han kendte saaledes Tilvæksten i Antallet af Fabriksskorstene i Piræus — i Athen fandtes dengang ingen saadanne.

Den ydre Politik optog dog vistnok de fleste af hans Tanker. Østerrig var dengang den Magt, som med størst Iver modarbejdede de græske Udvidelsesplaner. Denne

Stat maa naturligt søge at skaffe sig Luft mod Øst og maatte derfor krydse Grækerne paa deres Vei til Konstantinopel. Allerede da England ved Kong *Georgs* Tronbestigelse afstod de joniske Øer til Grækenland, forlangte Østerrig, at de derværende Fæstningsværker skulde sløifes.

Ogsaa Frankrig havde sine Pretentioner paa at besidde en Magtstilling i det østlige Middelhavs-bækken, som maatte menageres, og dernæst var der den russiske Kolos med Peter den Stores Testamente altid truende i Haanden.

Under de altfor hyppigt vekslende Ministerier i Athen var det Kongens Opgave at bevare „den røde Traad“ i disse indviklede Forhold, og man kan vistnok sige, at han saagodtsom altid var sin egen Udenrigsminister.

Ved Kongens Side stod den smukke Dronning *Olga*, som neppe var politisk anlagt, men som i høi Grad beskæftigede sig med al Velgørenheds- og Barmhertigheds Gerning, ligesom hun havde skabt et smukt Samliv i den kongelige Familie.

Denne sidste var ret talrig. Der var først de to ældste Sønner, Kronprinsen og Prins *Georg*. Den sidste er bedst kendt her, idet han et Aars Tids derefter kom ind paa vort Søcadetacademi, og senere har færdedes ofte iblandt os.

Dernæst var der den yndige Prinsesse *Alexandra*, knap 15 Aar gammel, som senere blev gift med Storfyrst *Paul* af Rusland. Denne unge Prins, som dengang havde et svagt Bryst, tilbragte Vinteren i Athen som Kongefamiliens Gæst.

Der var ogsaa en lille Prinsesse *Maria*, som indtog alle ved sine kvikke Svar, og som nu er gift i Rusland, og endelig var der tre yngre Brødre.

Kongefamilien førte en ret tilbagetrukken Tilværelse, og dens Medlemmer vare meget tilsammen. Efter Middagstaflet drog den sig tilbage til Kongens Værelser, hvor der kun blev tilstedet Adgang for faa Udenfor-

staaende, og hvor Dronningen „de sa blanche main“ skænkede Theen. Ved Børnenes Lege, t. Eks. Salon-skøiteløbning har jeg ogsaa set Forældrene tilstede.

Med den politiske Verden i Athen havde jeg ingen nærmere Forbindelse, men jeg saa dog oftere den daværende Premierminister, den bekendte Statsmand *Trikupis*, som har spillet en stor Rolle i Grækenlands nyere Historie. Hans Fader havde været græsk Minister i London, hvor han var bleven opdraget, og hvorfra han havde medbragt den mærkværdigste „cockney dialect“, naar han talte engelsk. Han levede tilsammen med en ugift Søster, kendt over Europa ved Navnet „Mademoiselle Sophie“, en høit begavet Dame, som førte en Salon, besøgt af alle, som ønskede at opnaa noget, altsaa ogsaa af mig.

Ved Betragtningen af de nuværende Grækere maa det ikke tabes af Sigte, at de ikke kan anses for ublandede Efterkommere af de gamle Atheniensere og Spartanere, thi intet Sted i Europa har saa mange Racer blandet deres Blod i den Grad som netop i deres Land. Det er ikke alene Folkevandringen, som har været virksom her, men længe derefter kom den for Grækenland mærkværdige Periode, som laa mellem Konstantinopels Indtagelse af Korsfarerne i 1241 og dens Erobring af Tyrkerne 1453, under hvilken alle mulige sydeuropæiske Racer, som Sicilianere, Aragonere, Neapolitanere m. fl. strømmede ind i Landet. Sluttelig kom Tyrkerne paa Fastlandet, og Venetianere og Genuesere paa Øerne, saaledes at der ikke blev mange Draaber uforfalsket Blod tilbage. Bedst stillede var Øerne, da Tyrkerne, som have været de værste Blodfordærvere, ere daarlige Sømænd, og derfor ikke kom meget til disse. Beviset derfor er ogsaa, at naar man møder en Dame af den gamle græske Type, kan man være sikker paa, at hun kommer fra Øerne.

Men Grækernes Tilbøielighed til Udvandring har naturligtvis havt den samme Virkning.

Man kan ikke leve længe i Grækenland uden at høre Navnet „Fanarioter“ nævne. Det skriver sig fra en Bydel af Konstantinopel ved Navn Fanar. Ved Stadens Erobring af Tyrkerne laa Erkebiskoppens Residens her. Da Sultanen fandt det bekvemt at give denne en vis juridisk Myndighed over sine Landsmænd, foranledigede dette, at Grækerne drog sig sammen i denne Bydel. Fanarioter er derved blevet Fællesnavnet for alle fra Konstantinopel udgaaede græske Familier. Til disse høre ogsaa de noksom bekendte Fyrsteslægter. Deres Oprindelse er iøvrigt besynderlig. Naar en Fanariot af en vis Dannelsesgrad vilde frem i Livet, tilstræbte han at blive Barber hos Sultanen. Herfra avancerede han til Tolk ved den „høie Port“, det vil sige Udenrigsministeriet, og naar han var heldig, kunde han derefter blive Hospodar — d. v. s. Fyrste — i Moldau eller Wallakiet. Han antog da Titel af Fyrste, som hans Efterkommere have fortsat at bære. Men hans Skæbne var i Reglen ublid. Stillingen som Hospodar varede kun to Aar, under hvilke han maatte udsuge Befolkningen til det Yderste. Men havde han samlet sig for stor en Formue, eller blot blev mistænkt derfor, blev han halslugget, og Formuen konfiskeret.

Men der gives Familier af langt ældre Oprindelse i Grækenland. Saaledes findes der flere, som bære Familienavnet af østromerske Keiserslægter. Der var paa Korfu en Greve *Marmara*, som besad et Gavebrev fra det trettende Aarhundrede fra den da regerende østromerske Keiser, i hvilket denne skænker sin kære Fætter Grev *Marmara* en Ø i Havet, og dette er altsaa Oprindelsen til Navnet *Marmara-Havet*.

Med de joniske Øer er der ogsaa kommet et Kontingent af gamle venetianske Familier, ja, et Medlem af en af disse, som var i Hoffets Tjeneste, kunde endog føre sin Familie tilbage til Romertiden.

I det demokratiske Grækenland regnes imidlertid ikke med saadant. Der findes ikke nogen anerkendt

Adel, men de Familienavne, som have den bedste Klang, ere de, som førtes af Frihedskrigens Helte. Disse Navne vare stærkt repræsenterede i Kongens Omgivelse saavel som i Hær og Flaade.

En stor Del græske Navne have Endelsen „poulo“, hvilket er det samme som „sen“ paa dansk, ligeledes begynde mange med „papa“, hvilket antyder, at Vedkommende nedstammer fra en Geistlig. Men Spørgsmaalet om hvad denne sidstes Trosbekendelse havde været, er aabent.

Det er ikke min Opgave at give en Beskrivelse af Byen Athen. Det er gjort saa ofte tidligere og af bedre Penne end min. Beliggenheden mellem de to smaa Bjergtoppe Akropolis og Lykabetes, med de øvrige Bjerge i Baggrunden og med Middelhavet i det Fjerne er henrivende. Parthenon og de andre Templer paa Akropolis ere jo enestaaende i Verden, og en Maaneskinsnat deroppe mellem Rovfuglene, som der ere tilhuse, er en uforglemmelig Erindring.

Byen selv indeholdt mange Pragtbygninger i Forhold til sin Størrelse. Disse vare opførte af patriotiske Rigmænd, som havde tjent deres Formuer rundt omkring i Verden, og som nu vilde ende deres Dage i det snevrere Fædreland.

Men Livet i Staden var ikke fornøieligt. Med Undtagelse af Karnevalstiden var Tilværelsen meget stille. Grækerne ere heller ikke hverken store Spisere eller Drikkere, og ved de faa festlige Sammenkomster vare de materielle Nydelser reducerede til et Minimum. Selv ved Hoffets større Fester var der ikke Spor af Luksus.

Med den Grækerne medfødte Lighedsfølelse ventede enhver Lieutenant i Staden at modtage en Indbydelse til disse, og jeg tror ogsaa at Listerne talte 2500 Navne, hvilket for en Stad paa langt under 100000 Indbyggere synes ret rigeligt. Ved saadanne Leiligheder saa man en sjelden Samling smukke Damer, hvorimod der lagdes mindre Vægt paa Toiletterne, og jeg kan heller ikke

sige, at der blev danset godt. Souperen serveredes ved lange Borde og bestod af Smørrebrød og Smaakager. Der stod et langt Geled af Karafler afvekslende med den sorte og den hvide Vin af Slottets egen Tilvirkning, og det var supponeret, at der var et Glas Champagne pr. Mand. Maaske havde denne Tarvelighed en politisk Baggrund; ved de mindre kongelige Tafler var Stilen i hvert Fald en hel anden.

Af offentlige Forlystelser fandtes et Theater, som var en meget tarvelig Bygning, hvori en tredie Klasses fransk Troupe opførte Pariser-Vaudeviller, og naar Klimaet var mildere, spillede der paa nogle smaa Fri-luftstheatre. Dernæst var der en Klub, stærkt besøgt om Formiddagen. I denne fandtes et Spilleværelse, hvor Hazardspillet blev drevet stærkt, og hvor man endog saa Officerer i Uniform som Deltagere.

Men det offentlige Liv trivedes frodigst paa Kafeerne, af hvilke der fandtes en utrolig Mængde. Naar Veiret blot nogenlunde tillod det, stilledes Bordene udenfor paa Gaden, og Konversationen var meget høirøstet. Dette er en Specialitet for Grækerne. Hele Konstitutions-Pladsen foran Hotellet kunde til Tider være bedækket med fuld besatte Bænke og Kaffeborde. Til disse Kafeers Udrustning hørte den tyrkiske Vandpibe — Narghileen — som udleiedes til Gæsternes Afbenyttelse.

Der var ikke megen Adspredelse at finde paa disse Steder, men en saadan fandt jeg i nogle af Diplomaternes Huse. Blandt disse skal jeg nævne den russiske Legation, hvor *M. Bakmetjeff* var Chargé d'Affaires. Det var en høist livlig Aand; han havde studeret i Oxford, hvilket øiensynligt havde efterladt sit Spor. Hans Hustru, en Amerikanerinde, var under Dronning *Olgas* Gudmoderskab traadt over til den græske Kirke. I deres Hus samledes endel russiske Søofficerer fra en paa Kysten liggende Eskadre. Admiralens Navn var *Chebitschhoff*, en lystig Herre, som havde til Flaglieutenant

den *Sievers*, der senere blev Generalkonsul i København. Blandt Skibscheferne erindrer jeg *Skrydloff*, som jeg bagefter mødte i Japan. Det var ham, som under Tyrkerkrigen havde forsøgt paa Donauen at sprænge et Panserbatteri i Luften ved høilys Dag, og som under den japanske Krig overtog Kommandoen over Stillehavsflaaden efter *Makaroffs* Død.

Jeg kom ogsaa i den engelske Legation, hvor man traf tilreisende Englændere.

Men trods dette fandt jeg nogen Vanskelighed ved at faa Tiden til at gaa. Dertil kom, at Klimaet var ret barsk, og at Opvarmningen af Værelserne som saa ofte i Syden lod meget tilbage at ønske. I Hotellet fandtes t. Eks. ingen murede Skorstene, men der stod en lille Jernovn i hvert Værelse, og fra denne var et Jernrør ført ud gennem Ydermuren. Vilde man have lagt i Kakkellovnen, blev der bragt en forkrøblet Rod af et Oliventræ — Pris 3 francs —, som det tog et Par Timer at faa ibrand.

Under denne Tid havde jeg min Gang i Marineministeriet, hvor jeg efterhaanden blev mere bekendt. Man paatænkte her selv at ville bygge et Øvelsesskib for Cadetterne og anmodede mig om at gøre et Udkast til et saadant. Jeg har aldrig senere hørt noget om det Forslag, som jeg i denne Anledning indsendte.

Nogen Tid derefter sagde Kongen mig, at der var Tale om at foreslaa mig at indtræde i den græske Marine som teknisk Leder, og anmodede mig derfor om at gøre *Trikupis* min Opvarning. Jeg gjorde dette, men da det Indtryk, jeg havde modtaget af Forholdene, ikke var meget tiltalende, stillede jeg mig køligt til Sagen. Jeg havde endnu en Samtale derom med hver af de to førnævnte, og dermed hørte den op. Imidlertid var Forespørgslen naturligvis behagelig for mig paa Grund af den Stilling, som jeg dengang indtog.

Fra *Thomsons* i Glasgow modtog jeg nu en Opfordring til at reise til St. Petersburg, hvorhen de havde

indsendt et Tilbud paa nogle store Skibsmaskiner. Da der endnu intet kunde afgøres i Athen, begav jeg mig paa den lange Reise i Hjertet af Vinteren. Ved Undersøgelse viste det sig, at jeg kom bedst frem ved at lægge Veien over Konstantinopel og Odessa, da det Sorte Hav endnu var aabent.

Jeg gik altsaa ombord i en elendig italiensk Damper, og brugte et Par Dage om at naa Konstantinopel. Det var første Gang, jeg besøgte dette vidunderlige Sted, lige interessant paa Grund af de historiske Minder, som knytte sig dertil, som paa Grund af Bosporus' herlige Natur. Jeg var godt kendt med Stedets Historie og kunde derfor tilfulde nyde Synet af Sophie-Moskeen, af de syv Taarne, og af Muren, hvor *Konstantin* fandt Helledøden. Efter et Par Dages Ophold tog jeg en østerrigsk Lloyds Damper til Odessa. Farten gennem Bosporus var vidunderlig skøn, og det Sorte Hav dennegang medgørligt; kun mødte vi nogen Ishinder ved Indløbet til Odessa-Havn, og efter 48 Timers Reise landede vi der.

Byen ligger paa en Klint ved Havet, og en mægtig Stentrappe fører op til den Boulevard, som her danner Bygrænsen. Den er meget smukt bygget, hvori den franske Hertug *Richelieu* har havt sin Anpart, da han i *Katherinas* Tid var Gouverneur. Hans Statue indtager Hæderspladsen ved den nævnte Trappes Top, Husene ere smukke og store, og Befolkningen gjorde et godt Indtryk; navnlig saa man mange skønne Kvinder af jødisk Type.

Der forestod mig nu en Jernbanereise paa 3½ Døgn gennem det snedækkede Rusland, som jo ikke var nogen behagelig Udsigt. Min Hotelvært gav mig rædselsfulde Beretninger om Usikkerheden paa Sydbanen, hvor flere Mord vare begaaede i de sidste Uger, og man var sikker paa, at alle Morderne vare Jøder. Man er ikke vant til hos os at høre om disse, at de optræde paa denne Maade, men i Rusland faar de jo altid Skyld

for meget, og desuden danne de en stor Procent af Befolkningen i Sydrusland. I hvert Fald bevæbnede jeg mig med en Revolver, købte en Pels og gik i Toget den næste Morgen. Det var Sne og atter Sne og ikke andet, men Reisen paa Banerne var ikke ubekvem. Vognene vare meget gode, man standsede omtrent hver anden Time, og der var altid god Buffet med godt Oksekød, ypperlig røget Ferskvands Fisk og varm The. Vi passerede Kiew, Kharkow, Tula uden at se noget til dem. Jeg var saagodtsom alene i min Vogn, indtil vi nærmede os Moskwa, da et Par unge glade Mennesker steg paa Toget. I Moskwa skulde vi have et Par Timers Ophold, under hvilke vi skulde køre til en anden Banegaard. De unge Herrer foreslog mig, at deres Tjenere skulde tage Vare paa min Bagage, og at vi skulde benytte Tiden til at faa et godt Maaltid. Da vi naaede dertil, kørte vi gennem adskillige Gader og Alléer i denne vidtstrakte By, indtil vi kom til den største Restaurant „Slaviansky Bazar“, hvor vi satte os ned til et overdaadigt Maaltid. Betjeningen var i russisk Dragt: rød Skjorte, høie Støvler etc., og en stor levende Stør blev lagt frem, sprættet op, og den friske Caviar udtaget, medens Zigeuner-Orchestret spillede sine characteristiske Melodier. Det var en lille behagelig Afveksling, og næste Morgen vare vi i St. Petersburg.

Thomsons havde her benyttet en Agent til at afgive deres Tilbud og iøvrigt arbejde for dem, og de havde ikke været heldige i Valget. I Rusland spiller Agentens Personlighed en større Rolle end maaske noget andet Sted i Verden. Det blev ikke sidste Gang — desværre, jeg skulde gøre den samme Erfaring med engelske Firmaer, at disse i Tillid til deres Fabrikats Godhed ikke gøre sig tilstrækkeligt Besvær med deres merkantile Arrangementer. I denne Retning blive de betydeligt overfløiede af Tyskerne.

Jeg begyndte nu mine Vandringer til Marinemini-

steriet, som er til Huse i *Peter den Stores* Admiralitetsbygning, men erfarede snart, at *Thomsons* ikke havde nogen Chance. Iøvrigt benyttede jeg Opholdet til at besøge de russiske og fremmede Huse, med hvilke jeg var bleven bekendt tidligere, og vendte efter nogle Ugers Ophold tilbage til Athen.

Vinterens Strenghed havde nu tildels fortaget sig. Moskwa presenterede sig smilende med sine utallige Kupler, og i Odessa var næsten Foraar. Jeg fandt her et elskværdigt dansk Konsulpar, hos hvem jeg tilbragte en fornøielig Dag. Jeg tog atter en østerigsk Lloyds Damper til Konstantinopel, blev der et Par Dage, og gik saa videre til Athen.

Her fandt jeg *Thomsons* Affairer lidt mere frem-skredne, idet man havde tilkaldt en italiensk Marine-Arkitekt til at bedømme Tilbud og Tegninger, som nu vare indkomne fra endel Firmaer, ogsaa fra *Thomsons*. Arkitekten tog sig imidlertid god Tid.

Karnevalet var nu igang, og Kongen viste mig den Venlighed at lade sin første Adjudant præsentere mig i de ledende Huse, hvorved rigelige Indbydelser strømmede ind under den korte Saison. Den her nævnte Adjudant var den ogsaa i Kjøbenhavn velkendte *Hadshipetros*, hvis Fader har givet *Edmond About* Stof til sin berømte Roman „le Roi des Montagnes“.

Af de Bekendtskaber jeg dengang gjorde, tænker jeg med størst Glæde paa Dr. *Schliemanns*. Denne berømte Udgraver af Troja, Mykene og mange andre Steder var ikke saa lidt af en Original. Han var begyndt Livet som en fattig Dreng i Mecklenburg, var kommen i Urtekræmmerlære i St. Petersborg, hvor han havde tjent sin Formue, og var altsaa først som moden Mand begyndt sit store Arbeide i Grækenland. Han var gift med en Dame af god Familie fra Athen og havde her bygget sig et stort Hus. I dette taltes kun gammelgræsk, Tjenestefolkene fik gammelgræske Navne. Han fortalte mig, at han efter sit Bryllup havde givet sin Hustru en Liste

paa 100 af de mest distinguerede Navne i Grækenlands Oldtids Historie, som hun ved forefaldende Leilighed skulde benytte. Men, som han sagde, „hun har kun brugt to“. De havde nemlig kun to Børn. Et Jerngitter omgav Husets Grund, som var dekoreret med det fra Troja kendte Hagekors, og som vi iøvrigt ogsaa kender fra gamle Carlsbergs Etiketter. Dette Kors maa være spredt over hele Asien. Det var i hvert Fald noget af det første, som mit Øie mødte, da jeg kom til Japan, hvor det findes overalt. *Schliemann* var iøvrigt dengang stærkt optaget af den Tanke at opmudre Salamis-Bugten og var i fortsat Korrespondance med sin Ven *Gladstone* derom. Der var ikke saa lidt af en Forretningsmand i ham. Naar han vilde publicere en af sine Beretninger, reklameredes der først efter en større Maalestok; han formaaede dernæst en Berømthed som *Gladstone* e. l. til at skrive Fortalen, og dernæst udkom Bogen i et halvt Dusin Sprog paa samme Dag. Ved Udgravningerne gik han meget forsigtig frem; den første Sommer med en mindre Styrke, og dersom intet fandtes, blev Stedet opgivet, og han talte ikke om det. Fandt han derimod noget, kom han tilbage næste Aar med en større Styrke og fremfor alt med en dygtig Kontrol. Han havde gravet paa nogle og tyve Steder, men kun publiceret Resultatet fra syv. Paa denne Maade tjente han Penge ved sine Udgravninger.

Foraaret holdt nu sit Indtog i Attika og manede til Udflugter. Vor Generalkonsul var stor Rytter, og vi foretog mange Ridetoure ad smalle Stier, hvor pragtfulde Oldtidslevninger ofte laa henslængte i Græsset ved Siderne, og hvor Mandelblomstens Duft næsten berusede os. Mellem Athen og Havet ligger endnu Resterne af den i Oldtiden ofte besungne Olivenskov, som Tyrkerne ikke har nedbrændt helt, og derhen red vi hyppigt. Jeg var ogsaa flere Gange paa det skønne Tatoi, den ene Gang i Kongens Følge. Han vilde bygge et nyt Sommerslot og havde som Model til dette valgt

Keiser *Alexanders Villa „Alexandria“* ved Peterhoff. Ved dette Besøg blev Villaens Beliggenhed bestemt og Hjørnepælene afstukne.

En behagelig Visit kom ved denne Tid fra Kjøbenhavn. Det var Kammerherre *Carl Krogh* med sin elskværdige Frue. De blev kun enkelte Dage, under hvilke vi gjorde nogle Udflugter sammen, af hvilke den ene gjaldt Eleusis, Sædet for de eleusinske Mysterier, hvor Ruinerne af det mægtige Tempel endnu findes.

Et andet fornemt Besøg kom ogsaa paa den Tid til Athen. Det var *Hertugen af Edinburgh*, senere Hertug af Sachsen-Koburg-Gotha, næstældste Søn af Dronning *Victoria*. Han var Admiral og kommanderede dengang Middelhavseskadren. Han anmeldte sin Ankomst ved at skrive til Kongen, at han vilde indfinde sig med tre Linieskibe, og at det var hans Hensigt at holde Bal og anden Festlighed ombord. Dronningen modtog netop da Meddelelse om, at en af hendes Slægtninge var død i Rusland, og reiste straks derhen. Der kunde derfor ikke være Tale om støiende Adspredelser. Kongen tog Hertugen som sin Gæst en Uges Tid paa Slottet og havde daglig smaa Middage for ham med efterfølgende Whist, som de begge yndede.

Grækerne havde i sin Tid valgt denne Hertug til deres Konge, men det engelske Ministerium havde sat sig derimod, og det var først derefter, at de henvendte sig til Danmark om Kong *Georg*. Inden Afslaget kom fra England, havde Grækerne præget nogle Nikkelmønter med Hertugens Contrafei, og ligeledes havde man — formodentlig i Manchester — trykket den samme paa nogle Kattunslømmetørklæder. Paa Veien til Athen var Hertugen stoppet op i Syra, og her havde den engelske Konsul skænket ham nogle Eksemplarer af disse Relikvier fra en svunden Tid. Denne Opfriskning af Minder har maaske bidraget til, at Hertugen ansaa sig som en Art „Overkonge“ af Grækenland; i hvert Fald var hans Optræden ikke tiltalende. Ved en af de om-

talte Middage hos Kongen gjorde det et ubehageligt Indtryk at høre ham i engelsk Søofficers-Uniform føre Konversationen paa Tysk og ovenikøbet med en svag og skærende Stemme. Senere ved Whistbordet tog han paa Veie i Anledning af et Udspil af Kongen, saa at denne blev ganske vred, og jeg skal tilføie, at efter min Mening var Kongens Udspil berettiget.

Korinther-Kanalen var paa den Tid i Bygning af et fransk Selskab, hvis Præsident var den bekendte ungarske General *Türr*. Denne havde valgt at nyde sine høie Emolumenter i Paris, hvorimod hans Hustru havde bygget sig en Villa ved Kalimaki ved den østlige Indgang til Kanalen. Fruen, som var en født Bonaparte, kom hyppigt til Athen, og da hun var baade smuk og behagelig, var der altid endel ældre Herrer i Bevægelse, naar hun kom. En af disse, den førnævnte russiske Admiral, vilde ikke tillade Fruen efter et saadant Besøg at reise de tre Timers Vei med en almindelig Damper. Han lod Fregatten „Swetlana“, 500 Mands Besætning, 30 Musikanter, fyre op, inviterede hele Selskabet i Athen ombord og dampede til Kalimaki med den glade Bande, idet Dansen blev holdt gaaende hele Tiden, og ved Ankomsten fortsattes Lystigheden i Fruens Villa; ligeledes paa Tilbageveien til Piræus, hvor det lykkedes en endnu ædru Lods at bringe Skibet uskadt i Havn Kl. 5 om Morgenen.

Ogsaa gjorde jeg en Udflugt til Øen Syra i Arkipelaget. Paa Grund af sin gode Havn er den et Knudepunkt for Dampskibslinierne i den østlige Del af Middelhavet. Det er en lille Ø med et steilt Bjerg, nær hvis Top findes en gammel venetiansk By, medens den moderne græske Stad, som iøvrigt støder til den, spreder sig omkring Havnen. Disse to sammenvoksede Byer havde forskellig Religion og Administration. I den ene, hvor Gaderne vare formede i Trappetrin, løb Svinene frit omkring; den anden var fuldt moderne med alt det Tilbehør, som kræves til Livets Komfort.

Disse ægæiske Øer drive en indbringende Frugtavl. Vi besøgte en lille Eiendom paa Landet, som var baseret paa denne Avl. Man lider her af Mangel paa Regn, og der var derfor gravet en cirkelformet Kanal om hvert Figen- og Oliventræ. Det fra Oldtiden kendte Pumpeværk var anbragt i en Brønd, og et Muldyr gik sin ensformige Gang, medens Vandet paa denne møisommelige Maade befrugtede Træet.

Ved Hjemkomsten herfra var jeg saa uheldig at faa et Anfald af min gamle Fjende Gigten, som nødsagede mig til at gaa tilsengs. For eneste Gang i mit Liv — maa det være sagt i god Tid — indfandt Podagraen sig, og om dens Varighed kun var kort, var Pinen saameget større.

I Marineministeriet erfarede jeg, at man var igang med at armere et Par smaa Kanonbaade, bestemte til Kontrollen med Svampefiskeriet paa Kysten af Tripolis. *Armstrongs* havde dengang konstrueret de bekendte „*Vavasseur*“-Affutager, og det lykkedes mig at formaa Marineministeriet til at bestille saadanne hos dem. Dette var en lille Begyndelse til mit senere store Arbejde for dem.

Iøvrigt havde man nu i Marineministeriet endt den store Sag om Tilbuddene til den ny Flaade. Man var derved kommet til det Resultat, at man ikke havde Raad til at bygge nogen saadan. Det var en drøi Afslutning for adskillige af os. Der var nu intet andet for mig tilbage end at gaa hjem saa snart som muligt.

Jeg pakkede altsaa sammen, takkede de mange, som havde været gode imod mig i et halvt Aars Tid, naturligvis navnlig Kongen, og gik med en Messageries-Damper til Neapel. Mit Helbred var endnu skørt, men jeg naaede dog at se Pompei, inden jeg gik videre til Rom. Her maatte jeg søge Sengen, men jeg havde den Glæde at finde min gamle Ven *Johan Hegermann* som vor Gesandt der, og naar jeg var istand dertil, slæbte jeg mig til hans Hus. Han havde været vor Gesandt i

Washington, og jeg havde ikke set ham i adskillige Aar. Nu traf jeg for første Gang hans elskværdige amerikanske Frue, og disse to satte mig saa nogenlunde paa Benene, at jeg efter en Uges Tid kunde reise videre til Venedig, hvor jeg blev et Par Dage; men da jeg kom til Wien, maatte jeg søge Lægehjelp og Sengen. En ungarsk Underofficer, der var Masseur i Sygebadet, og som jeg ansaa for en sand Bøddel, var vistnok den virksomste til at bringe mig paa ret Køl, og efter en Uges Tid kunde jeg endelig reise til Skotland og sige Farvel til *Thomsons*, med hvem jeg, trods det daarlige Resultat, altid havde havt de bedste Relationer.

Jeg kom nu hjem til vort Hus i Malmø, i hvilket der ikke var sket store Begivenheder under min lange Fraværelse.

I Oktober Maaned indtraf Christiansborgs Brand. Min Hustru tog dengang undertiden til Kjøbenhavn for at tage Undervisning i Klaverspil hos en bekendt Musiklærer. Den 3. Okt. gik jeg ned til Dampskibsbroen for at tage imod hende. Veiret var usædvanligt klart. Jeg saa da en Røgsøile paa den danske Side, og sluttede efter Beliggenheden straks, at det maatte være Christiansborg, som brændte. Da min Hustru kom iland, var mit første Spørgsmaal til hende derfor, om hun vidste noget derom. Hun svarede mig, at hun i Kjøbenhavn var kørt i Droske til Damperen, og at hun da var passeret gennem Cavalergaarden, men at hun ikke der havde set noget usædvanligt. Jeg var imidlertid ikke rolig, men gik paa Telegrafstationen, hvor man ikke turde meddele mig Indholdet af modtagne Telegrammer, men henviste mig til Snällpostens Kontor. Her fik jeg endelig min Formodning bekræftet. Det var virkelig Christiansborg Slot, som brændte. Jeg vidste, at Kjøbenhavn nylig havde faaet Dampsprøiter, men det var almindeligt antaget, at disse stod tilbage for de svenske. I hvert Fald syntes jeg, at Malmø burde komme Kjøbenhavn til Hjælp, og gik derfor til Borgermesteren og bad

om at laane en af Byens Dampsprøiter med Mandskab. Denne gav sit Samtykke, men henviste mig til Borgerrepræsentanternes Formand, hvis Tilladelse ogsaa skulde indhentes. Denne opnaaedes, og jeg sikkede mig dernæst, at en af Sundbaadene laa klar med Damp oppe. Jeg telegraferede til Det Forenede Dampskibsselskabs Øresunds-Afdeling i Kjøbenhavn at have Heste i Beredskab paa Gammelholm, og meldte da Brandchefen i Kjøbenhavn, at vi vare klare til at komme. Noget til min Overraskelse svarede denne, at jeg ikke skulde komme, førend de kaldte paa mig, da de troede selv at kunne faa Bugt med Ilden. Vi holdt os altsaa klare, indtil man endeligt — omtrent Kl. 1 om Natten — telegraferede til os at give Møde. Det var blevet en taaget og regnfuld Nat. Skæret af den store Brand var spredt over endel af Himlen efterhaanden som vi nærmede os den danske Side; men dette aftog, som vi kom frem, og vi sluttede deraf, at vi vilde komme for sent til at gøre nogen Gavn, hvilket ogsaa viste sig at være Tilfældet. Men jeg skal aldrig glemme Synet af Slotspladsen den Nat. Et bedre Publikum end det, som her var samlet, har jeg aldrig set i Kjøbenhavn. Enhver havde gjort sit til at redde, hvad som reddes kunde. Artilleriets Bjergning af den svære Marmorgruppe paa den smalle Trappe var et udmærket Stykke Arbeide. Vor Dampsprøite kom slet ikke i Brug. Som bekendt var det Ferskvandsforsyningen til Sprøiterne, der glippede.

Der skulde imidlertid snart aabne sig en Udsigt til Beskæftigelse for mig. I en Samtale med Geheime-etatsraad *Tietgen* havde jeg nævnt en dengang kendt Sag, nemlig at Kongen af Belgien havde henvendt sig til Keiseren af Rusland med Anmodning om at protegere det store Værk Seraing ved Lüttich, og at deraf var resulteret en Bestilling paa Skibsdampmaskiner fra det russiske Marineministerium. Ved *Tietgens* skarpe Blik blev herved lagt Grunden for en storartet Plan.

Burmeister & Wain havde længe sukket efter Bestillinger fra den russiske Marine, men dette skulde kun stilles i anden Række. Derimod fremsattes et Forslag til en russisk-dansk commercial og maritim Alliance. Et stort Handels- og Skibsfarts-Selskab skulde oprettes, som skulde overtage hele Import- og Eksport-Trafikken paa Østersøen, hvorved Englænderne skulde blive udestængte fra denne. Transporten paa de russiske Floder skulde ogsaa tilfalde Selskabet. Ligeledes skulde Farten mellem Østersøen og det Sorte Hav drives af dette. Det var herved paatænkt, at Danmark i det væsentlige skulde lede Søfarten og bygge Skibene.

Fra Tanke til Handling brugte *Tietgen* ikke lang Tid. Han henvendte sig til Kong *Christian*, som billigede Planen og med sædvanlig Velvillie tilbød at skrive til Keiseren derom. Det bestemtes, at jeg skulde være Bærer af Kongens Brev og føre de eventuelle Forhandlinger i St. Petersburg.

Udrustet med Kongens Brev begav jeg mig afsted i Begyndelsen af December.

Vor tidligere Gesandt i Rusland, Kammerherre *Vind*, var nu bleven afløst af General *Kjær*, en Mand som stod Keiserinden nær, og til hvem jeg selv havde et gammelt Bekendtskab.

Ved Ankomsten til St. Petersburg tog jeg ind paa „Hotel de Russie“ og besøgte straks Generalen. Keiserfamilien var da paa Gatshina, som ligger en Times Vei paa Jernbanen fra Staden. Generalen paatog sig at underrette Keiserinden — til hvem det kongelige Brev var adresseret — om min Ankomst. Han mente, at jeg vilde hurtigt blive tilsagt til Audiens og tilføiede, at Feltjægeren, som bragte Tilsigelsen, altid indfandt sig før Kl. 12, saaledes at man ikke behøvede at vente hjemme længere. Jeg rettede mig derefter den næste Dag, og da der var adskillige Mennesker, jeg maatte se snarest, gik jeg ud efter Kl. 12. Da jeg kom hjem nogle Timer senere, fandt jeg Hotelværten med opløf-

tede Arme fortællende mig, at Keiseren havde havt Bud efter mig etc.

Jeg gik til Gesandten, hos hvem Feltjægeren havde været efter ikke at have truffet mig. Generalen havde reddet Situationen ved at telegrafere til Gatshina, at jeg var bleven syg. Naar Folk kommer til St. Petersborg, er Neva-Vandet ofte Skyld i, at de faar Mavepine.

Næste Dag kom en ny Tilsigelse til Audiens hos Keiserinden. Jeg satte mig altsaa i Toget og kørte til den lille Landstation ved Gatshina, hvor en keiserlig Vogn ventede. Man var dengang midt i Nihilist-Tiden, og Slottet var omgivet af en tredobbelt Kordon af Tropper og Politi. Den yderste af disse bestod af Kosakker og Feltartilleri, den næste af Infanteri og den inderste af Gensdarmer. Jeg blev kørt til Gæstefløien og afleveret i et Par Værelser der.

Slottet Gatshina ligger i en Park, som vistnok er flere Kvadratmile stor. Det blev i sin Tid bygget af den store *Katherinas* Yndling *Orloff*, og af ham testamenteret til hendes Søn Storfyrst *Paul*, som flyttede derhen efter *Orloffs* Død; og da *Pauls* Hovedbeskæftigelse var at eksercere med sit kære holstenske Regiment, opførte han to Kaserner til dette, som lagdes symmetrisk paa begge Sider i ringe Afstand fra Slottet og med Facaderne omtrent i Linie med dettes. Hans Søn, Keiser *Alexander*, sammenbyggede Kasernerne med Slottet, hvorved det har faaet en enorme Facade. Det ligger paa en Terrasse, hvorfra man har Udsigt over den vidtstrakte Park.

Straks efter Ankomsten mødte en Hushovmester for at spørge om, paa hvilke Tider jeg vilde indtage mine Maaltider — man er nemlig Keiserens Gæst for Dagen, og Behandlingen er god. Derefter modtog jeg en Visit af Keiserindens tjenstgørende Kammerherre, som meddelte Tiden for Audiensen, og tilbød sin Eskorte til Keiserindens Gemakker, hvilket var i høi

Grad nødvendigt, naar man skulde finde Veien derhen.

Jeg havde imidlertid et Ærinde til en Dame paa Stedet, Fru *v. Flotow*. Denne var Datter af en tidligere russisk Generalkonsul i Kjøbenhavn, Baron *Gerschau*, og havde efterladt mange Ungdomsvenner her. Da Keiserinden skulde drage til Rusland, ønskede man ikke, at hun skulde bringe danske Hofdamer med sig; men da vor Dronning satte Pris paa, at der i Datterens Omgivelse ansattes en Dame, som hun kendte, og til hvem hun havde Tillid, faldt Tanken paa Fru *v. Flotow*, som havde været gift med en russisk Søofficer og var bleven Enke. Vor Dronning fik hende da anbragt i en amphibialsk Stilling — jeg husker ikke dens Titel — men hendes Funktioner vare mangfoldige. Hun var ansvarlig for Keiserindens Juveler og Toiletter, hun assisterede denne ved hendes enorme Velgørenhedsarbejde, hun læste med de yngre Børn, og hun maatte endog være nærværende, naar den syttenaarige Storfyrsttronfølger fik sine Lektioner i Dans.

Til denne Dame sendte jeg altsaa straks mit Kort, som hun besvarede ved at lade mig spørge, om jeg vilde tage min Frokost hos hende. Det var en lang Reise at naa til hendes Værelser, som laa i en Mezanin-Etage ved Siden af den keiserlige Privatbolig. Ved min Indtrædelse begyndte hun Samtalen saaledes: „Sig mig, er De Søn af *Balthasar* eller af *Theodor*?“ Man vil forstaa, at dette Spørgsmaal, stillet paa et saa fremmed Sted, fornøiede mig meget. Jeg følte mig næsten som hjemme. Jeg skal senere komme tilbage til denne elskværdige Dame, som jeg oftere mødte. Efter Frokosten vendte jeg tilbage til mine Værelser, hvor jeg derefter blev afhentet af Kammerherren til Audiensen. Denne Kammerherre, Fyrst *Jean Galitzin*, var et af St. Petersborgs gode Hoveder og meget underholdende, saaledes at vor lange Vandring blev lærerig for mig. Det første, som slog mig, var det uhyre Antal Tjenere, som man

saa. Der fandtes tre Sorter sædvanlige Tjenere, af hvilke den laveste var i blaåt Liberi. Disse saas kun i Slottets Yderkanter, og de kom ikke i Nærheden af Sølvtoiet. Efterhaanden som vi skred frem, mødte vi den anden Klasse, som var i rødt, og i Nærheden af den keiserlige Bolig mødte vi den første Klasse, som paany var i blaåt. Underveis passerede vi en Samling af pragtfuldt uniformerede Tscherkesser. Det var de to Eskadroner af Eskorten, som alle vare af Fyrsteæt. Et andet Sted saa vi et stort Antal Mænd i Silkekaftaner. Det var Keiserens Sangkor, 90 Mand stærkt. Ogsaa stødte vi paa en Portion Negere af begge Køn, pragtfuldt klædte. Fyrsten leverede den Forklaring om disse, at Keiserinde *Elisabeth* havde engang faaet et Par Negere til Gave, en Mand og en Kvinde, som man da havde ladet formere sig, og der fandtes nu omtrent 20 Stykker, som benyttedes som Tjenere. Jeg saa ogsaa Løbere med Buketten i Hatten, saaledes som vi havde dem i gamle Dage, og allernærmest Keiserens Bolig var der Kammertjenere i almindelige sorte Klæder.

I Slottets Udstyrelse var der derimod ikke noget usædvanligt, og Gæsteværelserne savnede nogle af de almindeligste og intimeste Genstande.

Underveis spurgte Fyrsten til mit Helbred og talte om Neva-Vandets slette Egenskaber. Jeg besvarede dette ved at lægge Haanden paa Maven, hvilken Gestus han re-tournerede med et deltagende Blik. Vi kom da endelig til det allerhelligste, til Keiserindens Audiensværelse.

Dette var en Havesal ud til Terrassen, hvor den høie Dame kom mig, venligt smilende, imøde. Hun begyndte ogsaa med at spørge til mit Befindende, men da sagde jeg til hende, at ligeoverfor min Konges Datter kunde jeg ikke lyve, og at jeg intet feilede. Her faldt hun ind med at sige, at det da ikke havde været andet end det sædvanlige, at de havde tilsagt mig for sent, og dermed var Legenden om Neva-Vandets Indflydelse paa min Konstitution heldigvis ude.

Jeg overrakte Majestæten det kongelige Brev og fortalte hende Hensigten med min Sendelse, hvortil hun lovede mig sin Bistand saavidt gørligt, og holdt det ogsaa ærligt senere. Ved min Afreise fra Kjøbenhavn havde Prins *Valdemar* netop holdt sit Indtog i Staden efter sit Bryllup med Prinsesse *Marie*, og vor Konge havde paalagt mig at fortælle Keiserinden om Indtoget. Dette lagde altsaa for endel Beslag paa Samtalen, men med en Dame med saa livlig Aand som Keiserinden behøver man ikke at befrygte, at den skal gaa istaa. Hun afskedigede mig med at sige, at naar jeg kom næste Gang, vilde hun modtage mig i sin Kahyt. Jeg opfattede ikke dette bogstaveligt, men da jeg kom i Kahytten, blev jeg unægtelig forbauset, dog herom senere.

Et Par Dage derefter blev jeg indbudt til en Aftenfest paa Gatshina, og tog dennegang derhen sammen med vor Gesandt og hans Familie samt Secretairen, Grev *Sponneck*.

Det var en Theaterforestilling, ved hvilken vi faa Danske vare de eneste Fremmede, som vare indbudte. Resten af Selskabet, som neppe oversteg 150 Personer, var fornemme Russere. Vi samledes i Tronsalen, hvor Keiserparret indtraf, og straks efter kom Keiserinden hen til mig og sagde, at hun havde talt om mit Ærinde til Keiseren, og at denne havde lovet at interessere sig derfor. Mere kunde jeg jo ikke haabe. Det var tillige blevet overdraget Keiserens Broder, Storfyrst *Alexis*, Flaadens Chef, at tage sig af min Sag. Derefter kom Keiseren selv hen til mig ganske uden Ceremoni og talte til mig om min Carriere etc.

Efter Forestillingen blev jeg præsenteret for den nuværende Keiser, som vel dengang var 17 Aar gammel, og som den Aften for første Gang var i „voksent Selskab“. Der blev souperet i en Sal i nederste Etage, af saadan Størrelse, at der, foruden et Billardbord og endel store Gymnastikapparater, ogsaa kunde bænkes de

150 Gæster. Ved det russiske Hof spiste man ved saadanne Leiligheder ved runde Borde til 10 Personer. Bordet var i to Halvdele med en Udskæring i Midten til en Palme eller et Orangetræ. De to Halvdele samledes om Palmen, under hvis Skygge man sad. Maden havde altid et russisk Tilsnit. Den begyndte enten med Borsch eller Schtschi, de to nationale russiske Supper, og der skænkedes Kvas, det russiske Øl, men andre gode Spise- og Drikkevarer udeblev ikke.

Der begyndte nu et aktivt Liv for mig. Vor Gesandt, General *Kjær*, den samme, som havde været saa virksom i at forhindre Danmark fra at deltage i Krigen 1870, gav mig god Assistance. Naturligvis henvendte jeg mig ogsaa til Storfyrst *Alexis*, hos hvem jeg mødte liden Sympathi og endnu mindre Energi.

Den af officielle Personer, som kom mig venligst imøde, var Viceministeren i Udenrigsministeriet *Vlangaly*, en stor Ven af General *Kjær*. Det var en Fanariot, som var kommen til Rusland, og som oprindeligt havde tjent i Civilingenieur-Korpset. Under Krimkrigen var han bleven taget i militair Tjeneste og havde under Sevastopols Beleiring været benyttet i Malakoff-Taarnet. Da Franskændene stormede dette, var han den sidste Forsvarer, som forlod det. Denne militaire Reputation var forlængst forduftet, men der var bleven en elskværdig Mand tilbage, som hjalp mig meget.

Jeg maatte henvende mig i ikke mindre end fire Ministerier: Udenrigs-, Finans-, Marine- og Kommunikations-Ministeriet. Den daværende Finansminister *Bunge* var en høit begavet Mand, som tidligere havde været Universitetsprofessor. I Kommunikationsministeriet var Chefen en gammel Admiral, *Possiet*, som ikke var uvillig til at høre paa mig. Størst Vanskelighed havde jeg i Marineministeriet, hvor Admiral *Schestakoff* regerede, en Mand, som baade havde udmærket sig under Sevastopols Beleiring, og som havde litteraire Fortjenester. Men man havde i dette Ministerium en let forklarlig

Vanskelighed ved at forstaa min Stilling. Aaret i Forveien havde jeg været der som Repræsentant for et engelsk Firma, og nu præsenterede jeg mig som dansk Forretningsmand under keiserlig Protektion. Jeg mødte imidlertid efterhaanden nogle af mine Marinevenner fra Athen, og jeg traf de høiere Embedsmænd ved Hofstederne, og dette klarede tildels Horizonten.

I det danske Generalkonsulat førte jeg lange Forhandlinger. Det var gennem dette, man skulde komme i Forbindelse med den russiske Finansverden.

Forretningsgangen i Rusland er meget formel. Forhandler man med en Minister, venter han, at man straks derefter indsender en Memoire om Sagen. Med Fremmede bruges herved det franske Sprog, som i den officielle Verden har et eget gammeldags Sving, med hvilket man er uvant. Jeg fik fat i en flink Franskmand, som var Underredaktør af Journal de St. Pétersbourg, det officielle Blad, som udgives paa fransk, og lærte det saa nogenlunde. Ogsaa tog jeg en Lærer i Russisk og arbejdede flittig dermed. Efter de Fremskridt, jeg dengang gjorde, er det min Overbevisning, at man er tilbøielig til at overdrive Vanskelighederne ved dette Sprog. Men desværre var jeg dengang for gammel til at bevare nye Sprog, og jeg har glemt alt, hvad jeg lærte.

Hotellivet blev trættende i Længden. Der var et stadt Rykind, særlig af Nygifte, som virkede forstyrrende. Jeg flyttede derfor til Huset No. 13 i Grosse Stallhofsstrasse, hvor jeg havde tre Værelser, og hvor jeg kunde spise hjemme, naar jeg sagde til i Tide. Huset laa ligeoverfor den bekendte Restaurant „Bjørnen“ og blev engang omtalt i Pariserbladet „Figaro“ saaledes: „C'est une maison, où la diplomatie et les arts se donnent la main“, hvilket var at forstaa paa den Maade, at Secretairerne fra den franske Ambassade boede paa 2. Sal, medens de franske Skuespillerinder fra Théâtre Michel vare indlogerede paa 3., og det tør vel tages for sikkert, at de i det mindste gave hinanden Haanden.

Jeg rapporterede naturligvis flittigt hjem, og *Tietgen* var en ypperlig Chef og Veileder, fuld af gode Raad og nye Planer.

Forhandlingerne skred jevnt frem, og jeg havde godt Haab om at naa et Resultat; men da indtraadte pludselig en Standsning, som skyldtes Finansministeren. I min Nød saa jeg ingen anden Udvei end at søge Bistand hos Keiserinden og bad derfor paany om en Audiens. Jeg kom altsaa igen til Gatshina, blev anvist et Gæsteværelse og foretog den lange Vandring til Keiserinden. Men i Overensstemmelse med hendes Udtalelse forrige Gang blev jeg nu ført til Keiserfamiliens private Værelser. Man kom i en Mezaninetaage og blev ført ind i et Forværelse af ringe Størrelse. Paa Væggen tilvenstre fandtes en Dør, og paa en Stol ved Siden af den laa en Portefeuille. Det saa stærkt ud, som om det var Døren til Keiserens Arbeidsværelse, og til at der var en Minister til Referat hos ham. En Spisestue laa tilhøre, som maaske kunde rumme 16 Mennesker ved Middagsbordet, og gennem denne kom man ind i Keiserindens Dagligværelse, „Kahytten“. En lille Sopha stod mellem de to Vinduer med et Bord foran, et Par Lænestole og et opretstaaende Piano udgjorde Meublementet, og der var ikke Plads til mere.

Keiserinden bød mig at sætte mig, og jeg maatte flytte Lænestolen med Ryggen helt til Væggen for at komme i passende Afstand. Hun fortalte mig, hvor komfortabelt de havde det her, og hun spøgede over, at en ny engelsk Gouvernante til den yngste Storfyrstinde havde været utilfreds med at bo i denne Etage, saa at de havde maattet flytte hende op i Galaetagen. Det var vel Hensynet til Barnet, som havde ladet Gouvernanten indtage dette Standpunkt.

Jeg fik det Indtryk heraf, at Verdens Store ogsaa ere Mennesker, som føle Trang til ikke at tilbringe hele Dagen paa Piedestalen, og for dette har de min Høiagtelse.

Jeg rykkede derefter frem med mit Ærinde og søgte at interessere Keiserinden yderligere for Sagen; men jeg indsaa snart, at trods Keiserindens store Velvillie for denne som for enhver anden dansk Sag, var der ikke noget at vinde ved en saadan Audiens. Selv om Keiseren er Selvhersker, har en russisk Minister paa Grund af de store Forhold en stor Magt.

Kort Tid derefter flyttede Hoffet til Staden, hvor de under Saisonen vanlige Fester bleve afholdte. Keiserfamilien beboede dengang Anitschkoff-Palæet, ligesom i deres Tronfølgerdage, men Festerne gaves afvekslende der og i Vinterpalæet; ogsaa Kunstgalleriet Eremitagen toges i Brug til en Fest.

Jeg havde allerede bivaanet Epiphani Festen — det er Indvielsen af Nevaens Vande — den 6. Januar. Man var da samlet i de Gemakker af Vinterpalæet, som vende ud imod Floden. Et Kapel var opført paa Flodens Isdække, omkring hvilket alle Honoratiores incl. Keiseren vare samlede, medens Damerne og de indbudte Fremmede saa til fra Slottets Vinduer. Som en Særegenhed ved denne Fest kan det fortælles, at Keiserinden og alle Storfyrstinderne med deres Damer vare i gammel russisk Kostume, og ethvert Hof havde sine Farver, som bares af alle de det tilhørende Damer.

Hvad nu angaar Festerne i Saisonen, saa tror jeg ikke, at de kunne overgaas noget andet Sted i Verden, hverken i Pragt eller i Størrelse. Jeg har dog set saadanne Fester ved andre Hoffer, men intet, som kunde lignede med dette. Indbydelserne strømmede rigeligt ind. Jeg tror, at Gennemsnittet var to Indbydelser hver ti Dage. De største vare de saakaldte „Baller for Tusinder“ i Vinterpalæet.

Lad mig forsøge en Beskrivelse af et saadant.

Paa Pladsen foran Palæet var tændt store Baal. Russerne lade nemlig ved saadan Leilighed — og iøvrigt ogsaa naar de gaa i Theatret — deres Vogne eller Slæder vente paa dem, og Kuske og Heste kunne nok

trænge til lidt Varme under Vinternatten. I Forsalen, hvor Garderoberne findes, møder man en Rigdom af Pelsværk — baade Herrernes og Damernes — som intet andet Sted. Jeg morede mig ved at se kæmpe-mæssige Officerer, som, idet de aftog deres Pels, fremtraadte for Øiet med hvad der syntes at være en Natskjorte. Det var Gardekyrasserer, hvis hvide Uniformer vare for „tendre“ til at komme i directe Berøring med Pelsen, saa at et Overtræk var nødvendigt. Først naar dette kom af, saa man Sommerfuglen i sin Pragt.

Paa de brede Trapper var opstillet paa hver Side og paa hverandet Trin en keiserlig Jæger med Jagthornet slængt over Skuldren.

Diplomaterne og andre indbudte Fremmede samledes i en Sal for sig og gik derefter i Optog ind i Balsalen — Nikolai-Salen.

Et pragtfuldt Syn mødte Øiet her. Tusinder af Her- rer i glimrende Uniformer og Damer i overdaadige Toiletter. Diamanter i Størrelse og Antal, som neppe ses andetsteds. Electricitet var ikke endnu indført, men Vokslys benyttedes, anbragte i Lysekroner, spiral- formigt paa Salens Søilerække og omkring dens Galleri. Jeg gjorde et Overslag over, hvormange der fandtes, og kom til det Resultat, at der ikke kunde være mindre end 13000, hvert i sit Glas for at undgaa Dryppet. Ved hver Dør stod to enorme Hestgardister paa Vagt med dragen Pallask, hver paa et lille Tæppe. To Or- kestere, paa c. 80 Mand, afløste hinanden, saaledes at Dansen kunde gaa uafbrudt. Der var en aparte Parfume i denne enorme Sal, som hidrørte fra Ruslæderet af de mange Rytterstøvler. Efter Hoffernes og Keiserpar- rets Ankomst begyndte Dansen. Der var megen kvinde- lig Skønhed tilstede, smukke Figurer, Buster og Haar. Af særlig iøinefaldende Damer skal jeg nævne Stor- fyrstinde *Maria Paulowna*, en mecklenborgsk Prinsesse, gift med Storfyrst *Wladimir*, og Prinsessen af *Leuchten- berg*, en Søster til den berømte General *Skobelev*.

Der souperedes i flere Sale, af hvilke Georgs-Salen navnlig er bekendt. Her var et helt Kompagni af et Fodgardistregiment opstillet, for at Keiseren kunde udveksle sin sædvanlige Hilsen med sine Soldater. Ved Souperen var Bordet til Keiserfamilien dækket paa en Estrade, Dugen var skjult af Violer, bragte dertil fra Nizza, og hele Servicen var af Guld. Keiseren selv satte sig ikke ned under Souperen, men gik rundt mellem Gæsterne.

Derefter kom en Mazurka, som var et virkelig smukt Syn. Den lededes af Keiserinden, som førtes af Chefen for Chevaliergarden, alle Storfyrstinderne fulgte bag efter, og der blev danset med et „en train“, som vanskeligt lader sig beskrive.

Fastetiden kom nu, og med den ophørte alle disse Glæder. De mange og lange Timer af Døgnet, hvor Lampen maa holdes brændende, og den stærke Kulde begyndte at virke trykkende. Ogsaa havde den tilfrosne Neva den samme Indvirkning, og man længtes efter aabent Vande. Befolkningen syntes at lide under det samme Tryk. Saa kom Ugen før Palmesøndag, den saakaldte „maslenitza“ — Smørugen —, hvor Russerne slaa Gækken løs for Alvor. Under denne er det svært at finde en ædru Droskekusk. Paaskeaften var jeg i den pragtfulde Isakskirke, hvor der var reserveret Pladser for Fremmede foran Alteret. Præsten forkyndte, at Christus var opstanden, og der fandt en almindelig Omfavnelse Sted. Derefter opsøge gode Venner hinanden og tilbringe det meste af Natten tilsammen. Mine Venner fra Athen, Familien *Bakhmetieff*, som var hjemme paa Permission, tog mig med sig til deres Tante, en gammel Grevinde *Tolstoi*, Enke efter en bekendt, historisk Forfatter — ikke at forveksle med *Leo Tolstoi* — og Klokkeren blev mange, inden jeg kom i min Seng.

Der opstod nu pludselig en alvorlig politisk Komplikation. Rusland og England havde nedsat en Kommission til at fastsætte Grænsen mellem Afghanistan og

asiatisk Rusland, og den var samlet dernede. Selvfølgelig havde Medlemmerne betydelige Eskorter, af hvilke Englændernes bestod af Afghanere. Man faar da en Dag at høre, at den russiske Oberst *Alikanoff* en Eftermiddag havde foretaget en Ridetour under Ledsagelse af to Sotnier Kosakker. Han var kommen i Nærheden af den afghanske Leir, og en Strid var opstaaet med Afghanerne med det Resultat, at de engelske Officerer havde maattet søge Tilflugt i den russiske Leir. Det var noget uheldigt for Russerne, at *Alikanoff*, som oprindelig var en muhamedansk Asiater ved Navn *Ali Khan*, havde efter sin Indtrædelse i den russiske Hær flere Gange været Leder for Avantgarden ved forskellige Fremstød i Turkestan.

Englænderne toge denne Sag meget alvorligt, og det truede med Krig. I St. Petersborg lod Regeringsbureauerne alle andre Sager hvile for kun at beskæftige sig med Rustning. Dette var til Skade ogsaa for mine Forhandlinger. Charakteristisk for *Tietgen* var, at han — for at vise vort venskabelige Sindelag — straks lod mig afgive til Marineministeriet det ene vel udtænkte Forslag efter det andet, som i Tilfælde af Krig vilde have været Rusland til stor Nytte. Men der blev heldigvis ikke Anledning for Ministeriet til at reflectere paa disse Tilbud.

De forskellige fremmede Gesandter i St. Petersborg havde en streng Tid med at holde deres Regeringer à jour med Forholdene. Jeg tror, at der var nogle, der vare beordrede til at rapportere daglig. Den russiske Flaade blev udrustet i al Hast i Kronstadt, med stort og smaat heiste de 40 Vimpler paa en Dag, og vor Gesandt bad mig om at give ham en Rapport over deres Antal m. m. Dette gjorde jeg naturligvis gerne, men da andre Gesandter af vort Bekendtskab hørte dette, og da det kneb for dem med at finde Stof til de hyppige Rapporter, bad de mig om at maatte kopiere min. Blandt disse Herrer fandtes Bayerns og Würtembergs Repræsentanter.

Imidlertid udjævnedes denne Difference, som i længere Tid efterlod ondt Blod.

Foraaret nærmede sig, og Nevaen brød op. Dette begynder ved Ladoga Søen, og Opbruddet rykker daglig et Stykke frem. Det telegraferes til St. Petersborg, hvorved man da er istand til at vide, naar de Gangbroer, som have tjent til Kommunikation over Isen, skulle inddrages, og Pontonbroerne udlægges. En skønne Morgen hører man, at der er aabent Vande, men derfor er Navigationen ikke aaben, thi det lave Vand i den finske Bugt bevirker, at denne omtrent er bundfrossen, og man regner gerne, at der forløber 10 Dage mellem Havnens Aabning ved St. Petersborg og Navigationens Aabning. Da jeg var kendt med dette Forhold, og da Isbryderen „Bryderen“ nu var i fuldt Arbejde hjemme, arrangerede jeg med *Tietgen* at gøre Marineministeriet det Tilbud at aabne en Rende til St. Petersborg paa Vilkaar, at de skulde betale Kullene. Underlig nok afslog de dette Tilbud og angav som Grund, at Købmændene nu engang vare indrettede paa denne Forsinkelse.

Faa Aar derefter toge dog Russerne „Bryderen“ til Eksempel og ere nu vel forsynede med saadanne Fartøier.

Det Resultat, jeg havde opnaaet denne Vinter, var ikke stort, men *Tietgen* haabede paa, at vi dog skulde trænge igennem. Kun i Marineministeriet havde jeg sikret et Løfte, om at der skulde søges at lade en Bestilling komme til Kjøbenhavn.

Jeg gjorde min Runde af Afskedsvisitter, takkede Keiserinden varmt for hendes store Velvillie, anmeldte mig hos Storfyrst *Alexis*, hvor jeg blev modtaget, og gav mig paa Vei hjem til mit Konsulat, som jeg unægteligt havde forsømt endel.

Et Par Maaneder derefter modtog jeg en Meddelelse, om at den russiske Marineminister, Admiral *Schestakoff* var underveis over Sverige til Kjøbenhavn for at arran-

gere med *Burmeister & Wain* om Bygningen af en Kanonbaad. Han kom hertil, ledsaget af sin franske Hustru og en Adjudant, og Geheimeraad *Tietgen* gjorde ham naturligt Opholdet saa behageligt som muligt. Fordringerne til denne Kanonbaad bleve opgivne, og Tegningen sat igang, hvorpaa Admiralen reiste videre.

En anden interessant Besøgende kom denne Sommer til Kjøbenhavn. Det var Mr. *Gladstone*, der var Gæst hos Sir *Donald Currie*, tilsammen med et større Selskab ombord i en af *Currie's* Dampere. Jeg var bleven bekendt med *Currie* ved, at han havde villet sælge en af sine ældre Dampere, og jeg var bleven forud underrettet om hans Ankomst og indbudt til at tilbringe en Dag sammen med ham og hans Selskab. Jeg stillede altsaa en Dag til Luncheon ombord. Foruden *Gladstone* var der af Berømtheder Digteren Lord *Tennyson* og en eller anden Lord. Generalkonsul *Johan Hansen* af Firmaet *C. K. Hansen*, Selskabets daværende Agent, var ogsaa indbudt. Efter Luncheon besøgte vi forskellige Musæer, og da det var en varm Sommerdag, kørte vi i aabne Landauere. Jeg sad alene med *Tennyson*, som unægtelig ikke var meget soigneret med Kunstnerhaar og følgelig fedtet Krave og med en kort Pibe i Munden. Vi sluttede af paa Rosenborg. Selskabet var blevet træt og var efterhaanden forsvundet. *Tennyson* foretrak at sætte sig ned paa en Sten udenfor Slottet og fortsætte sin Rygning. Til Besøget var kun *Gladstone*, *Johan Hansen*, *Currie*, jeg og et Par Ubekendte tilbage. Jeg fik derved Leilighed til at se *Gladstone* paa nærmere Hold, og jeg maa sige, at han imponerede mig ved sine Kundskaber. Saaledes holdt han et Foredrag for os om det Gobelin, som ved to forskellige Leiligheder er blevet tilvirket i Danmark, og et andet om den danske Kongelov — som bekendt opbevares den af *Griffenfeldt* haandskrevne Original til denne paa Slottet. Da vi var foran de tre Sølvløver, kom jeg til at erindre, at da jeg sidste Gang havde været i deres

Selskab ved *Frederik den VI's* Begravelse, var Tungen løs i Munden paa den ene af dem. Jeg undersøgte nu, om dette var bragt i Orden, hvilket ikke var Tilfældet, og da *Gladstone* spurgte om Grunden til min Undersøgelse, syntes mit Svar at more ham meget. Vi skiltes tidligt fra dette interessante Selskab, da de skulde til Taffel paa Fredensborg.

Sent paa Aaret godkendte det russiske Marineministerium *Burmeister & Wains* Forslag til Kanonbaaden, og jeg blev anmodet om igen at reise til St. Petersborg for at underskrive Kontrakten. Med Hensyn til de større Planer havde disse nu fundet nogen Tilslutning i Finansministeriet, men vi vare blevne tilraadede at lade dem foreløbigt hvile. Jeg reiste altsaa derhen, gjorde den vanlige Rute af Visitter, saa og takkede Keiserinden, underskrev Kontrakten og reiste hjem over Hamburg, kort efter Nyaaret.

Men ved Ankomsten til denne Stad fandt jeg et Telegram fra det bekendte Verdensfirma *Sir W. G. Armstrong, Mitchell & Co.*, som det dengang kaldte sig, i Newcastle med Anmodning om at besøge dem. Der skulde afholdes større Skydeprøver paa deres Skydeplads Silloth i Cumberland ved Murray Firth, ved hvilke mange fremmede Officerer — ogsaa danske — skulde være tilstede. Jeg reiste derfor derhen og kom der for første Gang i Forbindelse med japanske Officerer af Hær og Flaade.

Armstrongs havde dengang aabnet en Forhandling med mig om at træde i Firmaets Tjeneste enten ved deres Stab i Newcastle eller i Udlandet, og disse Forhandlinger skulde nu føres videre. Det krævede imidlertid en længere Tid og fornyede Reiser til Newcastle, inden Sagen kom i Orden.

Under Foraaret kom Storfyrst *Alexis* til Besøg ved vort Hof. Jeg maatte forevise ham Kanonbaaden, som dengang var i Spant paa Revshaleøen. Den næste Gang, jeg saa dette Skib, laa det paa Yangtse-Floden. —

Vor Søn *Balthasar* blev Student i Malmø i Forsommeren af dette Aar. Vi flyttede tidligt paa Landet til en Villa lidt forbi Marienlyst, og *Balthasar* tog nogle Dage paa Besøg til Esromgaard, som dengang eiedes af *Vilhelm Castenskjold*, med hvis Sønner han var gode Venner, navnlig med den yngste *Vilhelm*. 2. Pintsedag sent om Aftenen kom en ridende Stafet til mig for at melde, at *Vilhelm* og *Balthasar* den Dag var kuldseilede paa Esrom Sø, at *Vilhelm* var druknet og *Balthasar* reddet, men at sidste henlaa i daarlig Forfatning. Jeg kørte næste Morgen derhen og fandt de stakkels Forældre utrøstelige. *Balthasar* var tilsengs, og hele Underkroppen var endnu følelsesløs. Fremfor alt ønskede Moderen, at Liget af hendes smukke Dreng skulde findes, inden det var gaaet i Opløsning. De havde faaet nogle Fiskere fra Hornbæk dertil, som havde medbragt Redskaber til Drægning.

Balthasar gav mig Ulykkens Detailler. De vare kuldseilede midt i den store Sø. Han havde faaet Tag i en Aare, havde hængt den mindre *Vilhelm* med Armene over denne, og var begyndt at svømme mod Land, idet han skød Aaren foran sig. Men da han var besværet af sine Klæder, maatte han rive dem af sig. Under dette Arbejde sank han ned, og da han igen kom til Overfladen, var *Vilhelm* sunket. Han dykkede efter ham uden Held og stred sig nu frem alene. Efter 1½ Times Kamp landede han og var saa heldig, at en Faarehyrde saa ham og heldte nogen Brændevin i Halsen paa ham. Nu laa han der og kunde ikke røre sig, men han forlangte at blive baaret ned i en Baad, da han var istand til at paavise, hvor Ulykken havde fundet Sted. Dette skete. Hornbækfiskerne, som i deres stormfulde Bugt ere vante til at drægge efter frastukne Ankere, havde arrangeret at gaa ud med tre Baade „abreast“, slæbende en Line med Fiskekroge langs Bunden. *Balthasar*, som nylig havde afsluttet en lang Søreise, havde lært at bruge sine Øine og at „tage Mærker“, og kunde snart

angive det omtrentlige Sted, hvor Baaden var sunket, og efter en rigtignok lang Søgen fandt vi det, vi søgte. Naar det betænkes, at der var 11 Favne Vanddybde, og at der var $1\frac{1}{2}$ Fjerdingsvei til nærmeste Land, maa det siges, at det var et mærkværdigt Held. —

Vi levede dengang herhjemme i Provisorietiden, og vore tekniske Corps arbejdede stærkt med Planerne til Københavns Sø- og Landbefæstning. Der blev forhandlet endel med *Armstrongs* gennem mig baade om Skyts, om Forsvindings- og andre Affutager, og om Gatling-Kanoner, men uden Resultat. Derimod besluttede Marinen sig til at bestille „Vavasseur“-Affutager til Krydseren „Valkyrien“.

Henimod Slutningen af dette Aar blev mit Engagement med *Armstrongs* endelig ordnet.

Jeg skulde være deres Repræsentant i China, Japan, Danmark, Sverige, Norge og Holland for en Tid af fem Aar. Under disse Aar skulde jeg opholde mig i Østen, men med Rettighed til at gaa hjem paa kortere Tid efter tre Aars Forløb. Jeg havde Ret til at ansætte Underagenter i de europæiske Lande.

Det var en drøi Sag for en Mand med Kone og 8 Børn at ekspatriere sig paa saa lang Tid. Men Tilbudet var for godt til at afslaaes. Jeg vandt desuden derved, at jeg for en Tid idetmindste blev økonomisk uafhængig, at jeg ikke fik mere end een Herre at tjene, og at jeg mulig derved kunde naa den sikre Havn. Jeg var næsten 50 Aar gammel, saa jeg havde ingen Tid at spille.

Min Familie skulde flytte tilbage til Danmark, hvilket forvoldte stor Glæde. Dernæst skulde Børnene overgaa fra svensk til dansk Undervisning.

Jeg fik nu meget at gøre med at ordne min Families og mine egne Forhold under den lange Fraværelse.

Jeg indsendte min Ansøgning om Afsked fra det kgl. Konsulat i Malmø. Vort Udenrigsministerium, det vilde dengang sige Departementschef *Vedel*, havde behandlet mig med stor Overbærenhed og tilladt mine lange Fraværelser, og Afskeden blev bevilliget.

Kong *Christian* var som altid god og venlig mod mig, da jeg meldte mig til Afsked hos ham.

Jeg maatte nu en Maanedes Tid til Newcastle for at sætte mig ind i *Armstrongs* Fabrikationer, studere Detaillerne ved deres Artilleri og træffe fornødne Aftaler om Forretningsgangen m. v.

Søndagene — eller som Englænderne sige „the week end“ — tilbragte jeg gerne hos Sir *Andrew Noble*, Chefen for den store Forretning, som beboede *Jesmond Dene House* ved Newcastle. Der var altid et stort Ryk-ind af Officerer fra alle Verdens Kanter. Men Søndag i et engelsk Huus er nu engang for alle ikke efter vor Smag. Jeg mindes, at Damerne engang skændte paa mig, fordi jeg aabnede en Bog om Reglerne for Whistspillet. *Lady Noble* var iøvrigt en elskværdig Værtinde, til hvem jeg staar i en stor Taknemlighedsgæld.

Lige før Jul rev jeg mig løs fra dette Arbejde og naaede akkurat at komme hjem til Malmø Juleaften. Min kære Broder var mødt i Kjøbenhavn for at tage Afsked med mig paa Gennemreisen. Juleaften tilbragtes da for sidste Gang i Malmø med mine Kære. Min Søster og Svoger havde sluttet sig til os, og der var ogsaa nogle gode svenske Venner.

Straks efter Nytaar begav jeg mig paa Vei først til Kristiania og derefter til Stockholm for at ordne Forholdet med Underagenter. I Danmark havde Oberst *Th. Schou*, en fhv. Artilleriofficer af stor Anseelse, paataget sig Hvervet.

Samtidig flyttede min Familie til Kjøbenhavn, hvor den foreløbigt installerede sig i *Dagmar-Hotellet*.

Den sidste Dag — den 13. Januar 1887 — samledes vi til Middag i Hotellet. Min Søster og Svoger og min Ven, Havnecaptain *Lüders* vare vore Gæster.

Det er en Selvfølge, at Stemningen ved dette „*Henker Mahlzeit*“ var bevæget, skøndt ingen tænkte paa eller vidste, at der skulde gaa 7¹/₂ Aar, inden vi atter skulde mødes.

Jeg var til Afsked hos Lord *Armstrong* paa hans smukke Herresæde *Cragside*. Det ligger paa Grænsen af Skotland, og Pladsen er heldig valgt. Huset er opført paa et spidst Forbjerg, dannet ved Sammenløbet af en Flod med sin Biflod, og alle Flodbredder tilhøre Eiendommen. Disse vare beplantede med en utrolig Masse *Rhododendron* foruden med Fyr. I Huset fandtes et pragtfuldt Malerigalleri, foruden en herlig Samling chinesisk Porcelain. Lord *Armstrong* tilvirkede paa Eiendommen de Sandsten, han benyttede til Huset. Værelserne vare i gammel engelsk Stil. Der fandtes saaledes i Spisesalen en af de gammeldags overbyggede Kaminpladser, som danner et helt Værelse for sig, og paa denne var der indhugget „East and West, Home is best“.

Lord *Armstrong* selv forekom mig en høist interessant Personlighed. Han var dengang en gammel Mand med ungdommelige Øine og med en lys Forstand, usvækket af Alderen. I Diskussionen var han en farlig Modstander.

Jeg traf her den chinesiske Minister i London og hans Secretair. Sidste var en Neveu og Adoptiv søn af den store Vicekonge *Li Hun Chang*, og kaldtes gerne *Lord Li*. Ministeren var en dannet Mand, som forstod at vurdere de Kunstskatte, som fandtes paa Stedet. Han gjorde mig opmærksom paa, at Europæere ofte gøre sig latterlige ligeoverfor Chineserne ved at benytte forkerte Skriftegn paa deres chinesiske Visitkort og paatog sig at forfatte mit. Jeg traf ham senere i Canton, hvor han var bleven Vicegouverneur.

Secretairen, *Lord Li*, blev senere chinesisk Minister i Tokyo og var en af de faa af sin Race, til hvem jeg fik et virkeligt Venskab. Som Introduktion til sin Fader medgav han mig nogle Gaver til denne.

Jeg begav mig nu paa den lange Reise. Da jeg sad ved mit sidste Maaltid i London, kom min gamle Elev, Directeur *Nielsen*, og sagde mig Farvel. Det blev den sidste Landsmand, jeg fik at se i lange Tider.

Da jeg skulde fra mit Hotel til den nærliggende Charing-Cross Banegaard, var det Fænomen indtruffet, som kaldes en London Taage. Den var saa tæt, at man ikke kunde køre, men maatte grave sig frem langs Husrækken, medens Bagagen blev baaret til Stationen. Da vi vare komne en Mils Vei udenfor London, var det klart Maaneskin, og Taagen stod som en lodret Mur bagved os, og der var fuldkommen klart over Kanalen. Jeg stoppede ganske kort i Paris og naaede Marseille i ret Tid til at gaa ombord i en af „Messageries Maritimes“ Paketbaade med Hongkong til Destination.

Det var den 30. Januar 1887, og det var en Søndag. Kirkeklokkerne ringede, og Solen skinnede varmt. Det var en høitidelig Time. Jeg havde sendt Markblomster som sidste Hilsen til min Hustru, min Søster og Tante *Ida*, og afgivet mit sidste Telegram til Hjemmet. Nu gik jeg ud til det Uvisse i det Fjerne. Men jeg var ved godt Mod, thi jeg havde Følelsen af, at jeg gjorde min Pligt, og jeg havde ogsaa den Tro, at med de Kundskaber og Erfaringer, jeg havde erhvervet mig under min brogede Carriere, maatte Resultatet blive godt.

REISE TIL CHINA OG JAPAN

For en Passager er en Søreise paa 5 Uger ikke saa lidt af en Prøvelsestid. Reisen er for lang til at man kan føre en Eneboer-Tilværelse, og man maa derfor søge at ryste sig sammen med de forskellige Elementer, som findes ombord, og som jo ikke alle kunne være første Klasse. Naar man da har fundet en passende Omgang, skal man maaske skilles fra ham eller hende ved næste Anløbsstation for derefter at begynde sin Søgen paany.

Paa en saadan Reise spiller Kosten en stor Rolle. De fleste Dampskibsselskaber følge den Politik at overernære deres Passagerer i den Tro, at de mange og

lange Maaltider hjælpe til at slaa Tiden ihjel. Min Erfaring gaaer i modsat Retning. Naar man har ført et saadant Slaraffenliv i blot en Uges Tid, bliver man saa ked af selv den bedste Koks Fabrikata — særlig hans Sauce — at man næsten ønsker ham en Sygdom paa Halsen, for at hans Efterfølger kan bringe lidt Variation. I Messageriets Skibe er der iøvrigt sørget udmærket for Passagerernes materielle Velvære. Mad og Vin er første Klasse og leveres i rigelig — altfor rigelig Kvantitet. Kahytter og Køier bød ogsaa alt, hvad der kunde forlanges. Som en Følge heraf vare disse Skibe foretrukne for deres engelske og tyske Konkurrenter. Selv engelske Officerer og Embedsmænd benyttede dem i Reglen fremfor deres egne. Men siden jeg er paa Kapitlet Dampskibslinier, bør jeg dog sige, at medens den større Komfort drog Passagererne til disse franske Skibe, stod det utvivlsomt bedre til baade med Disciplinen og med Sikkerheden for Navigationen hos Konkurrenterne, særlig de tyske. De engelske, det vil sige Peninsular & Oriental S. S. Co., mødte paa denne Linie med gamle Skibe, med gammeldags Indretninger, med forældet engelsk Køkken, absurde Reglementer for Orden ombord, og en streng lagttagelse af Søndagen à l'anglaise. Deres Captainer havde et næsten præsteligt Præg. De vare jo vante til at være betroede Ansvarer med unge Piger, som skulde ud til Indien for at giftes, og det var vel dette, som havde paatrykt dem sit Stempel. Hvad de tyske Skibe — Bremer Lloyd og Hamburg-Amerikanische — angik, var Tonen vel tysk for os danske; men iøvrigt var alt efter min Erfaring fortræffeligt organiseret ombord, dog med Undtagelse af Køkken, som jeg gerne havde ønsket en længere Uddannelse hos Pfordte.

Paa en lang Reise i Troperne er Spørgsmaalet om at kunne sove ombord af fuld saa stor Betydning som Kosten. Livet bliver snart uudholdeligt, naar man Nat efter Nat skal vælte sig i sin Køie, uden at Morpheus

vil aabne sine Arme. Det beroer ofte kun paa, om man kan have sit Sideglas — urigtigt kaldet Køie — aabent eller ei. Hvor ofte studerer man ikke om Aftenen Vindens Styrke og Retning for at vide, om dette Desideratum kan opnaaes, eller om man skal sove paa Dækket, hvilket er lidet anbefaleligt.

En anden Ulempe paa disse Reiser er Kulfyldningen, naar man er i Havn. Herimod er intet andet at gøre end at flygte til et Hotel for Natten.

Ombord i Messageries-Skibet „Melbourne“, med hvilket jeg tiltraadte Reisen, var en broget Blanding Passagerer af mange Nationer. Hovedmassen var vel Franskmænd, men man saa snart, at Frankrig ikke — som England — sender sine bedste Sønner til Kolonierne. Disse tjene snarere til at blive af med dem, som man godt kan undvære.

Af Hollændere var der et ret betydeligt Kontingent. De vare hyggelige og sympathiske Mennesker, som skulde ud til deres asiatiske Besiddelser.

Reisen over Middelhavet tog omtrent fem Dage. Man passerer Elba og Corsica, gaaer gennem Messina Strædet og beundrer Ætna. Underveis faar man Kreta isigte. Den femte Morgen vare vi ud for Damiette i Ægypten. Vi saa to Palmetræer, et langt Fyrtaarn og to Skibsmaster, men intet af Kysten var synligt. Der-til var denne for flad, og vi vare i en Afstand af mere end to danske Mile. Efter Frokost vare vi ved Indløbet til Port Said, Kanalens Havnestad. Den præsenterer sig yderst tarveligt. To Havnearme af ru Betonblokke, kastede i Søen mellem hinanden uden Forsøg paa Afpudsning, og et Fyrtaarn, som lignede en Fabrikskorsten. Det Hele gjorde Indtryk af halvfærdigt Arbeide. Vi passerede gennem denne Yderhavn og lagde til Bolværk i Port Said.

Denne Plads nyder en meget slet Reputation i moralsk Henseende og fortjener den vistnok. Husene i Hovedgaden syntes væsentligst at indeholde Spillehuler

og værre. Man faar det Indtryk, at Europas Bærme her har sat Stevne mød Orientens værste Elementer. En derværende dansk Konsul var saa venlig at byde mig til Middag, og jeg var glad ved, at vi afgik næste Formiddag.

Kanalen gav mig Indtryk af en Kæmpegrøft med ubeklædte Breder. I Begyndelsen var der Sump paa begge Sider, senere kom Ørkenen uden et Græsstraa med sine Luftspeilinger, som give fjernere liggende Genstande kolossale Dimensioner. Vi maatte stoppe op i en „gare“ for at lade modgaaende Skibe passere. Det var Englændere, Østerigere og Italienerne, som kom langveis fra med Dækket fuldt af Aber og Papagøier. Henad Aften ankrede vi udfor Ismailia, hvor en hel Eskadre af Skibe efterhaanden samlede sig. I Spidsen for denne gik vi videre næste Morgen. Frem paa Dagen naaede vi Suez, som har et mere orientalsk Præg og ankrede paa Reden.

Efter Losning gik vi videre gennem det Røde Hav, hvor man efter $\frac{1}{2}$ Etmaals Seilads har Sinai Bjerget paa sin venstre Side. Man har derpaa fire drøie Dage at gennemgaa paa Grund af den trykkende Hede. Man ser meget lidt til de golde Kyster paa begge Sider, derimod møder man mange øde Øer og Skær. Man naaer da Aden, som ser saa trøstesløst ud, at jeg aldrig har vovet mig iland der. Men bliver man ombord, byder Stedet paa to traditionelle Adspredelser: at købe Strudsfjedre af en der boende Jødekoloni, som straks overfalder en, og at kaste Kobberskillinger i Søen, efter hvilke Araberdrenge dykke med forbausende Færdighed.

Vi styrede nu ud i det Indiske Hav imod N. O. Monsunen, som paa denne Aarstid har mistet det meste af sin Styrke, og efter 6 Dages Forløb kom vi til det delige Ceylon.

Passagererne paa „Melbourne“ havde nu været sammen i $2\frac{1}{2}$ Uge, saa der havde været Tid til at danne

de sædvanlige Koterier. Det mest støende af disse bestod af 5 unge Franskmænd og en kosmopolitisk Gouvernante, som snart blev sat i Ban af de øvrige Passagerer. Disse Franskmænd, sande Repræsentanter for „Quartier latin“, vare nys udnævnte Dommere paa Vei til Saigon, hvor man havde oprettet en ny Domstol — antagelig for at blive af med dem hjemme. Som Skive for deres Vid havde de valgt en ung excentrisk Spanier. Spøgen blev til Tider drevet vel vidt. En Aften, da Spanieren lavede sig til at sove paa Dækket, redte Banden en Seng til ham, anbragte en Kammerpotte derunder, klædte ham af med stor Ceremoni og læste Aftenbønnen med ham. Af Hollænderne interesserede Damerne sig væsentligt for deres Børn, blandt hvilke der fandtes et Par Pragteksemplarer. Disse veiedes, promeneredes og forkælede efter bedste Evne, medens Mændene slog sig paa l'hombrespillet. For mit Vedkommende var jeg faldet i Hænderne paa Whistspillere. Af disse var den ene, *M. de Verneville*, forhenværende Officer, og nu mangeaarig Embedsmand i Cochinchina. Hans Specialitet var Jagt paa Elefanter, af hvilke han havde skudt 65 Stk., foruden Rhinocerosser og andet Smaavildt. Dernæst en belgisk Generalkonsul, *Baron de Salis*, og en forhenværende preussisk Officer, *Grev Kanitz*, som havde været Hofmarskalk hos Prins *Friedrich Carl*, og som var gaaet paa Reise med dennes Søn, var bleven efterladt som syg og nu var underveis for at indhente Prinsen. Det var et ikke ringe Antal Rubbere, som blev besørget daglig.

Man lander paa Ceylon i Colombos Havn, som var et nyligt, smukt udført, engelsk Kæmpearbejde, hvis Udseende dannede en skærende Modsætning til det, vi havde set i Suez Kanalen.

Desværre blev vi kun een Dag her, og kunde derfor ikke naa til det berømte Candy. Vi besøgte „Grand Oriental Hotel“ med sine Juvelbutikker — Ceylon er jo de ædle Stenes Land — og foretog en Køretur til

„Mount Lavinia“, Sommerresidens for de tidligere hollandske Gouverneurer. Skøndt vi vare i den tørre Aarstid, var alt grønt. Vegetationen er storartet og Træerne naa meget store Dimensioner — navnlig Banyan og Eucalyptus. Vort Bestemmelsessted laa ved Havet og var omgivet af herlige Lunde. Veien derhen var stærkt befaret af de Indfødte — Singhalesere — et spinkelt Folkefærd, Mandfolkene altid med en Kam i Haaret. Vognene vare som Regel forspændte med smaa hvide Okser, ogsaa saa vi for første Gang de fra China indførte Jinridshiaer, trukne af en eller to Mand. Paa Hjemveien i Mørkningen bare alle de Indfødte Fakler af tørt Træ for ikke at blive overkørte, ligesom der udenfor hvert Hus brændte et Baal af tørre Blade og Pinde for at holde Muskitøerne borte.

Næste Morgen sattes Kursen mod Singapore — en Reise paa 6 Dage. Underveis passerede vi Nikobarerne — „Galathea“ Ihukommelse — og fik derefter Achem-Fyrtaarnet isigte, som ligger paa en Ø ved Sumatras Nordvestkyst. Det var dettes Bygning, som gav Anledning til den langvarige Krig, som Hollænderne endnu dengang maatte føre med de Indfødte. Klimatet og Landets Beskaffenhed maatte bære Ansvaret for Hollændernes Langsomhed, men Englænderne paa den i Malakka Strædet ligeoverfor beliggende Ø Pulo Penang saa gerne dens Fortsættelse, da de stadigt smuglede Vaaben ind til de Indfødte. En utallig Mængde rundformede stærkt skovbevoksede Øer fylder Strædet. Klimatet er meget varmt, thi vi ere nærved Ækvator, og Lynild og Regnbyger høre til Dagens Orden. Naar man nærmer sig Singapore, er Farvandet næsten lukket af Øer — det ser ud, som om man seilede i en Have. Man dreier om en Pynt, og et Øieblik derefter ligger man ved Bolværk.

Da vi skulde fylde Kul, flyttede jeg iland.

Det er en yndig Plet af Jorden, meget lignende

Ceylon, kun Bjergene mangle. Varmen er noget større, men da der daglig falder Regn, som afkøler Luften, bliver dette udjevnet. Man ser ogsaa Europæerne spille Cricket efter Kontortiden og gaa tilfods hjem derpaa. Byen er anlagt som en Tropestad bør være det. Store aabne Pladser med Parkanlæg, i Husene Verandaer foran og tilmed bag Værelserne, og hvad jeg saa for første Gang: ikke en Vinduesrude — kun Per-sienner. Den botaniske Have er berømt. Bregner og Orchideer trives her efter en for os utænkelig Maale-stok, og Drivhusene have naturligvis ingen Vinduer. Her traf jeg for første Gang det chinesiske Element. Med sin utrolige Flid og Nøisomhed skaffer dette Folke-færd sig altid en Plads der, hvor det engang er kommet. Men det er ikke behageligt at være i dets Nærhed. Det beboer visse Stadsdele, og naar man kommer til en af disse, mærker man straks paa Lugten, hvor man er. Det er denne sødlige kvalme Duft, som tilhører Opium.

Singapore-Øen ligger ved Malakka-Halvøens Syd-spids, og er skilt derfra ved et Sund af en halv Mils Brede. Den tilhørte et lille Malai Fyrstendømme Johore, liggende paa Fastlandet ligeoverfor, hvis Chef solgte Øen til Englænderne. Senere er han bleven en Vasal-fyrste under den engelsk-indiske Regering, men han har imidlertid forstaaet at stille sig vel med England, som har givet ham Sultantitlen med uindskrænket Magt over sine Undersaatter. Som en Modvægt var der samtidigt sendt ham en engelsk Raadgiver. Denne Fyrste havde en Slægtning, *Said Mahomed*, som var vor Medreisende i „Melbourne“, og hvis borgerlige Profession nok var at drive Opiumshandel i Singapore. Men Manden var vel lidt ombord, og da han kom til *Verneville*, *Kanitz* og mig med en Indbydelse til at besøge Sultanen i Johore den følgende Dag, accepterede vi den gerne, skøndt vi havde en Køretur at gøre paa 15 engelske Miles Længde i Singapores Temperatur.

Vi begyndte vor Fart om Morgenen i en lukket Ka-

leche, men Overtrækket maatte snart vige, da vi ikke kunde modstaa Synet af Landskabet. Vi forbausedes over den store Rigdom paa alle tropiske Produkter af Planteriget og den uendelige Frodighed. Mange Steder langs Veien laa endnu Urskoven med sine 8 Fod høie Bregner og med Orchideer paa hvert Træ. Dernæst Masser af Løvtræer med enorme lysegrønne Blade, og saa naturligvis alle mulige Palmearter.

Men som Regel var det Plantager med Kaffe, Arika, Bananer, Mango eller Ananas, og her var Jorden i høj Kultur. Ret karakteristisk var en Relais-Stald, hvor vi standsede paa Halvveien for at skifte Heste, og hvor man paa et lille Terrain havde samlet alle mulige spiselige Vækster. Jeg husker ikke alle, men jeg kan dog nævne Kokuspalmen, Cacaotræet, Bananer, Ananas, Pebertræet, Mangoen, Arika, Theen, Betel, en Orange-Art, Brødfrugttræet og sikkert adskillige flere. Som sædvanlig blev en Indfødt sendt op i en Kokuspalme og bragte nogle grønne Nødder ned, hvis Mælk var ret forfriskende. En Køretur paa 2—3 Timer i saadan Temperatur er ikke fri for at være anstrengende, og vi vare derfor glade ved sluttelig at rulle ned til Bredden af et smalt Sund, hvor vi havde Sultanens Residens midt for os, og 6 Orlogsmænd af den engelske China-Eskadre liggende tilankers i Farvandet. Et Par Sampaner var hurtigt bragt i Orden, men neppe vare vi afsted, førend der faldt en Salut paa 17 Skud. Det viste sig senere, at den var møntet paa den brave Sultan, som, medens han ventede paa os, havde moret sig med at seile med sin Dampslup rundt i Eskadren. Saluten var knap forbi, før vi fik en voldsom Regnbyge, og det blev senere med stor Bestemthed paastaaet af Sultanen og andre stedlige Autoriteter, at Regnen fra den med Fugtighed mættede Himmel altid fulgte direkte ovenpaa en Salut.

Vi landede i Hans Høiheds Have, som reiste sig terrasseformig fra Sundet til Slottet. Dette sidste havde

ikke noget distingueret Ydre, men saa snarere ud som en kæmpemæssig Bungalow, og Fornemheden var kun repræsenteret af to lasede Skildvagter i hvide Lærredsdragter og dejlige røde guldbroderede Turbaner. Stedet var smilende og Parken fuld af herlige Træer. Tiden til Sultanens Hjemkomst benyttedes til at bese Slottet i Detail. Det var en vidtløftig Bygning, omgivet af Verandaer og med en luftig Søilehal i Midten. Bygningen var opført af kostbare Materialier, men Udførelsen lod meget tilbage at ønske. Der fandtes saaledes ikke en høllet Gulvplanke, fordi Høvlen er ukendt af de Indfødte. Møblementet var gennemgaaende europæisk, men da Kunstmagen ikke er udviklet hos disse Folkeslag, mødte man de mest bizarre Kombinationer. Gulvtæpper fra Paris og fra Axminster, sjeldne malaiiske Vaaben, smukke indiske og japanske Møbler, og 4 Alen høje venetianske Blomsterglas. Af Kunstværker saa man gode Portraiter af den engelske Kongefamilie og af engelske Statsmænd, tilsammen med slette moderne, italienske Skulpturarbejder, og afskyelige Litografer. Der var ikke sørget stærkt for aandelig Føde. „Graphic“, „Illustrated London News“ og „Punch“ udgjorde Hovedmassen af Bibliothekets Indhold.

Hans Høihed havde kun tvende Hustruer, den ene var en Chineserinde, som havde gjort sin Gemal megen Gavn ved at drage sine Landsmænd til Landet og derved skaffet ham store Indkomster, idet han beskattede deres Forbrug af Opium og Spiritus samt deres Spillehuse, og desuden hævdede en Kopskat. Den anden var en Hollænderinde fra Singapore.

Hans Høiheds Ankomst blev nu meldt, og vi modtog ham i Kolonnaden foran Slottet. Det var en smuk graahaaret Mand paa 51 Aar, klædt paa europæisk med Undtagelse af Fezen paa Hovedet og det malaiske Skørt, „Sarong'en“, som hænger udenpaa Benklæderne under Jakken, og da det har samme Længde som en Skjorte, giver det Indtryk, at Vedkommende har

glemt at stoppe dette Klædningsstykke ind. Paa Fingrene havde han ialt 12 store Diamantringe, og om hvert Haanded et kuriøst forarbejdet Guldarmaand. Men han viste sig snart at være en gemytlig, rar Mand og tillige en god Vært, der straks beordrede en god Tiffin. Vi kom altsaa tilbords, og aabnede Gildet med en Karry af hans egen Tilvirkning, hvilket er imod Sædvane derude. En Karry i disse Egne er meget forskellig fra, hvad vi kende til denne Ret. Først er der Risene, som skulle bevæge sig ligesom Fjer, naar man faar dem paa Skeen. Der bydes gerne paa eengang tre Fade med Fisk, Høns og Bedekød i forskellig Karry-Sauce. Som Tilbehør følger Krebs, Skinke, tørret Fisk, Chutney m. m. Af alt dette laver man sig en Melange, som er baade pirrende og behagelig, men det forstaar sig, at Karrypulveret er lavet samme Dag, og bestaar ikke af et hengemt, maaske forfalsket, Stof. Under hele Maaltidet blev der kun skænket Champagne, og jeg havde virkelig ondt af den glade Sultan, som af Anstændigheds Hensyn ansaa sig forpligtet til at drikke Sodavand. Konversationen var ret livlig, og da Hans Høihed nylig havde været i Paris og London, dvælede han med Forkærlighed ved Balletdanserinderne i disse to Stæder. Ved 3-Tiden brød vi op fra vor glade Vært, dog ikke førend jeg havde faaet en staaende Indbydelse til at besøge ham, hvergang jeg kom gennem Singapore. Hans Dampslup førte os over til den modsatte Bred, og vi steg tilvogns. Vore Heste viste sig imidlertid utilbøielige til at løbe, hvorpaa Malaierne bandt et Toug om Forbenene og halede i dette, indtil de kom igang. Men det blev nødvendigt at vedligeholde Galoppen som Gangart, naar man ikke vilde udsætte sig for en ny Standsning. Vi passerede saaledes i rask Fart Urskovene, Plantagerne, de afvekslende chinesiske og malaiske Landsbyer, og da Solvarmen nu var aftagen, nød vi vor Tur i fulde Drag. Vor Bestemmelse var at besøge Sultans Fætter *Said Mohamed*, underveis. Hans Hus

laa henrivende paa en Bakke og var en Gentagelse i smaat af Sultanens Slot. Der fandtes ogsaa her det kuriøseste Sammensurium af Kunstenstande og tarveligt Isenkram. Nürnberg var endog repræsenteret af en Ridderborg af Blik. Da vi havde beseet Huset og afslaaet en Middag, som stod færdig paa Bordet, maatte vi til Afsked efterlade vore Kort, men herved fremkom en Vanskelighed, som jeg ikke tidligere har mødt, idet man ikke vidste, til hvormange Fruer man skulde aflægge det. Da vi ikke vilde fornærme nogen, maatte vi indskrænke os til at erindre Værten alene. Vi sluttede denne interessante Dag med en Middag i vort Hotel.

I Singapore mistede vi endel af vore Passagerer, de behagelige Hollændere gik herfra til Java. Ogsaa forlod Baron *Salis* Skibet, saaledes at vort Spilleparti blev opløst. Fremtidsudsigterne vare derfor mindre behagelige, og Skibets Captain bidrog ogsaa sit dertil ved i Havnen at stryge Bramstængerne, et sikkert Tegn paa at han ventede daarligt Veir. Dette skulde ikke gaa i Opfyldelse, thi da vi forlod Singapore den næste Dag for at begynde den 2—3 Dages Reise til Saigon, fandt vi en speilblank Sø og en skyfri Himmel. Vi kom snart ud paa det aabne Hav, hvor vi glædede os til at vor nordlige Kurs skulde bringe os til et køligere Klima.

Efter 2 Dages Seilads fik vi Cap St. Jacques isigte, som ligger ved Munden af Cambodge-Floden. Landet deromkring er bjergrigt og bedækket med store Skove, som er Hjem baade for Elefanter og Tigere. Man passerer dette, og styrer op ad Floden. Seiladsen frembyder intet interessant. Det har været et stort Delta, som ved de af Floden medførte Masser Aluvium er blevet til en Floddal, eller rettere til en uhyre Sump af adskillige Miles Brede, indskaaret af Kanaler, hvori de Indfødtes Fiskefartøier er beskæftigede. Floden har mange Krumninger, og dens Længde til Saigon bliver derved 45 engelske Mile. Underveis ser man kun lidt

til Beboelse. Kun i Nærheden af Saigon er der nogle usle anamitiske Hytter.

Byen Saigon ligger i denne Sump, kun findes en mindre Forhøining i Terrainet, paa hvilken Kathedralen og Gouvernørens Palæ ere opførte. Inden vi kom til Bolværket, maatte vi passere forbi et betydeligt Antal Dampere, som indladede Ris, der her er en stor Eksportartikel.

Saigon var en fra den franske Regerings Side godt behandlet Stad. Der fandtes de sædvanlige offentlige Bygninger: Gouvernørens Palæ, le Palais de justice, Kathedralen og de fornødne Kaserne, ja endog et Theater. Der var brede macadamiserede, vel beplantede Gader, og udenfor Byen gode Landeveie med smagfulde Jernbroer over Flodløbene, og der var til og med en botanisk Have. Regeringen havde saaledes gjort sin Skyldighed, men hvor var det private Initiativ? Det var intetsteds! Det ledende Handelsfirma var — jeg troer — af Schweizer-Ekstraktion. Der fandtes nogle engelske og tyske Huse, men intet fransk af Betydning. Det er bedrøveligt at se en Nation offre Menneskeliv og mange Millioner paa at erhverve Kolonier med et saadant Resultat! Men Franskmændene holde nu ikke af at ekspatriere sig. Det Publikum, man møder paa Theatre og i Kafeer, beviser noksom, at de bedre Elementer af Nationen foretrækker at blive hjemme.

Et andet Spørgsmaal, som man uvilkaarligt maa stille sig, naar man besøger Saigon, er dette: Hvorfor i Alverden har man lagt sin Hovedstad og sin Flaadestation i en usund Sump, 45 miles fra en frisk Søkyst istedetfor paa denne. Franskmændene — idetmindste den officielle Del — ville svare herpaa, at det er, fordi man vilde være ved Siden af den gamle chinesisk-anamitiske Handelsplads Cholen, som nu ligger tæt ved Saigon. Men dette Argument er neppe holdbart. Man tænke sig blot, hvormange Menneskeliv det har kostet at holde Flaadens Station og Hærens Hovedkvarter i

det usunde Saigon fremfor paa St. Jacques, over hvilket Havets Vinde have deres frie Spil.

Men for at komme tilbage til mit Besøg i Saigon. I den botaniske Have mødte jeg en Slange — 8 Fod lang — der var ligesaameget besøgende som jeg selv, men som ikke forulempede mig. Jeg kørte ud til den berømte Handelsby Cholen, der eksporterer en stor Mængde Ris — Cochinchina er et stærkt risproduce-rende Land, men Risen er af mindre god Kvalitet —, og jeg besøgte Theatret, hvor jeg fandt en tredie Klas-ses Montmartre-Troupe. Ikke langt fra Saigon ligger i Staten Cambodge — som nu tilhører Frankrig — de enorme Tempelruiner i Ankor, om hvis Oprindelse der vistnok endnu hviler et Slør, men disse tillod Tiden os ikke at besøge. Efter 48 Timers Ophold var jeg ikke misfornøiet med at gaa ombord igen i „Melbourne“ for at fortsætte Reisen til vor Endestation Hongkong. Der var nu 3—4 Dage tilbage, og med hver Dag blev Luften køligere, saa vi havde ingen Nød. Vel sandt, at Spillekammeraterne havde forladt os, og at der knap var noget Menneske tilbage, som det var værd at kende, men man havde altid sine Forberedelser til Landstigningen og sin Lektüre tilbage.

Jeg vaagner paa den tredie Dag og ser ud af mit Sideglas, hvor jeg har den chinesiske Skærgaard, nøgen og øde, foran mig. Det blæser frisk, og man fryser. Badet er iskoldt. Efterhaanden passerer man forskellige Skær og Holme, og op ad Formiddagen svinger man omkring Hongkong-Øens Vestpynt, tæt bevokset og bebygget med pragtfulde Villaer.

Vi kom tilankers paa den store skønne Red, der vrimlede af Skibe. Først en engelsk Eskadre med Ad-miralsflaget vaiende ombord i „Audacious“, dernæst amerikanske og tyske Orlogsmænd, og dertil et bety-deligt Antal Paketskibe, bestemte til alle Verdens Hjørner. Dampslupper, Djunker under Seil, og Hun-dreder af hurtige Sampaner fuldstændiggjorde Billedet.

Der var et Liv, som man ikke skulde vente paa saa østlig en Længdegrad. En Dampslup fra Hongkong-Hotel kom paa Siden. Jeg tog Afsked fra „Melbournes“ Besætning, som i 5 Uger havde sørget godt og venligt for min Sikkerhed og Komfort, og indskibede mig til Hotellet. Jeg medførte ikke mindre end 17 Collies, akkurat det samme Antal, jeg skulde tilsee paa min forlængst tilbagelagte Bryllupsreise.

Naar jeg skal ytre mig om Hongkong, ikke alene efter dette første Indtryk, men ogsaa efter mange senere Besøg, saa veed jeg intet Sted, hvor den angelsachsiske Races Energi — udenfor England — har sat sig et stoltere Monument end denne Plads. England modtog en gold Klippeø, 2 Mile lang og 1 Mil bred, befolket med nogle faa fattige Fiskere, og deraf har det skabt den nuværende Verdenshavn, hvis Omsætning i Tonstal er en af de største i Verden. Man begyndte med at bygge Huse, som man herhjemme vilde kalde Paladser, man tilførte Jord fra Fastlandet, beplantede Bjergskraaningene halvveis op, det vil sige næsten 1000 Fod, anlagde udmærkede Veie, byggede Kaiere, dannede en fortræffelig Red, som forsynedes med forsvarlige Befæstninger og anlagde et Orlogsværft. Samtidig indførte man engelsk Lov og Ret, og Lønnen udeblev ikke. Der fandtes ved min Ankomst en blomstrende By paa omtrent 25000 Mennesker, af hvilke kun 4000, incl. en betydelig Garnison, vare Europæere.

Mit Ophold i Honkong varede dennegang kun nogle Dage, under hvilke jeg forhandlede med *Jardine, Mathison & Co.*, som havde deres Hovedkontor her. Men jeg havde Tid til at se Stedet og beundre dets Skønhed. Selve det europæiske Kvarter er ikke stort, men Husene ere pragtfuldt byggede og ligesom Kaierne udførte i Granit, som Chineserne meget godt forstaa at behandle. Der findes en meget smuk Residens for Gouverneuren; ogsaa er den engelske Klub en frem-

staaende Bygning. Jeg blev indført i denne og fandt den vel udstyret med Gæstekammere, hvor jeg fremtidigt kunde bo.

Reglerne for Optagelse i denne som i andre engelske Klubber i China ere efter vore Begreber strenge. Chinesere ere ganske udelukkede, ligeledes enhver Europæer, som sælger „across the counter“ — det vil sige, som holder en Butik —, udelukkede ere ogsaa Skibscaptainer og Maskinmestere. Derimod kan enhver ung Kontorist i et Handelshus blive optaget. Bespisningen i disse Klubber er altid god, Drikkevarerne ligesaa. Der findes en „bar“, det vil sige et Udskænkingssted, hvor Medlemmerne gerne mødes før „tiffin“- (luncheon) Tid. Denne „bar“ tjener som Børs, hvor en saadan mangler, hvilket var Tilfældet endog i Shanghai. Der betales kun efter Maanedens Slutning. For hver „cock tail“ eller Glas af „Whisky and water“, som drikkes, undertegner man en „chit“, og disse vedlægges Maanedesregningen som Bilag. Det samme bruges ved Spilleregnskaberne. I hver Klub findes en „honorary secretary“, som noterer de af de tabende Whistspillere efterladte „chits“ — ogsaa de fra Byen — fører dem til Protokols og fordeler Gevinst og Tab ved Maanedens Udgang. Følgen heraf er, at man i China ikke behøver at have Penge paa Lommen. De eneste Smaaudgifter, man kan have, ere til Jinridshiaer og til Sampaner, og til disse kan man paa de fleste Pladser købe Abonnementsbilletter.

For Sager, som købes i en Butik, gælder det samme System.

Men siden jeg talte om Spillet, bør jeg dog fortælle, hvorledes man forfarer dermed paa Helligdage. I det rigtige gamle England er det jo totalt forbudt. I Hongkong med sine mange civile og militaire Embedsmænd er det ligesaa. Kommer man til Shanghai, som ligger et Stykke længere borte, er Billardspillet tilladt, men Whisten ikke, og kommer man til Tokyo eller Yoko-

hama, som ligger endnu længere borte, ere begge til-ladte.

Dette var en lang Afstikker fra Hongkongs Herlig-heder, og jeg kommer tilbage til disse.

Befordringsmidlet for Mandfolk var Jinridshiaen, men Damerne benyttede som oftest Bærestolen, baaret af 4 Mand. Det tager sig godt ud at se en pæn Dame løftet høit over Gaden af 4 stærke Coolies, klædte i hendes Mands Kontorfarver. Af Heste findes kun faa, som anvendes til enkelte private Køretøier.

En Udflugt til „the peak“ — Toppen af Øen — er lønnende. Man gaar i Bærestol og passerer gennem de steile Gader, indtil man naaer Villakvarteret. Herfra stiger man gennem den smukke Skov af Palmer, Bambus og Fyr ad asfalterede Veie, hvis Grøfter ere cemen-terede til omtrent 1000 Fods Høide, hvor den smukke Udsigt begynder. Man naaer Toppen, hvor der ligger 40—50 Bungalows, som benyttes under den varme Aarstid, da man har 10 Grader F. lavere Temperatur her end i Byen. En Mast findes heroppe til Signalering af ankommende Skibe. Byen og Reden ligge for ens Fødder, $\frac{1}{2}$ Mil borte har man det chinesiske Fastland — gult og nøgent —, som her skyder en Halvø frem med sønderrevne Former, hvis yderste Spids tilhører England, og er bebygget ligesom Hongkong. Hele Ar-kipelet ligger ogsaa under En, og man kunde paa de forskellige Skibes Retning se, hvor Veien gik til Canton og hvor til Macao. Endelig havde man udover de ydre Skær Verdenshavet.

Medens jeg var deroppe, saa jeg Paketten komme fra Europa. Et Kanonskud blev affyret, og jeg skyndte mig ned for at faa mine Breve fra Hjemmet. Posten er godt indrettet. En Embedsmand sendes den imøde til Singapore, og han sorterer Brevene til hvert Han-delshus paa Veien op, saa at de modtages et Kvarter efter Damprens Ankomst.

Blandt de Introductioner, jeg havde medbragt, var

ogsaa en til den engelske Viceadmiral *Hamilton*, som netop var her. Jeg besøgte derfor denne elskværdige Mand ombord i hans Flagskib og havde derved Leilighed til at see mig om paa Reden. Til min Visit hos Admiralen havde jeg laant en af *Jardine's* Dampslupper, men en anden Dag benyttede jeg det beskednere Befordringsmiddel, som kaldes en Sampan. Det er en chinesisk Baad med et Dæk, som rækker fra Forenden til henimod Agterenden. Her er et Telt, under hvilket man sidder. Den roes af Fruentimmere, som ofte under Arbeidet have deres smaa Børn bundne paa Ryggen, en Pige er ved Roret. Der findes et stort Luggerseil. Under Seilads, naar der tillige roes, passer en af Damerne Skødet ved at tage det om et Friholt og dernæst tage et Tørn om den store Taa.

Blandt smukke Punkter paa Hongkong-Øen indtager „the happy valley“ første Rang. Den ligger $\frac{1}{2}$ Mils Vei fra Byen og rummer — underligt nok — en smuk Kirkegaard og en Væddeløbsbane. Det er ikke, fordi disse to Institutioner have nogen nøiere Forbindelse; thi Væddeløbssporten i China er ikke særlig livsfarlig.

Denne Sport drives med stor Forkærlighed overalt i Traktat-Havnene. Hestene, eller rettere, Ponyerne komme fra Mongoliet til Tiensin, hvor de købes utroligt billigt. Det er smaa, ikke hurtige Dyr, som maa undergaa en stærk Dressur. Der holdes Væddeløb 2 Gange aarligt, og da er det Fridag for hele Samfundet, hvor der udfoldes en storartet Gæstfrihed. Man finder ogsaa langs Banen i „happy valley“ en Række Straahuse, som tilhøre de ledende Firmaer, i hvilke de under „the race days“ holder aabent Hus.

En Specialitet for Hongkong-Øen, særligt for „the happy valley“, er Sommerfugle. En entusiastisk Samler holdt mig engang et Foredrag over dem, under hvilket han producerede Eksemplarer, fundne der, med et Vingspænd af 8 Tommer. Der var ogsaa en Art, som var udstyret med Vinduer i Vingerne, som tillod dem

at se bagud. Han producerede ogsaa et Insekt, hvis Opgave var at dræbe Sommerfuglene, og som dertil var udstyret med et Redskab til at afklippe deres Vinger.

Lidt længere fra Byen besad *Jardine's* Firma en herlig Park med en Villa til Husets Chef, hvor der ogsaa var et Hus for de ugifte Employés. Det havde tidligere været Skik, at de forskellige Firmaer baade logerede og bospiste deres Personale, og derfor holdt en „senior mess“ og en „junior mess“. Dette var tildels ophørt, men jeg har dog flere Gange været Gæst i saadanne Messer, hvor Behandlingen var alt andet end tarvelig.

Efter nogle Dages Ophold i Hongkong indsaa jeg vel, at jeg ikke burde tænke paa at slaa mig ned her. Dertil laa Pladsen for afsides og for langt fra det daværende vigtigste Punkt i China, Tiensin, hvis Vicekonge, *Li Hun Chang*, havde den afgørende Stemme i alle militaire Spørgsmaal. Da jeg desuden erholdt Meddelelse om, at man i Japan forberedte en Prøveskydning med Kanoner, hvoriblandt een fra *Armstrongs*, bestemte jeg mig for at reise dertil, men at lægge Veien over Shanghai, som ogsaa var en Plads af stor Betydning for mig.

Jeg forlod Hongkong den 11. Marts ombord i *Peninsular Co.'s* Damper „*Peschauwr*“, som bragte mig til Shanghai den 14. Det var kedelige Dage, med raakoldt Veir, et uhyggeligt Skib, og intet fornøieligt Selskab ombord. Mest iøinefaldende blandt dette var en Missionærfamilie. Om denne Race Mennesker, som man altid skulde møde, naar man var paa Reise, vil jeg have mere at sige senere.

Seiladsen langs Chinas Kyst er ikke skøn. De talrige Fiskerbaade give dog lidt Liv til Billedet. Kysten er paa lange Strækninger dækket af øde Øer, hvis Beboere endnu undtagelsesvis ernærede sig ved Sørøveri, naar Leilighed dertil gaves. Alle Djunker vare derfor bevæbnede med gamle Kanoner, som neppe kunde gøre Nytte. Men der blev ogsaa drevet Sørøveri efter en

større Skala. Vor Lods fortalte mig saaledes om en Pirat, som den chinesiske Regering havde søgt at tage. De sendte engang en Ekspedition paa 30 Skibe mod ham, som han tilbageslog. Under den ikke officielle Krig med Frankrig i 1885 sluttede Regeringen Fred med ham, for at han skulde gaa med til Krigsskuepladsen. Han mødte da i Leiren ved Ningpo med 8000 Mand, men da Regeringen her forsøgte at myrde ham, tog han sin Tilflugt til Bjergene, hvor han endnu huserede.

Vi passerede Formosa-Kanalen og styrede mod Yangtzens Munding. Denne Flod melder sig i lang Afstand, ved at Havet bliver gult og mudret. Man har en Seilads paa en 12 danske Mile forbi Øerne i Flodens Munding og naaer da Udløbet af Bifloden Wosung, ved hvilken Shanghai ligger. En Barre ved dette Udløb forhindrer dybtgaaende Skibe fra ved Lavvande at komme op til Shanghai. Saaledes gik det ogsaa os, da vi kom dertil den 14. Vi ankrede derfor, en mindre Dampbaad kom paa Siden og førte os de 14 engelske Mile til Shanghai. Landskabet var utiltalende — Mudder og intet andet. Flodens Breder vare saa slimede, at man ikke kunde se, hvor Vandet begyndte, eller hvor Mudderet ophørte. Diger fandtes overalt for at beskytte mod Oversvømmelse. Der var en stor indfødt Skibsfart paa Floden, og der laa ogsaa en chinesisk Eskadre.

Men da vi nærmede os Shanghai, forandredes Billedet. Man dampede forbi flere engelske Mile af Kaier, Dokker og Pakhuse. Der var pragtfulde Bygninger, Fabrikker af alle Arter, store Handelsdampere i betydeligt Antal under europæisk og japansk Flag, og Floddampere efter amerikansk Model. Vi landede ved en Flydebro, og jeg etablerede mig i den engelske Klub, hvor man var fortræffeligt logeret. Sovekammere og øvrige Bekvemmeligheder vare gode, Bordet udmærket, der fandtes et stort Bibliothek, et rigt Udvalg af Blade og Tidsskrifter, Spille- og Billardværelser, saa-

ledes at man paa en Regnveirsdag ikke behøvede at forlade Huset.

Shanghai har ikke Hongkongs Skønhed, men er langt større. Den chinesiske Regering har tilstaaet et „Settlement“ langs Wosung-Flodens Bred til hver af de tre Nationer: England, de nordamerikanske Fristater og Frankrig. De to første have slaaet sig sammen og danne en Kommune, som forvaltes af et Borgerraad; det franske „Settlement“, som er Nabo til de andre, styres af den franske Konsul. I disse boede nogle faa Tusind Europæere og 300,000 Chinesere. Tæt op til disse ligger en gammel chinesisk By med den traditionelle firkantede Mur, rummende maaskee andre 200,000.

I de tre Settlements haandhævedes Loven af europæiske Dommere, kun i Tilfælde, hvor Chinesere ere indkaldte for Retten, assisteres de af en chinesisk Bidsidder.

Her leve nu disse hundrede Tusinder af Chinesere under Beskyttelse af europæiske Love, og mange søge dertil for at undslippe deres egne Embedsmænds Udpresninger.

Men Shanghai øver tillige en anden Tiltrækning paa Chineserne. Dette er i dets Egenskab af Østens Paris. Byen er i et af sine Kvarterer fuldkommen indrettet paa at hjælpe en velhavende Chineser af med sine egne eller hans Faders overflødige Taëls. I „Foochow Road“ findes alle til saadanne Formaal nødvendige Etablissementer, som foruden de for Chineseren sædvanlige Lokkemidler tillige byde paa en Bismag af Vestens Civilisation. Man siger jo, at fremmed Mad smager bedst.

Shanghai er en ualmindelig velbygget Stad. I Gaderne nærmest Floden findes kun europæiske Huse, medens endel chinesiske Huse findes i de ydre Kvarterer. Gaderne vare asfalterede, og der fandtes elektrisk Belysning. Der var et godt Politi, væsentligt bestaaende af Sikher, store muhamedanske Karle fra Indien, som styrede Trafiken i Gaderne ligesom Politiet i London.

Europæerne førte her en ret luksuriøs Tilværelse.

Hvad Bordets Glæder angik, var Pladsen vel forsynet. Slagtekvæg fandtes paa Stedet, dog spiste man ikke Svinekød, opdrættet af Chinesere, men tillagde det selv. Vildt var rigeligt tilstede. Priserne paa en Fasan eller Vildand vare saa lave, at en Husmoder neppe vilde tro mig, om jeg nævnede dem. Fiskemarkedet var overflødigt forsynet, dog med intet, som kunde maale sig med en god Torsk eller Rødspætte. Hvad angaar Grøntsager, var det Franskmændene, som havde Fortjenesten af at have indført disse. De havde drevet dem stærkt i Saigon og derfra forplantet dem til et Jesuiter-Kollegium, Si-ka-wei, tæt ved Shanghai, hvorfra de havde faaet videre Udbredelse. Af Frugt dyrkede man vore sædvanlige Sorter, men desuden laa Singapore ikke saa langt derfra, saa at Troperne ogsaa leverede deres Kontingent. Endelig var Forbindelsen med Europa saa let og billig, og Tolden saa lav, at man havde øvrige Livsfornødenheder billigere end hos os. Det samme galdt om Vine. Dertil kom, at de chinesiske Kokke slet ikke vare til at foragte, naar de havde faaet nogen europæisk Dressur.

Man led altsaa ingen Nød. Med Hensyn til Adspredelser vil i et Samfund, hvor det engelske Element er det raadende, Friluftsporten altid indtage en fremtrædende Plads. Der spilledes megen Fodbold og Cricket, og de frivillige Korpser og deres Øvelser lagde stærkt Beslag paa de unge Mænd. Dernæst var der Jagtens Glæder. De større Firmaer eiede gerne flere „house boats“, det er Fartøier med Indretning til Beboelse. Det var Skik om Løverdagen, at de unge Kontormænd gik afsted paa Jagt med en saadan. Landet er gennemskaaret af Kanaler. Man seilede eller lod sig bugseri til et godt Jagtsted og kom tilbage Mandag Morgen. Jægerne favoriserede ofte de under Taiping-Oprøret ødelagte Byer. Adskillige af disse laa ubefolkede hen, og da de havde været beleirede to Gange, først af Tai-

pingerne, og dernæst af de Keiserlige, fandtes der et utroligt Antal Løbegrave, som nu vare overgroede, og hvor Vildtet holdt til. Jeg har selv været forbauset ved den Masse af Fasaner og Vagtler, jeg har set flyve op af en saadan Grav. Ogsaa var der en udmærket Jagt paa Øerne i Deltaet. Hvad der havde hjulpet hertil, var, at Chineserne selv sjeldent jagede; men naar de gjorde det, brugte de Hagl af Jern — formodentlig af økonomiske Hensyn —, og naar man ved Middagsbordet fik en saadan Jernklump i en øm Tand, var det ikke behageligt.

Væddeløbene spillede den samme Rolle her som i Hongkong. Men Shanghai kunde rose sig af at besidde et Etablissement ved Navn „the horse bazaar“, hvor de samme mongolske Ponier bleve tilredne. Her kunde man ogsaa blive forsynet med Ekvipage, og dyrt var det ikke. Jeg troer, man fik en pæn lille Enspænder-Kaleche med Kusk og Hest for ca. 60 Kr. om Maaneden, og det var Skik, at naar man gik paa Gaden, fulgte den efter en i hele Dage.

Disse og private Køretøier paraderede daglig ved en Corso paa Bubling Well Road, en Vei, som var overladt Europæerne, og langs hvilken mange Villaer vare byggede. Denne Corso distinguerede sig saaledes ikke ved Hestenes og Ekvipagernes Pragt, heller ikke kunde man sige, at den kvindelige Skønhed var stærkt repræsenteret, thi Shanghais hede Sommer borttager hurtigt Kindens friske Farve og ælder tidligt. Men det var ganske interessant at se, at Chineserne havde den Ærgerrighed at lade deres Kvinder deltage deri. Disse — stærkt sminkede og overlæssede med Smykker — syntes imidlertid at befinde sig vel derved.

Klublivet florerede stærkt i Shanghai. Det var Skik, at man samledes i „the bar room“ af den engelske Klub et Kvarter før Tiffin og et Kvarter før Middag for at drive Børsforretninger og for at drøfte Dagens Anliggender. Der blev da gerne drukket „cocktails“, men der

eksisterede den uheldige Skik, at man ikke drak alene, men opfordrede en anden „to join“, hvilket let kunde medføre, at man indtog det dobbelte af, hvad man havde tilsigtet. 12 „boys“ (Tjenere) vare bag Disken beskæftigede med at tilberede Drikken.

I Klubben fandtes mange Billardborde og flere Spilleværøelser. Spillet var dengang Whist, som dreves baade godt og høit.

En Klub for Tyskerne fandtes ogsaa, som kun benyttedes af dem. Tillige var der „the county club“, hvortil Damer ogsaa havde Adgang, og hvor der spillede Tennis, foruden at Lokalet hyppigt benyttedes til Baller og Selskaber. Til Slutning nævner jeg en Theaterbygning, som ofte toges i Brug til Amatør-Skuespil.

Familielivet var ikke stærkt udviklet i Shanghai. Fruerne maatte hyppigt hjem til Europa af Helbredshensyn, og Børnene skulde jo opdrages der. Men det var et godt Sted for gamle glade Ungkarle, og af saadanne fandtes der mange, som førte en velhavende og behagelig Tilværelse.

Da Byen var en Art Hovedstad for Europæerne i China, og i hvert Fald den, som bød de fleste Resourcer baade i Retning af Selskabelighed og Luksus, var den stærkt besøgt af de Damer, som boede i de mindre Traktat-Havne paa Kysten eller ved Yangtze Floden. Det var for disse anseet fuldkommen passende at bo som Gæst i Huset hos en af disse Ungkarle, forudsat at der var mindst to Damer i Besøg samtidigt. Englænderne sige jo: „There is safety in numbers“.

Der fandtes en ikke ubetydelig Koloni af Danske i Shanghai, blandt hvilke jeg skal nævne „Store Nordiske’s“ Stab med Chefen, Directeur *Henningsen*, samt „Lloyd’s Surveyor“ Hr. *Sonne* med Frue, som de Ledende. Men der var tillige et ret betydeligt Antal søfarende Folk, som tjente deres Levebrød dels ombord i Damperne paa Floden og paa Kysten, og navnlig som Lodser. Og man traf blandt disse gode danske Mænd

adskillige, som havde været der saa længe, at de havde glemmt deres Modersmaal. Jeg gjorde engang en Erfaring i denne Retning.

Et Par Aar senere foretog jeg en Vinterdag en af mine mange Reiser mellem Japan og Shanghai ombord i en Messageries-Damper. Man havde i disse Skibe fast ansatte Lodser, som altid fulgte med Skibet derude, og denne Gang var det en gæv dansk Slesviger, *Ditlefsen*, som mange Aar forud havde forlist sit Skib, og var bleven Lods, men havde omtrent forglemt sit Modersmaal. Da jeg var godt kendt med Damperens Captain, en fransk Søofficer, var jeg ofte paa Kommandobroen hos ham og tiltalte altid *Ditlefsen* paa dansk, som det aabenbart generede ham at besvare. En Dag sad jeg ved Frokostbordet alene med Captainen. Paa Grund af Aarstiden var der ingen anden Passager i den store Salon. *Ditlefsen* kom ned for at spise Frokost, og da han saa mig, slog han en stor Bue om vort Bord for at undgaa min danske Tiltale. I min Bagage medførte jeg altid i de Aar en Flaske Trondhjemmer-Akvavit, og denne var netop paa Bordet. Jeg vilde da prøve den brave Mand og raabte til ham: „*Ditlefsen*, vil De have et Glas Brændevin?“ og hans Svar kom korrekt tilbage saaledes: „Tak, gerne!“

Noget udenfor Shanghai ligger et keiserligt Arsenal, som havde en af *Armstrongs* Folk til teknisk Leder, og jeg maatte aflægge et Besøg der. Veien førte udenom Muren paa den chinesiske By ud paa Bondelandet. Dette var som en Begravelsesplads — Jordhøi efter Jordhøi. Der var en enorme Færdsel paa Veien. Trillebørene med det store Hjul som sædvanligt i Midten, men med Bænke paa begge Sider for Passagerer rullede af en stakkels Coolie. Andre Coolies bærende Byrder paa Bambusstokke, hvoriblandt Latrinaffald spillede den største Rolle. En stinkende Kanal var paa den ene Side, og en Leir paa den anden; Halvdelen af Soldaterne bevæbnede med Geværer og Resten med store Knive.

I Arsenalet fabrikeredes *Armstrongs* Kanoner af en forældet Model for at benytte Materialier, man havde faaet hos dem for 16 Aar siden. Men der fandtes due-lige Arbeidere; kun Skade, at Lønnen ikke rettede sig efter Dueligheden, men efter den Protektion, Vedkom-mende nød. Der var en Bedding, hvorpaa man havde bygget et Jernskib. Den stod nu tom, men Arbeiderne vare der alligevel.

Jeg aflagde et andet Besøg i den chinesiske By. Min Ledsager var ved denne Leilighed Mr. *Accles*, en Ame-rikaner, som reiste Verden omkring for at fremvise den bekendte Gatling-Kanon, og som ogsaa havde væ-ret hos mig i Kjøbenhavn, hvor Forsøg med denne Kanon vare blevne anstillede. Hans Evne til at fortælle Historier var unique. Man maatte gennem det franske Settlement og stod da overfor en skiden Grøft, som man overskred, gik gennem en lav Byport og stod i Hovedgaden. Det Svineri, man nu mødte, overgik al Beskrivelse. Først de samme Coolies med Latrinaffald, dernæst Tiggere med et halvt forraadnet Ben eller med en næsten bortædt Arm liggende paa Gaden og frem-visende deres Saar for at opvække Medlidenhed. Hele Byen en uhyre Butik, alle Huse aabne fortil og med overhængende Tag. Paa hver af dem forgyldte Navne-skilte, som hænge saa lavt, at man løber Panden imod dem. Gadebredden omtrent 8 Fod. Menneskemylder og Svineri allevegne. Paa de smaa aabne Pladser Historie-fortællere, Slangebæsværgere og andre Jonglører, Tig-gere, Præster, og af og til en Mandarin med sit skidne Train, eller en mere velhavende Chineser i sin Bære-stol med en Udraaber foran, som skaffer ham Plads. Da Værkstederne ligge paa aaben Gade, har man Lei-lighed til at beundre Haandværkernes Færdighed. Det er morsomt at se de primitive Redskaber, hvormed de arbeide, og det smukke Resultat, de ofte opnaa. Guver-nøren — „Taotai'en“ — havde sin Residens — „Yamen“ — midt i dette Svineri, og de to nærmeste Huse ved

hans Bolig vare Fængslerne. Et saadant var paa Størrelse med et almindeligt Hus, det vil sige omtrent 12 Fod langt og dybt og 8 Fod høit, aabent fortil med et Gitter af tykke Bambusstænger, omtrent som et stort Løvebur. I det ene fandtes 12 levende Væsener, som ikke fik anden Føde, end hvad de kunde tiltigge sig. I det andet var en Mand lænket og havde „den spanske Krave“, et stort Brædt, om Halsen. De første vare Tyve, den sidste blev straffet, fordi han ikke kunde betale sin Skat. Det var en almindelig Sag at se Folk siddende i Solen beskæftigede med at befri sig for Utøi, Klæderne vare da omtrent aftagne, og bleve kritisk granskede. Det var ikke ganske rart at gaa forbi saadanne Individider. Et Besøg i et Opiumshus afsluttede Ekspeditionen.

Den næste Dag maatte jeg samme Vei igen, fordi jeg skulde gøre Gouverneuren min Opvartning. Det var kun et Høflighedsbesøg, som jeg foretog tilsammen med vor tyske Agent. Vi bleve afhentede i lukkede Bærestole, passerede gennem Residensens Midterport og forskellige snavsede Gaarde, begrænsede af En- Etages Huse med Papirsvinduer, der vrimlede af smudsige Tjenere, og vi bleve vist ind i et tarveligt Venteværelse. Der serveredes The, og dernæst indbares Vin, Frugter og chinesiske Kager, som jeg maatte spise, skøndt de vare bagte i Svinefedt. Efter en Times Venten kom den store Mand, som kunde nogle faa Ord engelsk. I hans Følge var den kommanderende General, der var ualmindelig smudsig at se til og ikke ulig en Coolie. Gouverneuren var ellers ret gemytlig, han drak med mig, hver Gang han løftede Glasset. Ogsaa beviste Hans Eksellence mig den Høflighed at ræbe grundigt et Par Gange. Til Slutning fik vi paany en Kop The, hvilket er Afskedssignalet, og han ledsagede mig helt ud til Bærestolen.

Møntforholdene paa China-Kysten vare dengang rent fortvivlede. Chinesernes Møntenhed var Taëlen, som er en vis Vægt i Sølv, støbt i Hesteskoform, men denne

havde en forskellig Tilsætning af uædle Metaller — alliage — i de forskellige Havne. For at komme over denne Ulempe havde Europæerne indført den mexikanske Dollar — ogsaa kaldet Maria Theresia-Dollaren — som Betalingsmiddel i Havnene. Men ogsaa denne varierede i Værdi paa de forskellige Pladser. Man maatte derfor drage Omsorg for ikke at have flere Penge i sin Besiddelse end dem man behøvede paa den Plads, hvor man opholdt sig.

Jeg blev en 14 Dages Tid i Shanghai, hvor jeg havde Forhandlinger med vore Agenter, af hvilke den tyske, *Buchheister*, selv endnu var i Europa. Iøvrigt mødte jeg megen Venlighed, baade fra den danske Koloni og fra andre Fremmede. Men da Efterretningerne fra Japan lød paa, at den omtalte Prøveskydning nu skulde finde Sted, besluttede jeg mig til at reise derhen.

Det var lykkedes mig at finde en vel anbefalet Tjener — *Fu Sang* — som fremtidigt skulde følge min Skæbne, og med denne indskibede jeg mig den 25. Marts ombord i den japanske Dampner „Tokyo Maru“ — tilhørende Selskabet „Nippon Yusen Kaisha“.

Det var en Regel paa de europæiske Paketskibe, at fra Singapore nordover reiste Tjeneren gratis og havde fri Fortæring paa sin Herres Billet. Men da Japanerne begyndte at sætte en Passagerlinie til China igang og anvendte den samme Regel, maatte de snart opgive den. Det viste sig nemlig, at naar to japanske Herrer gav sig ud paa Reise, nøiedes de med at tage een Billet og skiftedes da til at være Herre og Tjener. Jeg maatte derfor løse en Billet til *Fu Sang*.

„Tokyo Maru“ var altsaa et japansk Skib, men saavel Captainen som Styrmandene vare Englændere eller Amerikanere. Dette var begrundet i en Fordring af Assurandeurerne, som ikke havde tilstrækkelig Tillid til Japanerne som Navigatører; men det var naturligvis et ømt Punkt for de meget sensible Japanere.

Vi forlod Shanghai midt paa Dagen og naaede efter-

haanden det aabne Hav, som holdt sig skidengult hele Dagen. Veiret var herligt baade paa denne og den paafølgende Dag, og om Aftenen paa denne fik vi det første japanske Fyr isigte paa Goto-Øerne. Vi ankrede i Nagasaki Havn midt paa Natten.

Dette er jo den Plads, som Europæerne har kendt længst i Japan. Portugiserne vare her først og bleve fordrevne af Hollænderne, som paa ydmygende Betingelser fik Tilladelse til at drive Handel med de indfødte fra deres Etablissement paa Øen Decima. Denne sidste er nu en Staddel af Nagasaki.

Det var ogsaa her, at den sidste Christenforfølgelse fandt Sted i det syttende Aarhundrede, som endte med, at Offrene bleve kastede i Havet fra en Klippe, kaldet „Pappenberg“, som ligger ved Indløbet til Fjorden.

Som Byen laa der, da jeg den næste Morgen kom paa Dækket, tog den sig fortræffelig ud. Man var midt i Kirsebærtræets Blomstringstid, som i Japan er en Art Nationalfest, og under hvilken Befolkningen er i Stadsklæderne. Byen ligger i Bunden af en lang smal Fjord, som med sine Fyrreskove ikke er ulig en norsk Fjord i Sommerbelysning. Udenfor Byen ligger en Høi, hvor de faa derboende Europæere have deres Villaer. Øverst paa Høien ser man et mægtigt Fyrretræ, omkring hvilket en stor Villa er bygget. Husets Navn er „Ippon matsu“, som betyder „Fyrretræet“. Det er i Japans forhistoriske Tid blevet opført af en Englænder, som stod under Beskyttelse af de dengang regerende Smaafyrster, men beboes nu af en dansk Familie.

Skæbnens Veie ere uransagelige. Da jeg nu satte Foden iland, vidste jeg ikke, at jeg skulde tilbringe mere end 10 Aar af mit Liv paa Japans Jord.

Nagasaki er ikke nogen større By og indeholder ikke andre japanske Seværdigheder end en stor Mængde Porcellains Butikker. Omegnen er Hovedsædet for denne Industri. Særlig bør jeg nævne „Satsuma“-Varen, som er Stentøi, og af haardtbrændte Arter „Hizen“,

„Imari“ og „Nabeshima“. Ogsaa findes der mange Butikker med antike Vaaben. Byen ligger nemlig paa Øen Kiushiu, hvis Befolkning, navnlig den sydligste Klan, Satsuma, udgjorde den mest krigerske Del af Nationen, og de forandrede Forhold i Landet har gjort disse Vaaben overflødige for de tidligere Eiere.

Derimod er der flere moderne Industrier under Opvækst. Distriktet er meget rigt paa Kul, og Gruberne findes paa Øerne i Nærheden, hvis Skakter strække sig langt under Bunden af Havet. Skibsbygning var en anden Industri, som var i sin Vorden. Man byggede allerede Jernskibe, og der fandtes en god og stor Tørdok.

Vi forlod Pladsen om Aftenen og stod ud i Søen paa Vei til Japans berømte „Inland Sea“. Vi naaede dens Indløb ved Shimonoseki den næste Morgen. Seiladsen gennem Søen fortjener alle de Superlativer, som ere blevne offrede paa den. Paa en Længde af mere end 50 Mile seiler man her med Hovedøen Nippon paa den nordre Side, medens først Kiushiu og senere Shikoku ere mod Syd. Farvandet synes lukket hele Veien og er snart bredt og snart meget indsnævret. Tusinder af Øer findes paa Veien næsten alle skovbevoksede og med Træer til Toppen af Øen. Jorden er overalt under høi Kultur. Paa de hyppige Skraaninger er Marken lagt ud i Terrasser, og der var Overflødighed af rindende Vand. Jorden drives her saaledes, at der i Regelen er to Gange Høst om Aaret — i Syd-Japan endog tre.

Paa begge Sider vare snedækkede Bjerge i Baggrunden. Landet var tæt befolket, man saa de venlige Landsbyer titte frem imellem Træerne. Paa Søen var der en stor Mængde Fiskefartøier, ogsaa klodsede Djunker, bærende Last. Om Aftenen kom vi til en lang Snevring fyldt med Hundreder af Øer, Maanen og Venus skinnede med usædvanlig Glans, og vi vare helt omgivne af Fiskerbaade, afbrændende store rød-gule Blus.

Den næste Morgen kom vi paa Kobe Red. Dette er et europæisk „settlement“, sammenbygget med den japanske By Hiogo. En Jernbane forbinder dem med Japans største Fabriksby Osaka, og den gamle Hovedstad Kioto ligger et Stykke længere frem paa samme Bane. Vi vare her i Hjertet af Japan og tillige i den frugtbareste Del. Jeg fik imidlertid ikke Tid til at se mig om denne Gang, thi jeg modtog Meddelse om at de Skydeøvelser, som var Formaalet for min Reise, vare begyndte. Jeg var saa heldig at opdage, at en Damper skulde afgaa til Yokohama et Par Timer efter min Ankomst, og jeg naaede akkurat at indskibe mig med alt mit Tilbehør lige før dens Afgang.

Den nye Damper hed „Omi Maru“ og viste sig at være bygget af *Armstrongs* og at være bestemt til at bruges som Krydser i Krigstid, og følgelig var den hurtig. Vor Kurs laa langs Nippons smukke Kyst indtil om Aftenen, da vi vare ude paa det aabne Stille Hav. Det blev en blæsende Nat, og da jeg kom paa Dækket næste Morgen, vare Passagererne endnu ikke synlige, men ved 10 Tiden fik vi Indløbet til Tokyo-Bugten i Sigte, og Søen lagde sig kendeligt. Fujiyamas deilige Kegle dukkede frem i Skyerne i en Afstand af mere end 100 engelske Mile. Det er denne berømte 12000 Fod høie udbrændte Vulkan, som vi alle kende fra Afbildninger paa Lak og Bronze, og som tillige er et af Japanernes hellige Bjerge. Foden var ikke synlig, kun den snedækkede Kegle saas høit i Luften. Man kommer forbi en lille Samling af vulkanske Øer med Oshima sendende sin Røgsøile høit i Luften, og er nu inde paa Bugten. Passagererne begynde at vise sig. De smaa Japanerinder have den complicerede Frisure i samme gode Orden som Aftenen iforveien. De benytte nemlig en aparte formet Hovedpude, paa hvilken kun Halsen hviler, og Lommekammen og Speilet forlader dem aldrig.

FØRSTE OPHOLD I JAPAN

Sent om Eftermiddagen ankrede vi paa Yokohama Red, hvor en Baad fra *Jardine, Matheson & Co.* afhentede mig og afleverede mig i et rottebefængt Hotel.

Det nævnte Firma, som havde en Filial i Yoohama under Ledelse af Mr. *Walter*, vare vore Ene-Agenter for Japan.

Jeg tilbragte Aftenen hos *Walter* og hans rare Frue, forsøgte at sove trods Rotterne, hvilket mislykkedes, og var oppe meget tidlig næste Morgen for at tage til Prøveskydning.

Denne skulde foretages fra et Kystfort, Kannonsaki, liggende 16 miles udenfor Yokohama paa en Punt paa Fjordens vestlige Side. Paa Breden ligeoverfor skyder et Rev, Saratoga-Spit ud, paa hvilket et Søfort var i Bygning. Her var Skiven opstillet, og Afstanden mellem Fortet og Skiven var 7500 Meter, altsaa betydelig.

Disse to Anlæg skulde tilsammen forhindre fjendtlige Angreb paa Byerne i Bugten og paa Orlogsværftet i Yokosuka, som ogsaa ligger indenfor disse. Men der var senere opstaaet Frygt for, at de ikke skulde være tilstrækkelige dertil, og man byggede derfor endnu to mindre Søforter. Til disse dannede man Grunden ved at fylde op med Sten fra Bunden. Der var 24 Favne Vanddybde, som er mere end ved de to europæiske Kæmpeværker, Plymouth Breakwater og Cherbourg Dige, og dog var her efter 10 Aars Arbeide naaet et godt Stykke over Vandfladen.

Ledsaget af en Tolk begav jeg mig i en Dampslup til Fortet. Morgenen var skøn, Fujiyamas Top tindrede i Sollyset, Kysten af Bugten var bakket og skovklædt, Havet fuldt af Fiskerbaade. Vi landede ved Fortet, som syntes at være vel anlagt, med en god Benyttelse af Terrainet, og med en Masse Tunneller til Lettelse af Kommunikationen. Jeg fandt en Skare Militaire og blev straks forestillet for Spidserne. Det var Krigs-

ministeren, den senere bekendte Grev *Oyama*, General *Otsuki*, Formand i Skydekommissionen, ogsaa den bekendte franske Marineingenieur *M. Bertin*, som nylig var bleven engageret af Japanerne. *Krupp* var repræsenteret af ikke mindre end 4 Herrer, af hvilke den ene glimrede i Rytterstøvler og med mange Dekorationer og Baand paa Formiddagsfrakken.

Man havde allerede skudt med *Armstrongs* Kanon og været tilfreds med Betjeningen, men havde ikke været istand til at skyde nøiagtigt. De havde selv Mistanke om, at der var noget ved Elevationsmekaniken, som de ikke havde forstaaet, og Skydningen skulde gentages to Dage senere. Det var altsaa heldigt, at jeg var kommen, medens det endnu var Tid.

General *Oyama* gav os Frokost, dampede os til Søfortet, for at vi kunde se Skiven, og afleverede os i Yokohama, hvor jeg skyndte mig at flytte fra Rotterne til et andet og bedre Hotel.

Det galdt nu for mig at udfinde Aarsagen til den daarlige Skydning. Man havde meddelt mig Resultatet med de foretagne Skud, ved hvilke man havde benyttet en Elevation, som var langt over den, som krævedes af Skuddistancen. Det første, jeg havde at gøre, var naturligvis at sikre mig, at Elevations Mekaniken var rigtig. Jeg tog derfor næste Morgen paany med en Dampslup til Kannonsaki, medbringende en duelig Mekaniker. Jeg adskilte Mekaniken og bragte den i Orden. Dernæst skaffede jeg mig Adgang til deres Krudtmagasin og fik Karduserne veiede og overbeviste mig om, at Vægten var rigtig. Jeg skyndte mig derefter tilbage til Yokohama og satte mig til at regne. Jeg maatte bestemme Kuglebanen for at kende den Elevation, som skulde benyttes.

Ved denne Leilighed kan jeg ikke nægte, at jeg følte Taknemlighed mod den Kgl. militaire Høiskole. Da jeg i sin Tid skulde indtræde i dens ældste Afdeling, havde jeg forestillet Marineministeren, hvor unyttigt det vilde

være for mig at lære alle de Fag, som Undervisningsraadet havde foreskrevet, blandt hvilket jeg særligt havde fremhævet udvidet Kundskab i Artilleri og Feltbefæstning. Ministeren støttede mig dengang, men Raadet vilde ikke frafalde disse Fordringer. Og nu skulde mit første tekniske Arbeide derude bestaa i at beregne en Kuglebane, hvilket jeg — takket være Høiskolen — var istand til at gøre. Et Aar senere maatte jeg ogsaa takke det samme Raad for at have tvunget mig til at lære Feltbefæstning.

De paafølgende to Dage havde vi saa daarligt Veir, at Skydningen maatte opgives. Endelig den tredie Dag vare Omstændighederne gunstige. Jeg gik altsaa med Dampsluppen derned og havde en af *Jardine's* japanske Employés med mig. Man overdrog mig at skyde med Kanonen. Det var ikke noget behageligt Hverv for mig, som ikke havde betjent nogen Kanon, siden jeg var Søcadet. Imidlertid benyttede jeg den Elevation, jeg havde fundet ved min Beregning, og som omtrent stemmede med *Armstrongs* Opgivelse. Jeg lagde et Par „crusher gauges“ — Redskaber til at maale Krudtgassens Spænding i Løbet — indeni Kanonen og sigtede saa godt, jeg formaaede. Resultatet blev overmaade meget bedre end det tidligere, og viste blandt andet, at Japanerne ikke havde forstaaet Elevationsmekaniken. Krudtet befandtes ogsaa meget anstændigt, og Kanonen havde generobret det tabte Terrain. Man vilde fortsætte Skydningen, men der var ikke flere Projektiler, og man maatte derfor udsætte denne, indtil nye vare fabrikerede.

Jeg skulde dog have et Uheld paa denne Dag. Da Skydningen var afsluttet, vilde jeg se Nedslagene paa Søfortet. Tre af Kommissionens Medlemmer fulgte med mig i Dampsluppen, men der var saa megen Sø, at vi ikke kunde lande paa Fortet, og inden vi vare komne tilbage, vare alle tre blevne stærkt søsyge. Jeg saa ved denne Leilighed, at de levede udelukkende af Ris.

Veiret havde imidlertid forværret sig, saa at vi ikke kunde returnere til Yokohama ad Søveien, og Værts-hus fandtes ikke paa Pladsen. Vi — det vil sige *Jardine's* Japaner, Hr. *Shimamura*, min boy og jeg — maatte derfor søge Nattekvarter i den 6 miles bortfjernede Orlogshavn Yokosuka. Den første Del af Veien gjordes tilfods, indtil vi naaede Uraga, en lille skiden Fiskerby, hvor vi fandt Jinridshiaer, som ved 7-Tiden afleverede os i Yokosuka. Her havde heldigvis Hr. *Shimamura* en Ven i Værftschefen, Kaptain *Totaki*. Der fandtes intet Hotel, men den japanske Regering havde her — efter almindelig Skik i Landet — opført et Herberge, hvor Embedsmænd paa Gennemreise fik Logis. Til dette skaffede *Totaki* os Adgang, og jeg skulde altsaa for første Gang sove i et japansk Hus.

Jeg forudsætter, at Bygningsmaaden og Indretningen af et saadant er bekendt, men jeg vil dog gøre opmærksom paa, at Skorstene sjældent findes deri, og Opvarmningen foregaaer ved Fyrgryder — hibashi. I et bedre Hus findes altid et udvendigt Galleri i alle Eta-ger, som om Natten lukkes ved en hel Væg af Træskodder. Mellem denne og Husets Væg, som jo i Hovedsagen bestaar af Papir, er der saaledes et Luftlag, som i hvert Fald holder Trækket ude. Gulvene ere belagte med Maatter af Risstraa, omtrent 3 Tommer tykke. De ere 6 Fod lange og 3 brede og have foroven et Dække af saa fin Straafletning, at det ikke tillades nogen bestøvlet Fod at træde paa dem. Værelsernes Størrelse angives efter det Antal Matter, Gulvet rummer. Vi fandt lidt Føde i en elendig tysk Kneipe, hvis Tilstedeværelse kun kunde forklares ved, at der i den Tid, Værftet anlagdes, havde været fremmede Arbeidere beskæftigede her, og søgte derefter Hvilen. Tjenerne modtog os i Herberget, liggende paa Arme og Knæer med Ansigtet vendt skraat opefter, lig Hunde. Støvlerne aftoges paa Tærskelen, og vi traadte ind paa det mattebelagte Gulv. Af Møbler fandtes nogle kolos-

sale Papirslygter, men ellers intet. Bekvemmelighederne vare særlig interessante. De bestod i en lille flad Bakke paa Gulvet og to smaa Matter til Fødderne. Man bød os japansk The, det er den samme som Formosa-Theen, der navnlig drikkes i Nordamerika. Den har en egen Blomstersmag og er meget forfriskende. Dernæst redte man Sengen, som bestod af 6 Silkedyner, lagte ovenpaa Gulvmatterne, og til Overdyne 2 enorme Silke-Slobrokker. En Papirslygte og en Fyrgrøde stilledes ved Siden deraf, og jeg var snart i Morphei Arme. Morgentoiletet foregik ikke uden Besvær; til Tandbørste fik jeg en lille blød Kost, som skulde bortkastes efter Brugen, og af Tandpulver en nøiagtig tilpasset Portion, indpakket i en Papirpose. Vi forlode Huset ikke uden efter et vist Ceremoniel og begave os til Orlogsværftet, som jeg benyttede Leiligheden til at se i Detail.

Det var et overmaade net lille Værft, anlagt af fran-Marineingenieurer. Det var vel udstyret med Arbeidsmaskiner, og man var paabegyndt Bygningen af et Par mindre Jernskibe.

Ved dette laa to større Krydsere „Naniva“- og „Takashiho Kan“, som begge nyligt vare blevne leverede fra *Armstrongs*. Jeg havde set dem i Newcastle og kendte flere af Officererne. Den senere Premierminister *Yamamoto* var Næstcommanderende paa den ene. Begge Skibe laa i Tørdok, og „Naniva“ havde et Hul i Bunden paa 120 Fods Længde.

Oprindelsen hertil var følgende: Ceremoniellet ved Hoffet udkrævede, at Enkekeiserinden engang aarligt skulde forrette sin Andagt paa sine Forfædres Grave. Disse findes i et Tempel i den tidligere Hovedstad Kyoto, som ligger mere end 50 Mile fra Tokyo. Men Ceremoniellet fordrede tillige, at Hendes Majestæt skulde trækkes af Okser, forspændte „Tandem“, og denne Befordringsmaade krævede unægtelig lang Tid. Da man nu disponerede over to hurtige Krigsskibe,

troede man at turde tillade sig at lade H. M. foretage Reisen med et af disse. Dette skete altsaa, men paa Tilbagereisen var „Nanivas“ Captain saa uheldig at komme ind paa en Plads i Søkortet, som havde den ubehagelige Paaskrift „ikke opmaalt“. Japanerne vare ikke dengang særlig distinguerede Navigatorer. Resultatet heraf blev, at Skibet stødte med den ene Side mod en skarp Klippespids, som gennembrød Yderklædningen og ribbede denne op paa den anførte Længde. Da det havde dobbelt Bund, forblev Lastrummet tørt, og Skibet flydende. Efterat Captainen havde peilet Pumperne og saaledes overbevist sig derom, aflagde han et Besøg hos den høie Dame i Kahytten, som havde mærket Stødet og spurgte ham, om det havde været et Jordskælv — til disse var hun jo saa vant — hvilket Kaptainen bejaede. Istedetfor at søge den nærmeste Havn havde han derefter den Dumdristighed at fortsætte Reisen over det Stille Hav og at aflevere sin kostbare Last 24 Timer derefter i Yokohama.

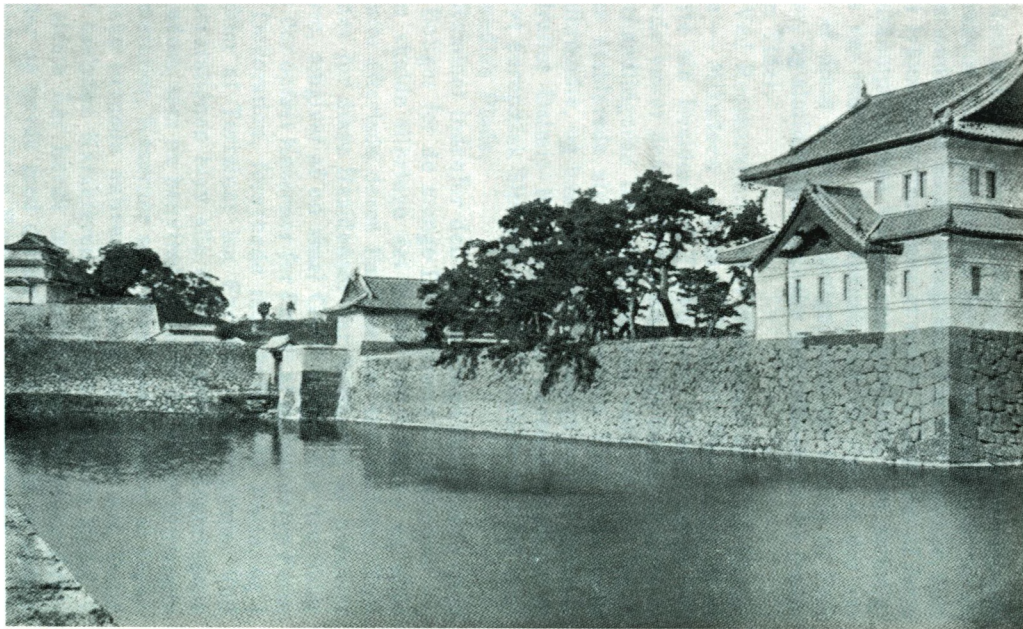
Disse første Dage i Japan havde lagt saameget Beslag paa min Tid, at jeg ikke havde kunnet begynde at stifte de nødvendige Bekendtskaber. Det var i Tokyo, disse skulde findes, og jeg tog altsaa jevnlig derhen med Mr. *Walter*. En renlig smalsporet Bane bragte os paa 50 Minutter dertil. Landskabet er ikke særlig tiltrækkende. Japans gode Jord findes ikke her. Det er kun ved Anvendelse af megen Flid og ved Overflod af Gødningsstof, at man opnaaer de store Afgrøder. Risen er den vigtigste Kornsort. De smaa Marker til denne, som behøve meget Vand og derfor maa holdes helt horizontale, ligge kun, hvor Vandløb findes. Paa denne Aarstid vare de ikke skønne at se til. Stubbene fra Fjoraarets Planter ragede op gennem Vandet, og store Kvantiteter af Menneskegødning var kastet derpaa, som baade under sin Transport, og naar den laa paa Marken, forpestede Luften. Den nye Ris saaes senere i Plantager, og de enkelte Planter sættes ud paa Marken.

Af Bønner saa vi flere Sorter, ogsaa Raps, og nogle Thehaver. Der var mange blomstrende Træer: Kirsebærret og Ferskenen, ogsaa den vilde Kamelia med sine mørkerøde Blomster. Toget standsede ved en af Tokyos Forstæder, Shinegawa, hvor den sydlige gamle Hovedlandevei begyndte. Det var her, at de sydlige Daimioer paa deres tvungne halvaarlige Besøg i Tokyo med deres store Følge tidligere maatte tilbringe Natten, inden de holdt deres Indtog i Staden. Af denne Grund fandtes der adskillige store Flere-Etagers Bygninger, som dengang havde været kvindelige Etablissementer, men ikke just Nonneklostere. De benyttedes nu til Matroskaserner.

Jernbanen fortsættes paa en Dæmning langs Søen ind til Hovedstationen, Shimbashi, som ligger i et Byens vigtigste Kvarterer.

Som vistnok bekendt, er Tokyo grundlagt af den første Tokugawa Shogun, *Iyeyasu*, Japans største Mand, som efter Seiren paa Sekigahara 1610 tog Regeringens Tøiler. Han skulde have en Residens i god Afstand fra Keiseren — Mikadoen —, som i Aarhundreder havde levet i Kyoto, og han valgte denne Byggeplads i Bunden af Tokyo-Bugten, hvor han var Hersker. Han udtog, jeg troer, 13 Landsbyer, hvis Grund skulde tilhøre den nye Hovedstad, og anlagde et Slot midt iblandt dem. Han døbte Byen Yesso, og det var først efter Restaurationen, at den fik Navnet Tokyo, hvilket betyder den østlige Hovedstad, ligesom Saikyo-Kyoto, der tidligere hed Miako, betyder den vestlige.

Denne Tokyos Oprindelse kan endnu spores i Stadens Struktur. For at begynde med Slottet er dette omgivet af en Kampestensmur paa over 5 Miles Længde, som Iyeyasu lod de ham underlagte Daimioer udføre. Den kaldes en tredobbelt Enceinte, men er i Virkelighed tildels en Spiral. Det er et pragtfuldt Stensætterarbejde, nogle Steder 40 Fod høi, og med en foranliggende Grav. Den var udstyret med circa 40 Porttaarne

PARTI AF TOKYO SLOTSGRAV

af den noksom bekendte Form, men ved Restaurationen forekom disse Japanerne for gammeldags, hvorfor de afbrændte dem med Undtagelse af et Par Stykker, som det lykkedes en Europæer at redde. I Centrum af dette Murkompleks laae Shogunens Residens, som naturligvis var indrettet paa japansk, det vil sige, at der var en af disse 6 Etagers Borge, som var tjenlig til Forsvar, og almindelige japanske Beboelseshuse for fredelige Tider.

Ved Restaurationen blev Shogunen afsat, og Keiseren — Mikadoen — kom til Magten. Han valgte da at flytte sin Residens til Tokyo, som i denne lange Tid havde været den virkelige Regerings Sæde, og hvorfra Forhandlingerne med Europæerne vare blevne førte. Han etablerede sig der i Shogunens Slot, men dette nedbrændte, og han beboede foreløbigt en helt japansk indrettet Daimio-Residens i en Forstad, medens et halvt europæisk Slot var under Opførelse paa det nedbrændtes Plads.

Rummet indenfor den 5 Mile lange Mur havde tjent til Boliger for de mange Lehnsfyrster — Daimioer —, som skulde tilbringe det halve Aar i Tokyo og altid maatte efterlade deres Familier der som Gidsler. Terrainet for disse Residenser var bestandig af firkantet Form, omgivet af en smal Grav. Langs alle fire Sider var der opført Kaserne for Følget af en stereotyp Form og Dekoration, forsynede med befæstede Porte, og i Midten af Terrainet laa Fyrstens Vaaningshus. Ved Restaurationen blev alle disse Bygninger Regeringens Eiendom, som nu benyttede dem til de meget tiltrængte Ministerier, Kaserne o. l. Man maa erindre, at Japan ganske savnede enhver Bygning af denne Art. Dette gav saaledes Karakteren til Tokyos officielle Bydel. I de sidste Aar havde man indkaldt nogle tyske Arkitekter og havde med disses Bistand begyndt at opføre enkelte europæiske Bygninger til officielt Brug.

De oprindelige 13 Landsbyer dannede endnu Cen-

trær for Byens forskellige Kvarterer, som havde bibeholdt Landsbyernes Navne, og de tidligere Marker vare mange Steder endnu ikke bebyggede. Man kunde derfor hyppigt komme fra en tarvelig Butiksgade paa engang til en landlig idyllisk Dal med smukke Træer og Buske, eller endog til en Rismark. Hertil kom, at Husene — paa Grund af de meget hyppige Jordskælv i denne Del af Landet — alle kun havde een Etage, og det vil forstaaes, at Tokyo med sine $1\frac{1}{2}$ Million Indbyggere krævede et ligesaa stort Areal som Paris. Men disse Forretningsgader, dannede af to Rækker Enetages Træhuse eller Skure, med hele Fronten aaben ud mod Gaden, frembød et meget uskønt Billede, som savnede al Afveksling. I Nærheden af Shimbashi Station havde man forsøgt at indføre europæisk Bygningsstil ved Opførelsen af Ghinza Gaden, men de japanske Arkitekter havde ikke kunnet magte Opgaven. Medens Forretningskvartererne saaledes vare ligefrem hæslige, kunde man i Byens Yderkanter finde tiltalende Boliger; men det skønne ved disse skyldtes Have- og Parkanlægene og ikke Arkitekterne.

Tokyo var mærkværdig fattig paa Monumenter. I den store By var der vel egentligt kun tre Tiltrækningspunkter, hvortil saavel Befolkningen som Fremmede droges: Shiba Park, Uyeno Park og Asakusa Kvarteret. Shiba indeholdt endel Begravelseskapeller for de afdøde Shoguner, hvis Arkitektur ikke fremkaldte megen Beundring, medens man i den indre Udstyring fandt mange Pragtarbejder, navnlig i Bronze og Lak. Uyeno Park maatte ses, naar Kirsebærtræet blomstrede. Som bekendt er det Bjergkirsebærtræet, som findes i Japan, dels med enkelte, dels med dobbelte Blomster, og som ikke er frugtbærende. I denne Park findes Alleer af saadanne Træer af en hos os ukendt Størrelse, og naar Parken under Blomstringstiden er fyldt med en glad Menneskemasse, alle Kvinder og Børn klædte i lyse Farver, er det virkelig en Fest for Øiet. I denne Park

er der ogsaa et Museum, hvori der findes alle mulige Sager mellem hinanden. Dets Indretning vilde sikkert ikke have tilfredsstillet gamle *Mønt-Thomsen*, men jeg skal dog nævne to Sager, jeg har set der og intet andet Sted, nemlig en Søkrabbe, som med sine Kløer spændte 12 Fod, og Haner med Halefjeder paa 14 Fods Længde slæbende langs Jorden. Denne Race er forresten ikke ganske ualmindelig i Japan. Uyeno indeholder ogsaa en Væddeløbsbane, som er anlagt omkring en Sø. Endelig Asakusa Kvarteret, som er en Blanding af Templer og Folkeforlystelses-Anstalter. Denne Kombination er iøvrigt en Specialitet for Japan. Veien dertil gaar gennem en Gade med Legetøisbutikker; paa Siderne af de store Tempelbygninger ligge Skydebaner for Bueskytter, Theatre af allerfolkeligst Beskaffenhed, Boder for Gøglere, Svømmebassiner, Blomsterhandlere, Fotografere og Restauranter.

Det var ikke tilladt Fremmede at bo i Tokyo i Almindelighed, med Undtagelse af de fremmede Gesandtskabers Medlemmer, og saadanne, som vare i japansk Tjeneste. Disse Bestemmelser bleve dog ikke gennemførte med Strenghed. Da jeg saaledes senere tog min Bolig der, havde mit Pas den Paaskrift, at jeg var Huslærer hos min Husvært. Men Tokyo var en Traktat-Havn, i hvilken der skulde indrømmes Fremmede Plads til at bo. En Staddel ved Navn Sukiji, liggende i et sumpigt Strøg, var derfor bleven indrømmet disse til Beboelse. Denne benyttedes kun af Missionærene, som havde nogle Skoler der, og desuden var der et Par Kirker for Europæerne. Resten af disse vare spredte over hele den store Stad. De fleste Legationer laa i den officielle Staddel. England havde et meget smukt Anlæg med separate Villaer for Secretairer, Konsulat og Vicekonsul. Rusland var ogsaa godt logeret. Denne Nation besad desuden et stort geistligt Anlæg med en Kathedralkirke, liggende paa en fremtrædende Plads paa en Høi. Anledningen til dens Tilstedeværelse er

ret mærkelig. Paa Krimkrigens Tid forliste en russisk Fregat „Diana“ i Mundingen af Tokyo-Bugten paa Veien til deres daværende Krigshavn Petropavlovsk paa Kamshatka. Besætningen bjergedes iland og var under skarpt Tilsyn af Shogunens Regering, som næsten betragtede den som Fanger. Der fandtes ombord et maritimt teknisk Tidsskrift, som indeholdt Detail-Tegninger til en Yacht, og Kaptainen satte sin Besætning igang med at bygge et Skib efter disse. I en russisk Skibsbesætning finder man altid et stort Procenttal af Tømmermænd og Smede. Det lykkedes dem virkelig at sammentømre et Skib og at slippe bort med dette. Underveis bleve de skarpt forfulgte af en kombineret fransk-engelsk Eskadre, som skulde foretage det bekendte Angreb paa Petropavlovsk, men de undslap og bidrog senere til at afslaa dette.

Men under deres ufrivillige Ophold i Japan havde Skibets Pope været virksom blandt de Indfødte og gjort adskillige Proselyter, og da han kom hjem til Rusland, reiste han en kraftig Propaganda for at fortsætte det af ham begyndte Værk. Han var heldig heri og vendte tilbage med rigelige Midler. Paa en eller anden Maade fik han derefter Tilladelse til at bygge denne Kirke, i Forbindelse med hvilken der fandtes omtrent 30 mindre Bedehuse i Tokyo, saaledes at den ortodokse Menighed var den talrigste af de christelige.

Tyskland havde ogsaa et smukt „Compound“.

Den franske Legation var indlogeret i en gammel Daimio-Residens, og de andre talrige Legationer, incl. Hawai's og Mexiko's, levede i leiede Huse.

For de fornemme Embedsmænd havde Regeringen indrettet Huse. Det var altid forsøgt at give disse et europæisk Tilsnit, men man kunde være sikker paa, at der fandtes en Afdeling, som var helt japansk, hvor Familien kunde strække sig paa de bløde Matter i deres bekvemme vante Klæder.

Under mine Vandringer med Mr. *Walter* havde vi

Klubben „Rokmeikan“ til Hovedkvarter. Dette var en Institution, grundlagt af det japanske Udenrigsministerium, som dermed havde tilsigtet at fremme Samkvemmet mellem de Indfødte og de Fremmede. Det var en smukt udstyret Bygning, liggende i en lille Park, i Nærheden af Banestationen, og den besad, mærkeligt nok, en god Kok. Anledningen hertil var, at der var strandet en fransk Paketdamper nogle Aar forud paa Kysten, som havde efterladt sin „chef de cuisine“. Denne var bleven engageret af Klubben, og da den gode Mand tog imod Elever, nød man ogsaa i private Huse Fordel af dette Skibbrud.

Jeg begynder med den officielle japanske Verden.

I Spidsen for denne stod Keiseren — af Fremmede kaldet Mikadoen, og af Japanerne Tenno'en. Hans Nedstamning fra Solens Gudinde, Amaterassu-o-mi-kami, og hans 120 Forfædre paa Tronen gav ham en Stilling, som er ukendt i europæiske Monarkier, og som havde en Vægt, om hvilken vi vanskeligt kunne gøre os nogen Forestilling. Hans Person var i Folkets Øine sammenknyttet med Shinto-Dyrkelsen, og selv efter at en fri Forfatning var bleven indført, forekom der Beviser paa, at man ikke havde frigjort sig fra denne Opfattelse.

Under almindelige Forhold hørte man ikke meget om denne Keiser, som førte en tilbagetrukken Tilværelse, men der anførtes Eksempler paa, at han ved given Leilighed havde udvist en kraftig Karakter. Statens Forretninger vare iøvrigt i Hænderne paa de samme Mænd, som i 1869 havde skabt det nuværende Japan, og disse vare saagodtsom alle udgaaede af den tidligere „Samurai“-Kaste.

Ved Restaurationen udgjorde denne 2 Millioner af Landets daværende Befolkning paa 30 Millioner. Den benævnes gerne Krigerkysten, men man forbiser da, at den tillige udgjorde det dannede Element af Befolkningen i det gamle Japan, og at det var den, som le-

verede den hele Administration, for hvilke Keiser, Shogun og Lehnsfyrster (Daimioer) havde Behov. Medens de sidste som Regel vare nedsunkne i Velleynet, havde Samurailerne holdt den gamle Krigeraand ved Live; deres stærkt udviklede Æresbegreber have ofte forbauset Yderverdenen. De repræsenterede i Virkelighed Kraften i Folket.

Ved Restaurationen vare Lehnsfyrsterne — til Tak for deres frivillige Abdikation — blevne ret vel behandlede, idet man havde sikkert dem en Aarsrente svarende til 10 Procent af deres tidligere Indkomster, medens de samtidigt vare blevne fritagne for alle deres Forpligtelser. Samurailerne derimod, af hvilke der antoges at være 400,000 vaabenføre Mænd, havde man ikke behandlet eller kunnet behandle ligesaa liberalt. Med enkelte Undtagelser fik de intet, og da det var dem tidligere forbudt at drive Handel eller overhovedet at paatage sig almindelig borgerlig Syssel — de maatte knap nok grave i deres egen Have — vare de nu meget ilde stillede. Hovedmassen søgte til Hær og Flaade eller til Gendarmeriet, men mange maatte lade sig nøie med mindre. Der var et eget Præg over Medlemmerne af denne Kaste, som skyldtes den befalende Stilling, som saamange forudgaaende Generationer havde indtaget, og man havde derfor ingen Vanskelighed ved at adskille dem fra det almindelige Folk. Af de Klaner, som havde været virksomst til at støtte Keiseren under Revolutionen havde *Satsuma* og *Chosiu* indtaget første Plads. *Satsuma* var den talrigste og mest krigerske af disse to, medens *Chosiu* maaske havde leveret det intelligenteste Element. Som en naturlig Følge heraf tilhørte endnu saagodtsom enhver Officer og Underofficer af Hær og Flaade *Satsuma*-Klanen. I Flaaden gik dette saa vidt, at da den ellers saa mægtige Keiser engang havde anset det nødvendigt at tage en Mand til Marineminister, som ikke tilhørte denne Klan, viste det sig umuligt at beholde ham i mere end nogle

Maaneder. I de civile Ministerier var det derimod væsentligt *Chosiu*-Klanen, som regerede.

Af denne var der to Mænd, som vare særlig fremtrædende, nemlig Greverne *Ito* og *Inouye*. I deres Ungdom, som faldt sammen med Revolutionstiden, vare de blevne begejstrede for europæiske Ideer og dyrkede Bekendtskabet med de faa i Japan levende Englændere. Det var dengang Japanerne forbudt at forlade Landet, men de smuglede sig med Assistance af nogle engelske Venner ombord i et Seilskib, med hvilket de tiltraadte Reisen til England. Ombord tjenstgjorde de sammen med Besætningen. Ved Ankomsten bleve de hjulpe af *Jardine* og andre, og satte sig ivrigt ind i de politiske Forhold, som da vare raadende. Ved Tilbagekomsten til Fædrelandet fandt de deres Klan under Vaaben. Indløbet ved Shimonoseki til det indlandske Hav laa paa *Chosiu*-Gebet, og Klanen havde her opkastet Batterier, fra hvilke de beskød forbiseilende fremmede Skibe, tiltrods for at en nyoprettet Traktat havde sikkret disse fri Gennemseiling. For at ødelægge disse Batterier sendte de deri interesserede Sømagter, England, Frankrig og Holland en Eskadre Krigsskibe fra deres Etablissementer i Yokohama derhen. *Inouye*, som havde til Hensigt at overtale sin Klan til at opgive unyttig Modstand, fik Tilladelse til at følge med Skibene. Han blev landsat i Nærheden af Batterierne, men hans Henvendelse til Klanen blev meget ilde optaget af denne. Han blev overfaldet, og saaledes forhugget, at hans Ansigt endnu bar tydelige Spor deraf. Den næste Dag blev Batterierne sønderskudte.

Ved denne Affaire indtraf et Tilfælde, som Englænderne gerne fremdrage som Bevis paa det Baand, som knytter Amerikanerne til dem. Ved Skibenes Afseiling fra Yokohama fandtes intet amerikansk Krigsskib dér, men da de vilde være repræsenterede ved Angrebet, leiede de et Handelsskib, som de bemandede med en Søofficer og nogle Marinesoldater. Da de ikke havde

Kanoner, kunde de ikke deltage i Beskydningen, men holdt sig udenfor Linien. Midt under Kampen kom imidlertid den amerikanske Officer ombord til Englænderne og tilbød dem Assistance med sit Mandskab, og da de takkede ham derfor, svarede han, at han havde følt, „at Blodet var tykkere end Vand“.

Disso to Mænd, *Ito* og *Inouye* vare paa den Tid de ledende Statsmænd i alle civile Sager. Som Regel var *Ito* Premierminister, medens *Inouye* havde Finansportefeullen. Begge vare relativt unge — knap 50 Aar —, meget omgængelige, og talte saa godt Engelsk, at en Tolk var overflødig. *Ito* havde været i Danmark og talte med Fornøielse om dette Besøg. Om *Estrup* yttrede han sig med stor Beundring, noget som glædede denne meget, da jeg engang havde Leilighed til at fortælle ham det. Iøvrigt var *Ito* paa den Tid bleven sin Kærlighed til England utro og havde ganske sluttet sig til tyske, politiske Ideer. Grunden hertil var vistnok, at han, som var beskæftiget med at udarbejde den nu i Japan indførte friere Konstitution, ved Studiet af Forfatningen i forskellige europæiske Stater var kommet til den Erkendelse, at den tyske var den, som passede bedst for Japan.

Som bekendt blev *Ito Hirobumi* (Døbenavnet sættes i Japan efter Familienavnet) for faa Aar siden myrdet i Korea, hvor han var ansat som Keiserens Repræsentant.

I den militaire Verden, hvor *Satsuma* altsaa var saagodtsom eneraadende, fandtes ikke faa Navne paa Mænd, som havde været Ledere under de indre Krige, som førte til Restorationen. Blandt disse bør jeg nævne Marskalk *Saigo*, skøndt han da var død med Vaaben i Haand mod Keiseren. Maaske har hans tragiske Endeligt bidraget sit til at give ham den nationale Helteglorie.

Saigo var altsaa en *Satsuma-Samurai* af en for en Japaner imponerende Skikkelse. Under Revolutions-

krigen havde han kæmpet paa Keiserens Side tilsammen med sin Klan, og var ved sine Fortjenester naaet til at blive Stabschef hos den kommanderende General, Prins *Arisugawa*. Efterat Keiseren var tiltraadt Regeringen, og Reformeringen af de gamle Love paabegyndt, fremkaldte denne Uro blandt Samuraierne, som følte sig tilsidesatte. Samtidigt var der Misstemning paa Grund af de Indrømmelser, som Regeringen mere eller mindre tvungent havde gjort de fremmede Magter. *Saigo* stillede sig paa de Utilfredses Side, han nedlagde sin nys overtagne Stilling som Hærens øverste Befalingsmand og drog sig tilbage til *Satsuma*. Et ydre Anliggende gav Stødet til, at Misfornøielsen kom til voldsomt Udbrud. Dette var en Traktat, som Regeringen havde sluttet med China angaaende Korea. Japanerne havde erobret dette Land i det sekstende Aarhundrede og var senere blevne nødte til at forlade det. China var da optraadt som Medbeiler, men den krigerske Samurai-Kaste ansaa stadigt Japan som Herre i dette Land og betragtede enhver Indrømmelse ligeoverfor China som en utilgivelig Svaghed. Oprøret, som udbrød paa Grund heraf i 1877, blev ledet af *Saigo*. Samuraierne erklærede her, at det ikke var imod Keiserens Person, at de reiste sig, men imod hans Raadgivere. Det blev en vanskelig Sag for Regeringen at kue dette. *Saigo* drog i Marken med omtrent 40,000 Mand, som repræsenterede det bedste Kampmateriale, som Landet besad. Hans yngre Broder var dengang Krigsminister, og man overdrog derfor den daværende Marineminister, Grev *Kawamura*, Kommandoen over den keiserlige Hær. Efter store Anstrengelser lykkedes det endeligt denne at kue Oprøret. *Saigo* selv med tilbageblevne 500 Mand drog sig tilbage til en Høi, som indesluttedes af de Keiserlige. Da *Saigo* ikke saa nogen Redning og ikke vilde overgive sig, valgte han efter gammel Samurai-Skik at begaa Hara-Kiri. („Hara“ betyder Mave og „Kiri“ at skære). Det vil sige, at han, iført sine bedste Klæder,

og med Ansigtet vendt mod Solen, stak en Kniv af reglementeret Form ind i høire Side af Maven, førte den med et 8 Tomme langt Snit tilvenstre, medens en Ven, som stod bagved ham, samtidigt afhuggede hans Hoved. Som Tegn paa Underkastelse blev det blodige Hoved afleveret i den keiserlige Overgenerals Telt. *Kawamura*, som var en personlig Ven af *Saigo*, viste ham da efter gammel Samurai-Skik den sidste Ære ved at tage Hovedet i sit Skød, omhyggeligt afvadske Blodet og rengøre det.

Dette Oprør maa opfattes som den sidste Protest af den gamle japanske Aand imod de nye Forhold, men dets Underkuelse havde kostet Landet meget værdifuldt Blod og store Summer, som det var vanskeligt at erstatte.

Det maa forekomme os mærkeligt, at man senere reiste en Statue for *Saigo*, og at denne blev opstillet foran Indkørselen til det keiserlige Palæ i Tokyo.

En Veteran fra Revolutionstiden var den gamle Marskal *Yamagata*, en sympathisk Personlighed, som var Premierminister flere Gange.

Krigsminister var dengang Grev *Oyama*, som senere er kendt i Verden som Overgeneral i den russiske Krig. Det var ligeledes en *Satsuma Samurai*, som havde tjent sine Sporer i Revolutionstiden. Han kom selv engang til at gøre en kuriøs Meddelelse om sin Deltagelse i denne.

En ny engelsk Gesandt, Sir *Ernest Satow*, var bleven ansat i Tokyo. Han havde tidligere været i Konsulats-tjenesten i Japan og havde da studeret Sproget. Under den urolige Tid før Revolutionen forefaldt som bekendt adskillige Mord paa Europæere. Et af disse udførtes af Fyrsten af *Satsuma's* Faders Følge paa en Englænder, Mr. *Richardson*. For at straffe det, sendte Englænderne en Eskadre under Befaling af Admiral *Kuper* til *Satsuma* for at bombardere Hovedstaden Kagoshima, ved hvilken Leilighed *Satow* medfulgte som Tolk.

Ved Ankomsten dertil lagde et Fartøi paa Siden af Admiralskibet, og 14 Samurai'er af Besætningen kom over Falderebet ind paa Dækket. Da dette forekom den vagthavende Officer mistænkeligt, stillede han en stærk Vagt omkring dem, og da de havde ventet i nogen Tid og udvekslet Signaler med Land, forlod de Skibet.

Ved en Middag hos Sir *Ernest Satow*, hvor jeg var tilstede, faldt Samtalen paa denne Kagoshima-Ekspe-dition, og *Oyama* spurgte Sir *Ernest*, om han erindrede *Samurai*-Besøget ombord, med den Tilføjelse, at han selv havde været en af dem. Det var en almindelig Antagelse blandt Europæerne, at Hensigten med dette Besøg havde været at myrde Admiralen, men at de vare blevne forhindrede deri ved de Forholdsregler, som den vagthavende Officer havde truffet. Man vil heraf se, at Japanernes Begreb om Krigsføring ere undergaaede en væsenlig Forandring siden da. Der er et stort Spring mellem at myrde en Admiral og at levere Slaget ved Mukden, og hvilken Udvikling maa ikke Nationen saavel som Individet være undergaaet i Mellemtiden?

Generalen var iøvrigt en stærkt koparret Mand og havde mistet Synet paa det ene Øie, efter Sigende fordi han havde benyttet et Haandklæde i Toilette-rummet af en Jernbanevogn.

Men hvad han savnede i Skønhed, fandtes hos hans Grevinde. Denne Dame, som afgjort var Favoriten i det fremmede Selskab, tilhørte en Familie af Hofadel og var fra Barndommen bestemt til at blive Hofdame. I denne Anledning blev hun som halvvoksen sendt til Amerika — et mærkværdigt Valg for denne Profes-sion. Her blev hun anbragt i et af de kvindelige Kollegier, hvor hun tog Aarets bedste Eksamen. Da hun hjemkom, var *Oyama* nylig bleven Enkemand med en større Børneflokk. Formodenlig har man da ønsket en intimere Forbindelse mellem den mægtige *Satsuma*-Klan og Hoffet, og den unge smukke Pige blev gift

med den modne Mand. Naar Gemalen var Krigsminister, havde Grevinden sin stærkt besøgte Modtagelsesdag i den officielle Bolig, men naar han ved et af de hyppige Ministerskifter var fratraadt, forsvandt hun til vor Sorg fra Scenen og flyttede ud i en Forstad, indtil Lykkens Hjul paany førte Gemalen til Toppen af Stigen. Dette var iøvrigt almindeligt med de japanske Ministerfruer og havde vel sin Grund i indbyrdes Jalousi.

Hos de ældre Officerer syntes Samkvemmet med Europæerne i Almindelighed ikke at have øvet nogen synlig Virkning. Det gjorde et besynderligt Indtryk, naar man besøgte Arsenalet, som var udstyret med de mest moderne Maskiner, at finde Chefen siddende paa Gulvet i et lille japansk Hus, omgivet af moderne Bygninger, bøiet over en Papirsrolle — ikke ulig vort „sanitary paper“ — paa hvilken han med Tusch og Pensel malede sine Bogstaver, medens han udførte sine Beregninger ved Hjælp af Regnemaskinen. Og i Tegnekontoret ved Siden af ham arbejdede vel uddannede japanske Konstruktører paa Tegningerne til „Murata“-Riflen og „Arisaka“-Kanonen.

Enkelte Undtagelser fandtes dog, t. Eks. General *Katsura*, som var uddannet i Tyskland og senere havde været Militair-Attaché der. Samme døde nyligt som Ministerpræsident. Ogsaa bør jeg nævne General *Terrauochi*, opdraget i Frankrig og senere *Oyama's* Næstkommanderende i den russiske Krig. I de tekniske Korps, navnlig i Artilleriet, var man bedre stillet. Endel unge Artilleriofficerer vare saaledes opdragne i Fontainebleau.

Det var øiensynligt, at den franske og den tyske Interesse vare Rivaler i Armeen, og paa intet andet Sted kom dette tydeligere frem end paa Soldaternes og Gendarmernes Bukser. Thi medens disse om Hverdagen var røde og af fransk Tilsnit, vare de derimod om Søndagen blaa „und von echt deutschem Zuschnitt“. Forkla-

ringen paa dette Fænomen var iøvrigt meget simpel. Under den Napoleonske Glanstid havde man haft franske Instruktører, og efter 1870 tyske. De første havde indført de franske Modeller, som nu skulde slides op om Hverdagen, og de sidste de tyske, som vare reserverede til Søndagsbrug.

Lægevirksomheden i Armeen, som i Landet overhovedet, havde altid været under tysk Indflydelse.

I Marinen fandtes en stor Mængde Admiraler, af hvilke de allerfærreste havde lugtet Saltvand. Det var en Titel, man gav til Marineministeren og hans Viceminister. Den daværende Minister var General, Grev *Saigo*, Broder til den „store“ *Saigo*. Det var en prægtig Mand, som jeg havde truffet i Europa. Hans Viceminister var Admiral *Kabavama*, tidligere Politimester i Tokyo, ligeledes en herlig Mand, og Nummer tre i Ministeriet var Admiral *Ito*, min gode Ven, som ikke maa forveksles med Seirherren fra Yalu af samme Navn, som dengang var Chef for Marinestaben. Der fandtes endvidere i Marineministeriet en Konstruktør *Mr. Sasso*, europæisk uddannet, og af stor Dygtighed, og en Tøimester, som endnu benyttede Regnemaskinen.

Da jeg begyndte at forhandle med dette Ministerium, indtraf der undertiden Standsninger, som jeg ikke kunde forklare. Jeg fandt senere, at de vare begrundede i Tilstedeværelsen af et dobbelt Sæt Kontorer, af hvilke det ene skulde kontrollere det andet. Det ene Sæt gik under Navn af Stabsafdelingen og havde i Virkelighed ingen andre Funktioner end denne. Det var et System, som havde gammel Hævd. Da de første fremmede Krigsskibe kom til Landet og modtog officielle Besøg, blev disse foretagne af to tilsyneladende lige høit stillede Embedsmænd, som kom samtidigt. Meningen hermed var naturligvis, at den ene skulde kontrollere — lad mig hellere sige — udspionere den anden, og det var dette System, man havde bibeholdt. Det ophørte forresten kort Tid derefter. Men at Systemet havde havt

sine Fordele, fremgik deraf, at der neppe findes noget Land, hvor Opdagelsespolitiet staaer saa høit som her. Jeg kan tale derom af egen Erfaring.

En anden Særegenhed ved Marineministeriet — som det vistnok havde tilfælles med andre Ministerier — var, at det var forsynet med en Hestestald, som i Kontortiden altid var fuldt optaget. Grunden hertil var, at da Hestebestanden i Landet — dengang idetmindste — var af meget daarlig Beskaffenhed, havde man befalet, at enhver Embedsmand med en Gage af 100 Yen maanedligt — knapt 200 Kroner — skulde møde bereden paa egen Hest paa sit Kontor. Disse Heste og Ryttere kunde ikke rigtig forliges, og Hestene vare desuden knap tilredne. Følgen heraf var, at medens Herren sad tilsyneladende stolt paa Hesteryggen, løb en „betto“ (Staldkarl) ved Siden af Bidselet og var klar til at tage Affaire.

Spørgsmaalet om Heste til militairt Brug maa have beredt den japanske Regering mange Vanskeligheder. Landet besad ikke nogen brugelig egen Race, og man havde indforskrevet den mongolske Pony. Men denne var ikke fundet kraftig nok, og man havde forsøgt Krydsning med Hingste fra Australien (walers), fra Indien og fra England, men hidtil uden heldigt Resultat. Ved Oprettelsen af smaa Stutterier var man dog naaet saa vidt, at man havde faaet nogenlunde brugbare Heste til Artilleriet, medens Kavalleriet var ligefrem slet. Det var ogsaa reduceret til en forsvindende Størrelse.

I det Foregaaende har jeg allerede nævnet saa mange Navne med adelige Titler, at jeg maa give en Forklaring om disse.

I det gamle Japan fandtes to Slags Adel: Hofadelen (Kuge) og Lehnsadelen (Daimio). Den første, som var den fornemste, omgav Mikadoens Person. De ni fineste Familier var nummererede og hed Prins ichi-jo, ni-jo, ... ku-jo, det vil sige Prins Nummer 1, Nummer 2,

... Nummer 9. De boede i Kyoto i ni Gader af samme Nummere, som gik straaelformigt ud fra det keiserlige Palæ. Af disse havde de tre Eneretten til af deres Midte at levere den legitime Keiserinde, medens jeg troer, at seks af dem skulde levere hans Medhustruer. De vare saaledes i Tidernes Løb blevne stærkt beslægtede med Keiserhuset. Men de besad ingen Jord og vare ganske afhængige af Keiseren. Da han var fattig, vare de det ogsaa.

Lehnsadelen derimod havde besiddet Rigdom, og dens Indkomst var bleven sikret ved Restaurationen, medens dens Jord var bleven den frataget. Begge disse Klassers Privilegier bleve sløfede ved Restaurationen, men kort efter oprettedes en ny Adel efter en meget liberal Maalestok. Den var efter almindelig europæisk Skik delt i fem Klasser: Fyrster, Markier, Grever, Vicomter og Baroner. Endel af Medlemmerne af den tidligere Adel optoges i den nye. Flere Kuge, Shogunens Familie, og nogle af de rigeste Daimioer fik Fyrstetitelen o. s. fr., men iøvrigt ere Mænd som *Ito* og *Katsura* blevne Fyrster, de fleste Generaler, Admiraler, og høiere Embedsmæhd have faaaet Titel af Baron eller Greve. Denne Adel er ikke som i andre Lande knyttet til Grundbesiddelse, ei heller anses Formue fornøden. Keiseren skænker dog en mindre Sum til de saaledes hædrede, og jeg troer, at en Baron fik 10,000 Yen, og de andre Klasser i Forhold dertil. Det er saaledes, hvad man kalder en Embedsadel, som dog ved Konstitutionens Indførelse fik politiske Rettigheder, idet de besætter endel af Pladserne i det første Kammer.

Inden jeg gaar videre, er der et andet socialt Spørgsmaal, jeg ogsaa bør berøre, nemlig Ægteskabet. En Mand i Japan har kun Ret til at have een legitim Hustru, men Skilsmisse er tilladt paa meget løse Grunde og anvendes hyppigt. Samtidigt er det ham tilladt at have een Medhustru — kun Keiseren kan tage flere. — I Praksis er det sjældent, at Hustru og Medhustru leve under samme Tag.

Men ved Siden heraf maa det erindres, at Medhustruens Børn legitimeres ved Adoption af Hustruen. Overhovedet er Adoption anvendt efter en hos os ukendt Maalestok. Saavel den nuværende Keiser som hans Fader ere saaledes Børn af Medhustruer. Kommer en Svigersøn ind i en Familie, hvor der ikke findes Sønner, vil han som Regel blive adopteret. Dette staar i Forbindelse med deres religiøse Begreber og forklarer, hvorledes Familier kunne bestaa i saamange Generationer Mand efter Mand.

Forinden Japan var blevet officielt aabnet for de Fremmede, havde nogle af disse etableret sig i Landet, og af saadanne fandtes flere interessante Personligheder i Tokyo.

Der var saaledes en Irlænder af god Familie, Kaptein *Brinkley*. Som ung Officer var han gaaet til Hongkong med en Slægting, som var bleven Gouverneur der. En skønne Dag kom en Udsending fra Fyrsten af Satsuma dertil for at søge en Instruktør for Fyrstens Artilleri, som skulde deltage i Revolutionskrigen. Gouverneuren tilbød *Brinkley* Stillingen, som denne skyndte sig med at modtage, og han kom altsaa som ganske ung Mand til denne Provins, hvor Drengene endnu gik i Skole med en Sabel ved Siden, og hvor Krigsmændene bare Panser og Plade. Efter Restaurationen blev *Brinkley* i Landet; maaske havde Landets skønne Døttre bidraget dertil. Han flyttede til Tokyo og blev Lærer ved de militaire Skoler; men da han havde en udpræget Kunstsans og tillige førte en ypperlig Pen, blev han efterhaanden anset for at være den bedste Kunstkender i Østen, og samtidigt blev han Korrespondent for flere europæiske Blade. Paa Grund af sin Forstand og sin elskværdige Karakter blev han meget skattet af de japanske Statsmænd, som gerne raadførte sig med ham i fremmede Spørgsmaal, og saaledes havde han efterhaanden erhvervet sig en ret enestaaende Stilling. Ved min Ankomst var han Redaktør af et godt redi-

JAPANSK SKUESPILLER I SAMURAI-KOSTUME

geret engelsk Blad i Yokohama „the Japan Mail“, og han blev nogen Tid derefter „Special-Correspondent for the Times“. Naar hertil kommer, at han var en Mand af megen Dannelse, som tilsammen med sin japanske Hustru førte et meget gæstfrit Hus, vil det forstaaes, at en Tilreisende maatte være glad ved at møde ham. Ved Slutningen af sit Liv havde han stillet sig den Opgave at skrive et Værk over Japan. Dette er nu udkommet i 12 Bind, af hvilke Kunstindustrien optager en betydelig Del. Det er utvivlsomt et af de bedste Værker, som er skrevet om dette Land.

Hans Ven og Kammerat var en afskediget engelsk Ingenieur-Officer, General *Palmer*, som havde været benyttet i mange Lande, og som nu var igang med at bygge en Havn i Yokohama. Det var ligeledes en kundskabsrig Mand, som beskæftigede sig med litteraire Sysler.

Mr. *Tom Glover* tilhørte en noget anden Kategori. Engang i Shogunatets Tid var han landet i Nagasaki, hvor han havde havt god Vind i Seilene og var kommen i Forbindelse med Daimioerne paa Øen Kiushiu, til hvem han havde leveret Vaaben og Skibe. Ogsaa har han vistnok instrueret dem i europæisk Ungkarleviv. Man fortalte endnu om en Jagttur paa 3 Ugers Varighed, som han med et stort Selskab ombord paa en leiet Damper havde foretaget i det indlandske Hav. Det var ogsaa ham, som havde bygget det mærkværdige Hus „*Ippon matsu*“ i Nagasaki, og der skal ikke have været noget andet Hus i Japan, hvor der er drukket saa megen Champagne. Nu hvilede han paa sine ældre Dage i Tokyo med sin japanske Hustru; men naar en Mand har levet saalænge i Japan som *Tom Glover*, er hans Tankesæt tilbøieligt til at forandre sig, og man var aldrig sikker paa, om han i et givet Øieblik tænkte paa japansk eller paa europæisk.

Kaptain *James* var en Mand af omtrent samme Kaliber. Han havde været 40 Aar i Østen, havde ført

Skib paa China-Kysten i den gode Tid, og var nu en Art „sailing master“ i den japanske Marine, det vil sige, at han navigerede deres Skibe paa vanskelige Ruter. Hans sidste Forretning havde været at føre de to Armstrongske Krydsere ud til Japan. Denne Mands Livserfaringer vare rige, og hans Fond paa Historier endnu rigere. Han havde saaledes engang ledet en Ekspedition til Korea, hvorhen han var sendt af et af de største europæiske Handelshuse i China. Formaalet var at søge efter Guld, men ikke paa sædvanlig Vis, ved Gravning. Han skulde derimod undersøge nogle gamle Kongegrave ved Kysten, i hvilke der skulde findes en stor Rigdom af Smykker. Resultatet af Ekspeditionen meddelte han ikke. Manden havde bygget sig et nydeligt japansk Hus i en Forstad, med Matter paa Gulvene, forskydelige Papirsskillerum, Have med Dvergræer, men hvor europæisk Komfort ikke var udeladt. Her studerede han Buddhismen og i ledige Øieblikke indekserede han sine Tjenerinder i at lægge sig næsegrus paa Jorden, naar de modtog en Besøgende. Forresten var han en god Mand, som adopterede fattige japanske Børn og øvede Velgørenhed i Distriktet.

Dernæst var der den brave *Stone*, som ved et Tilfælde var kommen derud og efter mange Aars tro Tjeneste hos Regeringen var en af de faa Europæere, som den endnu beholdt.

Foruden disse fandtes endnu nogle Fremmede fra tidligere Tid. Saaledes var der nogle Professorer ved Universitetet af forskellige Nationaliteter. En af disse var *John Milne*, populært kaldet „earth quake Johnny“, fordi han havde ordnet Studiet af Jordskælvne, indrettet Stationerne til deres Observation og konstrueret Apparaterne til Bestemmelsen af deres Intensitet. Dernæst var der nogle faa militaire Instruktører tilbage, og nogle juridiske „Advisers“ i de forskellige Ministerier. Japanernes Selvbevidsthed var begyndt at vaagne, og de stræbte efter at blive disse kvit. Herimod stred

de fremmede Gesandter, for hvem det syntes at være et Spørgsmaal af vital Interesse at skaffe et godt Levebrød for deres Landsmænd.

Det var netop dengang en vanskelig Tid for den japanske Regering. Man havde i tidligere Tid afsluttet enslydende Handels-Traktater med 15 fremmede Regeringer. I disse vare Toldsatserne bestemte til 5 Procent „ad valorem“ for de fleste Artikler, medens Japanerne nu trængte til forøgede Toldindkomster. Samtidigt tilstod disse Traktater Exterritorialitetsretten til de fremmede Undersatter, som tilmed vare fritagne for Skat. Dette krænkede den opvaagnende Nationalstolthed. En Revision af denne Traktat var derfor meget ønsket, og der var nedsat en Kommission, som forhandlede med de fremmede Gesandter derom. Disse benyttede sig heraf til at begære Faveurer. Ad denne Vei havde den franske Gesandt faaet den bekendte Marineingenieur *M. Bertin* ansat som Raadgiver ved Flaadens Konstruktionskontor, hvorpaa den engelske straks havde faaet en Søofficer af sin Nation ansat som Raadgiver ved Marine-Kommandoen. Den italienske kom dernæst med Begæring om at tage en Jurist som Raadgiver i folkeretlige Spørgsmaal, og sluttelig fik den tyske Gesandt en Landsmand, Hr. von *Mohl*, udnævnt til Ceremonimester ved Hoffet. Denne sidste kom direkte til Japan fra Pittsburg — Porcopolis —, hvor han var Konsul. Man skulde synes, at dette var en besynderlig Forskole for en Ceremonimester, men Vedkommende havde tidligere været i Hofmarskallatet i Berlin og viste sig meget kapabel i sin nye Stilling. At enhver af disse arbejdede i sit Lands Interesse er en Selvfølge. *Bertin* lod ingen Sten urørt for at Flaadens Bestillinger skulde gaa til Frankrig, og Hr. von *Mohl* drog omhyggelig Omsorg for, at Montering af det nye keiserlige Slot udførtes i Tyskland.

Denne „Adviser“-Institution vedblev saaledes til liden Glæde for Japanerne, som jo i tidligere Tid havde været

nødsagede til at benytte Læremestre, men nu syntes, at de vare voksede fra dem. Kun i een Branche havde de ikke havt saadanne, og det var mærkeligt nok i Finansvæsenet. Dette synes mig at burde fremhæves. Medens andre unge fremadspirende Stater som Regel begynde med at styrte sig haabløst i Gæld, havde Japan indtil da ført en forstandig Finanspolitik og ikke dertil behøvet at søge Raad hos andre.

Et andet Element i den fremmede Befolkning var Missionærene, som for største Delen havde tilhuse i Tsukiji-Kvarteret. Blandt disse havde Englænderne saavel en Biskop som en „Archdeacon“, der vare Mænd med Universitetets Dannelses. Men forresten gjaldt her den samme Regel som i China, at man gav Fortrinet til de katolske.

Dernæst var der et tredie Element af faste fremmede Beboere, som jeg bør nævne, nemlig de Damer, som havde giftet sig med japanske Ægtemænd. En af disse var den almindeligt afholdte Baronesse *Sannomiya*, hvis Mand var Ceremonimester ved Hoffet, og som med Rette ansaas for at være Bindeleddet mellem de Indfødte og de Fremmede. Det var en Englænderinde og en fortræffelig Kone. En anden Dame, Vicomtesse *Aoki*, af tysk Ekstraktion, var gift med en Diplomat, som en Tid var Udenrigsminister. Deres meget smukke Datter er ved sit Giftermaal med en tysk Stormand bleven kendt over det ganske Europa. Men der fandtes ogsaa beskednere blandede Menager. Jeg mindes en fransk, en belgisk og en amerikansk ung Frue, gifte med Officerer eller Ingenieurer. En saadan Forbindelse er vel i Reglen kommen istand paa den Maade, at den unge Pige og maaske ogsaa hendes Forældre have troet, at den unge Japaner var en Prins fra Eventyrlandet, som i sin Hjemstavn vilde berede hende en skøn Tilværelse. Men Resultatet blev desværre som oftest forskelligt derfra. Vore Sæder og Skikke passe ikke til deres. I den japanske Familie er Faderen gan-

ske uindskrænket Herre. Sønnerne, de gifte incl., leve i Regeln sammen med den øvrige Familie, og Damerne ere forpligtede til at forrette al Slags Gerning, til hvilke Europæere ikke er vante. Dernæst er Samlivet i Familie-kredsen langt intimere end hos os. Alle Medlemmerne sove saaledes ofte i samme Rum, og en Japaners Levevis er langt tarveligere end en Europæers under lige Vilkaar.

Jeg mangler endnu at omtale den væsentligste Del af Fremmedkolonien, nemlig Gesandtskaberne.

Japan havde ikke dengang i samme Grad som nu tiltrukket sig det europæiske Diplomatis Opmærksomhed. Foruden Revisionen af Handelstraktaterne forelaa der intet større diplomatisk Spørgsmaal, og fremmede Stater sendte derfor ikke deres mest prøvede Kræfter dertil. Den fjerne Beliggenhed saavel som den formodede Mangel paa Komfort bevirkede tillige, at Damer var uvillige til at gaa derhen. Af disse Aarsager bestod Legationernes Personale mest af yngre Mænd, medens Damernes Antal kun var ringe.

Af disse Legationer var den engelske den betydeligste. Dens Chef var Sir *Francis Plunkett*, som jeg havde kendt fra den Tid, han var ung Secretair i Kjøbenhavn. Det var en elskværdig og velvillig Mand. Hans Lady var amerikansk og energisk, og var for Øieblikket Lederen af Selskabet i Tokyo. Af Legationens Medlemmer nævner jeg den „japanske“ Secretair, Mr. *Gubbins*, som nu er Professor i Oxford, og til hvem jeg særlig sluttede mig. Den franske Minister, *Sienkewietz*, en tidligere Konsul, og hans Frue var elskværdige Folk. Dernæst fandtes der en russisk Minister, *M. Schéwitsch*, som var af en helt anden Kaliber. Jeg gjorde straks hans Bekendtskab, da jeg havde en Introduction til ham fra *M. Wlangaly*. *Schéwitsch* havde levet de sidste 15 Aar i Rom, hvorfra han medbragte den Reputation at være en udmærket „causeur“. Dette var en Mand med store Resourcer, af hvis Selskab jeg

havde megen Adspredelse. Hans Familie kom kort efter derud. Endelig skal jeg nævne den hollandske Legation, som tillige repræsenterede Danmark. Dennes Chef var Hr. *van der Pot*, en tidligere Købmand, som tilmed havde været Chef for Handelskontoret i Decima ved Nagasaki. Han og hans Hustru vare behagelige Mennesker, til hvem jeg havde gode Relationer, saavel som til Secretairparret *van de Polder*; men Ministerens Ophold skulde ikke blive af lang Varighed.

Det siges om Orientalere, at de kun have Respekt for den raa Kraft, og dette kan sikkert anvendes paa Japanerne, som behandlede Magter, der mødte med større Eskadrer-i deres Havne, paa helt anden Maade end de mindre Stater. Mod Hollænderne havde man desuden en gammel Anke. I den Tid, da de havde Eneret paa Handelen, var det — efter Sigende — lykkedes dem at bibringe Japanerne den Tro, at Forholdet mellem Guldets og Sølvets Værdi kun var som 4 til 1. De skulde da have aabnet Vekselkontorer med det Resultat, at de havde ført hele Guldbeholdningen ud af Landet. Den uvenlige Følelse mod Holland havde ytret sig engang tidligere, idet de havde forlangt en hollandsk Minister rappeleret, fordi han havde givet en Oplysning til et Blad i Yokohama, hvortil de ansaa ham uberettiget. Dette vilde de ikke have budt en større Stat, navnlig ikke dersom denne havde haft en Eskadre derude. Nogle Aar senere kom *van der Pot* for Skade under Traktatrevisionen at skrive en ganske berettiget Bemærkning paa Randen af en Cirkulairnote. Dette fornærmede de høie Herrer, som straks begærede ham rappeleret, hvilket blev taget tilfølgelse af den hollandske Regering, og saaledes mistede vi denne Familie.

Jeg har nu redegjort for Resultaterne af mine første Studier af Forholdene i Tokyo og vender mig til Yokohama.

Da Europæerne først fik fast Fod i Japan, havde Re-

geringen indrømmet dem Plads i Landsbyen Kanagawa ved Tokyo-Bugten, men det viste sig snart, at Pladsen under daværende Forhold var uheldig valgt, idet Byen laa ved Hovedlandeveien, Tokaidoen, ad hvilken Daimioerne med deres talrige stridbare Følger maatte passere paa Veien til og fra Tokyo. Paa Grund heraf vare flere Mord begaaede paa Europæere, hvorved der opstod Forviklinger. Regeringen anviste derfor de Fremmede en anden Plads i Fiskerleiet Yokohama, som laa mere ude af Veien. Her indrettede de sig paa samme Maade som ved de forskellige „Settlements“ i China med et „bund“ — Kai — langs Strandkanten, hvor Kontorer og Pakhuse opførtes, og med endel regelmæssige Byggekarreer indenfor dette. En japansk By paa en 100,000 Mennesker var i Mellemtiden vokset frem, støttende sig til Europæernes Stad. Det hele var udført meget tarveligt uden et eneste Monument eller Pragtbygning. Tæt ved Byen hæver sig et Bakkedrag, omtrent 100 Fod høit, kaldet „the Bluff“, paa hvilket Europæerne have deres Boliger, og hvor der ogsaa findes nogle Militairhospitaler for de forskellige Nationer. Hele Bluffen er lagt ud i Haver og frembyder et meget hyggeligt Syn. Men af Luksus findes der intet Spor i Yokohama. Grunden hertil er, at de allerfleste derværende Forretninger ere Filialer af de store europæiske Handelshuse i China, som lade dem bestyre af Funktionærer, medens Principalerne sidde i Hongkong eller Shanghai. Eksporten herfra bestod væsentligt i raa Silke, som er Japans største Eksportartikel, og japansk The, som begge gik til Amerika. Yokohama havde dengang ingen Havn — denne byggedes under mit Ophold —, men Skibene laa i Almindelighed sikkert nok paa den aabne Red. Der var i Reglen endel fremmede Orlogsmænd tilankers, mest under engelsk og amerikansk Flag. Den sidste af disse Nationer havde en gammel Hjuldamper, som omtrent kunde betragtes som Vagtskib, og som var armeret med glatløbende Kanoner, saa-

ledes at man havde det uvante Syn at se runde Kugler fylde Kuglerammerne paa Dækket. Men ellers var der ret roligt ved Strandkanten; kun naar en Paket kom ind fra Europa eller Amerika, blev der Liv paa „Bundet“.

Jeg fandt her som dansk Konsul *M. de Bavier*, som var en Schweizer. Det var en Mand med mange Kundskaber og Interesser, som førte en Tilværelse, man kunde karakterisere som en Blanding af Ungkarlens og Eneboerens. Han levede i et lille japansk Hus paa Kysten ved Nigishi, omtrent $\frac{1}{2}$ Mils Vei fra Staden. Det var udvendigt bemalet med gamle tyske Tanke-sprog, indvendigt var det fuldt af Bøger og af Musik. Udsigten fra Terrassen foran det var henrivende, og Fuji's stolte Kegle dannede Baggrunden i Billedet. Herud kom jeg ofte. En Dag havde jeg Besøg af den russiske Konsul, Hr. K. Det er et Navn, man engang hørte ret ofte i Forbindelse med en Dames — hans Hustrus — Eskapader. Han havde været Legationssecretair og var bleven skilt fra Fruen, hvorefter hans Regering efter dens sædvanlige gode Praksis i saadanne Tilfælde havde givet ham en Post saalangt fra Europa som muligt. Det var en begavet Mand med stærkt udviklet Kunstsans, af hvis Selskab jeg havde Udbytte. Men Staklen tænkte altid paa den Troløse og paa en Søn, han havde i Ægteskabet, og levede økonomisk for deres Skyld. Han havde en stor Sympathi for Mennesker, som havde taget formeget af Flasken, — hos hvilken han desværre undertiden selv søgte Trøst. Naar der var en russisk Orlogsmand paa Reden, og Folkene havde Landlov, saa man ham vandre Byen omkring, ledsaget af nogle tomme Jinridshiaer. Han opsamlede da de fulde Matroser, som han traf underveis, og som han derefter afleverede paa „Bundet“.

Af de fremmede Søofficerer, som vare paa Reden, vare de engelske mest optagne. Deres Landsmænd ere jo meget gæstfrit anlagte, og det var Skik, at Englænderne i Yokohama først aflagde Visit i enhver ny an-

kommen Orlogsmand. Dermed var der sørget for Beskæftigelse i deres Fritid. De havde deres Lawn tennis-Partier, deres Langbold, og deres Cricket om Eftermiddagen, ogsaa deres Whist i Klubben før Middag, og deres Aften hos en af deres Landsmænds Familier. Amerikanerne havde indrettet sig paa en anden Maade. Deres Fruer fulgte efter dem ud paa Stationen. Inclusive den kommanderende Admirals Frue var der ikke mindre end 13 Fruer boende i Yokohama, og naar Eskadren gik til China eller Korea, fulgte Damerne efter med næste Paket. Dette System, som jo tager sig smukt ud i Theorien, svarede mindre godt i Praksis, idet de 13 sysselløse Damer til Tidsfordriv begyndte med at etablere smaa Stridigheder, som udartede til værre. Men for mig var det naturligvis behageligt at møde alle disse Damer, af hvilke de fleste vare fra de vestlige Stater; kun tog det nogen Tid at vænne sig til deres Vaner og Skikke.

En Dag i April modtog jeg en Indbydelse til et Costume-Bal hos Grev *Ito*. Dette var en stor social Begivenhed, da et saadant aldrig var blevet givet før i Tokyo.

Man modtoges af Værten, klædt som venetiansk Adelsmand, og af hans Grevinde og Datter i italienske Kostumer. De rummelige Lokaler vare belyste med Elektricitet, og en broget Skare bølgede i Salonerne. Interessen var naturligvis stærkest concentreret paa Japanerne. Man var spændt paa, om man skulde faa at se alle disse vidunderlige nedarvede Stoffer og disse kunstnerisk udførte Vaaben, som nu saa hurtigt forsvinde af Landet, eller en slavisk Efteraben af Europa. Heldigvis havde den største Del af dem havt den gode Smag at holde sig til deres eget, og forskaffede os derved en sjelden Nydelse for Øiet. Om jeg var Dame, vilde jeg bedre være istand til at skildre den Rigdom af Brokader og andre Vævninger, hentede op fra Kistebunden, og deres Farvepragt.

Den keiserlige Familie var repræsenteret ved to Prinsesser og fire Prinser. Af de første forestillede den ene Nattens Dronning, den anden var derimod i den gamle Danserinde-Dragt med Sommerfuglevinger og „divided skirt“. En af Prinserne, som var lille af Vækst, havde — maaske „par ésprit de contradiction“ — anlagt Frederik Wilhelm af Preussens Grenader-uniform; de øvrige vare i gamle japanske Dragter. Af andre saadanne Dragter fandtes en Uendelighed: Daimioer fra forskellige Aarhundreder, Kuge, Dansere og Danserinder, Jægere, til og med Kulier. En Japanerinde bar den europæiske Dragt med Elegance. Det var den skønne Markise *Nabeshima*, som havde været Ministerfrue i Rom.

Det europæiske Selskab havde ikke gjort sig det samme Besvær. De ældre Herrer havde i Reglen ladet sig nøie med „le manteau vénétien“, men iøvrigt saa man de sædvanlige Tyrolere, Rævejægere, Matroser, Høiskotter, Pierroter og Polichineller. Amerikanerne protegerede forskrækkelige bestribede og bestjernede Frakker og Bukser, som forestillede Unionsbanneret, men til Gengæld bare deres Damer Prisen fremfor de europæiske.

Ballet aabnedes med en Polonaise, som trak ud i det Uendelige, den paafølgende Vals ligesaa. Japanerinderne havde Vanskelighed for at danse denne. Men var Dansen ikke god, var det modsatte Tilfældet med Souperen. Den indtoges for Herrernes Vedkommende staaende, ligesom i Europa, og det viste sig, at Japanerne havde erhvervet sig den fornødne Færdighed i Brugen af Kniv og Gaffel. Derimod syntes den staaende Stilling at genere dem, hvorfor flere foretrak at spise siddende paa Gulvet.

Dagen derpaa var jeg til et Haveselskab hos Keiseren. Saadanne gives to Gange aarligt, naar Kirsebærtræet og naar Chrysantemum er i Blomst. Denne Gang var det dobbelte Bjergkirsebærtræ i Blomst, og Festen

afholdtes i Enriokwan, et lille Sommerslot, beliggende i Tokyo ved Bredden af Havet. Det var omtrent det samme Selskab som den foregaaende Aften. De japanske Embedsmænd med mere end 100 Yen maanedlig Gehalt maatte begive sig derhen tilhest under Beskyttelse af deres „betto“, medens vi andre — forsaavidt vi ikke havde Ekvipager — kom i Jinridshiaer. Kirsebærtræerne vare pragtfulde; men Haven egnede sig ikke til en saadan Fest, idet Gangene vare snevre og Terrainet meget kuperet. Imidlertid spillede et Par Orkestere, og man vandrede omkring en Times Tid indtil Keiserparrets Ankomst, som ikke syntes at respektere den kendte Regel, at „la ponctualité est la politesse des rois“. Der var en overdaadig luncheon, ved hvilken jeg gjorde den Opdagelse, at Japanerne vare saa vidt fremskredne i Kultur, at man serverede Champagne af tre forskellige Kvaliteter til den øverste, den midterste og den laveste Ende af Bordet. Efter Maaltidet nød jeg den Ære at blive forestillet for Keiseren af Hr. *van der Pot*. H. M. var dengang en ret ung Mand af høiere Vækst end hans Landsmænd i Almindelighed. Iøvrigt var han alt andet end smuk, og hans Bagparti havde en abnorm Udvikling. Efter japansk Etikette saa H. M. ikke paa mig, da jeg blev forestillet, heller ikke gav han mig Haanden.

Nogle Dage derefter var jeg til Middag hos Admiral, Grev *Kawamura*, den samme som havde besejret den „store“ *Saigo*. Middagen blev givet til Ære for Lord *Armstrong*, som var repræsenteret af mig. Admiralen havde som Marineminister bestilt de to førnævnte Krydsere hos os og havde i den Anledning været i England, hvor han var bleven feteret af Lorden, og nu vilde han gøre Retur. Det viste sig imidlertid, at han ogsaa havde havt den Bihensigt at føre mig sammen med Vicemarineministeren, *Kabayama*, idet han var misfornøiet med den daværende franske Indflydelse i Marineministeriet. Admiralen beboede et smukt beliggende Hus, som var

fuldt europæisk indrettet. Selskabet bestod af de ældste fremmede Beboere af Tokyo, nogle japanske Søofficerer, *Kabayama, Walter* og mig. Vin og Mad vare fortræffelige, og jeg har aldrig set nogen smukkere Blomsterdekoration paa et Spisebord. Admiralen udbragte *Armstrong's* Skaal, som jeg besvarede ved at lovprise Japanernes Intelligens og Energi. Hermed var den officielle Del af Festen forbi. Husets to fortryllende Smaapiger viste sig, og Middagen tog nu et mere japansk Anstrøg. Admiralen udbragte dernæst en versificeret Skaal. Jeg kunde høre Versefoden, men kunde naturligvis ikke forstaa Indholdet, før det blev oversat. Men medens jeg sad her under fuldt civiliserede Forhold og hørte paa vor Værts velkingende Aleksandriner — thi jeg troer, at han benyttede denne Verseform — kunde jeg ikke faa ud af mine Tanker den Scene, jeg nys har skildret. Da sad den samme Mand, knap 10 Aar forud i sit Telt og renavadskede sin beseirede Fjendes og tidligere Vens Hoved. Japan er i Sandhed et Land for Kontraster!

Efter Bordet havde jeg den tilsigtede Samtale med *Kabayama*, som var Begyndelsen til et mangeaarigt venligt Forhold mellem os, der gavnede vore Forretninger i høi Grad.

Verden er som bekendt ikke stor, og en Dag mødte jeg paa Gaden i Yokohama en russisk Søofficer, som viste sig at være *De Ribas*, der Aaret i Forveien havde været Adjutant hos sin Marineminister, og med hvem jeg havde havt meget at gøre i St. Petersburg. Han var her ombord i Krydseren „*Vitiaz*“, hvis Chef var Kaptein *Makaroff* af senere Port Arthur-Berømmelse. Jeg gjorde derved Bekendtskab med *Makaroff*, som var en fremstaaende Søofficer, meget interesseret for sin Stand. Han var Søn af en Underordnet ved Marineværfet i Nikolajew ved Amur Floden, og var bleven løftet til sin nuværende Stilling gennem Protektion af den samme Admiral *Popoff*, som jeg før har nævnet i Forbin-

MUSICERENDE GEISHAS

delse med *Novosselsky*. Jeg tør sige, at der snart opstod gensidig Sympathi mellem ham og mig, og vi kom meget tilsammen. Vort sædvanlige Mødested var et Thehus, kaldet „the hundred steps“, fordi en Stentrappe af dette Antal Trin førte fra Byen op til Huset. Værtinden der, Fru *O-kin-san* og hendes Søster *Tanabe-San* vare Døtre af en *Samurai*, som tidligere havde været, hvad vi vilde kalde Sognefoged i Yokohama. De havde været i en Missionærskole og talte rimeligt engelsk, medens de fra Hjemmet havde lært gode Manerer. Enhver Søofficer, fra Admiral nedefter, som kom til Yokohama, skulde gøre Bekendtskab med disse Søstre, som derved havde faaet en vis Rutine i at omgaaes Fremmede. En enthusiastisk amerikansk Officer skrev engang en Sang om *O-kin-san*, i hvilken han kaldte hende „ichi ban“ — det vil sige Nummer et — i Japan.

I dette Hus sad altsaa *Makaroff* og jeg hyppigt om Aftenen; vor Samtale var næsten altid faglig. Jeg erindrer, at Isbrydning engang kom paa Tale, og at jeg gav ham de Resultater, jeg havde opnaaet med „Mjølner“, hvilke naturligvis maatte interessere ham som Russer. Adskillige Aar derefter, da han var bleven kommanderende Admiral i Kronstadt, tog han dette Spørgsmaal op, og foranledigede Bygningen af den meget kraftige Isbryder „Yermak“.

Da man fra Orlogsværftet i Yokosuka vilde afholde en Dampprøve med en af de Armstrongske Krydsere, hvortil jeg var indbudet, forskaffede jeg efter hans Ønske en Indbydelse for ham og hans Officerer til at deltage i Prøveturen. Underligt nok var det altsaa mig, som førte Japanerne sammen med deres senere farligste Modstander paa Søen.

Sommeren begyndte at melde sig i al sin Pragt, og da vor Generalkonsul *M. de Bavier* skulde foretage en Udflugt til Silkedistriktet ved Korfu, fulgte jeg gerne hans Opfordring om at gøre ham Følgeskab. En saadan

4 Dages Reise gik ikke saa let for sig som i Danmark. Befordringsmidlerne vare ofte ret primitive, og Thehusene paa Veien af beklagelig Beskaffenhed. Proviant og Drikkevarer af ganske almindelig Beskaffenhed kunde ikke faas underveis, og Japanerne kendte ikke til at spise Brød, medens Smørret var ukendt. Kød fandtes næsten ikke, til Nød kunde man faa en Høne eller et Par Æg, eller naar man var nær en Flod, kunde der vanke en Fisk. Vilde man ikke lade sig nøie med den almindelige Kost, Ris og tør Fisk, maatte man føre alt med sig, inclusive Knive, Gafler og en Kok. Nattekvartererne paa Straamatterne medførte ogsaa flere Ulemper, som nødvendiggjorde, at man medbragte Lagen og persisk Insektpulver.

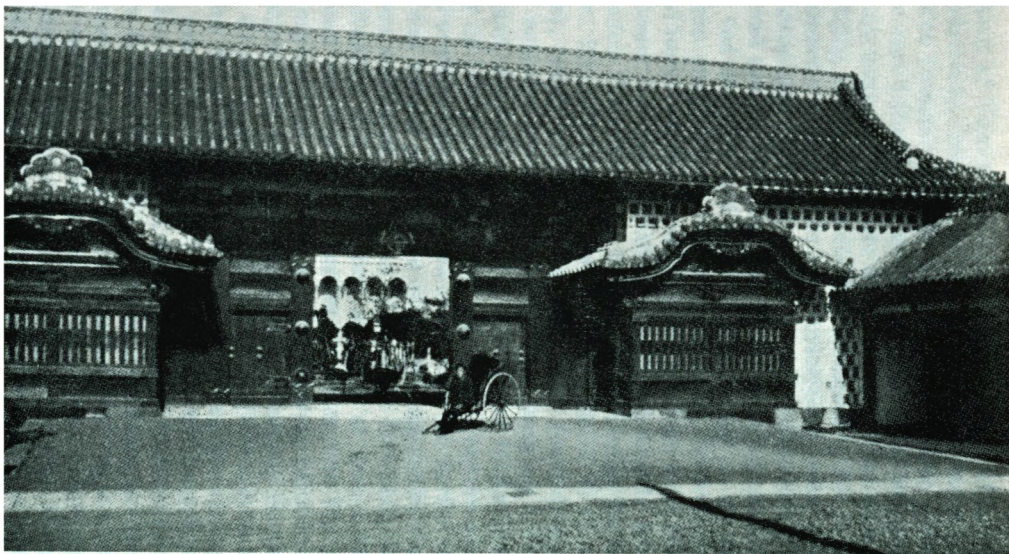
Det var derfor et respektabelt Kvantum Bagage, foruden et Par Tjenere, vi stillede med paa Bane-gaarden i Yokohama, da vi gav os paa Vei den 12. Juni. Farten var bestemt at gaa over Tokyo og Sasago-Passet til Kofu, Hovedsædet for Silkeavlens, hvor *Bavier* som Silkekøbmand havde Forretninger. Hjemreisen skulde foretages ned ad Floden Fujikawa til Kysten, og derfra ad den store Landevei, Tokaido, tilbage til Yokohama. Paa Shimbashi Station i Tokyo besteg vi et Køretøi, som mindede om de gamle Ordrup-Omnibusser — en char-à-banc med Seildugstag —, men hvor Høideforholdene vare proportionerede efter Japanere. Vi maatte derfor sidde krumbøiede, indtil vi bleve Taget kvit. Til en saadan Vogns Besætning hører foruden Kusken ogsaa en Dreng, som blæser i en Barnetrompet for at skræmme Børn og andet Folk bort fra Kørebannen, og endnu en Dreng, som ved Krydsninger løber i Forveien for at advare Folk. Det tog en Time at komme gennem Tokyo — la ville à distances magnifiques —, Fuji kom snart derefter i Sigte og forblev synlig paa omtrent hele vor Fart, idet denne foregik i en Rundkreds med Bjerget som Centrum. Efterhaanden begyndte Veien at stige, og vi kom ind i Silkedistrik-

tet, som falder i Øinene ved den større Velstand, der spores hos Befolkningen. Husene ligge næsten uafbrudt paa begge Sider, og da Forsiden er aaben, er det ikke vanskeligt at faa et Indblik i Befolkningens daglige Liv. Som bekendt ere Japanernes Begreber om Blufærdighed forskellige fra vore. De fleste Kvinder vare saaledes nøgne fra Beltestedet til Hovedet, medens dette til Gengæld var prydet med en meget omhyggelig Frisure. Mændenes Toilette bestod i et Anstændighedsbelte og intet andet, trods de ny indførte Politiforskrifter. Drengebørnene — Gud velsigne dem — havde ikke engang dette, medens Smaapigerne viste sig fuldt paa klædte i lyse Farver. Indblikket, man faar i Husene, byder først paa Badekarret. Det er et opretstaaende Kar med en liden indlagt Øvn. Husfaderen gaar først deri, han følges af Familiens Medlemmer efter Anciennitet, og dernæst komme Tjenerne, alle i det samme Vand. Dette kan jo nok kaldes Renlighed, men det vilde være ønskeligt, om denne ogsaa udstræktes til Klæderne.

Kvindernes øvrige Toilette ligger ogsaa i aaben Dag. Saaledes ser man dem barbære deres Ansigt for at lette den senere Sminkning, uanset at det herved mister det bløde Skær, som Dunene give. Ligeledes borttage de Halvdelen af Øienbrynets Høide samt endel af Haaret i Tindingerne. Endelig barbære de en lille bar Cirkel paa Baghovedets høieste Punkt. Alt dette og meget mere kan man lære om Befolkningens Vaner, men Landskabet er dog mere lønnende at betragte. At Japan er af vulkansk Oprindelse, opdager man ved første Blik. Det er som om man saa ud over et oprørt Hav, hvis Bølger ere standsede midt i Bevægelsen, men samtidigt er Naturen smilende. Efter nogle Timers Stigning var Veien ikke mere farbar for Vogne, og vi maatte tage Tilflugt til Jinridshiaer. Denne Form af Køretøi har siden Revolutionen fortrængt den mere aristokratiske Norimon eller Kango, to forskellige Former af

Bærestole, som benyttedes tidligere. Veien fulgte nu en rivende Strøm, og efter en anstrengende Dagsmarsche naaede vi Nattekwarteret i en lille Landsby. Næste Morgen fortsatte vi Farten, Egnen blev vildere, men den rige Vegetation formildede Indtrykket, og efter et Par Timers Vandring naaede vi en af Japans Seværdigheder, „saru bashi“, Abebroen, som er kastet høit over en smaragdgrøn Strøm. Broen gør i sin Konstruktion Indtrykket af at være bygget af Sten, men er af Træ. En kort Fart bragte os herfra til Foden af Sasago-Passet, og efter et iskoldt Bad og en styrkende Frokost begyndte vi Bestigningen. Denne var besværlig, men lønnende paa Grund af Landskabets Skønhed. Man vandrede gennem en Skov, hvis Hovedbestanddel var Kastanietræ og Ask, hvortil kom den sædvanlige Rigdom paa blomstrende Buske og smukke Bregner. Ved Toppen befandt man sig paa en smal Kam, saaledes at Udsigten var fri til begge Sider. Foran os laa Kofu-Sletten, en Høislette, omtrent 1000 Fod over Havet, overalt omgiven af høie, tildels snedækkede Bjerge. Nedstigningen var behageligere, idet den kunde ske tilvogns, men Veiens Tilstand indgav unægtelig Betænkeligheder. Japanerne havde ikke nedlagt megen Kapital i deres Veianlæg og havde derfor intet at fortryde, naar de nu med febrilsk Hast gik løs paa Bygningen af Jernbaner. Veien havde i Planens Anlæg, men ikke i Arbeidets Udførelse, megen Lighed med Stalheimskleven i Norge. To Udskridninger havde nylig fundet Sted, og ved den ene af disse var endel af den faldet ned i den 200 Fod lavere liggende Flod, og som Kusken forklarede, var der sket et Ulykkestilfælde. Broerne indgød heller ikke megen Tillid. Det var derfor med en vis Lettelse, at vi naaede Dalbunden, hvor Farten gik gennem et nyligt anlagt Vindistrikt, hvis Produkt endnu ikke havde forstaaet at skaffe sig Agtelse. Henad Aften naaede vi den venlige By Kofu og fandt Tilflugt i et tilsyneladende net Thehus. I Byerne i Japan, hvor

KLUBBEN ROKMAIKWAN, TOKYO

Dyrkelsen af Venus Vulgivava drives mere offentligt end andetsteds, løber man den Risiko at komme i et af hendes Templer uden at vide deraf, og dette syntes at være vort Tilfælde. I Værelset ved Siden af os havde aabenbart nogle Medlemmer af Kofus „jeunesse dorée“ Festmiddag med dertil indbudte „Geishas“, det er de professionelle Sangerinder og Danserinder, men ikke altid Vestalinder. Disse Damer ere det nødvendige Tilbehør ved saadanne Leiligheder, hvor de adspredte Selskabet ved at spille paa Luth — „samisen“ — og ved at udføre plastiske Danse. Fra et andet Sideværelse hørte vi høirøstet Tale, saaledes at Natteroen ikke blev stor. Næste Morgen fortsattes Farten. Vi skulde først naa Floden Fujikawa, som er den mest rivende Strøm i Japan. Efter et Par Timers Kørsel ankom vi til en Landsby, hvorfra Baadfarten begyndte. Befordringsmidlet bestod i en fladbundet, 25 Fod lang og 5 Fod bred Baad, Bunden bygget af 5 halvtomme tykke Bræder, og de lodrette Sider af to lignende. Spanter eller andre Forstærkninger fandtes ikke. Den var derfor saa let, at den kunde passere de mest grundgaaende Steder; men naar man kom i en af Flodens Hvirvler, fjedrede Bunden 4 à 6 Tommer, saaledes at man i Begyndelsen ventede at se Vandet strømme ind. For at Passagererne ikke skulde behøve at følge med Bundens Bevægelser, var der lagt nogle lange Bamboo Stokke fra for til agter, ovenpaa hvilke fandtes Straamatter til Sæde for dem. Men under Farten fandt jeg det umuligt at staa paa selve Bunden. Baaden havde en Besætning af to Mand og to Dreng. Føreren stod i Forenden for at holde Baaden fri af Klipperne med en Stage, medens den anden Mand og Drengene vrikkede med nogle korte næsten vertikalt stillede Aarer. Med dette mærkelige Fartøj begyndte Turen ned af Floden, som indtil Havet havde en Længde af 10 Mile. Den passerer først gennem en Revne i den Bjergkæde, som omgiver Kofudalen, og slynger sig dernæst gennem deiligt skov-

bevokset Bjergland med Fujis Kegle i Baggrunden ned til Kysten af det Stille Hav, som ligger 1000 Fod dybere end Afgangstedet. Strømmen er derfor stærk og tiltager betydeligt, naar man kommer i Faldene — the rapids —, af hvilke der findes utallige. Jeg overdriver ikke, naar jeg siger, at Hastigheden til Tider oversteg 12 Knob, og dette kan ogsaa stemme med, at den hele 10 Mile lange Vei blev tilbagelagt paa mindre end 7 Timer. Naar en af disse Hvirvler indtraf ved en Krumning af Floden, blev Baaden med rasende Fart ført mod Breden, og man ventede at gaa iland; men i sidste Øieblik skød Forenden under Paavirkning af Bagvandet atter ud, og Baaden fortsatte sin Fart. Denne Tur, som forekom saa farlig, udførtes dog regelmæssig uden større Uheld, og Baadene bleve trukne tilbage af deres Besætninger. Om Eftermiddagen vare vi naaede til Tokaidoen, den gamle Landevei, som her skærer Floden, og vi tiltraadte Tilbagereisen til Yokohama. Et Natte-logis blev fundet i et daarligt Thehus ved Foden af Hakone Bjergene. Tokaidoen stiger her til en Pashøide af 3000 Fod, som maa overskrides for at komme ned paa Tokyo Sletten, og da Shogunen i tidligere Tider ikke var interesseret i at lette denne Passage for eventuelle Fjender, var der intet gjort for Veiens Forbedring. Vi maatte derfor næste Morgen tage vor Tilflugt til jammerlige Rideheste med endnu værre Paksadler, og da Nattekarveret havde været et fuldkomment Lidelsesleie, og det tilmed var øsende Regnveir, var Humøret ikke det allerbedste. Man beslaar ikke Hestene i Japan, men binder en Straasandal om Hovene ligesom ved Menneskene, og disse Sandaler have den Vane at falde af, hvergang Hesten støder mod en Sten. Dette gør ikke Reisen hurtigere. Efterat vi havde naaet Pashøiden, var der en Nedstigning paa nogle hundrede Fod, og vi vare da i Hakone, som ligger ved Breden af en yndig Sø, og som var et Yndlings-Opholdssted for Europæerne under den varme Tid. Desværre vare vi ikke da istand

til at beundre Stedet, saameget som det fortjente, thi de tre Timer, tilbragte paa Hesteryggen, havde gennemblødt os til Skindet, saa at vi ikke engang vare istand til at aftage Støvlerne, da vi stod af i et Thehus. Vi skulde imidlertid være i Yokohama samme Aften og bestemte os til at foretage Nedstigningen straks i Kangos, som ere rene Torturrenskaber, idet man sidder paa saadan Maade, at Knæerne og Næsen næsten berøre hinanden. Da det stadigt øsregnede, var Kanguburet omgivet af et vældigt Stykke Oliepapir, som hermetisk lukkede for Udsigten. To Kulier satte sig igang med dette Apparat i et svingende Trit, medens en tredie holdtes i Reserve; der skiftes hver 100 eller 200 Alen. I saadanne Redskaber bleve vi da sænkede de 3000 Fod ad en trappeformet Vei. Kulierne vare lystige nok, jeg ikke. Gennem en Revne i Oliepapiret kunde jeg se Kronen af et Træ eller en Bjergtop, eller Guds frie Himmel; men jeg nægter ikke, at jeg var glad, da vi naaede ned til Kysten, hvorfra Tokaidoen nu førte uden flere Forhindringer til Yokohama. Ved et sært Tilfælde fandt vi her en anstændig forspændt Vogn, som afleverede os i vore respektive Hjem ved Aften-Tid.

Varmen tog stærkt til i denne Sommer, og Opholdet i Hotellet blev derved trættende. Jeg havde gjort store Anstrengelser for at finde en Bolig i Tokyo, hvor mit Virkefelt laa, men uden Held. Nu lykkedes det mig at finde en rar lille Bungalow paa Bluffen ved Yokohama, som i en Fart blev monteret af en Møbelhandler. En brugbar japansk Kok blev fundet, og jeg var glad ved at kunne sætte Foden under eget Bord. Det er en Erfaringssætning, at Europæerne taale den første Sommer, de ere derude, bedre end de senere. For mig blev dette ikke Tilfældet. Jeg led meget af Varmen, hvortil kom min gamle Fjende Gigten, dernæst „prickly heat“, og min værste Fjende, Muskitoerne. Hænder og Fødder vare i en saadan Tilstand, at jeg i lange Tider havde Vanskelighed ved at gaa og skrive.

Jeg var nu bleven en regulair Beboer af „the bluff“ og havde faaet de 13 amerikanske Fruer til Naboer, hvilket ledede til meget selskabeligt Samkvem. Navnlig var Admiralinde *Chandler* stærkt gæstfrit anlagt. Man blev med kort Varsel indbudt til en „frolic“, en „cold tea“ eller anden amerikansk Sammenkomst. Jeg troer, det var paa hendes 30-aarige Bryllupsdag, at Festen havde et større Anstrøg. Blandt andet var der en japansk Jonglør, som viste sine Kunster. Disse ere — som bekendt — ganske overraskende. Manden stoppede en kort Kridtpibe, tog nogle Drag af den, slugte derpaa Piben og gik omkring med aaben Mund for at vise, at den var vel sunket, og at han var sort i Munden. Nogle Minutter derefter sendte han store Røgskyer ud af Munden. Dette morede min Sidemand — Admiralens Adjudant — i høi Grad, og da jeg spurgte ham om Anledningen til hans særlige Glæde over dette Trick, fortalte han mig følgende: Admiralinden havde hørt saameget om, hvad disse Jonglører kunde hitte paa, at hun havde sendt Bud efter ham og ladet ham foretage en Generalprøve paa Forestillingen i hendes Nærværelse. Ved Pibetricket havde Manden slugt Piben ligesom idag, men dernæst havde han stillet sig paa Hovedet — Japanerne bære ingen Benklæder — og havde sendt Røgskyerne ud af sin „Bagside“. Den gamle Dame, som i sin Lorgnet opmærksomt havde fulgt hans Fremstilling, rystede nu paa sit graa Hoved, idet hun sagde ham, at dette ikke vilde passe for hendes Selskab, og at han maatte hitte paa noget andet, og at dette var altsaa Grunden til, at han idag sendte Røgen ud gennem Munden.

Englænderne feirede Dronning *Victorias* 50 Aars Jubilæum med stor Enthusiasme, Fakkeltog og Drukken-skab. Ved denne Leilighed gav Mr. *Walter* en større Middag for Spidserne fra Tokyo. Jeg sad ved Bordet ved Siden af en japansk Admiral, som ikke talte de sædvanlige fremmede Sprog. Men tilsidst opdagede jeg,

at han var opdraget i den hollandske Marine, og saa klarede vi os paa plattysk. Amerikanerne feirede dernæst deres „fourth of july“, og endelig kom Fransk-mændene med deres Bastilledag, den 14. Juli, som efter Sigende endte med et Slagsmaal paa Næverne mellem Republikanerne og Anarkisterne. Den „store“ Nation er ikke tilbøielig til at emigrere, og der var kun tre Professioner af dens Borgere, som man var sikker paa at møde derude, nemlig Bagere, Konditorer og Haar-skærere.

Et typisk japansk Herreselskab bør jeg ogsaa skildre. Det blev givet af en Senator Hr. *Shimura*, som havde nogen Forretningsforbindelse med os. Festen gaves i „Kuyokan“ — Platan-Klubben — i Tokyo. Huset laa i en Lund med Udsigt til Bugten, og man saa intet til den store By, kun rislende Bække og skønne Buskads-er overalt. En Hærskare af Musmeer modtog os ved Døren, afførte os vort Fodtøj og førte os ind i den store Spisesal, som var monteret paa japansk, det vil sige med bløde Straamatter, nogle Kakemono — Male-rier paa Væggene —, Broncekrukker med Blomster og intet andet. Ydervæggen var aaben ud til Haven, hvorfra Søbrisen kom ind. Selskabet bestod i Grev *Okuma*, en tidligere Finansminister af Satsuma-Klanen, som spillede en stor Rolle, ikke mindst for sit liberale Tankesæt. Dernæst var der en anden høitstaaende Ja-paner og det sædvanlige Sæt af ældre fremmede Be-boere af Tokyo, ialt 7 Deltagere. Vi bleve placerede paa tynde Silkepuder med Benene overkors i en Halv-kreds med Værten paa høire Fløi og Grev *Okuma* i Midten. Ved hver Kuvert stod en Træeske med Klub-bens Vaaben, Platanbladet, indeholdende japanske Kon-fektsager. Første Anretning serveredes i smaa lakerede Bakker, som stilledes foran hver Gæst. Paa disse fandtes en Fiskesuppe, en Hummerklo indlagt i spise-lig Sætang, nogle Skiver raa Fisk, dyppede i Vand og serverede med Løg, et Stykke kold Omelette, et Stykke

kold Fisk med Soya, Brød fandtes ikke. Vinen var den japanske Risvin, som kom lunken paa Bordet i smaa Porcellains Flakoner, og som har noget Smagen af Sherry. Samtidigt stillede et Dusin Musmeer, som tog Plads indenfor Halvcirklen og hjalp Gæsterne med at række dem Spisepindene, fylde i Sakekopperne etc. Ogsaa mødte to ældre Geishas, hvis Opgave det var at adspredde Gæsterne og at charmere dem ved deres fine Manerer. 3 eller 4 lignende Anretninger kom efterhaanden ind. Af Kødmad saae jeg kun en lækker lille Fugl, gemt paa Bunden af en Skaal, og et Laar, uvist om af en Frø eller en Due. En Dessert af Frugt sluttede Maaltidet. Der blev røget mellem Anretningerne, og der blev drukket tappert. Man drak Glas paa den Maade, at Indbyderen flyttede sin Pude hen til den indbudte og rakte ham en fyldt Sake-Kop, som denne tømte, skyllede i Vand og returnerede. Etiketten fordrede, at man nogle Minutter derefter skulde gøre det samme ved Indbyderen. Mørket begyndte at falde, og man bragte Lys af Størrelse som vore Alterlys. De tilvirkes af Marven af en Træsart, og Vægen var som saameget andet i dette Land af Papir. Under denne tvivlsomme Belysning optraadte to kvindelige Væsener i kostbare Dragter af hvid og rød Silkebrokade samt et Musikkorps af tre ældre Geishas. De to velklædte Damer stødte Panderne mod Jorden og opførte en smuk Karakterdans. De kom derefter frem i grøn Brokade med Guldbroderier og dansede en ny Karakterdans, alt til Accompagnement af de tre ældre. Vore japanske Venner begyndte at blive vel lystige, og skøndt ingen af Selskabet var under 45 Aar gammel, begyndte Festen at antage Karakteren af et Orgie. Jeg benyttede derfor som Undskyldning min Frygt for at miste Toget og forsvandt tilligemed den ligesaa forsigtige Mr. *Walter*.

Tokyo-Arsenal var nu blevet færdigt med de nye Projectiler til *Armstrongs* Kanon ved Kannonsaki, og

en ny Prøve skulde afholdes. I Mellemtiden havde jeg faaet Meddelelse fra dem, om at de godkendte mine Foranstaltninger fra forrige Prøve; men jeg maatte nu gøre mit Bedste for at sikre et godt Resultat. Det første, jeg havde at foretage, var at finde den bedst mulige Skytte. Den engelske Eskadre laa dengang paa Yokohama Red, og jeg henvendte mig til Admiralen med Begæring om at hjælpe mig til en saadan. Jeg fik Anvisning paa Lieutenant *Bayens*, Artilleriofficeren paa Krydseren „*Leander*“, og vi to begave os da til Kannonsaki, eller rettere til det nær derved liggende Uraga, hvor der fandtes et anstændigt Thehus. Jeg medbragte Kok med Proviant og Vin samt Tjener for at kunne vise nogen Gæstfrihed.

Skydningen gik dennegang fortræffeligt. *Baynes* traf Skiven i første Skud, og da vi havde forladt Skydepladsen, lykkedes det ogsaa Japanerne at træffe den, hvilket var det allerbedste, som kunde hænde. Jeg fik Artilleriofficererne hjem til Aften. Thehusets Inventar var ikke righoldigt. Jeg erindrer saaledes, at vi maatte benytte tomme Flasker til Lysestager, men Stemningen var god, og vi kom tilbage til Yokohama veltilfredse med Turen.

Under Løbet af Sommeren indtraf en Solformørkelse i Japan, som var total i Shirakawa — 7 Timers Jernbanefart fra Yokohama. Endel af mine Venner fra Krigsskibene vare kommanderede derhen; men da en saa lang Fart ikke tiltalte mig, aftalte jeg med dem at mødes paa deres Retur i Tempelstaden Nikko, hvor vi tilbragte et Par Dage. Da jeg senere har boet der i Maaneder, opsætter jeg min Beskrivelse af dette interessante Sted.

Blandt de talrige Besøg af Orlogsmænd paa Yokohama Red fandtes flere Russere. Foruden Kaptain *Makaroff* paa „*Vitiaz*“ mødte jeg ogsaa *Skrydloff* fra „*Dimitri Donskoy*“. Den sidste var en Bekendt af mig fra Grækenland.

REGISTER

Forkortelser: amer. amerikansk, ch. kinesisk, eng. engelsk, fr. fransk, gr. græsk, holl. hollandsk, jap. japanesk, n. norsk, pr. preussisk, russ. russisk, sv. svenak, t. tyak.

I

- Aamodt, Proviantforv., 25.
Abrahams, Nic. Chr. Levin, Konf.raad, 10.
Accles, amer. Agent, 164.
Alexander II, Czar af Rusland, 89, 122, 125.
Alexandra, Dronning af England, 42.
Alexandra, Prinsesse af Grækenland, 106.
Alexis, russ. Storfyrste, 125f, 133, 135.
Alikanoff, russ. Oberst, 132.
Allison, Archibald, eng. Historiker, 56.
Almgren, sv. Jernbanedirektør, 80, 83, 84.
Anderson, John, Direktør f. Woolwich Arsenal, 80.
Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel, 36.
Aoki, jap. Vicomtesse, 196.
Arendrup, Chr. Henr., General, 77.
Arisugawa, jap., Prins, 185.
Armand, fr. Værftschef, 53f.
Armstrong, William Sir, 52ff, 118, 203.
Armstrong, Mitchell & Co., 135, 137f, 169.
Bahnson, Jesper, Krigsmin., 34.
Baker, Samuel White, eng. Afrikarejsende, 69.
Bakmetjeff, russ. Diplomat, 110.
Bakmetinoff Familien, 131.
v. Balan, pr. Gesandt, 42.
Bart, Andrew Noble, Værftschef, 55, 138f.
Bauer, Richard Will., Kaptltn., 61.
de Bavier, Gen.-Konsul, 200, 205.
Bayens, eng. Artillerioff., 215.
Berg, Peter, Gen.-Konsul, 91.
— Viceguvernør, 32. — L., Lærer, 10.

- Bertin, fr. Marineingeniør, 171, 195.
- Bierring, Vilh., Prof., 34.
- Biles, eng. Prof., 99.
- Bille, Steen A., Marineminister, 22, 48. — Torben, Kmhr., Gesandt, 54.
- Blixen-Finecke, Carl Fr. Axel Bror, Baron, 23.
- Bluhme, Charles, Lieutn., 24, 61. — Chr. Albr., Minister, 24. — Emil, Kommandør, 24.
- Bojesen, Fuldmægtig, 94.
- Boman, sv. Kapt., 75.
- Brinkley, Kapt., Forf., 192.
- Brock, Walter, eng. Maskingeniør, 63.
- Brodersen, Geo., Danselærer, 10.
- Brougham, eng. Lord, 68.
- Brun, Friderike f. Münter, 2. — Petr. Fr. Const., Kmhr., 2. — Slægten, 2.
- { Brunel, Isambard, eng. Ingeniør, 27.
- Bruun, Rasm. Chr. Malthe, Adm., 42, 62, 94. — Peter Urban, Søofficer, 52.
- Buchanan, amer. Gesandt, 58.
- Buchheister, eng. Agent, 166.
- Burmeister & Wain, Skibsværft, 86, 121, 134 f.
- Cammel, Ch. & Co., eng. Fabrik, 64 ff.
- Carl, Hertug af Slesvig-Holsten-Glücksborg, 36.
- Carlsen, Charles Ivan Theob., Undertøjmester, 33.
- Caroline, Prinsesse af Danmark, 36.
- Castenskjold, Vilhelm, 136.
- Chandler, amer. Admiralinde, 212.
- Charlotte, Prinsesse af Danmark, Landgrevinde af Hessen, 23.
- Chebitchoff, russ. Admiral, 110.
- Christian IX, Konge af Danmark, 23 f, 45, 48 ff, 94, 100 f, 121, 138.
- Constantin, russ. Storfyrste, 78, 103.
- la Cour, Skibsmægler, 56.
- Currie, Donald, Skibsrheder, 134.
- Dagmar, Kejserinde af Rusland, 42, 123 ff, 128.
- Danfelt, Juhlin, sv. Gen.-Kon-sul, 79, 83.
- Danner, Louise f. Rasmussen, Lensgrevinde, 23, 38.
- Dannevig, n. Direktør, 87.
- David, Chr. Geo. Nathan, Konf.raad, 62.
- Davidson, amer. Prof., 80 f.
- Dickson, Oscar, sv. Friherre, Handelsmand, 88.
- Ditlefsen, Lods, 163.
- van Dockum, Chr. Ed., Adm., 3, 11.
- Due, Fr. Geo. Knut, sv.-n. Diplomat, 90.

- Dufferin, Fr. Temple, Lord, eng. Statsmand, 69.
- Duntzfelt, Edv., Adm., 37.
- Dupuy de Lôme, fr. Skibsingeniør, 40.
- Edward, Konge af England, 83.
- de l'Escailles, Guvernante, 100.
- Falk, Læge, 75
- Fawcett, Prof., Minister, 68.
- Fedoroff, russ. Søofficer, 89.
- Fenger, E., Læge, 9.
- Ferdinand, Prins af Danmark, 23, 35 f, 101.
- Fitzwilliam, eng. Lord, 66 f.
— Milton, eng. Lord, 67 f.
- v. Flotow, f. Gerschau, russ. Hofdame, 123.
- Forchhammer, Joh. Geo., Prof., 35.
- Fo Sang, ch. Tjener, 166.
- Franklin, Lady, 69.
- Frederik VII, Konge af Danmark, 18, 21, 23, 31 f, 46 f, 79.
- Frederik, Prins af Hessen-Kassel, 36.
- Friedenreich, Didr. Vilh., Prof., 2.
- Frisch, M., 94.
- Gade, Herm., n. Søofficer, 51.
- Galitzin, Jean, russ. Fyrste, Kmhr., 123 f.
- Geijer, Salomon Gottschalck, sv. Ritm., Kmhr., 75. — Palæmona, f. Treschow, 75.
- Georg, Konge af Grækenland, 48, 101 ff, 111, 115 ff.
- Georg, Prins af Grækenland, 106.
- Gerlach, Ingeniør, 76.
- Gerschau, russ. Gen.-Konsul, 123.
- Gladstone, eng. Statsmand, 115, 134 f.
- Glover, Tom, 193.
- Good, Generalkonsul, 54.
- Gjødesen, Gjøde, Kapt. i Marinen, 36.
- Gottlieb, Chr. Fr., Kaptltn. i Marinen, 34.
- Grant, eng. Kontorchef, 98 f.
- Groth, Eiler Peter Chr., Kaptltn. i Marinen, 25.
- Grove, Carl Fr., Fyringeniør, 62, 82. — Hans Herm. Steph., Marineminister, 62, 70. — Maren Kirstine f. Johnsen, 62. — Kammerraad 82.
- Gubbins, eng. Prof., 197.
- Hadschidimitriou, Leonidas, Gen.-Konsul, 103, 115.
- Hadschipetros, gr. Officer, 114.
- Hage, Chr., Minister, 82.
- Hall, Carl Chr., Minister, 49.
- Hambro, Carl Joach., eng. Bankier, 60.
- Hamilton, eng. Viceadmiral, 156.
- Hammer, Otto Chr., Kapt. i Marinen 70 f.
- Hansen, Joh., Gen.-Konsul, 134. — Marie f. Stricker, 19. — n. Konsul, 19.

- Hedemann, Vilhelm, 90.
 Heftye, Thomas, n. Bank-
 direktør, 87.
 Hegermann, Johan, Gesandt,
 118.
 Hendel, George, eng. Inge-
 niør, 55.
 Henningsen, Jacob, Telegraf-
 direktør, 162.
 Hirsch, fr. Prof., 83.
 Holck, Valdemar, Komm.,
 Hofchef, 23.
 Hohlenberg, Johs. Søbøtke,
 Kapt., 25.
 Holst, Hans Peter, Prof., 10.
 James, Kapt., 194.
 Jardines, Matheson & Co.,
 153, 156 f, 170, 183.
 Jessen, Thomy, Kapt. i Mari-
 nen, 33 ff.
 Inouye, jap. Statsmand, Greve,
 183.
 Johnsen, Maren Kirstine f.
 Sonne, Konsulinde, 48, 91,
 96.
 Jork, Chr., Lærer, Krigsass.,
 10.
 Ipsen, Herman, Kommandør,
 18.
 Irminger, Carl, Lieutn., 35, 61.
 — Carl Ludv. Chr., Ad-
 miral, 31.
 Ito, Hirobumi, Greve, jap.
 Statsmand, 183. — jap. Fyr-
 ste, Admiral, 189, 191,
 201.
 Iyeyasu, jap. Statsmand, 176.
 Jøhnke, Ferd. Henr., Kom-
 mandør, 77.
 Kabayama, jap. Admiral, 189,
 203 f.
 Kanitz, Greve, pr. Officer,
 144, 146.
 Katsura, jap. General og Mi-
 nister, 188.
 Kawamura, Greve, jap. Mi-
 nister, 185, 203.
 Kellner, Ludv. Steph., Oberst,
 34.
 Keppel, Harry, eng. Adm., 67.
 Kerr, Rob., Købm., 56.
 Kirstein, Ed., Konsul, 44.
 Kjær, Fr., General, Gesandt,
 121 f, 126.
 Knap, Lærer, 10.
 Koch, Hans Henr., Komm. 20.
 Krieger, Emil François, Adm.,
 43.
 Krogh, Carl, Kmhr., 116.
 Krok, sv. Toldforvalter, 75. —
 sv. Landssekretær, 75.
 Kuper, eng. Admiral, 186.
 Labanoff, russ. Fyrste, Ge-
 sandt, 89.
 Larpent, Frøken, 2.
 Li Hun Chang, ch. Vicekonge,
 139, 157.
 Lindegaard, 70.
 Lord, eng. Agent, 64 f.
 Lord Li, ch. Viceguvernør,
 139.
 Louise, Dronning af Danmark,
 23, 92, 100.
 Lundbye, Chr. Carl, Oberst, 35.

- Lüders, Ferd. Vilh., Kommandør, 94, 138.
- Lütken, Otto Hans, Marineminister, 53.
- M'Leod Norman, Dr., eng. Præst, 57.
- Løvenskiold, Carl Ludv., Hofmarskalk, 100. — Severin, n. Statsminister, 87.
- Løvenørn, Poul Ludv. Ernst, Gesandt, 90.
- Mac Mahon, fr. Marechal, 42.
- Makaroff, russ. Adm., 111, 204 f, 215.
- Marcher, Henr. Jørg., Søff., 78.
- Marie af Orleans, dansk Prinsesse, 125. — Marie, græsk Prinsesse, 106. — Marie, Prinsesse af Anhalt-Dessau, 38. — Maria Paulowna, russ. Storfyrstinde, 130.
- Marmara, Greve, 108.
- Martini, H., Købmand, 43, 63.
- Melchior, Moses, Grosserer, 71.
- Meldahl, Ferd., Etatsr., 74.
- Meyer, Chr. Nic., Komm., 79. — Thorvald, n. Købmand, 87.
- Michelsen, Ove Vilh., Adm., 11, 22.
- Milne, John, Prof., 194.
- v. Mohl, jap. Ceremonimester, 195.
- Moltke-Hvitfeldt, Adam Gottlob, Greve, 70.
- Murchison Roderick, 69.
- Mynster, Jac. Peter, Biskop, 1, 47. — Marie Fr. Fanny, f. Münter, 1.
- Münter, Adelaide Elisa Fr., 47, 140. — Balthasar, Præst, 1, 16, 47, 63, 123. — Balthasar, Ingeniør, 136. — Carl Vilh. Theodor, Justitsr., 1, 20, 123. — Fr. Chr. Carl Henr., Biskop, 1. — Frederik, Kmjkr., Amtsforv., 95, 138. — Hans Ludvig, Forstmand, 99, 102. — Harriet Kirst., f. Jensen, 95. — Ingeborg Cath. f. v. Oppen, 1, 96. — Johanne Elisab. f. Johnsen, 48, 62, 64, 68 ff, 72, 119, 140. — Slægten, 1 f, 32.
- Mønster, Hans Peter, Vald., Art.-Kapt., 35.
- Nabeshima, jap. Markise, 202.
- Napier, John, eng. Værftschef, 63. — Robert, eng. Værftschef, 43.
- Nielsen, Knud Chr. Jul., Direktør ved Orlogsværftet, 139.
- Nordenskiöld, Adolf Erik, sv. Polarforsker, 88.
- Novoselsky, russ. Adm., 24, 90, 205.
- Nyfeldt, Sophie, 96.
- O-kin-san, jap. Værtinde, 205.
- Okuma, jap. Minister, 213.

- Olga, Dronning af Grækenland, 100, 104, 106 f, 116.
 Ortmann, Fr. Ludv. Marcus, Skibsiingeniør, 63, 70.
 Oscar II, Konge af Sverige, 48, 51, 77 f, 80, 94.
 Otsuki, jap. General, 171.
 Oyama, Greve, jap. Overgeneral, 171, 186 f. — Grevinde, 187 f.
 Pallisen, Hans Jessen, Gen.-Konsul, 91.
 Palmer, eng. General, 193.
 Paludan, Fr. Aug., Komm., 11.
 Paul, russ. Storfyrste, 106.
 Paulli, Just Henr., Stiftsprovst, 104.
 Pearce, Will., eng. Værftschef, Baronet, 63.
 Pedersen, Jul. de Lancy, Kapt. i Marinen, 25. — Ove Chr., Kommandør, 45, 60.
 Petersen, Zacharias, Skibsbym., 43.
 du Plat, Peter Henr. Claude, General, 49.
 Plimsoll, Samuel, eng. Filantrop, 68.
 Plunkett, Francis, eng. Gesandt, 197.
 v. d. Polder, holl. Legationssekretær, 198.
 Popoff, russ. Adm., 23, 204.
 Possiet, russ. Adm., 126.
 v. d. Pot, holl. Gesandt, 198, 203.
 Puggaard, Hans, Etatsr., 53.
 Quensel, Dr., 75.
 Raffenberg, Emil, Komm., 15.
 Ravn, Niels Fr., Marinemin., 11.
 Reedtz-Thott, Tage, Baron, 83.
 de Ribas, russ. Søofficer, 204.
 Richardson, Englænder, 186.
 Rivière, fr. Baron, 53.
 Rodgers, eng. Fabrikant, 66.
 Roland, fr. Fabrikdirektør, 81. — preuss. Geh.raad, 42.
 Rosen, Carl, Kmhr. Overpræsident, 33, 61. — Sigismund, Kapt., Stabschef, 49.
 Rosenkrantz, Holger, Legationssekretær, 68 f.
 Rosenørn-Lehn, Otto Ditl., Udenrigsminister, 94.
 Rothe, Viggo, Konf.raad, 97.
 Rovsing, Kristen, Prof., 34.
 Rung, Geo. Fr. Frelsen, Prof., 34.
 Ruys, Th., amer. Hvalfanger, 70.
 Rømeling, Vald. Thom. Siegvart, Major, Hofchef, 23.
 Said Mohamed, Købmand 146, 149.
 Saigo, Greve, jap. General, Minister, 189. — jap. Marskalk, 184 f.
 de Salis, Baron, Gen.-Konsul, 144, 150.
 Sannomiga, jap. Baronesse, 196.
 Sasso, jap. Marine-Ingeniør, 189.

- Satow, Ernest, eng. Gesandt, 186 f.
- Schestakoff, russ. Adm., 126, 133.
- Schéwitch, russ. Gesandt, 197.
- Schlegel, Joh. Fr., Guvernør, Geh.konf.raad, 29.
- Schliemann, Heinr., t. Arkæolog, 114 f.
- Scholten, Peter Carl Fr., Gen.-Guvernør, 30.
- Schou, Th., Oberst, 138.
- Schulen, Sigismund, Grevinde, 96 f, 138. — Adelgunde f. Münster, 64, 96, 138, 140.
- Schøller, Niels, Kmjkr., 94.
- Schønheyder, Gottl. Peter, Orlogskapt., 61.
- Selbye, Gen.-Konsul, 28.
- Shimura, jap. Senator, 213.
- Sibriakoff, Alex., russ. Industridrivende, 88.
- Sienkewietz, fr. Gesandt, 197.
- Sievers, russ. Gen.-Konsul, 111.
- Simms, amer. Marine-Kapt., 59.
- Skeel, Sophus, Kmhr., 83.
- Skobelev, russ. General, 130.
- Skrzydloff, russ. Søofficer, 111, 215.
- Snedorff, Hans Chr., Adm., 3 ff.
- Sonne, Herm., Ingeniør, 162. — Mathilde f. Rützau, 162.
- Sponneck, Fr. Wilh., Rigs-Greve, Gesandt, 125.
- Steen, Adolph, Prof., 34.
- Stephen, Alex, Værftschef, 71.
- Stjernblad, sv. Baron, 74.
- Stone, 194.
- Stricker, Ludv. Alex. Rømeling, Kapt., 19.
- Strøm, Skibsbygmester, 54 f.
- Shimamura, Japaner, 173.
- Suenson, Edouard, Adm., 11, 16 f, 21. — Otto Fr., Departementschef, 39, 61.
- Tanabe-San, Japaneserinde, 205.
- Tennyson, Alfred, Lord, eng. Digter, 134.
- Terranochi, jap. General, 188.
- Thestrup, Hans Nic., Krigsminister, 48.
- Thomsen, Chr., Arkæolog, 179. — Jul., Prof., 34.
- Thomson, James, eng. Værftschef, 55, 98 f, 111, 113 f, 119.
- Thyra, Prinsesse af Danmark, 100.
- Tietgen, Carl Fr., Bankdirektør, 51, 86 f, 94, 97, 120 f, 128, 132 f.
- Tolstoi, Grevinde, 131.
- Totaki, jap. Kapt., 173.
- Trampe, Amtm., 15.
- Trap, Jens Peter, Geh.raad, 94.
- Trikupis, gr. Statsmand, 107 f.
- Troil, sv. Landshøvding, 73.

- Tscherniafsky**, russ. Lieutn., 24
Tuxen, Geo. Emil, Kommandør, 11. — **Joh. Corn.**, Kommandør, 11. — **Nic. Elias**, Direktør f. Værftet, 61.
Türr, ungarsk General, 117.
Uldall, Fr. Peter Ad., Komm., 20 f.
Wain, Will., Underdirektør v. Værftet, Etatsr., 61.
Valdemar, Prins af Danmark, 125.
Wallace, amer. General, Gesandt, 100 f.
Walter, Direktør, 170, 175, 180, 204, 212, 214.
Vedel, Peter Aug. Fr. Stoud., Departementschef, 99, 137.
Wedel-Jarlsberg, Fritz, n. Søofficer, 19.
de Verneville, fr. Officer, 144, 146.
Wilhelm I, Konge af Preussen, 42.
Vilhelm, Landgreve af Hessen-Kassel, 23, 35, 38, 42.
Wilhelmine, Prinsesse af Danmark, Hertuginde af Glücksborg, 36.
Vind, Carl Rud. Emil, Kmhr., Gesandt, 90, 121.
Winsloe, amer. Marine-Kapt., 59.
Wittrock, Skibslæge, 25.
Wladimir, russ. Storfyrste, 136.
Vlangaly, russ. Minister, 126, 197.
Wolfhagen, Fr. Herm., Kmhr., 82.
Wrangel, t. General, 42.
Wulff, Peter Fr., Adm., 3 f, 18 f, 40.
Yamagata, jap. Marskalk, 186.
Yamamoto, jap. Minister, 174.
Zeneide, Prinsesse af Leuchtenberg, f. Skobelev, 130.
Zoutsos, gr. General, 102. — **Euphrosyne**, 102.
-

